

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

ADANA İLİ KARATAŞ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Mısra UĞURLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2010

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

ADANA İLİ KARATAŞ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Mısra UĞURLU

DANIŞMAN: Prof. Dr. Erman ARTUN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA-2010

ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu alışma, jürimiz tarafından Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Erman ARTUN
(Danışman)

ye: Yrd. Doç. Dr. Refiye OKUşLUK şENESEN

ye: Yrd. Doç. Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen ğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

...../...../2010

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, izelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ADANA İLİ KARATAŞ İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

Mısra UĞURLU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Erman ARTUN

Temmuz 2010, 246 sayfa

“Adana İli Karataş İlçesi Halk Kültürü Araştırması” adlı çalışmada halk kültürü geçiş dönemlerinden doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm adetleri ve bunların etrafında oluşan inanışlar, bayram tören ve kutlamaları, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, oyun eğlence ve spor, halk edebiyatı ürünleri ve âşık edebiyatı ürünleri incelenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde çalışmayla ilgili genel bilgi verilmiştir. Araştırma alanı olan Karataş ilçesi tarihi ve coğrafi özellikleri, nüfusu, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı yönünden tanıtılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ilgili konuların Türk halk kültürünün yazılı kaynaklardan elde edilen verileri üzerinde durulmuş; ardından Karataş ilçesinden elde edilen sözlü halk kültürü ürünlerine yer verilerek yöre kültürünün Türk halk kültürü içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Her bölümün sonunda değerlendirmeye yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Karataş anonim halk edebiyatı incelenmiş, manzum, manzum-mensur, mensur anonim halk edebiyatı ürünlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Karataşlı bir âşık hakkında bilgiye ve âşığın şiirlerine yer verilmiştir.

Bu çalışmanın sonucunda, Karataş halk kültürü içerisinde, Türk halk kültürünün geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren inanış ve izlerine rastlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Karataş, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, İnanışlar, Anonim Halk Edebiyatı.

ABSTRACT**ADANA PROVINCE FOLK CULTURE RESEARCH KARATAS DISTRICT****Misra UĞURLU****M. Thesis, The Turkish Language and Literature Department****Supervisor: Prof. Dr. Erman ARTUN****July 2010, 246 pages**

The study “ Adana Province Folk Culture Research Karatas District” respectively analyzes the birth, circumcision, military, marriage and death traditions which are in a period of transition and the beliefs manifested around them, bayrams’ ceremonies and fests, folk beliefs, folk kitchen, folk doctor and the products of anonymous folk literature.

In the first part of the study historical, geographical and socio-culturel information is given about Karataş.

In the second part of the study, Turkish folk culture’s written sources are focused on and the folk culture products are placed, the place of the culture of Karataş is tried to establish in Turkish culture. At the end of each chapter, there exists an assessment.

In the third part of the study, Karataş’s anonymous folk literature is analysed and the place is given for the products of the verse, verse-prose and prose anonymous folk literature in Turkish public culture and Karataş’ s public culture is mentioned. The third part of the study is about a poet from Karataş and his poems.

In conclusion, Turkish folk culture’s beliefs and traces which have been moved up to the present from past in Karataş’s folk culture are encountered.

Keywords: Karataş, Folk Culture, Transition Periods, Beliefs, Anonymous Folk Literature.

ÖNSÖZ

Toplum, dolaylı ve doğrudan olarak yaşayışını, inanış ve algılayış biçimlerini bireylere, bireyler aracılığıyla da geleceğe aktarır. İnsan doğduğunda, karnını doyurmak, soğuktan ve tehlikelerden korunmak, kısacası hayatta kalabilmek için gerekli donanımdan yoksundur. Tüm bu gereksinimleri nedeniyle diğer insanlarla bir arada olmak zorunluluğunu duyar. Böylece bir arada yaşayan insan, toplumu oluşturur. Kültür bir toplumda var olan değerler bütünüdür. İnsanın bir toplumda varlık kazanması, ancak bir kültürü özümsemesi ile mümkündür.

Halk kültürü ürünleri halkın duygu, düşünce ve beğenilerini yansıtır. Bu nedenle halkın günlük yaşamını incelemek, bu kültürü anlayabilmek için en uygun yoldur.

Halkın günlük yaşamını etkileyen unsurları; doğum, sünnet, askerlik, evlenme, ölüm olaylarından oluşan geçiş dönemleri olarak belirleyebiliriz. Ayrıca bunların etrafında oluşan inanışlar, bayram tören ve kutlamaları, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği ve anonim halk edebiyatı ürünleri de halk kültürü üzerine güvenilir sonuçlara ulaşmamızı sağlar.

Bu çalışmada Karataş halk kültürünün gelenek ve göreneklerini, sözlü geçmişini ve bugününü kayıt altına almak amaçlanmıştır. Bunu yaparken halk kültürü çalışmalarının değerli yol göstericiliğinden yararlanılmıştır.

Çalışmanın başından sonuna kadar geçen süreçte engin bilgi ve tecrübeleriyle beni destekleyen ve yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Erman ARTUN'a, çalışmamla ilgili sorularıma cevaplarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Refiye OKUŞLUK ŞENESEN'e ve Yrd. Doç Dr. Zekiye ÇAĞIMLAR'a, ayrıca alan araştırmalarında yanımda olan sevgili anneme teşekkür ederim.

Proje No: FEF2009YL41

Mısra UĞURLU

Adana/2010

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
EKLER LİSTESİ	x

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler.....	1
1.1.1.Konu.....	1
1.1.2.Amaç.....	1
1.1.3.Kapsam ve Sınırlar.....	1
1.1.4.Yöntem.....	2
1.2.Araştırma Alanıyla İlgili Bilgiler.....	2
1.2.1.Araştırma Alanının Tarihi	2
1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri.....	3
1.2.3. Araştırma Alanının Nüfus ve Ekonomik Yapısı.....	4
1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo Kültürel Yapısı.....	6

II.BÖLÜM

KARATAŞ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri.....	7
2.1.1. Doğum.....	7
2.1.1.1. Doğum Öncesi.....	8
2.1.1.1.1.Kısırlığı Giderme.....	8
2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma.....	10
2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması.....	11
2.1.1.1.4. Aşerme.....	12

2.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme.....	13
2.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları.....	14
2.1.1.2. Doğum Sırası.....	16
2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı.....	16
2.1.1.2.2. Tuzlama/Yıkama.....	17
2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği	18
2.1.1.3. Doğum Sonrası	19
2.1.1.3.1. Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti	19
2.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme.....	21
2.1.1.3.3. Albasması.....	21
2.1.1.3.4. Kırk Basması.....	22
2.1.1.3.5. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler.....	24
2.1.1.3.6. Ad Koyma.....	25
2.1.1.3.7. İlk Gezme.....	26
2.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk.....	26
2.1.1.3.9. İlk Diş/Tırnak Kesme/Saç Kesme.....	27
2.1.1.3.10.Değerlendirme.....	28
2.1.2. Evlenme	30
2.1.2.1. Evlendirme Biçimleri	30
2.1.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme.....	31
2.1.2.3. Evlilik Öncesi.....	32
2.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi.	32
2.1.2.3.2.Kismet Açma.....	33
2.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme.....	34
2.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlı.....	35
2.1.2.3.5. Nişan.....	36
2.1.2.3.6. Nişanlılık.....	38
2.1.2.3.7. Davet/Okuntu.....	38
2.1.2.4. Düğün.....	39
2.1.2.4.1.Bayrak/Sağdıç.....	41
2.1.2.4.2. Çeyiz.....	42
2.1.2.4.3. Kına/Kırkım.....	44
2.1.2.4.4. Gelin Alma.....	46
2.1.2.4.5. Gelin İndirme.....	48

2.1.2.4.6. Nikah/Gerdek.....	50
2.1.2.5. Düğün Sonrası.....	52
2.1.2.5.1. Diğer Uygulamalar.....	52
2.1.2.5.2. Değerlendirme.....	53
2.1.3. Ölüm.....	54
2.1.3.1. Ölüm Öncesi	55
2.1.3.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler.....	55
2.1.3.2. Ölüm Sırası.....	56
2.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler.....	56
2.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler.....	57
2.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi.....	58
2.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme.....	59
2.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması.....	60
2.1.3.2.6. Cenaze Namazı.....	61
2.1.3.2.7. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler.....	62
2.1.3.3. Ölüm Sonrası.....	63
2.1.3.3.1. Cenaze Evi.....	63
2.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği.....	65
2.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları.....	66
2.1.3.3.4. Yas Tutma	67
2.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri.....	69
2.1.3.3.6. Değerlendirme.....	70
2.2. Bayram, Tören Ve Kutlamalar.....	71
2.2.1. Sünnet.....	71
2.2.2. Askerlikle İlgili Adet ve İnanmalar.....	72
2.2.3. Dinî Bayramlar.....	74
2.2.4. Millî Bayramlar.....	79
2.2.5. Kandiller.....	80
2.2.6. Değerlendirme.....	81
2.3. Halk İnanışları	81
2.3.1. Yatırırlarla, Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar.....	82
2.3.2. Kurban/Adak	85
2.3.3. Nazar-Nazarlık	85
2.3.4. Büyü	87

2.3.5. Bereket / Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar.....	88
2.3.6. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar	89
2.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	91
2.3.8. Günlerle İlgili İnanışlar	92
2.3.9. Rüyalarla İlgili İnanışlar.....	93
2.3.10. Diğer İnanışlar.....	94
2.3.11. Değerlendirme.....	98
2.4. Halk Mutfağı	99
2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları.....	99
2.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları	116
2.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması.....	116
2.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler.....	117
2.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanılışları.....	117
2.4.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri.....	117
2.4.7. Değerlendirme.....	118
2.5. Halk Bilgisi.....	118
2.5.1. Halk Hekimliği.....	118
2.5.1.1.Ocaklar.....	121
2.5.2. Halk Meteorolojisi.....	122
2.5.3. Halk Hukuku.....	123
2.5.3.1.Miras.....	123
2.5.3.2.Kan Davası.....	124
2.5.3.3.Boşanma.....	125
2.5.3.4.Değerlendirme.....	125
2.6. Oyun, Eğlence, Spor.....	126
2.6.1.Çocuk Oyunları.....	126
2.6.2.Geleneksel Sporlar.....	128
2.6.3.Değerlendirme.....	128

III. BÖLÜM

KARATAŞ'TA HALK EDEBİYATI

3.1. Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	129
3.1.1. Türkü.....	129

3.1.2. Mani.....	134
3.1.3. Ninni.....	148
3.1.4. Ağıt.....	151
3.1.5. Tekerleme.....	163
3.2. Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	166
3.2.1. Bilmece.....	166
3.2.2. Atasözü.....	169
3.2.3. Deyim.....	175
3.2.4. Alkış-Kargış.....	177
3.3. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri.....	182
3.3.1. Masal.....	182
3.3.2. Fıkra.....	189
3.3.3. Efsane.....	191
3.4. Seyirlik Oyunları.....	198
3.4.1. Köy Seyirlik Oyunları.....	199
3.4.2. Değerlendirme.....	201

IV. BÖLÜM

KARATAŞ'TA ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK EDEBİYATI

4.1. Genel Çizgileriyle Karataş Âşıklık Geleneği.....	203
4.2. Karataşlı Âşık Ramazan Cansu.....	203
4.2.1. Âşığın Kimliği.....	203
4.2.2. Âşıklığı.....	204
4.2.3. Âşık Ramazan'da Biçim.....	205
4.2.4. Âşık Ramazan'da İçerik.....	205
4.2.5. Âşık Ramazan'ın Şiirleri.....	206

SONUÇ.....	222
KAYNAKÇA.....	225
KAYNAK KİŞİLER.....	234
FOTOĞRAFLAR.....	237
ÖZGEÇMİŞ.....	246

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Ana Britannica
ANS	: Ansiklopedi
BL	: Büyük Larousse
C	: Cilt
ÇÜ	: Çukurova Üniversitesi
DL	: Dictionary Larousse
K	: Kaynak Kişi
KA	: Karataş Ağıt
KAL	: Karataş Alkış
KAS	: Karataş Atasözü
KB	: Karataş Bilmece
KB-HAGEM	: Kültür Bakanlığı Halkbilim Araştırma Geliştirme Merkezi
KD	: Karataş Deyim
KE	: Karataş Efsane
KF	: Karataş Fıkra
KHH	: Karataş Halk Hikâyesi
KKA	: Karataş Kargış
KM	: Karataş Mani
KMS	: Karataş Masal
KN	: Karataş Ninni
KSO	: Karataş Seyirlik Oyun
KT	: Karataş Tekerleme
KT	: Karataş Türkü
ML	: Meydan Larousse
MÖ	: Milattan Önce
TDEA	: Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
THŞÖS	: Türk Halk Şiiri Özel Sayısı
TS	: Türkçe Sözlük
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK-1 . Fotoğraflar.....	237
EK-2: Araştırma Alanı Haritası Karataşın Haritadaki Yeri.....	245

I.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Karataş yöresi halk kültürü araştırması bu tezin konusunu oluşturmaktadır. İlçedeki örf, âdet ve gelenekler çeşitli yönleriyle incelenip ele alınmıştır. Bunun yanında Karataş yöresinin manzum, mensur ve manzum-mensur halk edebiyatı ürünlerine de yer verilmiştir.

Karataş ilçesi konum itibariyle Adana şehir merkeziyle rahat bir iletişim halindedir. Bu durum gelenek ve göreneklerin çeşitlilik arz eden yapısını etkilese de köylerde ve Karataş merkezde halen yaşayan eski örf ve adetlerle karşılaşmıştır.

Bu çalışmada inanç, örf, adet ve geleneklerini kuşaktan kuşağa aktaran Anadolu ve Türk toplumunun geçmişten getirip halen yaşatmaya devam ettiği alışkanlıkları konu edilmiştir.

1.1.2. Amaç

Bu çalışma ile zengin bir halk kültürüne sahip olan Karataş yöresinin âdet, inanış ve halk edebiyatı ürünlerini derlemek amaçlanmıştır. Derleme sonucunda elde edilen ürünler incelenerek bu ürünlerin işlevselliği ve günümüz Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesi üzerinde çalışılmıştır. Bu sayede, ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılması, unutulmaması ve daha sonra bu alanla ilgili çalışma yapmayı amaçlayan araştırmalara faydalı olması amaçlanmıştır.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

Karataş ilçesinde Karataş'a bağlı iki belde ve 46 köy bulunmaktadır. Araştırma alanı Karataş merkez mahalleleri (Karşıyaka Mahallesi, Kemaliye Mahallesi, Orta Mahalle, Yeni Mahalle), beldeleri (Bahçe Beldesi, Tuzla Beldesi), ve on köyle (Adalı, Bebeli, Çakırören, Hacıhasan, İnnaplıhöyüğü, K. Karataş, Meletmez, Oymaklı, Yalnızca, Yemişli) sınırlıdır.

Belde: Bahçe, Tuzla

Köyler: Adalı, Ataköy, Bebeli, Beyköyü, Cırık, Çakırören, Çakşırılı, Çavuşlu, Çimeli, Çukurkamış, Damlapınar, Develiören, Dolaplı, Eğriağaç, Gökçeli, Gölyaka, Gümüşyazı, Hacıhasan, Hasırağacı, Helvacı, İnnaplıhüyüğü, İshacı, Kamışlı, Kapı, Karagöçer, K. Karataş, Kesik, Kırhasan, Kızıлтаhta, Kiremitli, Köprügözü, Meletmez, Oymaklı, Sarımsaklı, Sirkenli, Tabaklar, Tabur, Terliksiz, Topraklı, Tuzkuyusu, Yalnızca, Yassıören, Yemişli, Yenice, Yenimurat, Yüzbaşı.

1.1.4. Yöntem

Çalışmada, halk kültürü ile ilgili çalışmalarda kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanma yöntemlerini kullanılmıştır. Gözlem, görüşme, anket, kılavuz ve kaynak kişilerden yararlanma yöntemleriyle inceleme alanındaki kişilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Gözlem tekniklerinden “katımlı gözlem” yoluyla kısa da olsa araştırılan topluluğun içerisinde bir süre kalarak bilgi almak amaçlanmıştır.

Bir alan araştırma tekniği olan görüşmeden de faydalanılmıştır. Görüşme öncesinde kaynak kişilere sorulacak sorular önceden hazırlanıp, mümkün olduğunca sıkmadan, sohbet havasında sorulup cevap almaya çalışılmıştır.

Derlemeler sırasında ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesi, teknik malzeme olarak kullanılıp konuşma ve görüntüler en doğru şekilde kaydedilmeye çalışılmıştır.

Alan araştırmasına çıkmadan önce yöre ile ilgili yazılı kaynaklardan bilgi edinilmiştir. Yazılı kaynaklardan yararlanma yönteminde konuyla ilgili süreli ve süresiz yayınlardan, YÖK Dokümantasyon Merkezi’nden, Milli Kütüphane’den ve ÇÜ Kütüphanesi ve Erman ARTUN Kitaplığından yararlanılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı İle İlgili Bilgiler

1.2.1. Araştırma Alanının Tarihi

Karataş ilkçağlarda, Kue Krallığı döneminde Mallos ve Megarsus adlarını taşıyordu. Büyük İskender döneminde Megarsus’un batısında kent kurulurken kara taşlar kullanıldığı için Karataş adını aldı.

Burada, kara taşlardan yapılan Karakilise adlı bir kilise de vardı. Karakilise Ortaçağ’da yandığı için günümüzde Yanıkkilise diye anılmaktadır.

Magarsus ya da eski Karataş, Çukurova’nın ilk limanı olduğu için, ilk çağlarda büyük önem taşıyordu. Harun-ür Reşid, kendi döneminde kenti, oğlu Kasım da kalesini onarttılar. Osmanlılar vilayet düzeninde Adana merkez ilçesine bağlı bir bucak oldu.

Nüfusu XIX. Yüzyıl sonlarında 500 dolayındaydı. Nüfusunun büyük bölümünü Ensariler, geri kalanını da çoğunlukla Giritli Ortodoks Rumlar oluşturuyordu. Kentte “İskele Ağası” ünvanı taşıyan etkili bir aile vardı. Bu unvan Payas’tan gelip yerleşen ve 1795’de Yunan gemilerinin saldırısını püskürten aşiret reisi Aşık Yusuf’a verilmiş ve ondan da oğullarına geçmişti.

Karataş, Adana merkezine bakımsız bir yolla bağlıydı. Bu yüzden, bir liman kenti olmasına karşılık, önceleri gerektiği gibi kullanılamadı. Mersin-Adana demiryolu yapıldıktan sonra, sürekli bakım gören bir karayolu ile Adana merkezine bağlandı ve önemli bir dış ticaret limanı oldu.

XIX. yy. sonlarında dışalım 700-800 tonu bulan alkollü içkiden, dışsatım da 1200 ton tahıl, susam ve canlı hayvandan oluşuyordu. Limanda bir fener vardı.

Karataş, 1928’e kadar köy olarak kaldı. 1928’de, 47 köyün bağlanmasıyla bucak, 1957’de 72 köyün bağlanmasıyla ilçe oldu (Yurt Ansiklopedisi,1981: c.1.62).

1.2.2. Araştırma Alanının Coğrafi Özellikleri

Karataş, Adana'nın bir ilçesidir. Doğu Akdeniz bölgesinde Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin doğal sınırları içerisinde kurulmuş olup Adana'ya 48 km uzaklıktadır

1986 yılında Adana'da Yüreğir ilçesinin kurulmasıyla köylerinin bir kısmı bu ilçeye bağlanmıştır ve 2005 yılı itibarı ile bir bucak ve 46 köyü vardır.

Yüzölçümü 922 km² olan ilçenin nüfusu 2000 yılı sayımına göre 32,375 dir. Bu nüfusun 9.189'u ilçe merkezinde ve 23.186'sı belde ve köylerde yaşamaktadır.

Karataş, Akdeniz’e doğru çıkıntı teşkil eden alüvyonlu alanları kapsar. Seyhan ve Ceyhan’ın oluşturduğu bu geniş ova, denizden sıra kumul setleriyle ayrılır. Yükseklikleri 10 metreyi bulan kumul setlerinin arkasında kıyı gölleri (lagünler) sıralanır. Bunların en önemlileri Akyatan ve Tuz gölleridir. İlçede Akdeniz İklimi hüküm sürer (Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1970: c.7, ss.1940).

Merkez ilçeye en yakın kıyıları Tuzla Karataş’tır. Tuzla, Adana’ya 50 km uzaklıktadır. Deniz, bucak merkezinden 2 km uzaklıkta, kıyı bomboş, geniş, uzun bir kumsaldır. Kamp kurmaya uygun kamp ve plaj yönünden Karataş; Yumurtalık ve Mersin sahillerinden daha elverişlidir. Burada ilkbahar başlarından sonbahara kadar denize girilebilir.

Karataş-Kırlık Orman İçi Dinlenme Yeri: Orman içi dinlenme yeri 1965 yılında kurulmuştur. 29 hektar alanı kapsamaktadır. Halk günübirlik; hafta sonları ve sürekli

tatil yapmak için deniz ve ormanlık alan arasında kalan bu dar sahil şeridini kullanmaktadır (Adana 1991 İl Yıllığı, 1991: 127).

Karataş-Akyatan Gölü Su Kuşları ve Akyatan Turaç Koruma ve Üretim Alanı: 1986 yılında 9520 hektar alanda su kuşları ve turacın korunması, üretilmesi için ön etütleri yapılmıştır. 1987 yılında bakanlıkça bu alan “koruma ve üretim” alanı olarak ayrılmıştır. Göldeki yerli ve yabancı kuşlara nefes aldirmek, iyi beslenip üremeleri sağlanmaktadır (Adana 1991 İl Yıllığı, 1991: 243).

1.2.3. Araştırma Alanının Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

İlçenin nüfusu 2000 genel nüfus sayımına göre 32375'dir. Bunun 9189'si ilçe merkezinde, 23186'i ise kasaba ve köylerde yaşamaktadır.

İlçe bağlısı olarak merkez hariç olmak üzere ilçe merkezine bağlı; 2 belde, 46 köy ve 7 mahalleden oluşmaktadır.

Yıllara Göre İlçe Nüfus Verileri

Yıllar	Merkez	Köyler	Toplam
<u>2009</u>	8.441	12.531	20.972
<u>2007</u>	8.358	13.127	21.485
<u>2000</u>	9.189	23.186	32.375
<u>1997</u>	9.680	17.276	26.956
<u>1990</u>	9.025	17.425	26.450
<u>1985</u>	7.065		
<u>1980</u>	5.695		
<u>1975</u>	5.529		
<u>1970</u>	4.126		
<u>1965</u>	3.686		
<u>1960</u>	3.313		

Adana ilinin güneyinde 48 km. uzaklıktaki Karataş ilçesi üretim potansiyeli açısından önemli bir konuma sahiptir.

İlçenin merkezi ile 46 köyü ve 2 beldesi bulunmaktadır. Pamuk üretimi başta olmak üzere Buğday, mısır, soya, yerfıstığı, bostan; narenciye, açıkta ve örtü altında sebze gibi çok geniş bir üretim desenine sahiptir.

Tarım Ürünleri

Tarla Ürünleri	Meyveler	Sebzeler(Açık Alan)	Sebzeler (Örtülü Alan)	Yüksek Sera	
Buğday Mısır Çeltik Pamuk Yer Fıstığı Soya Soğan	Narenciye Şeftali Erik Bağ Zeytin	Bezelye Biber Domates Enginar Hıyar Karpuz Kavun Marul Patlıcan	Karpuz Kavun Domates Biber	Domates Gül	

Balıkçılık

İlçe 60 km. uzunluğunda deniz kıyısına sahiptir. 35 adet büyük ve 200 adet küçük olmak üzere toplam 235 adet balıkçı teknesi mevcuttur. Ayrıca ilçede Hurmaboğazı (Akyayan) 34.000 dekar, Akyatan 90.000 dekar ve Tuzla Dalyan 21.000 dekar olmak üzere 3 adet dalyan mevcuttur.

Denizden Elde Edilen Balık Çeşitleri		Dalyanlardan Elde Edilen Balık Çeşitleri,
Kefal Levrek Çipura Barbunya İzmarit	Kupez Mezgit Karagöz Lagos	Kefal Levrek Çipura

İrili ufaklı çok sayıda tekne ile trol, parekato uzatma, molozlama, trato ağları kullanılarak balık istihsalı yapılmaktadır(Adana 1991 İl Yıllığı, 1991:238).

İlçede 7-8 bin civarında büyük baş ve 12-13-bin civarında küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

1.2.4. Araştırma Alanının Sosyo-Kültürel Yapısı

Karataş İlçesinde Merkez, Tuzla ve Bahçe Belediyesi ile 46 Köy ve 7 mahalle bulunmaktadır. Köyler toplu olarak yerleşmiş ve birbirlerine çok yakındır. Büyük nüfusu olan köylerin sayısı azdır. Mera, oba ve bağları bulunmamaktadır.

İlçe merkezi ve köyleri karakteristik konut tipi genelde bir ve iki katlı betonarme konutlardır. Son yıllarda özellikle ilçe merkezinde çok katlı ve yazlık tipi konutların yapımına başlanılmış, modern yapılar ilçe merkezinde hakim olmuştur. Yaz mevsiminde turizm nedeniyle artan nüfusla birlikte sosyal yaşantıda hareketlilik ve canlılık gözlenir. İlçenin tüm köylerinin elektrik ve su sorunları çözümlenmiştir. Yaz ve kış tüm köy yolları ulaşımına açıktır. İlçe merkezi 49 kilometrelik yol ile Adana iline, 45 kilometrelik yol ile Yumurtalık ilçesine bağlıdır. Seyhan Nehri üzerinde kurulacak bir köprü ile oluşacak sahil yolu ile ilçenin Mersin ili ile bağlantısı kurulmuş olacaktır. (<http://www.karatas.gov.tr/>)

İKİNCİ BÖLÜM

KARATAŞ HALK KÜLTÜRÜ

2.1. Geçiş Dönemleri

Geçiş törenleri bireyin hayatı boyunca karşılaştığı aşamalarla ilgilidir. Arnold Van Gennep antropolojinin klasiklerinden birisi olarak kabul edilen eserinde, geçiş törenlerini yaşamların, doğum, ergenlik, ebeveynlik, daha yüksek bir sınıfa ilerleme, mesleki uzmanlaşma ve ölüm gibi kritik dönemlerinde bireylere yardımcı olan törenler olarak tanımlamaktadır (Haviland, 2002: 421).

Geçiş törenleri, doğum, evlenme ve ölüm gibi bireyin hayatında önemli evreler oluşturan dini ritüellerdir (Haviland, 2002: 423). Bugün uyulan pek çok âdet ve inanma kalıpları eski Türk inançlarının günümüze gelmiş şekilleridir. Halk bu âdet, inanma ve bunlara bağlı pratiklerin eski geleneklerden geldiğini bilmektedir. Bu da bize bir çoğu ritüel işlevini kaybetmiş Türk inanç kalıntılarının âdet adı altında yaşadığını göstermektedir (Artun, 1998: 4-28).

İnsan yaşamının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “geçiş” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere açıktır (Örnek, 1995: 184).

2.1.1. Doğum

Doğum, üreme yeteneğine sahip insan hayatının başlangıcıdır (Kalafat, 1995: 83). Geçiş dönemlerinin ilk aşaması bilindiği gibi doğumdur. Her toplumda olduğu gibi, bizim toplumumuzda da çocuğa büyük değer verilir. Salt, çoluk çocuğa karışmak için evlendiğini söyleyenler azımsanmayacak kadar çoktur. Evlenip çoluk çocuğa karışmak; erkek, özellikle de kadın için, çok önemlidir. Dünyaya getirilen her çocuk aile

kurumunu güçlendirir. Akrabalık ilişkilerini ve bu ilişkilerden doğan dayanışmayı pekiştirir (Altun, 2004: 87).

İnsanlar özellikle “geçiş” anlarında zararlı dış etkilerle ve doğaüstü kuvvetlerden gelen tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu tehlikelere karşı koymak için birtakım büyüsel ritlere, çarelere başvurmak gerekmektedir. Gebe kadın, doğacak çocuğunu birtakım zararlardan korumak ve ona arzu ettiği nitelikleri verebilmek için, daha gebelik sırasında bazı yiyeceklerden ve eylemlerden kendisini uzak tutmak zorundadır. Doğum ve doğumun safhaları binlerce adet, batıl inancın istilasına uğramış olup, adeta bunlar tarafından idare edilmektedir (Örnek, 1981: 56).

2.1.1.1. Doğum Öncesi

Bu dönem, çocuk sahibi olmaya karar verilmesinden başlayarak, doğum olayının başladığı döneme kadar olan bölümü içermektedir (Artun, 2005: 135)

Evlilik, doğuma izin veren bir geçiş olduğuna göre, çevreleri tarafından evli çiftlere öncelikle çocuk sahibi olmaları için telkinlerde bulunulur. Yaşamın birinci evresi olan doğum, dünyadaki bütün topluluklarda mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. (Güvenç, 1999: 243).

2.1.1.1.1. Kısırlığı Giderme

Genç kadın, hatta daha evlenmeden önce genç kız, çocuğu olup olmayacağını öğrenmekte sabırsızlık gösterir, fal türünden bazı işlemlere baş vurur. Genç kadının çocuk(ve öncelikle erkek çocuk) sahibi olması için evliliğin ta başlangıcında uygulanan işlemler de var: Yeni gelinin yatağında, daha gerdekten önce, bir oğlan çocuk yuvarlamak, kucağına bir oğlan çocuk vermek... gibi (Boratav, 1999: 143-144).

Bütün bunlar bir çeşit ihtiyat tedbirleridir. Ama evlendikten sonra uzunca bir zaman geçip de çocuğun geleceğini bildirmesi beklenen belirtiler görünmeyince genç kadın kısırlık kuşkusuna düşer ve kusurunu ya da bu gecikmeye yol açan herhangi bir sebebi gidermek için çeşitli çarelere başvurur (Boratav, 1999: 143-144).

Halk kültürü eserlerine bakıldığında da çocuk sahibi olamamanın adeta bir gurur meselesi olarak ele alındığı görülmektedir. “Manas” destanının Cusup-Mamay benzer-metninde Manas’ın babası Cakıp’ın adı “Kuubaş/Çocuksuz Cakıp”a çıkınca, Cakıp ne yapacağını şaşırır ve yaşlı-genç herkese ne yapması gerektiğini danışır. Kendisine bir

ihtiyar, “burnu delik ineğe eski kara keçe evi yükleyip ormana götürüp bırak” tavsiyesinde bulunur (Yıldız, 2009: 79).

Abdülkadir İnan, çocuğu olmayan Yakut kadınlarının çocuklarının olması için mukaddes bir ağacın dibinde, ak boz at derisi üzerinde, ağlayarak dua ettiklerini belirtmektedir (İnan, 2000: 167).

Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde kısırlığı gidermek ve çocuk sahibi olmak isteyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Ebeye gidilir (K2, K3, K4, K5, K6, K15, K20, K23,K25,K32, K33, K34, K35, K40, K43, K46, K56, K59).
- Hocaya gidilir (K2, K5, K6, K7, K15, K21, K32, K37, K45, K46, K56, K58, K59).
- Bazı bitkiler karıştırılarak elde edilen karışım içilir (K2).
- Kısırlığı gidermek için doktora gidilir (K5, K8, K9, K10, K11, K12, K12, K14, K16, K17, K19, K19, K20, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K31, K31, K36, K37, K38, K39, K41, K42, K45, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K57, K58).
- Çocuğu olmayan kadın “Çocuğum olursa yedi yaşına kadar saçını kesmeyeceğim.” diye adak adar (K27, K31, K32, K33, K43, K51, K55, K56).
- “Çocuğum olursa ziyarete kadar yalınayak yürüyeceğim.” diye adak adanır (K32).
- Çocuğu olmayan kadın, çocuk sahibi olabilmek için kurban adar (K32, K33, K35, K37, K41, K42, K43, K44, K45, K46).
- Türbelere gidilerek ağaçlarına bez bağlanır (K1, K2, K3, K4, K5, K13, K14, K16, K27, K28).
- Doktorun bilemediği bazı durumları ara ebesi bilir (K59).
- Bazı kadınların sağlıklı olmalarına rağmen çocuğu olmaz. Böyle kadınların rahimleri eğridir. Ara ebesi, kadının karnına çömlek çekme yoluyla rahmini düzeltir ve çocuk sahibi olmasını sağlar (K59).
- Tuzla’da “Kürt Emine” adında bir ara ebesi, çocuğu olmayan kadınlara çömlek çeker (K59).

- Tuzla’da Dede Kumu denilen ziyaret yerine adakta bulunulduğu takdirde çocuk sahibi olunacağına inanılır. Allah’ın dilek kapısının açılacağı söylenir (K59).
- Beş çocuğumu kanlı ishalden kaybettikten sonra Dede Kumu’na beş tane horoz adadım. Bir ay geçmeden hamile kaldım ve doğan çocuğum sağlıklı bir şekilde büyüdü. Dede Kumu çocuğumu verdiği için hamileyken Dede Kumu’na gidip beş tane horoz kestirdim. İkinci çocuğumda da yine olmuyordu, yine adak adadım; yine çocuk verdi (K59).
- “Kızımın çocuğu karnında ölüyordu, namaz kılarken Dede Kumu aklıma geldi. ‘Allah’ım, Dede Kumu’nun ruhuna kurban keseceğim, kızıma bir bebe ver.’ dedim. Namazın başında keseceğim koyunun hayalini gördüm. Aksakallı bir dede kucağında getirdi. Ağzı, ayakları simsiyahtı, alnının ortasında kırmızı bir haç vardı. Dileğimin kabul olduğunu anladım. Çok geçmeden kızımın çocuğu oldu.”(K59).

2.1.1.1.2. Gebelikten Korunma

Toplumumuzda çocuk, hele de erkek çocuk, önemszenmesine rağmen aileler bakabilecekleri kadar çocuk sahibi olmayı tercih etmekte, aksi durumda da tıbbi yöntemlerin yanında doğum kontrolünü sağlamak, istenmeyen gebeliği sonlandırmak için Anadolu’nun pek çok yerinde birtakım geleneksel pratiklere başvurulmaktadır (Akbulut, 2002: 4-5).

Günümüzde kadınlar evlenir evlenmez hemen çocuk sahibi olmayı istemezler. Aile içerisindeki yerini sağlamlaştırmak, çevrenin kınayıcı baskısına aldırılmayarak “Allah verdi” diyerek doğum yapmaktansa kontrol, sakınma yöntemlerine başvurmaktadırlar (Biçer, 1991: 2).

Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde gebe kalmak istemeyen kadınların uygulamaları şunlardır:

- Doktora başvurur (K1, K2, K3, K5, K6, K16, K17, K18, K24, K25, K26, K32, K34, K35, K36, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K46, K47, 48, K49, K50, K51, K53, K54, K56, K59, K61, K62).

- Kordon bağlatma vb. tıbbi yöntemlere başvurur (K59).

2.1.1.1.3. Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşamaları İçin Uygulanan Pratikler

Arka arkaya düşük yapan, karnında çocuk durmayan kadın bazı dinsel-büyüsel pratikler uygulamaktadır. Çocuk da tıpkı gebe kadın gibi, bir takım "geçiş" leri izlemek zorundadır Bu bakımdan özellikle "geçiş" sırasını kollayan kötü kuvvetlerden gelecek tehlikelerle karşı karşıya kalıp, çeşitli tedbirlerle korunmaya muhtaçtır (Örnek, 1981: 66).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Ana-baba onu yalancıkdan satın alır. Böylece çocuk geçici olarak ana-baba değiştirmiş olur. Erkek ise adı Satılmış, kız ise Satı olur. Gaziantep bölgesinde bu sözde alışveriş işlemi Araplarla veya Kürtlerle yapılır ve çocuğa Arap ya da Kürt adı verilir. Yatıra yapılmış adak sonunda doğan çocuğa yaşaması için yatırım adı verilir. Çocuğun yaşaması için adların büyüklük işlevi olduğuna inanılır. Dursun, Durmuş, Durdu, Duran. Yaşar... gibi adlar yanında peygamber adları veya sıfatlarına bağlanan ya da tanrının adı ve sıfatlarına bağlanan Abdullah, Abdurrahman, Mehmet, Ahmet, Mahmut gibi adlar ile kadın-erkek Müslüman ulularının Ömer, Ali. Hamza, Hasan, Hüseyin, Fatma, Zehra, Zeynep gibi, adları verilir (Boratav, 1984: 89-90).

Muska anne adayı tarafından hamilelik boyunca karnın üstünde taşınırsa düşüğün engelleneceği düşünülür (Altun, 2004: 110).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan uygulamalar şunlardır:

- Adak adanmışsa kurban kesilir (K1, K2, K3, K5, K6, K16, K18, K23, K24, K25, K26, K34, K35, K36, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K 57, K58, K59).
- Çocuk geç olmuşsa yedi yıl dışarıdan giydirilir. Üstüne başına ne gerekiyorsa konu komşunun çocuklarının eskisi veya verdiği hediyeler giydirilir (K3, K4, K5).

- Çocuğun yedi yıl saçı hiç kesilmez, uzatılır. Yedi yılın sonunda saç kesilebilir (K5, K6, K7, K13, K14, K34, K45, K48, K49, K53).

2.1.1.1.4. Aşerme

Aşerme, gebeliğin belli bir döneminde gebe kadında görülen bir haldir. Deyimin aslı “aş yeme”, bu biçimiyle “yiyecek şeylerden tiksime” demektir. Yermek fiilinin “beğenmemek”, “kötülemek” anlamlarını biliyoruz. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yükli kadının kimi yiyecekleri canı çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demeğe gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına her canının iste-diğini, ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye çok dikkat edilir. Bu kural gözetilmezse, anada veya doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır: çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi (Boratav, 1999: 146).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Kastamonu’da da aşeren kadının istediği reddedilirse çocuğun bir uzvunun eksik ve sakat olacağına inanılmaktadır (Abdulkadiroğlu, 1987: 3).

Silifke’de, aşeren kadın sahibinden izinsiz ya da haram olan yiyecekleri asla yememesi gerektiğine, aksi takdirde çocuğunun hayırsız olacağına inanılır (Ağcalar, 2009: 28).

Kozan yöresinde aşerme, gebenin canının yiyecek bir şeyleri çekmesi şeklinde bilinmektedir. Aşermenin, bebeğin fiziksel görünümünü etkileyeceğine inanılır ve bu yüzden Kozan’da aşeren kadına canının istediği yiyecek en kısa zamanda temin edilir (Üzelgök, 2008: 26).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde aşeren kadın ilgili âdet ve inanmalar şunlardır:

- Hamile kadının canı bir şeyler isteyince alınmalıdır. Aksi halde çocuğa bir zarar gelebilir (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K23, K24, K25, K34, K35, K37, K58, K59)
- Yöredeki adı “aş yeme” dir (K26, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K46, 47, K59)
- Kadın kendini halsiz hissediyorsa ve midesi bulanıyor başı dönüyorsa

buna aş yerme denir (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K26, K32, K34, K35, K36, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K53, K54, K56, K59).

2.1.1.1.5. Doğacak Çocuğun Cinsiyetini Belirleme

Gebe olduğunu öğrendikten sonra kadının ilk düşüncesi çocuğunun oğlan mı kız mı olacağını öğrenmeyi denemektir. Hele ilk çocuk içim ananın da, babanın da dileği oğlandır; nadir hallerde, özellikle daha önceki çocukları hep oğlan ise, daha çok ana, gelecek çocuğun kız olmasını ister. Doğacak çocuğun cinsiyetini önceden öğrenme yolları yorum ve fal niteliğinde işlemlerdir. Yorumların bir bölümü düşlerden çıkarılanlardır: gebe kadın düşünde ay görürse oğlan, güneş görürse kız; bıçak, tüfek gibi erkek silahları ya da korkunç hayvanlar görürse oğlan; makas, iğne gibi kadın aygıtları, bilezik, gerdanlık gibi takılar veya çeşitli süs eşyası, mücevherler görürse kız doğuracağını yorumlar (Boratav, 2000: 145).

Yüklü kadının karnının, vücudunun kimi yerlerinin biçiminden, gebelik süresince güzelleşip çirkinleşmesinden, meme uçlarının aldığı renkten, aşerme sırasında canının çektiği şeylerden, anasının karnında çocuğun oynamasının şiddetli veya hafif olmasından da, gelecek çocuğun oğlan ya da kız olacağı anlamı çıkarılır (Boratav, 2000: 145).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Kars yöresinde hamile kadına haber vermeden bir oturacak yere bıçak, diğer birine makas konur. Anne adayı, bıçak üstüne oturursa erkek; makas üstüne oturursa, kız çocuk doğacak, diye inanılır (Kalafat, 1995: 87).

Silifke yöresinde gebelikte güzelleşen, karnı sivri olan veya tatlıya aşeren kadının oğlunun; çirkinleşen, cildinde lekelenmeler olan veya ekşiye aşeren kadının kızının olacağına inanılır (Ağcalar, 2009: 30).

Suadiye'de hamileliğin beşinci, altıncı ayında anne göğsüne yürüyen sütü su dolu bardağa sıkar; eğer su bardağın dibine inerse çocuğun erkek, süt suyu bulandırırsa kız olacağına inanılır (Altun, 2008: 114).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde çocuğun cinsiyetini belirlemede uygulanan âdet ve uygulamalar şunlardır:

- Çocuğun cinsiyeti Allah'ın işine bırakılır (K1, K2, K3, K4, K7, K8, K9, K16, K17, K18, K23, K44, K45, K48, K49)
- Sivri olursa erkek; yassı olursa kız olur (K5, K6, K35, K36, K39, K41, K42, K53, K54).
- Eskiden Allah'tan başka kimse bilmez derdik; şimdi doktorlar söylüyor (K26).
- Hamile kadın güzelleşirse kızı, çirkinleşirse oğlu olacak demektir (K35, K36, K42, K43, K49, K50).
- Kadının canı ekşi çekerse oğlu, tatlı çekerse kızı olacak demektir (K35, K36, K44, K45).
- Nineler kadının karnını çekerken karnın şekline bir bakmada anlar (K3).
- Elle muayene ederler (K2, K3, K16, K17, K25)
- Eskiler, kadının karnına bir bakmada anlarlar. Hatta koyunun, ineğin yavrusunun cinsiyetini de anlar (K38).
- Karın öne doğru eğik ve büyükse erkek; yaygınsa kız olacak demektir (K27, K56, K59).
- Ailede bir çocuk ayak ayak üstüne atmış oturuyorsa, ardından çocuk gelecek demektir (K27).

2.1.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Hamilelik sırasında kaçınmaların/uygulamaların çıkış noktası tüm bu davranışların çocuğu olumlu/olumsuz yönde etkilediği inancında olan annenin korkularının ya da isteklerinin benliğini sarmasıdır (Altun, 2004: 115).

Bu kaçınmaların temelinde, anne ile karnındaki çocuğun arasında, sıkı bir yazgı birliği, bir özdeşlik olduğu tasarımı yatmaktadır. Fikir çağrışımları ve “analojik” düşünceyle beslenen bu tür kaçınmalar sadece geleceğin annesinin davranışlarını değil, aynı zamanda onun yakınlarını da ilgilendirmekte, giderek grubun benimsediği ve uyguladığı birer kaçınma kalıbı durumuna gelmektedir (Örnek, 1995: 138).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Doğacak çocuğun mavi gözlü olmasını isteyen kadınlar Urfa yöresinde gökyüzüne bakarlar. Ardahan'da gelinin kucağına erkek çocuk verilmesi ile, ilk çocuğun erkek olacağına inanılır (Kalafat, 1995: 87).

Kötü huylular kınanmaz, leke yapan şeyleri (kahve, ciğer, karadut) vücuduna sürmez, gül koklamaz, sakatlara gülmez; sinirli olunmaz; iyi huylularla görüşülür, anne kocasını çok severse çocuk ona, erkek karısını çok severse çocuk anneye benzer (Altun, 2004: 115).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde gebe kadının kaçınma ve uygulamaları şunlardır:

- Çocuğun güzel olması için ayva yenir (K23, K24, K25, K39, K44, K47, K48, K53, K54).
- Doğduktan sonra çocuğun gözleri kara olsun diye annenin gözlerine sürme çekilir (K1).
- Hamileyken kahve fazla içilirse çocuğun gözleri kahverengi olur (K2, K3).
- Çocuk güzel olsun diye hamile kadın güzel insanlara bakar (K16, K17 K35,39, K44, K45, K46, K49, K51).
- Anne, çocuğu mavi gözlü olsun diye mavi gözlüye bakar (K35).
- Hamile kadının vücuduna ciğer değerse çocukta leke olur (K23, K24, K25, K26).
- Kadının canı bir şey yemek çekti ve yiyemediyse o anda bir yerini kaşındığında, istediği şeyin şekli çocuğun vücudunda çıkar (K1, K2, K3, K5, K6, K35, K36, K47, K48, K49, K54, K59).
- Hamile kadının saçı kesilirse çocuğun ömrü kısa olur (K35,42).
- Hamile kadın, denize girdirilmez. Hamile kadın, denize girerse çocuğa zarar geleceği inancı vardır (K35, K36).

2.1.1.2. Doğum Sırası

Çocuk isteğinden başlayıp, aşırme ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisidir. Bütün o hazırlıklar, doğum olayı ile, yani çocuğun güzel dünyasından gelmesiyle gerçekleşecektir. Bu gelişin kolay olması ve anneye çocuğa zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır (Örnek, 1995: 140).

a) Anadolu'daki Uygulamalar

Suadiye / Çepni'de doğumun kolay olması için suya okunur, doğum esnasında evde bulunan herkes düğmelerini çözer. Odada düğümlü ne varsa çözülür (Altun, 2008: 116).

Silifke'de tavandan bir ip sarkıtılır. Doğum yapacak kadın bu ipe tutunarak iyice asılır. Sancı başladığında var gücüyle ipi kendine çeker. Böylece anne adayı kolay doğum yapar. Elleri de kendine zarar vermeyecek şekilde kalır (Ağcalar, 2009: 32).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde doğuma hazırlık ve doğum sırasındaki uygulamalar şunlardır:

- Doğumu eve gelen ebe yaptırmaktadır (K26, K32, K34, K35, K36).
- Doğum sırasında akraba ve komşular evin avlusunu doldurur ve doğum olayı birlikte beklenir (K26, K32)
- Eskiden tarlada bile doğum yapıldığı için ölüm oranı fazlaydı (K23).
- Doğumlar hastanede yapılmaktadır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, KK9, K14, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K38, 39, K40, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K53, K54, K56).

2.1.1.2.1. Doğum Hazırlığı/Doğum Olayı

Gebe kadının sancısının başlaması ile birlikte doğum hazırlıklarına başlanır. Biyolojik bir olay olan doğum, hayatın geçiş evrelerinden biri olup, başlangıcı ve en önemli olanıdır. Doğum olayının gerçekleşmesi sırasında doğum odasında ve doğum anında birçok âdet ve inanma uygulanır. Yapılan uygulamalarda doğumun kolay

olabilmesinin amaçlanması yanında doğacak çocuğun ve annesinin tehlikelerden korunması ve kutsanması da vardır (Başçetinçelik, 2009: 66).

2.1.1.2.2. Tuzlama/Yıkama

Çocuğun göbeği kesilip adı konduktan sonra tuzlanması ve yıkanması gelir. Vücuduna tuz serpip kısa bir zaman öyle bıraktıktan sonra su ile yıkanır; yahut da, önce tuzlu bir suda yıkarlar çocuğu. Tuzlamayı, halk geleneği, çocuğun teri, nefesi kokmasın diye önceden alınmış bir sağlık tedbiri diye niteliyor; ama bunun büyüklük bir işlem olduğunda şüphe yok. Tuzun, nazar, uğur, bereket inançlarındaki kutlu yerini biliyoruz (Örnek, 1995: 152-153).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Silifke yöresinde, çocuk doğar doğmaz özellikle koltuk altları, boynu, kulak arkası gibi yerleri tuzlanır. Tuz, bebeğin vücudunda 10-15 dakika bekletilir, ardından bebek yıkanır. Tuzlama işini ebe ya da bebeğin bir yakını üstlenir. Bu işlem bebekte pişik oluşmasını ve büyüdüğünde de teri kötü kokmasını diye uygulanır (Ağcalar, 2009: 33).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta yıkama ve tuzlama ile ilgili uygulanan pratiklerden bazıları şunlardır:

- Bebek doğar doğmaz vücudu reyhan ve zeytinyağı karışımıyla ovulur (K23, K35).
- Reyhan ve zeytinyağı ile ovma bebeğin büyüyünce güzel kokmasını sağlar (K23, K26).
- Bir kaba su doldurulur. Daha sonra bir portakalın içi oyulur. Zeytinyağı doldurulur ve bir mum yakılarak bunun üzerine oturtulur. Bunun üzerine alüminyum bir tabak üçlü bir ayak üzerinde konur. En üste de bir örtü örtülür. Kapı kapatılır ve adetli bir kadın içeriye sokulmaz. Birkaç saat sonra bakıldığında alüminyum tabağın altı is olmuştur. Bu is kuş tüyü yardımıyla bebeğin gözüne sürülür. Bu işlem ilerde bebeğin gözlerinin güzel olmasını sağlar (K23).
- Yeni doğan çocuk, büyüyünce teri kokmasını diye tuzlanır (K1, K2, K3, K5,

K6, K16, K17, K18, K23, K24, K26, K35, K36, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K45, K46, K47, K48, K49, K53, K54, K56, K57, K58).

- Sarılık olmasın diye çocuğun üstüne sarı yağlık, giysi, örtü örtülür (K1, K2, K3, K5, K6, K17, K18, K23, K26, K34, K35, K42, K43, K48, K49, K50, K53, K54, K56, K59).

- Çocuk doğar doğmaz, kokmasın diye tuzlanır. Çocuğun koltuk altına kokmasın diye reyhan yaprağı dövülüp kurutularak konur ve sarılır (K1).

- Yeni doğan çocuğu ilk defa anneanne yıkar (K5, K6).

2.1.1.2.3. Çocuğun Eşi/Göbeği

Doğumda, çocuktan sonra gelen, memelilerde ana ile dölüt arasında kan alıp verme isini sağlayan organ tıpta etene, plasente, mesime olarak adlandırılmaktadır. Plasente halk arasında “**son, eş, döl eşi**” olarak adlandırılır (Akbulut, 2002: 8).

Son ya saklanır, ya gömülür, ya suya atılır, ya da yakılır (Boratav, 1999:149).

Nasıl gebe kadının yediği, içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi ya da “sonu” arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz (Örnek, 1995: 142).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Kocaeli-Suadiye’de göbek bağı, ailenin ölmüş bir yakınının mezarına gömülür ve çocuğun o kişiye benzeyeceğine inanılır. Göbeğin “ayak değmeyen bir yere”, mezara gömülmesinin nedeni, canlı olduğuna inanılması ve kutsal kabul edilmesidir (Altun, 2008: 118).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde doğumdan sonra çocuğun eşi ve göbeği ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Hayvanlar yemesin diye çocuğun eşi gömülür (K38, K39, K46, K47, K48).

- Çocuğun eşi, temiz bir yere gömülür (K3, K4, K5, K6, K16, K18, K23, K24, K25, K26, K34, K35, K36, K40, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K56, K57, K58, K59).
- Günah olmasın diye eş toprağa gömülür (K1, K2, K27, K28, K29, K30, K31).
- Çocuğun eşi, suya atılır (K32, K33, K39, K41, K47).
- Eş, cami avlusuna gömülür (K47, K48).
- Artık hastanede doğum yapıldığı için eşe ne olduğu bilinmez (K19, K20, K22, K25).
- Göbek bağı, çocuk büyüyünce dinine bağlı olsun diye cami avlusuna gömülür (K49, K50, K51).
- Çocuk ileride zeki olsun diye göbeği okul bahçesine gömülür (K53, K54).
- Çocuğun göbeği hatıra olarak evde saklanır (K48).

1.1.1.3.Doğum Sonrası

1.1.1.3.1.Loğusa Bakımı/Loğusa Ziyareti/Loğusa Şerbeti

Yeni doğum yapmış kadına “loğusa” denir. Doğumdan sonraki yedi veya kırk günlük dönem loğusalık dönemidir (TS, 1998: 968). Doğumdan sonra yatakta kalma süresi kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay oluşuna, iklime, çevre koşullarına, ailenin varsıllığına, gelinin sevilip horlanmasına ve kimi adetlere bağlıdır. Büyük kentlerde doğumlar doğum evlerinde yapıldığı için, bu süre doktorlar tarafından belirlenmektedir (Örnek, 1995: 144).

Doğum yapan kadına ailesi ve çevresi saygı gösterir. Dinlenmesi için yardımcı olurlar. Loğusaya yatakta kaldığı süre içerisinde özel bakım uygulanır. Yemesine, sağlığına, çevreden gelebilecek zararlardan korunmasına dikkat edilir. Sütünün bir an önce gelmesi için ve bol olması için özel şerbetler hazırlanır (Başçetinçelik, 2009: 81).

Loğusanın sütünün kaçmaması veya bol olması için çeşitli uygulamalar vardır: Eskişehir’de loğusanın sütü kaçtığı zaman, yedi Mehmet adlı evden toplanan unla yapılmış pide ve bir soğan bir çobana verilir; çoban bunları akşama kadar dağarcığında gezdirdikten sonra, bir akşam: “ Size süt getirdim.” diye loğusaya verir (Boratav, 1999: 154).

Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde, loğusa bakımıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Loğusa kadının yalnız kalmaması gerekir (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K25, K26, K34, K35, K39, K40, K42, K43, K44, K45, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K56, K59).
- Loğusa kadın, yalnız kalacaksa başucuna ayna, makas, bıçak, soğan, suyun içine sarımsak, soğan konur. Böylece cinler uzak tutulur (K1, K2, K3, K9, K23, K24, K25, K31, K32, K43).
- Eskiden bebek 40'ı çıkana kadar yıldız altına çıkarılmazmış. Dışarı çıkarmanın, bebeği hasta edeceğine inanılmış (K5, K6, K7).
- Bebek, ancak doğumdan 15-20 gün sonra evden dışarıya çıkarılabilir (K5, K6).
- Loğusa kadın, 40 gün içinde denize girmesi durumunda mikrop kapar (K35).
- Yeni doğum yapanlar birbirinin üstüne gelirse al basar (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K31, K32, K34, K35, K36, K39, K40, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K53, K54, K56, K59).
- Bebek yoklamaya giderken hediye götürülür (K3, K4, K5, K45, K46, K56, K59).
- Loğusa kadınlar ayakta durur, şerbeti tepesine diker içer. Ayakta içmesinin nedeni şerbetin göğsüne gitmesini sağlamaktır (K59).
- Doğumun üçüncü günü gelen misafirlere kaynar yapılır (K45, K46, K47, K59)
- Doğum yapmış kadına ve bebeğe etraftaki kıskanç kişiler yüzünden nazar deşebileceği inancı vardır (K26).
- Yörede “Adetliyken, yeni doğmuş bebeğin yattığı odaya girmenin bebeği hasta edebileceği inancı vardır. Bu yüzden, kadınlar yeni doğmuş bebeğin odasına girmekten kaçınır (K26).

2.1.1.3.2. Loğusa Sütü/İlk Meme/İlk Giydirme

- Doğumdan sonra sütü gelsin diye loğusaya “yağlı ballı” yedirilir. Yağ ve bal pişirilir, yufka ekmek kıvrılır, karışım üzerine sürülerek yedirilir (K25, K26, K38, K39, K49, 59).

2.1.1.3.3. Al Basması

Tıp dilinde “loğusa humması” olarak bilinen rahatsızlığın adı halk arasında “albastı” olarak geçmektedir (TS, 1988: 948). Özellikle yeni doğum yapmış ve kırılanmamış kadınlara musallat olarak-kendisi ve çocuklarını beslemek için- onların ve çocuklarının ciğerlerini sökerek öldürdüğüne inanılır. Bu nedenle loğusa kadınların ve yeni doğmuş çocukların korunması için, loğusa kadına gelincik ve meyan kökü şerbeti gibi kırmızı renkli bir şeyler içirmeye, kırmızı atlas kaplanmış yorgan örmeye, başına kırmızı renkli şal veya kurdele bağlamaya, loğusa kadını yalnız bırakmamaya ve odasında mutlaka demir bulundurmaya çalışılır. Geleneğe göre al karısı erkeğin bulunduğu yere giremez. Ayrıca, al karısının loğusa kadına basarak eziyet etmeye başladığına hükmedildiği zaman silah atma vasıtasıyla da hastanın korunacağına olan inanç yaygındır (Çobanoğlu, 2003: 124).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Doğu Anadolu’da, doğum sırasında, anayı kötü ruh olan Al, Al basmasına karşı daima korumaya, onu böyle bir durumla karşı karşıya bırakmamak için geceleri yanında bulunmaya çalışırlar. Erzurum, Kars, Ağrı ve Muş illeri çevresinde doğum yapan kadınlar, geceleri, al basması tehlikesinde karşı yalnız bırakılmazlar. Doğum için gelen kadınlar ve evde bulunanlar, gece, doğum yapana beklerler. Doğum sırasında eve giren hiçbir eşya dışarı çıkarılmaz (Kalafat, 1995: 90).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde al basması hakkındaki düşünceler ve al basmasına karşı alınan tedbirler şunlardır:

- Yabancı birisi odaya girerse loğusayı al basar (K5).
- Al basması doğumdan sonra on beş gün içinde olur (K5, K6).

- Al basması, loğusanın göğsünde aniden bir baskı ve nefes daralması hissetmesidir (K26).
- Loğusa, al basması sırasında kabuslar görür, soğuk soğuk ter döker (K35).
- Al bastığında kişinin bağına birisi oturmuş gibi olur (K38, K39).
- Al basması gece olur (K26).
- Al basması, aniden gelen bir korkudur (K26, K33, K34, K35, K36, K39).
- Loğusaya al basmasın diye kırk gün evde yalnız bırakılmaz (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K27, K18, K23, K24, K25, K32, K34, K35, K36, K38, K39, K40, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K56, K59).
- Al basmaması için loğusanın başına kırmızı bir şey bağlanır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K19, K22, K23, K24, K25, K26, K35, K36, K39, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K48, K52, K54, K56, K59).
- Al basmasını önlemek için loğusanın başının altına Kuran konur (K38, K39).
- Al basmasın diye loğusanın annesi veya kardeşi hocaya gider. Muska yapılır. Bu muskaya kadın dokunamaz (K44, K45).
- Al basmasını önleyebilmek için annenin başucuna makas, ayna, süpürge vb. koymak gerektiğine inanılır (K26).

2.1.1.3.4. Kırk Basması

Al basmasından başka bir tehlike de kırk basmasıdır. Loğusa ile çocuğuna kırk gün içinde gelen hastalıklara bu ad verilir (İnanç, Arıkan, Sarı, 1971: 32).

Annenin ve çocuğunun bu süre içerisinde hastalanmamaları, yani kırk basmaya uğramamaları için başvuru olan önlem ve çarelerden en önemlileri şunlardır: Anne ve çocuk kırk gün süreyle evden dışarı çıkmaz. Kırklı kadınlar ve çocukları birbirleriyle karşılaşmamaya dikkat ederler (Örnek, 1995: 146).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Suadiye / Çepni'de bebeğin ve annenin yeni yaşamındaki kırk gün içerisinde hastalanmasına, nazarlanmasına “kırk basması” denir. Beldede loğusa ve bebeği

“basan” tüm bu kötülüklerden ve tehlikelerden korunmak için çeşitli uygulamalar vardır. Önlem içerikli bu uygulamalar şunlardır: “Ağır basan” anneye geldiğinde anne konuşamaz, kıpırdamaz, üstünde hissettiği ağırlığı kaldıramaz. Ancak Ayet-el Kürsi okursa ağır basan gider. Ağır basan, loğusaya temiz olamadığı için musallat olmaktadır (Altun, 2008: 123).

Silifke’de kırk basmasının hangi sebeple olduğu bilinmiyorsa dört yol kavşağında kırklanılır. Dört yolun ayrımına bir kazan konur ve altına odun yerleştirilir. Odunları yakmazlar ama yakmış gibi davranırlar. Daha sonra çocuk bu kazanın içine oturtulur ve kısa bir süre sonra çıkartılır. Kendisine ocak adı verilen kişilerce yapılan bir uygulamadır. Bu uygulamaya “dört yolun çarşambasında çocuğu kazana atma” denir. Üç Çarşamba uygulanır (Ağcalar, 2009: 41).

Orta Toroslar’ın birçok yerinde kırk baskını olmuş çocuk, köprüden geçirilir. Köprünün üç ayrı yerinde üçer defa yere bastırılır, böylece iyileşeceğine inanılır (Kalafat, 1994: 18).

b) Karataş’taki Uygulamalar:

- İki kırklı yan yana gelince birbirlerine toplu iğne verirler (K1, K2, K3, K5, K6, 44).
- İki kırklı kadın bir araya gelirse sütleri kesilir (K16, K17, K24).
- Kırklının çamaşırından alınıp yakılır, tüttürülürse iyi gelir (K1, K2).
- Kırklı kadın, yeni evli biriyle bir araya gelirse yine kırk basar. Doğum yapanla yeni evlinin arasında hiç fark yoktur (K35, 36).
- Eskiden loğusanın yanına sadece doğum sırasında da yanında olan kişiler girebilirdi. Başkaları girerse kadının boğazına bir baskı hissinin geleceğine, çocuğun başına bir iş geleceğine inanılırdı (K35, K36)
- Loğusalıkta daha çok kadınların loğusa yanına sokulması istenmez. Adetli oldukları için kirli olduklarına inanılır. Arkasından “Filancanın karısı geldi de o yüzden oldu.” diye laf edilir. “Laf olmasın.” diye kimse loğusanın yanına girmek istemez (K35).

2.1.1.3.5.Kırlama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

Kilis ve İstanbul'da kırk gün dolduktan sonra kırlama töreni yapılır: çocuğun ve anasının, yerine göre değişen ayrıntılı birtakım kurallara uyularak yıkanmalarıdır bu. Örneğin: kırk hamamında çocuk, son kurna suyuna (veya son tas suyuna) bir altın ya da bir anahtar kırk defa batırıldıktan sonra yıkanır (Boratav, 1999; 154).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Tekirdağ'da kırkinci gün bebek elden ele dolaştırılır, dereden toplanan kırk küçük taş yıkama suyuna atılır. Bebek yıkanınca taşlar suyla beraber dışarı atılmaktadır (Artun, 1998: 10).

Söğüt, Bilecik ve Çanakkale'de çaydan pınardan, caminin su oluğunun altından toplanan taşlar ya bir çocuğa ya da temiz ahlaklı birine toplatılır ki kırklanacak çocuk da onlar gibi saf ve temiz ahlaklı olsun diye (Erk, 1976: 104).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta kırlama ile ilgili olarak şu uygulamalar yapılır:

- Kırlamada bir leğen içine 40 tane taş, gül yaprakları ve su konur. Kırk defa çocuğun başından aşağı su dökülür (K23, K24, K25, K26, K34, K35, K36, K39, K 45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K59).
- Kırlamada suya taş koymanın amacı çocuğun “taş gibi sağlam” olmasını sağlamaktır (K25, K26).
- Kırlamada, suya gül yaprağı koymanın amacı çocuğun güzel kokulu olmasını sağlamaktır (K25, K26)
- Kırlamada, evdeki her şey tek tek temizlenir, yıkanır (K32, K33, K34, K35)
- Kırlama sırasında devamlı Besmele çekilir (K35).
- Kırk tane taş yıkanır. Kırk çeşit kokulu çiçek toplanır (“Yedi”sinde yedi çeşit, “kırk”ında ise kırk çeşit taş toplanır). Bunlar suya konur. Suya altın yüzük, küpe atılır. Bu suyla bebek yıkanır. Altınlar, çocuğun zengin olması için, çiçekler güzel kokması ve güzel olması için konur (K1, K2, K5).
- Kırk taş bir bezin içine konarak suya atılır. Çiçek yaprakları, yeşil tarak, altın suya atılır. Çocuğun “kırk”ı çıkana kadar her yıkamada bu işlem yapılır.

Anne de aynı işleme tabi tutulur (K42).

- Kırklamada, çocuğun anne ve babası da yıkanır (K32).
- Kız bebeğin kırkı 41-42. günde çıkar. Sebebi çeyizin fazla olmasını sağlamaktır (K35, K36).
- Erkek bebeğin kırkı 39. günde çıkar. Sebebi evleneceği kızın fazla çeyiz getirmesini sağlamaktır (K35, K36).
- Loğusaya bakan kişi, loğusanın kırk çıktıktan sonra kendi evini de baştan aşağıya yıkar (K35, K36).

2.1.1.3.6. Ad Koyma

Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirleyen simgedir (Örnek, 1971: 11). Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz. Çocuğa ad koyma, sıradan bir olay olmadığı için, bu iş küçük çapta da olsa kutlanarak ve kutsanarak yerine getirilir (Örnek, 1975: 103).

Eski Türklerde çocuğa ad veren ak saçlı, aksakallı bir ihtiyardır. Dede Korkut'ta kahramanların adını Dede Korkut vermektedir. Türk Destanlarında hanın veya beyin oğlunun adını "boz atlı bir er" peyda olur ve o verir (İnan, 1991: 206).

Genellikle ad verme adeti Türkiye'nin hemen hemen her yerinde birbirine benzemektedir. Afyon'da ad verme hususundaki karara çok kere evdeki büyükbaba ve büyükanne gibi yaşlıların düşünceleri hakimdir. Doğan çocuğa verilecek adı, en çok anne ve babalar seçerler. Ancak ailenin büyükleri genellikle torunlarına ve çocuklarına kendi adlarını veya kendi baba ve annelerinin adlarını vermeye çalışırlar. Bu sayede onların adlarını yaşatmış olduklarına inanırlar (İvgin, 2000: 146).

Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta ad vermeyle ilgili uygulamalar şöyledir:

- Çocuk doğduktan sonra annesi-babası şeyhin yanına gider. Şeyh Kur'an-I Kerim'i açar. Açılan sayfada çıkan isim çocuğa konulur. Bu işleme "Hikmî" (hikmet) denir. Anne –baba bu isme karşı gelemmez (K35, K36).
- Çocuk, verilen ismi taşıyamadığında hocaya gidilir. Hoca başka bir isim verir. Kağıda yazar, okur (K44, K45).

1.1.1.3.7. İlk Gezme

Çocuk, kırkı çıktıktan sonra gezmeye götürülür. Çocuğun ilk kez dışarı çıkışında birtakım uygulamalar söz konusudur.

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Suadiye / Çepni'de anne ve bebek bu ilk gezmede en uzaktaki aile yakınının evine gider. Ne kadar uzağa gidilirse bebeğin o kadar uzun olacağına inanılır (Altun, 2008: 128).

Diyarbakır / Ergani'de çocuk ilk gezmesine büyük çoğunlukla kırkı çıktıktan sonra götürülmektedir. Öncelikle yakın akrabalara ve komşulara gidilir. Çocuğa hediyesini getirmeyenler, bebek ziyarete geldiğinde hediyesini verirler (Akca, 2009: 42).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Bebeğin, yakın akraba ve komşularına ilk gidişinde ev sahipleri, bebeğe bir mendil içinde pamuk, bir yumurta, şeker verir. Bu mendil bebeğin göğsüne konur (K 1, K2, K3, K16, K17, K26, K59).

2.1.1.3.8. Yürüyemeyen Çocuk/Konuşamayan Çocuk/Köstek Kesme

Bir, bir buçuk yaşına gelince genelde yürümektedirler. Çocuğun yürümesi, ilk diş çıkarması gibi sevinçle karşılanmaktadır. Çocukların yaşından geç yürümesi aileleri telaşlandırmaktadır (Altun, 2004: 196).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Aladağ'da yürüyemeyen, yürürken ayakları dolaşıp düşen çocuğun kösteği kırılır. Büyüklük bir işlem olan köstek kırmada, çocuğun yürümesini engelleyen bağ kesilmeye çalışılarak taklit büyüü yapılmaktadır. Bunun için çocuğun bacaklarına çörek bağlanır, köstek bir çocuk, tarafından kesilir. Bacağına bağlı çöreğin kopunca kösteğinde kesileceğine inanılır. Ayrıca çocukların kaçırdığı çöreğin ardından gitmek için çocuğun yürümeye çalışacağına inanılır. Bu işlem üç cuma gerçekleştirilir. Bu

işlemin Cuma günü ve üç kez tekrarlanması bu büyüsel pratiğin İslamiyet’le özdeşleştirilmiş halidir (Yılmaz, 2005: 73).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş’ta vakti geldiğinde yürüyemeyen ya da konuşamayan çocuklar için çeşitli âdetler uygulanmaktadır:

- Çocuğun yürümesi gecikirse yedi evden, buğday toplanır ve pişirilip dağıtılır (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K19, K24, K26, K46, K47, K53, K54).
- Çocuğun dili açılsın diye kuşun ilk yumurtası yedirilir (K31, K32, K33, K34).
- Her çocuğun yürüme, konuşma zamanı değişik olabilir. Bu yüzden hiçbir şey yapılmaz, beklenir (K27, K28, K29, K30, K31, K55, K58, K59).

2.1.1.3.9. İlk Diş/İlk Saç/İlk Tırnak

“İlk”ler insan hayatında hep önemlidir. İlklerde genellikle bir tören yapılır. Her şeyin ilkinde bir merak, bir beklenti, bir kutlama yatar. İlk diş çıkarma, ilk yürüme, ilk konuşma, ilk tırnağın, saçın kesilmesi, birtakım âdet ve inanmaları beraberinde getirir ve bir kutlamayı gerektirir (Altun, 2004: 203).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır. Anadolu’da bu törenler; *diş buğdayı*, *diş hediği*, *diş bulguru* gibi adlarla anılır. Çocuğun ilk tırnağının kesilmesinde de birtakım âdet ve inanmalar uygulanır. Çocuğun eli, içinde altın paralar bulunan bir keseye sokturulur; oradan aldığı paralar, erkekse büyüdüğü zaman tutacağı işin sermayesine, kızsı çeyizine "maya" olarak saklanır (Boratav, 1984: 155).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş’ta ilk diş/ilk saç/ilk tırnakla ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

- İlk tırnağı kesilmeden önce, çocuğun elini amcasının cebine sokar para aldırırlar. Bunun amacı çocuğun paralı olmasını sağlamaktır (K1, K2, K3,

K5, K6, K28, K29, K30, K32, K32, K33, K34, K37, K38, K41, K42, K43, K44, K45, K49, K53, K54, K55, K59).

- İlk tırnak kesmede, çocuğun tırnakları amcasının cebine konur. Amaç çocuğun tutumlu olmasıdır (K15, K16, K17)
- İlk tırnak kesmede, çocuğun eli dayısının cebine sokulur. Para çıkarırsa tırnağı kesilir (K26, K27)
- İlk tırnak kesmede, eli çabuk olmasın diye çocuğun amcasının cebinden para çektilir (K39, K40).
- İlk diş çıkınca buğday kaynatılır. Dişi ilk gören, iç çamaşırı alır (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K19, K36, K39, K44, K45, K48, K55, K58).
- Dişi ilk gören hediye alır (K5, K6, K27, K32, K33, K34).
- Dişi üstten çıkmışsa çocuk ya annesini ya babasını öldürecek demektir. Ekmek dağıtılır (K5, K6).
- Diş çıkması kolay olsun diye çocuğun ayağına simit geçirilir (K5, K6).
- İlk dişte buğday hediği kaynatılır (K15, K16, K17, K18, K19, K24, K25, K26, K32, K33, K34, K35, K36, K37, K38, K40, K41, K42, K43, K44, K46, K47, K49, K51, K52, K53, K54, K55, K56, K58, K59).
- İlk dişi gören kişiye hediye olarak iç çamaşırı alınır (K25, K26).
- İlk dişte buğday, nohut, mısır kaynatılır, komşulara dağıtılır, onlar da aynı kabın içine harçlık koyar, geri gönderir (K39).
- Ziyarete adak adanır (K32).

2.1.1.3.10. Değerlendirme

Karataş, Adana il merkezine yakınlığı ile modernleşmeden nasibini genel olarak almıştır. Doğum ile ilgili kimi gelenekler yerini modern yöntemlere bıraksa da Karataş'ta bazı gelenekler varlığını sürdürmektedir.

Yörede, kısırlık tedavisi için öncelikle doktora gitmek gerektiğini düşünenlerin sayısı dikkat çekmektedir. Bunun yanında kısırlığı gidermek için önemli şahsiyetlerin türbelerini ziyaret etmek ve kurban adamak yörede halen kullanılan yöntemlerdendir.

Karataş halk kültüründe aşerme söz konusu olduğunda anne ve doğacak olan bebeğin sağlığı açısından annenin arzu ettiği yiyeceğin temin edilmesi gerektiği inancı

söz konusudur. Baş dönmesi, mide bulantısı gibi belirtiler de aşırma olarak kabul edilmektedir.

Yörede ekonomik ve sosyal gerekçelerle erkek çocuk isteği varlığını sürdürse de kent yaşamının getirdiği değişen yaşam tarzıyla bu durumun artık değişmekte olduğunu belirtenlerin sayısı az değildir. “Allah’ın işinden sual olunmaz.” anlayışı yaygındır.

Karataş’ta hamile kadın doğacak çocuğunun sağlıklı ve güzel olması için birtakım şeylere dikkat etmektedir. Daha çok inanış temelli olan davranışların yanında sağlık yönünden sakıncalı olan davranışlardan kaçınmalar da vardır. Hamile kadının denize girmemesi mikrop kapmayı engellemeyi amaçlayan bir davranıştır.

Modern tıbbın gelişmesi ve Karataş yöresinde yaygın halde kullanılır olmasının sonucu olarak görülüyor ki doğumlar artık hastanede doktorlar tarafından yaptırılmaktadır.

Karataş yöresinde yeni doğan bebeğin tuzlanması, eşinin gömülmesi, yıkanması titizlikle ele alınan davranışlardır. Bu davranışlar bebeğin ilerde sağlıklı ve güzel olmasını yanında başarılı olmasını da amaçlamaktadır.

Yörede kırklama geleneği çocuk ve annesinin yanında evin ve eşyaların da baştan aşağıya temizlenmesiyle birlikte gerçekleştirilmektedir. Loğusa kadınla ilgilenen diğer kadınların da kendi evlerini temizleme ve arınma ihtiyacı duyduğu görülmüştür.

Karataş yöresinde kırk basması al basması gibi dikkate alınan ve önemle korunulmaya çalışılan bir inanıştır. Kırklı kadınların bir araya gelmemesi, eğer gelirlerse de birbirlerine çengelli iğne vererek kırk basmasını uzaklaştırmak gerektiğine inanılmaktadır. Kırk basmasına uğramış kadın ve bebeğini iyileştirmek için hocalardan ve muskadan yardım almak gerektiğine inanılmaktadır.

Karataş’ta ad koyma geleneği adeta atalara olan saygıyı göstermek açısından bir fırsat gibi görülmektedir. Yeni doğan bebeğe ad verilirken aile büyüklerinin isimleri öncelikle düşünülen isimlerdir. Bunun yanında çocuğa, babanın çok sevdiği bir arkadaşının ismini koyması da bir minnet borcu gibi algılanmaktadır. Karataş’ta ad vermeden önce hocaya, şıha danışma da oldukça yaygındır. Bebek doğduktan sonra hangi ismin uygun olacağını anlamak için şıha gidilir. Şıh Kur’an-ı Kerim’i açarak çıkan sayfadan uygun ismi seçer.

Aile için büyük önem taşıyan çocuğun, ilkleri heyecanla karşılanır. Gerek bu olayın hayırlı olması gerekse nazarlardan çocuğun korunması amacıyla yapılan bu etkinlikler ailedeki diğer akrabaları da etkinliğe dahil eder. Aile içerisindeki bağları güçlendirir.

2.1.2. Evlenme

İnsan hayatının üç önemli geçiş döneminin (doğum, evlenme, ölüm) ikincisi olan evlenme olayı, özellikle tören (nişan, düğün), töre, âdet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (İnce, 1991: 279).

Ailenin, toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır (İnce, 1991: 279).

Evlenme, iki gencin yaşam kaderlerini birleştirmeleri açısından bireylik davranışları, yeni bir hısımlık bağlantısının kurulması yönüyle aileler-arası ilişkileri, iki tarafın akraba, dost, komşu çevrelerinin katılmasını yasa kıldığına göre de toplumluk gösterileri içine alır (Boratav, 1999: 167).

2.1.2.1. Evlendirme Biçimleri

Monogami evlilik şekilleri arasında en fazla bilinen evlilik türüdür. Ekonomik sebeplerden çok ahlaki nedenlerden dolayı monogami en yaygın olan evlilik türüdür (Haviland, 2002: 572).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Anadolu'da değişik evlenme biçimlerine rastlanır. Bunlardan kız kaçırma yoluyla yapılan evlilikler önemli bir yer tutar. Kız kaçırma olayındaki evliliklerde kız ya gönüllüdür, isteyerek kaçır ya da gönülsüz olduğu halde, oğlan tarafından kaçırlır. Kimi zaman kıza ait bir şeyin kaçırlması, kız kaçırmakla eş tutulur. Hakkari'de “dezmâl” kaçırmayı denilen bu adete göre; kız çeşmede, yolda ya da evdeyken delikanlı kızın başörtüsünü zorla çözüp kaçırmıştır. Başörtüsü kaçırlan kız gerçekten kaçırlmış sayılır ve oğlan ailesi kızın ailesiyle anlaşmak zorunda kalır (Örnek, 1995: 186).

Anadolu'nun bazı bölgelerine –kimi ailelerde- çocuklar daha beşikte iken, büyüyünce birbirleriyle evlendirme kararı alınmış. Hısımlık kurmak istediği bir ailede bir kızın doğumu haberini alan baba, beşik donatıp kızın evine yollar; böylece, daha kız beşikte iken söz kesilmiş olur; oğlan evi, kandillerde, bayramlarda kızın ana babasına ve kıza hediyeler gönderir (Boratav, 1999: 173).

b) Karataş Halk Kültürü'nde;

- Karataş'ta kaçarak evlenme hoş karşılanmaz (K1, K2, K3, K5, K6, K16, K17, K19, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K32, K34, K35, K39, K40, K41, K42, K54, K55, K56).
- Kaçarak evlenen kişiyi, ailesi reddeder (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K19, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K32, K34, K35, K36, K40, K41, K42, K43, K44, K54, K55, K56).
- Eskiden beşik kertmesi varmış; fakat artık uygulanmamaktadır (K K25, 26).
- Beşik kertmesi eskiden kardeş çocukları arasında yapılırdı (K25, 26).
- Eskiden beşik kertmesi yapılırdı; ama isteyen kız veya erkek bundan vazgeçebilirdi (K25, K26)

2.1.2.2. Evlilik Çağı/Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

Geleneksel kesimde kız ve erkeğin biyolojik ve fizyolojik gelişmelerle buluş çağına girmesiyle evlilik çağı başlar. Bu belirtilerle birlikte kişisel sorumluluklar da başlar. Kızlar, ev işlerine katılarak, aile ve grup içersinde genç kızlığın gerektirdiği rollere bürünür, karşı cinsle ilgilenmeye başlarlar. Erkek çocuk da, aynı toplumsal role bürünerek, evin ekonomisine katkıda bulunmaya başlar. Bu arada erkeğin askerliğini yapması, iş bulması, evlenmesi için geçerli sayılan ölçülerdir (Örnek, 1995: 189-190).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Delikanlı erkeğin evlenme isteğini bildirmek için giriştiği yöntemlerden en yaygını, anasına, babasına “gurbete çıkmaya niyetlendiğinden” sık sık söz etmesidir. Kimi yerlerde daha özel davranışlara rastlanıyor: Çankırı'da delikanlı, anasının ayakkabısını eşige çivileyerek everilme zamanının geldiğini hatırlatmak ister. Yüz yıl önceleri Eskişehir'de, evlenme çağına geldiğini ispatlaması için, delikanlı, mahallenin birikme odasında bir sınamadan geçirilirmiş: meydan sinisinden bir ibriğe, yere dökmeden su boşaltması beklenirmiş (Boratav, 1999: 165).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Evlenmek isteyen erkek, bu isteğini annesine, ağabeyine söyler (K5, K 6, K26, K27, K32, K33, K34).
- Evlenmek isteyen erkek, pilava kaşık batırır (K42).
- Ergenlik çağıyla birlikte evlilik çağı başlar (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K37, K38, K39, K46, K47, K52, K53).
- Askerden gelen genç için annesi kız aramaya başlar (K25, K26, 27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K44, K45, K46, K47, K48, K53, K54, K56).
- Evlenmek isteyen erkek, annesine kızın fotoğrafını getirir (K59).

2.1.2.3. Evlilik Öncesi

Karataş yöresinde evlilik öncesi dönem kısmet açma, gelin-güvey seçimi, kız görme, kız isteme vb. konuları içeren önemli bir dönemdir.

2.1.2.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Evlenecek kız ve erkekte birtakım özellikler aranmaktadır. Yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu bunlardan bazılarıdır.

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Bolu'da evlenme çağına gelmiş erkek çocukları olan anneler, akraba ziyaretleri, eğlenceler, yatır ziyaretleri, çeşmeye veya tarlaya çalışmaya gitme gibi ortamlarda hem eğlenir, hem iş görür, hem de çevrelerindeki genç gelin adayı kızlara alıcı gözüyle bakarlar. Kızların fiziki görünümleri, hal hareketleri, konuşmaları, giyimleri müstakbel kayınvalideler tarafından dikkatle incelenir; eğer, delikanlının “gönlünün düştüğü” biri var ise, o kişi araştırılır (Eker, 1997: 147).

Bartın'da kız seçerken “Boy güzelliği değil, huy güzelliği olsun.”, “ Kendi güzelden kırk günde bıkılır ama huyu güzelden ömür boyu bıkılmazmış. “ denir (Abdülkadiroğlu, 1987: 11).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde, gelin ve damat adayında bazı özellikler aranır.

- Evlenmede en çok aranan karşıdaki kişiyi sevmektir (K5, K6).
- Karşıdaki kişinin namuslu olmasına bakılır (K26, K44, K45, K59).
- Nişandan dönen kız alınmaz (K1, K2, K3, K5, K6, K23, K24, K25, K26, K34, K35, K36).
- Eskiden farklı mezhepten biriyle evlilik kesinlikle olmazdı; artık bu biraz değişti (K38).
- Erkeğin parası olmasa bile; inşaatta bir evi olsun kız verilir (K44, K45).
- Erkeğin kumarı olmamalıdır (K1, 3, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K32, K33, K35, K36, K37, K38, K39, K44, K45, K55, K56, K59)
- Evlenilecek kişi ahlaklı olmalıdır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K33, K36, K39, K41, K44, K45, K46, K47, K54, K59).
- Evlenilecek kız becerikli olmalıdır, evi çekip çevirebilmelidir (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K37, K38, K52, K55, K59).
- Kızın çeyizi güzel olmalıdır (K34, K35, K39, K46, K47, K48, K50).
- Erkek, askerliğini yapmış olmalı (K23, K24, K25, K26, K28, K29, K30, K36, K37, K38, K46, K47, K48, K49, 50, K52, K53, K54, K59).
- Kızın topuklarına bakılır. Pembe ise beğenilir (K59).
- Kızı, ilk görmeye gidildiğinde kayınvalide olacak kişi kızı öperken ağız kokusunu, koltuk altının kokup kokmadığını kontrol eder. Bir ömür geçirilecek kişinin bu tarz özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğine inanılır (K59).

2.1.2.3.2. Kısmet Açma

Toplumumuzda, özellikle kız aileleri, belirli bir süre geçtiği halde, kızlarını evlendiremedilerse, kızlarının kısmetinin kapalı olduğuna inanırlar ve kısmetlerini açmak için çeşitli çarelere başvururlar. Erkekler için “elini salla ellisi” sözünün toplumdaki yaygınlığı ile böyle bir endişe fazla söz konusu değildir (Başçetinçelik, 2009: 168).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

On beş yirmi yıl öncelerine kadar Afyon'da, gelinlik çağa gelmiş kızlar, Cuma günü sela vakti, yola çıkmadan yanlarına kilitlenmiş bir de kilit alarak, Kızkulesine giderler; orada yaşlı bir kadın kilidi kızların başı üstünde açar; kızlar da kuleden şehre doğru: "Bahtım bahtım, altın tahtım, gelin olacak vaktim." diye bağırırlarmış (Boratav, 1999: 166).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde kısmet açma konusunda yapılan uygulamalar şunlardır:

- Kız, kısmetinin açılması için hocaya götürülür (K5, K27, K32, K33, K34, K35).
- Hoca, muska yazar, dua okur (K32, K33).
- Gelinin ayakkabısının altına bekâr kızın adı yazılır (K25).
- Bir kız evlenemiyorsa anahtar alınarak hocaya gidilir (K35, K38)
- Evlenen kızın gelinlik tacı evde kalmış kızların başına konur (K27, K35).
- Başına taç konan kız evlenirse o taç Eshab-ül Kehf'e götürülür (K27, K35).

2.1.2.3.3. Görücülük/Kız İsteme

Aileler arasında açıkça dünürlük olmadan önce, arabuluculuk yapan ve dünür başı denilen bir kadın önderliğinde oğlan evinin kadınları, istenecek kızın evine ağız aramaya giderler. Eğer bu ziyarette kızın verilebileceğine, en azından dünür gidilmesine engel olmayan olumlu bir hava sezilirse bu kez kızı resmen istemek üzere oğlan evinin ileri gelen erkekleri kız istemeye giderler (İnce, 1991: 280).

Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde görücülük / kız isteme konusunda uygulanan bazı âdet ve inanmalar vardır:

- Anne, abla, yenge kız görmeye gider. Kahve ikram edilir (K, K5, K6).
- Anne, baba, hala, teyze vb. kız görmeye gider (K25, K26).
- Erkek, kızı beğenmişse yengesi, annesi gider, kızı görür (K44, K45).

- Aile büyükleri kızı istemeye gider (K6, K27, K28, K29, K32, K33, K38).
- Aileye yakın kişilerle birlikte kız istemeye gidilir (K6).
- Kız istemeye anne, baba, aile büyükleri on kişi kadar toplanır ve gider (K26, K35).
- Kız istemeye ailenin hatırı sayılır ve zengin kişileriyle gidilir (K59).
- Kız istenip de verildiği zaman kız gelen misafirlerin tek tek ellerini öper. Onlar da kıza 5-10 lira para verir. Kızın elleri parayla dolunca bunları bir kenara bırakır ve el öpmeye devam eder (K26).
- Öncelikle kız evine görücü gidileceği haber verilir. Kız evi erkek tarafını araştırır, eğer uygun bulmuşsa davet eder. Birkaç gün sonra kız evinden “Şu gün gelin.” veya “Gelmeyin.” diye cevap gelir. İsteme tarihi böyle belirlenir (K35).
- Kız istemeye gidilirken şeker ve çikolata götürülür (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K21, K32, K33, K35, K36, K44, K45, K47, K48, K49, K50).
- Büyüklerden biri kızı ister (K3).
- ”Allah’ın emri, peygamberin kavliyle kızınızı oğlumıza istiyoruz.” diyerek kız istenir (K1, K2, K3, K5, K6, K37, K38, K46, K47, K48, K49, K55).
- Kızın anne-babası “Hayırlı olsun.” der. Gençler gelir, herkesin elini öperler (K35, K36, K37, K38).
- Kız, erkek tarafının getirdiği çikolatayı ikram eder (K35).
- Kız tarafı işi naza çekmeye çalışır, “Biraz düşünelim.” der (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K17, K26, K46, K47, K59).
- Kız tarafı kızı vermeyi kabul ederse “Tatlınızı alın, gelin.” der (K59).

2.1.2.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme/Başlık

Dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir çağrılı huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denmektedir. Söz kesiminde başlık ve hediyeler de konuşulur, söze bağlanır (Örnek, 1995: 191).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Kandıra Türkmenleri'nde erkek tarafı söz kesimine kalabalık bir hısım akraba grubuyla gitmektedir. Kız tarafı da akrabalarını söz kesimine davet etmekte ve hazırlıklar yapmaktadır. Sözde tatlı, börek, çay, kahve, meyve suyu ikram edilmektedir. Söz kesiminde özellikle yapılan bir şerbet içme töreni yoktur; ancak aralar tatlı olsun, tatlı tatlı geçinilsin diye tatlı yiyecekler (baklava, tulumba, irmik ve un helvası) özellikle ikram edilir ve yenilir (Altun, 2004: 254).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde söz kesme ve tatlı yeme ile ilgili çeşitli uygulamalar vardır:

- Kız istemede söz de kesilir (K5, K6).
- Başlık parası gibi bir uygulama yoktur (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K26, K27, K28, K29, K30, K32, K33, K35, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K46, K47, K48, K49, K55, K56, K59).
- Söz kesilirken geline 1-2 lira verilir. Buna “Sünne” denir. Dini bir gelenektir (K44, K45).
- Eskiden, söz kesilirken “bartıl” denen başlık parası uygulaması vardı (K44, K45).

2.1.2.3.5. Nişan

Söz kesiminden sonra gelen aşama “nişan”dır. Nişan töreni, genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde adet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır. Bu arada çağrılılar çeşitli içecek ve yiyeceklerle ağırlanırlar (Örnek, 1995: 193).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Bursa / Şehitler köyünde Söz kesiminden sonraki aşama nişandır. Artık evlilik hazırlıkları başlar. Büyük nişan için bir süre alış veriş yapılır. Buna “*esvap düzme*” denir. Geline ve damada eşyalar ve kıyafetler alınır. Özellikle oğlan evinden kıza elli

altmış çift çorap, yetmiş seksen tülbent, bir o kadar da şalvarlık mutlaka gönderilir. Bunlar bohçalara konarak oğlan tarafında bulunan kadınlar aracılığıyla kız evine götürülür. Nişan yapılmadan önce kıza alınan bu çeyizler kız evinde sergilenir (Taş, 2008: 53).

Uşak / Sivaslı / Tatar kasabasında nişan töreni, öğleden sonra veya akşam namazı ile yatsı namazı arasında yapılmaktadır. Törende, imam veya “ ağzı laf yapan” bir kişi tarafından yüzükler takılır. Nişan törenine tüm konu-komşu çağrıldığından çok kalabalık olmakta, davetliler çoğu zaman evin dışına hatta sokağa da taşmaktadır (Çelik, 1987: 34).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde nişan töreni çeşitli âdet ve inanmalarla yapılmaktadır.

- Tatlı ve nişan diye iki ayrı uygulama vardır (K1, ,K2, K3, K4, K5, K6, K13, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K34, K35, K36, K37, K38, K41, K43, K44, K45, K46, K47, K53, K54, K55, K56, K59)
- Nişana “şerbet içme” de denir (K, K24, K26, K35, K36, K46, K47, K48, K49, K50, K54, K56)
- Kız istendikten birkaç gün sonra nişan günü belirlenir. Kıza ve erkeğe yüzükleri, hediyeler alınır. Kız tarafı isterse çalgılı, büyük nişan; istemezse sadece aile arasında söz kesilir.(K26, K27, K28, K29, K34, K35, K36, K37, K38, K44, K45,K56,K59).
- Nişanda tatlılar yenir, meşrubat içilir (K27, K28, K29, K30, K44, K45, K55).
- Ailelerin maddi gücü yeterse düğün salonunda çalgılı nişan yapar (K1, K2, K3, K5, K6, 15, K16, K17, K27, K28, K29, K30, K45, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K56, K58, K59).
- Tatlı yenilip kola içildikten sonra bardak tepsisini tutan kişiye damat, harçlık vermek zorundadır (K27, K28, K29).

2.1.2.3.6. Nişanlılık

Nişan töreninden düğüne kadar geçen zamanı kapsayan nişanlılık dönemi kız ve erkeğin birbirlerini her açıdan daha yakından tanımaya fırsat bulacakları ve evliliklerine zemin hazırlayacakları bir süreçtir. Nişanlılık dönemi de çeşitli âdetlerin uygulandığı bir dönemdir (Yılmaz, 2005: 95).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Uşak / Sivasslı'da nişanlılar genellikle görüşmez ve konuşmazlar, ancak sokakta karşılaştıklarında görüşmeleri mümkün olur. Nişanlılar arasında dargınlık olması, birbirlerine tavır takınmaları gibi durumlarda ailelerin arası açılmakta, hatta nişanı bozmalarına neden olmaktadır (Çelik, 1987: 35).

Diyarbakır / Ergani'de nişanın bozulması halinde, nişanı bozan kız tarafı ise nişandaki takıları ve alınan hediyeleri bohça yapıp geri verir, nişanı bozan erkek tarafı ise takılar kız evinde kalır (Akca, 2009: 71).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde nişanlılık döneminde çeşitli âdetler uygulanmaktadır.

- Söz kesilmesinden nişana kadar damat tarafı her hafta kız evine gider. Kız, büyüklerin ellerini öper ve aile kıza harçlık verir (K25, K26).
- Damat tarafının kıza verdiği harçlıklar kızın çeyiz masraflarını karşılamak içindir (K 26, K27, K28, K29).
- Nişanlılık boyunca her bayram damat tarafı bohça hazırlar ve kız tarafına gider. Bu bohçanın içinde kız için iç çamaşırı, elbise, kumaş, baş örtüsü, çorap, lokum, terlik vb. malzeme bulunur (K21, K22, K23, K24).
- Nişanlı kalındığı süreçte her bayramda damat tarafı hediyesini(altın vb.) alır ve kız evine gider. Kız onlara yemekler hazırlar (K35).

2.1.2.3.7. Davet/Okuntu

Düğüne çağrı, Anadolu'nun birçok yerlerinde okuntu, okuma deyimleri ile gösterilir; kimi yerlerde bu maksatla gönderilen hediyelere yolluk derler (Boratav, 1999: 177).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Mut'ta nişan törenine ve düğüne davet okuntu ile yapılır. Davet edilen kişiye önemine göre gelinin önceden hazırladığı mendil, çevre, çorap gibi el islemeleri ya da bir basma parçasından kesilmiş ufak mendil gönderilir. (Soylu, 1973: 6663-6664)

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde düğüne davet çeşitli yollarla yapılmaktadır.

- Eskiden oğlan tarafından bir kadın ellerinde ufak hediyelerle kapıları çalıp düğünü haber verirdi. Buna “okuntu dağıtma” denirdi (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K25, K26, K28, K29, K31, K32, K34, K35, K36, K37, K38, K43, K44, K45, K46, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K56, K59).
- Bir poşete tül bent, mendil vb eşya konularak davet edilecek aileye verilir. Buna okuntu denir (K26).
- Okuntucu davet edilecek ailelerin kapılarını tek tek dolaşır. Çeyizin gideceği günü, kız kınası ve damat kınasının gününü ve düğün gününü söyleyerek onları davet ederdi (K4, K33, K47, K58).
- Karataş yöresinde okuntu geleneği yerini davetiyelere bırakmaktadır. Bununla birlikte halen davetiye yanında kumaş, mendil, çorap, şeker vb. eşya gönderen aileler de bulunmaktadır (K27, K58).
- Kız ve oğlan tarafları davet edecekleri kişi sayısını belirtir ve buna göre davetiye çıkartılır (K63, K64).

2.1.2.4. Düğün

Düğün, evlenme dediğimiz geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Onun için düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğüne elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Yüz yüze bakan Toplumlarda, kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Düğün, çağrılıların dışında, başkalarına da açıktır (Örnek, 1995: 196).

Türk kültüründe düğün; bir ailenin doğması, akraba ve dostların bir araya gelmesi ve eğlenceler düzenlenmesi için bir araçtır. Düğün olmadan önce davetiyeler

dağıtılarak, düğün hazırlığı başlar. Genellikle müzik eşliğinde düğün yapılır. Ayrıca düğün esnasında çeşitli yemekler de verilir (Gönen, 2006: 68).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Adana'da düğün günü gelin, kuaförde hazırlanıp gelinliğini giyer. Ayakkabısının içine para konur, altına da bekârların ismi yazılır. Günümüzde düğünler salonda yapıldığı için damat hamam sonrası damat tıraşını olup, üzerini değiştirip damatlıklarını giyer, sonra kuaföre giderek gelini alır (Çağınlar, 2004: 345).

Bursa / Şehitler Köyü'nde düğün günü oğlan evi, kendi evlerinin bahçesinde öğle vakti düğün yemeği verir. Yemekte köfte, tulumba tatlısı, pılav ikram edilir. Mevlit okunur (Taş, 2008: 59).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Eskiden düğün gündüzden başlardı. Şimdiyse gece olur ve davul zurna çalınmaz, orkestra tutulur (K1, K38).
- Eskiden gelin evden atla alınırmış, artık arabayla alınır (K35, K43).
- Düğünü erkek tarafı yapar, masrafları erkek tarafı karşılar (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K34, K35, K36, K37, K38, K43, K44, K45, K47, K48, K55, K56).
- Düğüne dışarıdan gelen akrabalar için yemekler yapılır (K15, K16, K17, K18, K33, K35, K36, K37, K38, K44, K45, K56, K58, K59).
- Düğün yaz aylarında yapılır (K1, K2, K3, K17, K28, K29, K30, K31, K32, K34, K35, K36, K37, K38, K56, K58).
- Düğün günü damat evinde patates kızartmaları, mezeler, çeşitli yemekler hazırlanır. Eskiden kelle paça yapılırdı (K26, K34, K35, K36, K37, K38, K45, K46, K47, K56, K58, K59).
- Düğün üç gün sürer. Cuma günü çeyiz, cumartesi kına, pazar ise gelin getirme günüdür (K1, K2, K3, K5, K17, K28, K29, K56, K58, K59).
- Gelin, eve getirilince başına allık (yağlık) örtülür (K27, K28, K29, K59).
- Düğün günü koyun kesilir ve yemek yapılır (K45, K46).

- Düğün günü dövme pilavı, sulu patates, kuru fasulye, makarna gibi yemekler yapıp dağıtılır. Çarşıdan tatlı alınıp dağıtılır (K59).

2.1.2.4.1. Bayrak Dikme/Sağdıç

Sözlüklerde kısaca “Düğünde gelin ve güveye kılavuzluk eden kimse” şeklinde tarif edilen “sağdıç/yenge”nin işlevi, sadece kılavuzluk etmek olmayıp başından sonuna kadar düğünün idare ve sevkini yürütmek, iki aile arasında arabuluculuk yapmak, güveyi ve gelini her türlü tehlikeden korumak, onlar adına söz söylemektir (Korkmaz, 2005: 359).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Avanos’ta düğünün başlayacağı pazartesi gününden önceki cuma günü, oğlan evinin damına bayrak dikilir (İnce, 1991: 285).

Gaziantep’te sağdıç evli ve damadın yakın arkadaşları arasından seçilir. Son yıllarda bekar kimselerin de sağdıçlık yaptığı görülmektedir. Sağdıç okuntu veya düğün davetiyelerinin dağıtılmasına yardım eder. Düğünden önce damat ve arkadaşlarına genellikle içkili ve yemekli “bekârlığa veda” daveti düzenler ve damadı hamama götürür. Varsa kirve, yoksa sağdıç düğün bayrağını diker ve bayrağın dibine bir kurban keser (Korkmaz 2005:363).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde düğünün başlaması, bayrak dikimi ile ilgili çeşitli âdetler uygulanmaktadır:

- Damada, yakın arkadaşları sağdıçlık yapar (K1, K4, K27, K28, K29, K30, K31, K33, K37, K52, K55, K59).
- Sağdıçların görevi, düğün hazırlıkların yardım etmektir (K5, K38, K43, K47).
- Sağdıç damat ve gelinin en yakın arkadaşları arasından seçilir.
- Sağdıç olarak seçilmek büyük bir onur ve mutluluk kaynağıdır (K26).
- Sağdıçlar, geline ve damada düğün öncesinde yardımcı olurlar. Biri evli biri bekâr olur (K42).
- Sağdıçlar, damadı berbere götürürler. Bahşişi sağdıç verir. Damadın

ayakkabısını çalarlar ve bahşiş isterler. Onu da sağdıç verir. Damat ve sağdıç düğüne beraber gelirler (K37, K38, K42).

- Düğünden bir gün önce kurban kesilir. Damat adayı arkadaşlarını toplar, büyükler gelir. Kurban kesilirken davul zurna eşliğinde bayrak dikilir. Halay çekilir, zılgıtlar çekilir. Düğün bitip gerdekten çıkılana kadar bayrak orada asılı kalır. Yedi gün bile gerdeğe girilmediyse o bayrak o süre içerisinde asılı kalır(K27, K35).
- Bayrak evin damına dikilir. Bayrağın direği çiçeklerle süslenir. Bayrağın yanına bir de ayna konur. Bu ayna aydınlığın simgesidir (K1, K2, K3, K5, K6, K16, K17, K18, K27, K28, K29, K37, K38, K44, K45, K56).
- Perşembe günü dama bayrak çekilir (K59).
- Düğün günü akşamüstü, damadın başına havlu sarılır, cam kolonya şişeleri birbirine çarpılıp kırılır veya kolonya ile bezenir (K59).
- Karataş'ta bayrak dikme devlete bağlılığı gösterir (K26).
- Bayrağın yanına konan çiçek ve aynaların uğur getireceğine inanılır (K26).

2.1.2.4.2. Çeyiz

Çeyiz veya eski söylenişi ile “Çehiz - Cehaz” kelimesi, toplumumuzda genç kızların gelin giderken beraberlerinde götürdükleri eşyalara verilen genel bir isim olarak dilimize yerleşmiştir. Zamanın modasına, adetlerine ve ailenin ekonomik şartlarına göre şekillenen, gelinin kendisi ve ailesi tarafından hazırlanan çeyiz, tarihimizde zaman zaman taşınmaz mal ve mülk verilmesi şeklinde bazı örneklerine rastlansa da daha çok “Sandık Eşyası” adı altında toplanan, evde kadının hayatını kolaylaştıracak ve işe yarayacak türden kullanma eşyaları ile çeşitli giyim eşyalarını ifade eden bir kavramdır (Yörükan, 2001: 165).

Çeyiz asma, çeyizi sergileme Anadolu'nun pek çok yöresinde gelenektir. Düğünün başlamasıyla, çeyiz de asılır veya sergilenir. Bazı bölgelerde, çeyiz, kız evinde usta kişilerce iplere asılarak sergilenir. Komşular, özellikle genç kızlar çeyiz görmeye gelir, işlenen çeyizden örnekler alırlar. Bazı bölgelerde çeyiz oğlan evine götürüldükten ve yerleştirildikten sonra gösterilir. Oğlan evine kız evinden çeyizin götürülmesi, kimi bölgelerde düğünden birkaç gün önce olurken, kimi bölgelerimizde gelinin göçürülmesiyle birlikte olur (Başçetinçelik, 2009: 225).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Suadiye / Çepni'de çeyiz, düğünden bir hafta önce serilmekte, düğünden sonra da evin durumuna göre iki, yedi, on, on beş gün serili kalmaktadır. Böylece düğüne gelemeyenler yeni eve çeyiz görmeye giderek hediyelerini verme fırsatı bulmaktadır (Altun, 2008: 154):

Kozan yöresinde kız çeyizi serilir, etraftakiler de gelinin “neyi var neyi yok” diye görmeye gelirler. Eğer gelin fakir ise eşyası azsa görmeye gelenler ellerinde hediyelerle gelirler. Komşular yardım ederler. Getirilen hediyeler, masa, battaniye gibi hediyelerdir. Okuntu dağıtıldığında gelinin neyinin eksik olduğunu öğrenip hediyelerini ona göre getirirler (Üzelgök, 2008: 80).

c) Karataş Halk Kültürü'nde;

Karataş'ta çeyiz götürmeyle ilgili uygulanan âdet gelenek ve görenekler vardır:

- Kızların ergenliğe girmesiyle çeyiz hazırlıkları başlar (K26).
- Kız, her bayram kaynanasına ve görümcelere bohça hazırlar. Bu bohçanın içinde yağlık, örtü, kumaş olur (K26, K37).
- Kızın kaynanasına, görümcelerine, kayınbabasına bir bohça hazırlanır. İçerisine gömlek, kravat, çorap, baş örtüsü vb. hediyeler konulur (K16, K35).
- Kızlar, annelerinden öğrendikleri nakış işlemelerini, yatak örtülerini, masa örtülerini, havlu işlemelerini vb. eşyaları hazırlayarak bir bir çeyizlerine koyarlar (K35).
- Erkek tarafının da çeyize katkısı vardır. Nişanlılık dönemindeki yemekli ziyaretler sırasında geline verilen harçlıklar çeyiz malzemesi için harcanır (K26).
- Kız tarafından sandık çeyizi, mutfak eşyası ve oturma odası verilir (K1, K2, K3, K26).
- Kız çeyizine sandık çeyizi denir. Sandıkta yatak örtüleri, yastıklar, havlular, yamalar, dantel örtüler bulunur (K 6, K17, K18, K26).
- Günümüzde evlenenler çocuk için genç odası da almaktadır(K26).
- Çeyiz yeni eve serilir. Sandık düğün günü gelir. Kız, bir köşede oturur. Dört römork çeyiz çıkar. Çeyiz çok önemlidir (K2, K3).

- Eskiden kız evinde bütün çeyiz hazırlanır, yedi tane genç kız çağrılırdı. Bu kızlar dantelleri yıkar, ütüler, hazırlardı. Çeyiz götürme günü belirlenirdi. Damat tarafı davul zurna eşliğinde gelir, çeyizi alır, yeni eve sererdi. Daha sonra isteyen gelip kızın çeyizini görürdü (K35).
- Çeyiz sergileneceği davul zurnayla duyurulurdu (K35).
- Gelinin arkadaşları çeyiz sermeye yardım eder. Düğün günü düğüne gelen herkes kız çeyizini görebilir. düğünden bir gün önce çeyiz getirilir (K42, K43).
- Çeyiz giderken gelin annesinin evinden kaşık, çatal, tabak alır. Bunun yapılış nedeni gözünün arkada kalmamasını, ayrılıp eve dönmemesini sağlamaktır (K35).
- Cuma günü çeyiz getirmeye kız evine gidilir (K59).
- Kızın bütün ailesi alınır çeyiz götürülür. Cuma günü kızın ailesi oğlan evinde konaklar (K59).

2.1.2.4.3. Kına/Kırkım

Ülkemizde evlenmeyle ilgili yaygın geleneklerden birisi de “kına gecesi”dir. Kına gecesi, gerdekten bir gün önce kadınlar arasında kız evinde yapılır. Kız kınası kadar yaygın olmamakla beraber, damada da kına yakıldığını biliyoruz. Erkek evinde toplananların düzenledikleri gecede, kız evinden bir tepsi içerisinde gelen kına sağdııcı tarafından erkeğin eline yakılır. Gerek kızın, gerekse erkeğin eline kına yakma gelenekselliğin ağırlığını duyurduğu yerlerde uygulanmaktadır (Örnek, 1995: 194).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Bursa / Şehitler Köyü’nde kına eğlencesi üç gün sürer. Cuma akşamı başlar, pazar günü biter. Cuma gününden itibaren kızın evinin önünde davul- klarnet çalmaya başlar. Cumartesi sabahı gelin süslenir. Takım elbise giyen kızın başında gelinliğinin duvağı takılıdır. Öğleden sonra ise dışarıdan getirilen çalgıcılar eşliğinde kız kınası adı verilen ve kadınların kendi arasında eğlendikleri eğlence başlar (Taş, 2008: 57).

Suadiye / Çepni’de gelin kız eline kına yakılırken elini açmaz. Kaynana altın verir, gelin ikna olursa elini açar. Gelinin görünmesi varsa, gelinin eline o da altın koyar ya da para sıkıştırır (Altun, 2008: 156).

b) Karataş Halk Kültürü'nde;

Karataş yöresinde kına gecesi bazı âdetler uygulanmaktadır:

- Düğünden bir gün önce öğlen vakti kına yapılır (K3).
- Düğünden bir gün önce kına yakılır (K26, K32, K33, K34, K38).
- Düğün üç güne yayılır. İlk gün “kız kınası” yapılır. İkinci gün kına, üçüncü gün de düğün yapılır (K35, K42).
- Kız kınası sade olur, yalnızca kızın arkadaşları katılır. Büyük kına bir salonda yapılır (K35).
- Erkek tarafı düğünden bir gün önce kız tarafının evine gider. Müzik çalınır, oynanır (K32).
- Karataş ilçe merkezinde genellikle kına törenleri deniz kenarındaki açık alanda yapılmaktadır (K26).
- Kınada gelini ağlatmak adettir. Bunun için uzun havalar okunur (K16, K17, K35).
- Kız ve erkek kınası bir arada yapılır ve davetliler de törene kadın erkek karışık olarak katılırlar (K26).
- Kız anneleri iş bilen, tecrübeli kadınlardan kına hazırlığı için kına için gerekli bilgiyi alır ve tören eksiksiz olsun isterler. Kına töreni özellikle kızı evlenecek olan için büyük manevi değer taşır (K35).
- Kınada, görevlendirilen kameraman bütün kınayı baştan sonra kayda alır (K35).
- Kına töreninde davul zurna ve orkestra hazır bulunur (K26).
- Gelin genellikle kırmızı renkte olan abiye bir elbise giyer.
- Kınada bekâr yedi kız, yedi erkek karşılıklı geçerek kollarıyla köprü oluşturur. Gelin bu köprünün altından geçerek gelir. İki genç kız, iki genç erkek (ikisi damat tarafından ikisi kız tarafından olmak üzere gelirler. Erkekler damadı, kızlar gelini tutarak masanın etrafında üç defa dolaştırırlar. Üç defa peygambere salavat getirerek oturup kalkarlar. Daha sonra kınaya geçilir. Kına türküleri okunur (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K35).
- Daha sonra bu kız ve erkekler alanın ortasında bir çember oluştururlar. Gelin ortada bir sandalyeye oturtulur. Damadın yedi sağdıçı kına için özel yaptırılmış bir çiçeği sırayla geline vermeye çalışırlar. Gelin hepsini

reddeder. En sonunda damat çiçeği uzattığında, gelin kabul eder (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K35).

- Kınayı yakacak olan kişi kıza “Elini aç.” der. Kız, anne-babasından izin ister. Eğer anne aç derse kız elini o zaman açar. Ayrıca damat tarafından da kızın eline çeyrek istenir (K27, K28, K29, K30, K35, K43).
- Büyük kınaya kadınlar ve erkekler katılabilir (K27, K28, K29, K30, 38).
- Kınayı evliliğinden mutlu olan yakar. Bunun amacı yeni evlilerin de mutlu olmasını sağlamaktır. Kıza kadın, erkeğe erkek kına yakar (K1, K2, K23, K26, K27, K32, K33).
- Kınayı, hakkında hiç konuşulmamış, namuslu bir kadın yakar (K24, 25).
- Kınayı yakacak olan kadın adetli olmamalıdır (K23, K24, K25, K26).
- Kınayı oğlan evi alır (K26).
- Eskiden gelinin ayaklarına ve ellerine yakılırdı, şimdi sadece ellerine yakılır (K26).
- Damadın serçe parmağına kına yakılır (K26, K27, K28, K29, K35).
- Kızın başında şeker kırmanın amacı bahtının ve dilinin tatlı olmasıdır (K26).
- Henüz kına başlamadan davetliler alanı doldurur ve gelinle damadın gelmesiyle coşkulu tören başlar. Kına halaylarla başlar ve bütün halk bir araya gelerek büyük bir halay halkası oluşturur. Düğünlerde olduğu gibi gelin ve damadın akrabaları oyun alanına davet edilir. Kınayı geline, evliliğinden mutlu olan bir kadın; damada ise bir erkek yakar (K27).

2.1.2.4.4. Gelin Alma

Gelinin baba evinden çıkıp yeni evine gideceği günde çeşitli uygulamalar söz konusudur.

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Bursa / Şehitler Köyü’nde oğlan evi gelini almaya araba konvoyuyla gelir. Gelin evden çıkmadan önce yüzüne kırmızı duvak örtülür. Gelinin bir koluna amcası, diğer koluna dayısı girerek evden çıkarlar ve gelini kayınpedere teslim ederler. Gelin arabaya

binmeden önce de “Allah yerine yakıştırsın” diye temennilerde bulunulur (Taş, 2008: 60).

Uşak / Sivaslı / Tatar Kasabası’nda gelin kızın yakın hısım ve dostları, arkadaşları gelin çıkartmaya (uğurlamaya) gelmişlerdir. Gelin evden ayrılmadan önce kendisini uğurlamaya gelen dost ve akrabalarının hepsinin elini öper. Eli öpülen kişi orada hazır bulunan bir kadının eteğine bahşiş olarak para atar (Çelik, 1987: 43).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde gelin almayla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Düğün günü erkek evi yemek yapar. Sabah “Bismillah!” denir. Davul zurna çalınır. Elde bayrak olur. Düğün günü sabahı arabayla oğlan tarafından damadın kız kardeşleri, annesi, damat gelir, gelini evden alır (K1, K2, 26).
- Gelin evden çıkarken kutlama amaçlı olarak gelinin kız kardeşleri, annesi, zılgıt çeker. Buna “luluş” da denir (K5, K6, K26).
- Gelin kuaföre götürülür. Gelinliği giydirilir. Tekrar baba evine getirilir. Bu sırada damat evinde düğün yapılır, eğlenilir. Gelin düğün sırasında düğün evine gitmez, evde bekler (K26)
- Akşama doğru damat tarafı arabalarla konvoy halinde davul zurna çaldırarak kız evine gelir (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K23, K25, K26, K32, K34, K35, K36).
- En önde bir kişi bayrak tutar. Kız evinde yarım saat kadar davul zurna çalınır (K26).
- Evden çıkmadan ağabeyleri, kıza kuşak bağlar ve teslim eder (K1, K2, K26, K35, K47, K48, K49, K54, K56, K58).
- Evden çıkmadan ağabeyleri kıza takı takar (K26).
- Ağabeyleri gelinin kollarına girerek arabaya kadar götürür. Damat arabada gelini alır (K26, K35).
- Davul zurna eşliğinde yola çıkılır. Hamur yoğrularak kapıya yapıştırılır. Şeker, buğday atılır. Bunun amacı bolluk ve tat getirmesidir (K3, K32, K35).
- Eskiden gelin almaya kalabalık halde davul zurnayla gidilirdi. Atın önünde biri bayrak taşırdı. Gelin alınarak beyaz ata bindirilirdi. Ata binerken iki kişi atın başını tutardı. İki kişi de gelinin ata binmesine yardım ederdi (K23, K35, K43, K44, K45).

- Gelin almaya yörede “görüm düşme” denir. Cumartesi günü kızı getirmek için oğlan evi kız evine gider. Kız evi misafir eder. Geceleri de eğlence olur. Kazanlarda yemekler yapılır. Dövmeye pilavı, yüzük çorbası, kuru fasulye, sulu patates yapılır. Zenginleri ek olarak kavurma yapar. Cumartesi günü kız evinde kız kınası olur. İki davul olur. Biri erkeklerde; diğeri kadınlardadır. O gece de erkek evi kız evinde kalır. Pazartesi günü öğlene doğru eli yatkın kişiler gelini hazırlar, öğlen erkek evine gidilir. Yemekler yenir. Kız damadın odasına çıkarılır. Yenge denilen orta yaşlı ve köyden bir kadın kızın yanında nasihat için bulunur (K59).
- Eski düğünlerde gelin, evden atla götürülürmüş. Şimdilerde ise atın yerini otomobil almıştır. Gelin, anne babasının elini öper ve arabaya biner. Konvoy halinde yeni eve gidilir. Bu sırada gelin arabasının önünü kesip para istemek adettir (K27).
- Eski düğünlerde kızı almaya gelenler karşılanırdı. Gelenlere “Nereden geliyorsun, nereye gidiyorsun?” diye sorarlardı. “Hızırlardan geliyorum, Hızırlara gidiyorum.” diye cevap verilirdi. Cevabı kabul etmezlerse para cezası verilirdi veya kayınbabanın üzerine su dökerlerdi (K66, K69).

2.1.2.4.5. Gelin İndirme

Gelin yeni evinden içeri girmeden önce ve içeri girerken uygulanan çeşitli uygulamalar söz konusudur.

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Avanos yöresinde gelin, oğlan evine girerken kurban kesilerek üzerinden atlatılır, kaynana testi kırar (nazara karşı gelsin diye), geline yumurta verilerek duvara atılır (İnce, 1991: 289).

Uşak / Sivaslı / Tatar Kasabası’nda gelin, oğlan evinin önüne getirildiğinde, arabayı kullanan veya at üzerinde geldiyse atı tuatan kişi bahşiş almadan gelini indirmez. Ayrıca gelin de oğlan babası veya yakınlarından birisinin bahşişini almadan inmek istemez (Çelik, 1987: 44).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Gelin önce attan inmeyi kabul etmez. Erkek tarafı geline tarla, inek, ya da altın verir ve gelin attan inmeyi kabul eder (K23, K35, K43, K44, K45).
- Gelin attan inmeyince oğlan babasına “Oğlanın babası, oğlanın babası, ne veriyorsun? diye sorulur. Para, inek vb verilir. Buna “Ayak bastı parası” denir (K44, K45).
- Gelin yeni evine girerken, girişe içine şeker konan bir hamur yapıştırılırdı ki gelin de kocasına tatlı dilli olsun ve bu hamur gibi yuvasına yapışsın, ayrılmasın (K23, K35, K42, K59).
- Gelin içeri girdikten sonra kapıya yapıştırılmış olan hamur kuşlar yesin de bereket olsun diye dama atılır (K35).
- Duvara yapıştırılan hamur, daha sonra bir akarsuya atılır (K39).
- Gelin eve girerken damat damdan çocuklara şeker atar (K23, K32, K35).
- Gelin yeni evine getirilince gelin yüksek bir yere çıkar bir süre oturur. Misafirler önünden geçerek çeyizi ve gelini görmüş olur (K26).
- Düğün evinde takı töreni yapılır. Bir kişi masanın üzerine çıkar. Takı takıldıkça kimin ne taktığını bağırarak ilan eder. Bu esnada “Şaboş şaboş” diye bağırır (K26) .
- Şaboş geleneği artık kalkmıştır (K26).
- Gelin eve girerken buhur (küllük) yakılır (K32).
- Gelin attan inmek istemez, kayınbaba geline bir hediye verir (K35, K36).
- Gelin getirilirken silah sıkılır (K42, K43, K49).
- Gelin eve girdiğinde içerde bir süre yalnız bırakılırlar. Damat geline yüz görümlüğü takar, alnından öper ve dışarı çıkarlar (K42).
- Gelin eve girmeden geline oklava kırdırırlar (K42, K58, K59).
- Oklava kırmanın amacı gelinin kıskanç ve geçimsiz olmasını engellemektir (K35, K36, K37, K38, K56, 59).
- Gelin eve girerken sözünü dinlesin diye kaynananın kolunun altından geçer (K42).
- Saat 20.00 civarında gelin eve gelir. Düğün için bütün sandalyeler dolmuştur. Gelin gelir (K23, K24, K26).
- Bazen gelinin tepesinden gül, şeker atılır. Zılgıt çekilir (K44, K45).

- Gelin eve girerken damdan şeker ve bozuk para atılır (K1, K2, K3, K5, K6, K16, K17, K18, K26, K27, K28, K29, K32, K36, K37, K38, K44, K46, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K58, K59).
- Bir dut yaprağının üzerine bal sürülerek yaprak kapının üstüne yapıştırılır. Gelin bunun altından geçmelidir (K55, K56, K58, K59).
- Kapıda duvara bal sürülüyorsa gelinin dili tatlı olsun diye, hamur yapıştırılıyorsa hamur gibi yoğrulsun, söz dinlesin diyedir (K59).
- Gelin içeri girmeden kapıda içi su dolu cere veya günümüzde bardak kırılır (K56, K59).
- Gelin eve girerken bardak veya cere kırmanın nedeni; bu evde gelinin kalbinin kırılmasını önlemek arzusudur (K59).
- Düğünlerde gelin karşılanırken köyden biri üstüne bir çuval giyerdi.. Çuvalın içinden bir sopa geçirilirdi ve bu sopa adamın kolları olurdu. Üzerine bir gömlek giydirilirdi. Başına kalbur geçirilirdi. Bu adam davul zurna eşliğinde oynayarak gelini karşılardı (K66, K69).

2.1.2.4.6. Nikah/Gerdeğ

Medenî ya da dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine “gerdek” denir. Böylece gelin ve güveyin evliliği yasa, din ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur (Örnek, 1995: 197).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Tufanbeyli’de akşam yemeğinden sonra nikah kıyılır. Önceden gelin nikah için iki kişiye vekalet verir ve nikah öyle kıyılırdı (Savur, 2010: 77).

Silifke’de gerdeğe girmeden önce damada ve geline şekerli şerbet içirilir. Gelin ve damat iki rekat namaz kılar. Oğlan evinde pazar günü dikilen bayrak gerdekten sonra indirilir (Ağcalar, 2009: 74).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde nikâh ve gerdekle ilgili uygulamalar şöyledir:

- Dini nikâh vardır. Düğünden önce yapılır ve sadece gelinle damadın babası katılır (K1).

- Dini nikâh yapılmaz (K26, K27, K32, K33, K34).
- Dini nikah yoktur. Kız istenirken hoca gelir, yüzükleri takar ve Fatıha okur. Bunun amacı oğlanla kızın ellerinin birbirine değmesi halinde günah olmamasıdır (K26, K27, K32, K33, K34, K35).
- Gerdek odası çeyiz günü hazırlanır (K2, K3).
- Gerdek odası düğünden bir gün önce hazırlanır (K23, K24, K25).
- Eskiden gerdek odasının önünde iki taraftan yaklaşık on kişi beklerdi. Damat tarafından anne, baba, ağabey, teyze; kız tarafından anne, teyze vb. kapıda olurdu. Çiftin mutlaka karı-koca olması gerekirdi. Olmadığında hoş görülmez, şüpheler olurdu. Gerdeğin ardından hala veya teyze geline banyo yaptırırdı (K26).
- Damat gerdeğin ardından aynı gece kız tarafına gider anne ve babanın elini öperdi (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K32, K34, K35, K36).
- Eskiden gerdekten sonra havaya silah sıkılırdı (K25).
- Gerdekten sonra luluş¹ yapılırdı (K26).
- Damat gerdeğe girmeden önce dualar okur, iki rekat namaz kılar. Yeni evliler gelin-güvey olduktan sonra kapının önünde bekleyen kızın hala ve teyzesi, kızı banyo yaptırır (K26, k27).
- Akşam olunca yatsı namazından sonra damadın arkadaşları beraberinde yumruklayarak kızın yanına gönderirler (K59).
- Gerdekten önce: sağdıçlar güveyin gerdek kıyafetini giydirir, cebine de bir avuç çerez koyar ve damadı yumruklayarak gerdek odasına atardı. O sırada iki grup olarak karşılıklı şunu söylerlerdi (K66).

Atalım atalım

Kimi atalım

Güveyi gelinin kucağına atalım (K66).

veya

Atalım atalım

¹ Luluş: Kutlama ve düğünlerde kadınların ellerini ağızlarına vurarak çıkardıkları ses, zılgıt.

Her kimi nereye
Adana'nın ocağına
Sevdiğinin kucağına (K66).

2.1.2.5. Düğün Sonrası

2.1.2.5.1. Diğer Uygulamalar

Gerdekten sonra gelin, yedi gün annesinin evine gitmez. Bir hafta sonra, gelin ve damat kızın ailesini ziyarete giderler. Bu ziyaret büyük bir tören şeklindedir. Kız evi çeşit çeşit yemek yapar, gelin ve damada da büyük bir hediye alırlar. Bu, altın olabileceği gibi ev, arsa, tarla, bahçe de olabilmektedir. Gelinin ailesinin evine düğünden sonra yaptığı ilk ziyarete “reddil-ıdır” (Türkçesi ayak dönmesi) denmektedir. Kızın ailesinin yemek davetinden sonra eğer oğlanın ailesi daha önce davet etmemişse, birkaç gün sonra da onlar davet ederler (Çağımlar, 2002: 347). Bu geleneğe Karataş merkezde rastlanmaktadır.

Karataş'taki Uygulamalar;

Reddil-İdır Karataş merkezinde görülen bir uygulamadır. Karataş merkezde Reddil-İdır ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Gerdekten yedi gün sonra el öpmeye aileye gidilir (K1, K2, K3, K5, K6, K18, K19, K23, K26, K32, K34, K35, K36,).
- Aileler gelen geline hediye alır (K1, K2, K3).
- Eskiden gerdekten sonra gelinin yedi gün evden çıkmasına izin verilmezdi (K26)
- Yedi gün sonra gelinle damat gelinin anne-babasının elini öpmeye gider (K26).
- Gelinin anne babası yüzük, kolye hediye eder (K26).
- Geline verilen hediye bir anlamda yüzlerini ak çıkardığı için kızlarına teşekkür anlamı taşır (K26).
- Gerdekten sonra aynı gece damat, kızın anne-babasının elini öpmeye giderdi (K35)
- Yedi gün sonra gelinin anne basına beraber yemeğe giderler (K35).
- Gelin ayıp kaçmasın diye yedi gün evden çıkarılmazdı (K35).

- Kızın anne babası kızı yemeğe davet etmedikçe kız eve ayak basamaz. Bu olaya “Redd-i Icır (ayağın geri dönüşü)” denir (K35).
- Ailenin maddi durumu hediye almaya uygun değilse bu süre bir ay da olur (K35).

2.1.2.5.2. Değerlendirme

Yörede evlenme ile ilgili gelenek ve görenekler bütün canlılığıyla yaşatılmaktadır. Karataş'ta eğitim durumu yükseldikçe evlilik yaşı da yükselmektedir. Değişen sosyo-ekonomik şartlarla birlikte gençlere evlilik konusunda seçme hakkı verilmeye başlandığı görülmektedir.

Karataş yöresinde eskiden yaygın kanı farklı mezhepte olan bir kişiye kız vermemek gerektiği idi. Günümüzde özellikle okumuş kesimde gençler arasında bu düşünce, eskiye nazaran daha az görülmektedir. Evlenilecek kişide aranılan şartların başında namuslu olması, evine bağlı olması vb. gelmektedir.

Yörede eş bulamayan kızların en çok başvurduğu çare ziyarete giderek dua etmektir. Ziyaretlerin çevresindeki ağaçlara çaput bağlama, adak adama gibi yöntemler kullanılır.

Karataş yöresinde kız görmeye ve istemeye gidilirken ailenin yanında mutlaka bu işi bilenlerden, tecrübeli bir kişi gider. Günümüzde evlenecek kız ve erkek tanıştırılarak görüşleri alınmaktadır.

Nişan, gençlerin dünya evine gireceğinin topluma ilk olarak duyurulmasıdır. Bu nedenle, yörede nişan kavramı büyük anlam taşımaktadır. Ailelerin maddi durumuna göre nişanı, büyük salonlarda veya açık havada pek çok davetli eşliğinde tercih edilir; fakat maddi durum yeterli değilse düğünü evde yapmak da uygundur. Karataş'ta nişan masrafları erkek tarafına aittir. Nişan törenlerinde altın takmak da adettendir. Karataş yöresinde nişanlılık dönemi kısa tutulmaya çalışılır. İlçe merkezi ve köylerinde nişanlılık gelenekleri farklılık göstermektedir. Merkezdeki sık sık düzenlenen yemeklerde, geline verilen harçlıklarda, takılan takılarda köylerde bir azalma görülmektedir.

Karataş'ta kınalar en az düğün törenleri kadar gösterişli olmaktadır. Bu törende. Kına için her şey önceden özenle hazırlanmıştır. Kız kına için avucunu açmayınca altın verilir.

Gelinin doğup büyüdüğü evden ve ailesinden ayrılacağı gün olduğu için önemlidir. Erkek tarafı arabalarla gelir. Gelirken de kornalar çalınır, davul zurna getirilir. Kız ailesiyle vedalaşır. Ağabeyleri kıza altın ve kırmızı kurdele takar. Bu kurdeleyi birkaç kez kızın belinden geçirirken besmele çekmek adettendir. Bir süre davul zurna eşliğinde oynanır.

Karataş'ta gelin indirme gelenekleri çok çeşitlidir. Bunun sebebi olarak gelin indirmenin, yeni bir eve, yeni bir hayata girişin ilk adımı olmasını gösterebiliriz. Bu ilk adımı atarken nazardan korunsun, yeni hayatında çalışkan ve söz dinler olsun diye geline yaptırılması adet olmuş pek çok davranış vardır.

Gelin, (eski düğünlerde attan), otomobilden inmek istemez. Gelini indirmek için damadın babasına “Oğlanın babası, oğlanın babası, ne veriyorsun? diye sorulur. Anne ve babanın altın, hayvan, tarla vermesi adettendir.

Geline, evin girişine hamur yapıştırma geleneği canlılığını korumaktadır. Bu hamurun içine konan şekerin, gelinin tatlı dilli ve bahtının da iyi olmasını sağlayacağına inanılır. Ayrıca bu hamur düşmezse gelinin de evine öyle sıkı sıkıya bağlanacağına inanılır.

İlçe merkezinde dini nikah geleneği pek yaygın değildir. Bunun yerine söz sırasında hoca gelin ve damat için Fatıha okumaktadır.

Gerdek gecesinde uygulanan kapıda bekleyip çarşaf görme, gelini yıkama, damadın aynı gece kayınvalide ve kayınbabasının elini öpmesi gelenekleri artık pek fazla uygulanmamaktadır. Yörede gerdek gecesinden sonra gelinin yedi gün evden çıkması doğru değildir. Gerdekten yedi gün sonra kızın ailesine gidilerek anne babanın eli öpülür.

2.1.3. Ölüm

Ölüm, somut olarak insan yaşamının sona ermesidir; ama insan topluluklarının inanış ve törelerinde, bu olay da, doğum ve düğün gibi bir “geçiş” aşaması değerini taşır; ölümden sonra da ölünün yaşayanlarla ilişkileri, alış verişleri süregitmektedir (Boratav, 1999: 194).

Ölüm olgusu, kişisel olmakla birlikte, toplumu ilgilendiren bir olay olmasından dolayı da, değişik bilim dallarında değişik yöntemlere göre konu edilip incelenmektedir. İslamiyet öncesi inanç sistemlerinde ölüm konusu işlendiği için Anadolu'da ölüm inançları konu edilecektir (Artun,2005:170).

2.1.3.1.Ölüm Öncesi

İnsan yaşamının kaçınılmaz sonu olan ölümü engellemek, geciktirmek ya da önceden bilebilmek, bireyin düşüncesini hep meşgul etmiştir. Bunun için birtakım önlemler almış, kimi davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Kimi zaman da çevresinde gördüğü veya duyduğu kimi nesneleri ya da olayları ölümün habercisi saymış, onlardan uzak durmaya çalışmıştır (Örnek, 1995: 208).

2.1.3.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusunun bilinç altındaki baskısı ile, halk düşüncesi, geleceği de bilmek isteğinin etkisiyle, alışlagelmişin dışındaki davranışları, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, görülen rüyaları, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri ölümün ön belirtisi saymaktadır (Örnek, 1971: 15).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Mersin, Adana, İskenderun, Ceyhan, Kadirli, Kozan yörelerinde, rüyasında evinin duvarını yıkılmış görenin ailesinden birinin öleceğine inanılır. Mersin, Mut yörelerinde rüyasında evinin önüne bırakılmış kazan görenin ailesinden (aynı kazandan pişen yemekten yiyenlerden) birinin öleceğine inanılır. Mersinde rüyasında deve tarafından kovalanan kimsenin ailesinden birinin öleceğine inanılır (Yardımcı, 1993: 309-310).

Tekirdağ'da bir kimse rüyasında canlı bir yılanı ayaklarının altında görürse o insanın en çok bir yıl yaşayacağına çıplak birini görürse de o insanın öleceğine inanılır (Artun. 1998: 237).

Bir çocuk çok ağlarsa, Gaziantep'te, bu, uluma sayılır ve ulumaya ölüm haberi, diye inanılır. Uluma'nın sonunda, bu haber gelmesin, diye çocuğun / uluyanın gömleği loğ taşına gerilir (Kalafat, 1995: 123).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde yaşanan çevrede ve insan vücudundaki bazı değişiklikler ölümün ön belirtileri olarak kabul edilmektedir.

- Mahalleye baykuş konarsa, köpek havlarsa biri ölür (K5, K6, K17, K18, K19, K27, K32, K33, K47, K56, K59).

- Köpek üç sefer havlarsa biri ölecek demektir (K23, K37).
- Evin etrafında baykuş uçarsa o evden biri ölecek demektir (K1, K4, K18, K20, K23, K39, K43).
- Bir ailede birisi pazartesi günü ölmüşse mezarının başında çanak veya cam bardak kırılır. Çünkü pazartesi ölüm olursa devamın geleceğine inanılır. Bunu önlemek için bir şey kırılır (K1, K2, K18, K26, K27, K31, K32, K33, K34).
- Ölüm yaklaşınca hastanın ayakları morarır. Canın ayaktan çıkacağına inanılır (K1, K2).
- Ölümü yaklaşan kişi konuşamaz olur (K1, K2).

2.1.3.2. Ölüm Sırası

Kişinin öleceğine kesin olarak inanılırsa başucunda yapılması gerek bazı uygulamalar vardır. Bu uygulamalar İslami usuller temel alınarak yapılır. Kişinin canını rahat teslim etmesi, huzur içinde ölebilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.3.2.1. Ölüm Sırasında Yapılan İşlemler

Bir kişinin öleceği anlaşıldığı zaman sağ tarafa çevrilir. Kuran okunur. Hastaya tövbe ettirilir, tekbir alınır, ezan okunur. Ağzına sık sık pamukla zezem suyu verilir. Hasta ölünce, çenesi çekilir, tülbentle sıklır. Üzerine temiz bir örtü örtülür. Baş kible yönüne çevrilir. Eller göbek üstüne konur. Ölünün karnın üstüne, içine şeytan girmesin, ardından birini götürmesin, şişmesin diye bıçak, demir, makas vb. konur (Artun, 1998: 4-28).

a) Anadolu'daki Uygulamalar

Kayseri/ Karaözü'de hastanın ölüm iyiliği denen ve sanki iyileşmiş gibi davranışlarda bulunması, konuşması onun iyice ölüme yaklaştığı şeklinde yorumlanır. Bu durumda hastanın yakın akrabaları çağrılarak, yanında beklemeleri sağlanır. Eski yazı okumayı bilen birisi de getirtilerek “Yasin-i Şerif” okutulur (Santur, Sevindik, 2005: 142).

Mersin yöresinde hasta, çok can çekişirse çok sevdiği birini beklediğine inanıldığından uzakta bulunan sevdiklerinin resimleri gösterilir (Yardımcı, 1993: 311).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde ölüm yaklaştığında kişi için bazı uygulamalar yapılır.

- Ölümcül hastanın başında beklenir. Kuran okutulur (K1, K3, K15, K18, K19, K23, K24, K26, K27, K28, K29, K30, K32, K33, K34, K35, K36, K345, K46, K47, K48, K54, K55, K56, K59).
- Kimi hastanın başında bekler, kimi beklemez. Can vermede zorlanırsa melekler alsın diye dışarı çıkılır (K1, K2, K4, K16, K25).
- Hasta isterse ağzına bir pamuğa batırılarak su verilir (K25, K26, K27, K28).
- Ölümcül hastadan Helallik istenir (K1, K3, K7, K8, K20).
- Ölümcül hastaya su verilir K31, K32, K33, K34, K45, K48, K54, K55, K56).
- Hasta hakkını helal eder (K17).
- Ölümcül hasta rahat can versin diye başı kibleye çevrilir (K26, K27).

2.1.3.2.2. Ölüm Olayından Sonra Yapılan İşlemler

Ölünün arkasından yas tutulur. Bu süreyi dinsel, geleneksel ve toplumsal etmenler belirler. Yas, ölenin yakınlığına, ölüm biçimine, yaşına, ölümün sıralı olup olmamasına ve baş sağlığına gelenlere göre belirlenir. Baş sağlığına gelindiği sürece ölünün yakınları eski düzenlerine dönmezler. Bu süre içinde bazı şeylerden kaçınılır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz. Renkli, süslü giysiler giyilmez, eğlencelere katılmaz. Makyaj yapılmaz. Varsa düğün, sünnet, nişan ertelenir veya törensiz yapılır. Yasta evde beklenir. Ölünün ardından şerbet yapılır, para dağıtılır (Artun, 1998: 4-28).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Sivas yöresinde ölü sahibinin ağlamasıyla komşular ölüm haberini duyarlar. Bu durumda ilk gelen komşulardır. Onlar ölü sahibini avutmaya, dertlerine ortak olmaya ve gereken hazırlıkları yapmaya yardımcı olurlar. Onun için; “Komşu gelir, çeneni bağlar, akraba gelir ölüne ağlar.” denilmiştir. Ölümü haber verme ölü sahibi ve komşuları tarafından yapılır. Mahalle camisinden salâ verilir (Üçer, 2002: 508).

Kırşehir’de ölünün burun ve kulak delikleri pamukla tıkanır. Bu, şeytanın girmesini önlemek için alın bir tedbir olarak açıklanır (Boratav, 1999: 196).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde ölüm olayından sonra ölüye çeşitli uygulamalar yapılır ve ölüm olayı duyurulmaya çalışılır.

- Bir kişi sevdiğine kavuşamamışsa gözleri açık gider (K1, K2, K15, K16, K17, K23, K24, K25, K26, K34).
- Ölünün gözleri açıksa birini beklediği düşünülür ve kapatılır (K17, K30, K35, K37, K46).
- Ölünün gözü açık giderse dünyaya doymadığı, oğlunu, kızını evlendiremediği içindir (K38, K56).
- Ölünün çenesi düşmesin diye bağlanır (K1, K17, K18, K43, K44).
- Ölünün giysileri yıkarken çıkarılır, temiz giysiler giydirilir (K1).
- Ölüm olayının ardından, ölünün giysileri çıkarılır (K17).
- Ölünün ayakları bağlanır. Bunda amaç ölüyü taşımanın kolay olmasıdır (K54, K56).
- Ölünün üstü örtülür (K1, K2, K50, K51, K52, K54).
- Sabaha kadar ölünün başında ağıt yakılır (K1).

2.1.3.2.3. Ölünün Bekletilmesi

a) Anadolu'daki Uygulamalar ;

Sivas yöresinde ölünün gömülmesine acele edilir. Sabah öldü ise öğle namazına, öğle öldü ise ikindi namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler, ertesi güne bekletilir, cenaze sabah kaldırılır. Başka şehirlerden gelecek ölü yakınlarının cenazeye yetişmesi için ölünün bekletilmesi pek istenmese de yapılmaktadır (Üçer, 2002: 510).

Halk kültüründe ölünün bir an önce gömülmesi gerektiği inancı hakimdir. Çankırı'da "Acı bir an önce unutulsun."; Ankara'da "Kokmasın."; Nallıhan'da "Çilesi daha fazla sürmesin." diye ölü bir an önce defnedilir (Boratav, 1999: 196).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde ölünün bekletilmesiyle ilgili uygulamalar şunlardır:

- Sabahleyin ölen kimse sabah gömülür (K1, K2, K3, K5, K6).
- Sabahleyin ölen kimse öğlen gömülür (K16, K17, K18).

- Ölüyü fazla bekletmek iyi değildir. En fazla yarım saat-bir saat içinde gömülmelidir (K37, K38).
- Ölünün çocukları cenaze için uzaktan gelecek bile olsa ölü bekletilmemelidir (K37, K38).
- Öğleyin ölen kimse saat 17.00'dan önce gömülür (K16, K17).
- Akşam ezanından sonra mezar eşmezler (K59).

2.1.3.2.4. Yıkama ve Kefenleme

Ölü yıkanırken yıkayana yardım eden bir iki kişi ile ölünün yakınlarından birileri de bulunabilir. Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkarlar (Örnek, 1995: 215).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Sivas yöresinde ölüyü yıkama, hoca, bir yakını veya komşusu tarafından yapılır. Hastane gasilhanesinde de ölü yıkanır. Ölüyü yıkamak çok sevap olarak bilinir, yakınları komşuları bu işi karşılıksız yaparlar. Evlerin avluları ve bahçelerinde, uygun bir siper yapılarak ölü yıkanır. Son yıllarda Sivas Belediyesi, özel bir aracını ölü yıkama hizmetine koymuştur. Cenaze erkek ise erkek hoca, kadınsa kadın hoca, bu araçla birlikte gelir. Bu hocalar belediyenin kadrolu elemanlarıdır. Ölü sahibi de ayrıca hizmetleri için yıkayan hoca ve yardımcısına bir miktar para verir (Üçer, 2002: 510).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta ölünün yıkanması ve kefenlemesiyle ilgili uygulamalar şöyledir:

- Ölü, belediyenin yıkama yerlerinde yıkanır. Kalan su dökülür. Kolonya ve gül suyu dökülür (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K25, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35, K36).
- Ölü, evde yıkanır. Ailesi yıkar (K23, K42, K43, K44, K45, K46).
- Eskiden evde yıkanır. Odun alınır. Kazanlarda su ısıtılır. Bugün, belediyenin aracı gelir. İçinde şofben ve yıkama yeri vardır. Ölü o araçta yıkanır (K34, K35).
- Ölü, bayansa bayanlar, erkekse köyün imamı yıkar (K37, K38, K39, K40, K41).
- Kaynatılan suyun içine reyhan, çiçekler suyun içine atılır. Yıkanırken

etrafa gül suyu serpilir. Yakın akrabaları cenazeyle vedalaşmak için elini öperler (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33).

- Kadınlara iki üç kat külot giydirilir. Üç dört kat giysi giydirilir. İpek basma elbisesi giydirilir. En son üstüne yeşil ipek konur (K1).
- Kadın ve erkek aynı şekilde kefenlenir (K15, K16, K17).
- Ölünün iki ayak başparmağı iple birbirine bağlanır. Kolları bağlanır. Bunlar, kefenlenirken kolaylık sağlar (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K59).
- Şişmesin diye ölünün karnının üzerine bıçak konur (K27, K28, K29, K30, K31, K32).
- Yaşlılar, ölmeden kefen parasını sandığa koyar (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K25, K26, K27, K28, K29, K33, K34, K35, K36, K37, K56, K59).
- Ölüyü hoca yıkar (K58).
- Ölünün çenesi bağlanır (K1, K2, K4, K5, K6, K17, K18, K19, K23, K24, K25, K27, K32, K34, K35, K36, K37, K43, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K56, K58, K59).
- Köyde bir ölü yıkayıcı vardır. Herkesi o yıkar (K59).

2.1.3.2.5. Cenazenin Taşınması

Halk kültüründe cenazenin taşınması sırasında söz konusu olan belli uygulamalar vardır.

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Mersin ve Adana'da cenaze evden çıkmadan evvel cenazenin ayakkabısı ve teneşir tahtası evden çıkarılır, Salı önce cenazenin en yakın akrabaları kaldırır. Cenaze yolda giderken tanıdık olsun olmasın cenaze salının altına girerek on adım götürmenin çok sevap olduğuna inanılır (Yardımcı, 1993: 312-313).

Kars'ta ölenler, mezara götürülürken atları varsa, bu atlar süslenir, ölenin giydiği elbiseler üstüne bağlanır ve heybesi boynuna asılır. Onlar da mezara götürülür (Kalafat, 1995: 119).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta cenazenin taşınmasıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Cenaze götürülürken tabutun üstüne çarşaf, halı konur (K1, K2, K3, K6).
- Tabutun üstüne kadınlarda eşarp konur (K15, K16, K17).
- Ölen, genç kızsaa tabutun üstüne gelinlik konur (K15, K16, K17).
- Ölü tabutla taşınır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K5, K26, K27, K32, K33, K34, K35, K36, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K45, K46, K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K56, K58, K59).
- Evinin önünde önce tabut ortaya konur. Yakınlar, akrabalar toplaşır, dua edilir. Tabutun üstü açıktır. Ölünün üzerine halı veya başka bir örtü örtülür. Dualar edilir. Topluca sırtlarda mezarlığa taşınır (K23, K24, K26).
- Cenaze çarşıya kadar sırtta daha sonra cenaze arabasında taşınır (K26, 27, K28, K29, K30, K31, K32, K33).
- Cenaze götürülürken etraftakilere gül suyu serpilir (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35, K36).
- Cenazeyi erkekler götürür (K59).
- Mezara gidecek kadın kırk tane iç çamaşırı giymiş olsa bile yine de bir tane varmış gibi ölüye görünürmüş. Bu yüzden cenaze zamanı kadın mezarlığa gitmez (K59).

2.1.3.2.6. Cenaze Namazı

İslam dinine göre, Müslüman olan herkesin cenaze namazı kılınır. Cenaze namazının kılınması için; ölünün Müslüman olması, İslami kurallara göre yıkanmış olması, cemaatin olması, cemaatin tabutun önünde olması, ölünün vücudunun tabutun içinde olması, namazı kıldırarak imamın Kibleye karşı, yere yakın bir yere konmuş olan tabut içindeki ölünün göğsü hizasında, durması gerekir. Cenaze namazı dört tekbirden meydana gelir. Cenazenin önünde imam, imamın arkasında cemaat sıralanır. Cenazenin kadın, erkek, erkek çocuk ve kız çocuk oluşuna göre namazda okunması gereken dualar değişir. Cenaze namazı ile namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit “aklama” yapılır (Örnek, 1971: 54-55).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Sivas yöresinde camiye ve mezarlığa kadınlar gitmez. Cenaze mezara tabutla gömülmez, içinden alınarak indirilir. Kadınsa oğlu ya da kocası, erkek kardeşi mezara indirebilir. Cenaze mezara, sağ tarafı kıbleye gelecek şekilde konur. Yüzüne leh tahtası kapatılır ve toprak atılır. İmam ve cemaat oldukları yerde otururlar ve Yasin, Tebareke, İhlas, Felak, Nas ve Fatıha Sureleri okunur (Üçer, 2002: 512).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Yörede cenaze namazı ile ilgili uygulamalar şöyledir:

- Cenaze, mezarlıkta musalla taşının üzerine konur. Cenaze namazı yapılır. Ölü, mezara yerleştirilir. Bir sure okunur. Cenazeye gelenler ölüyü rahmetle anarlar (K37, K38).
- Kimi zaman, evde kimi zaman mezarlıkta cenaze namazı kılınır (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K33, K34, K35, K36).
- Köydeki musalla taşında cenaze namazı kılınır (K47, K48, K49, K50, K51, K52, K53, K54, K55, K56, 59).

2.1.3.2.7. Gömme ve Mezarlıkta Yapılan İşlemler

Cenaze omuzlarda kabristana götürülür. Mezarın başında herkes ayaktadır. Cenazenin en yakınlarından üç kişi cenazeyi mezara indirir. Cenaze erkekse; oğul, baba, kardeş, herkes; kadınsa; nikah düşmeyen kişiler kabre cenazeyi indirebilir. Kadın cenazesini damat, koca kabre indiremez. Kadın öldükten sonra koca bile mahremden sayılmaktadır (Altun, 2004: 338).

Mezarlıklar, gerek köy gerek kasaba ve şehirlerde oturma yerlerinin hemen dışında yer alır. Genellikle yol kenarlarına kurulmuştur. Ülkemizde mezarlıkların çoğu terk edilmiş bir görüntü çizer. Bir kısmı ise derli toplu, çiçekli ve süslü bir parkın özenli görünüşündedir. Köy ve kent mezarlıklarının genel görünüşü arasındaki fark, mezarların tipleri, yapımı, taşlan ve süslenmesi ile kendini gösterir. Büyük kentlerde kubbeli, pahalı, taşlı, mimar elinden çıkma mezarlıklara rastlanır (Örnek, 1971: 65).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Tahtacılar'da genç ölünün akranları, tabutun ardından, ipekli ve renkli bayraklarla giderler. Ölü tabutla ya da tabutsuz gömülür; ama tabutla gömüldüğü hallerde de tabut baş tarafından açılır, ölünün üstüne toprağın düşmesi gerektir (Boratav, 1999: 195).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta ölünün gömülmesi ve mezarlıkta yapılan işlemler şunlardır:

- Ölünün hayattayken giyemediği elbiseleri içinde kalmasın diye ölüyle birlikte gömülebilir (K1, K2, K3).
- Ölen kişi hayattayken örneğin yağlığını çok seviyorsa, onu ölünün mezarına koymak adettir (K37, K38).
- İsteyen yüksek bir tepeye aile mezarlığını yapabilir ve türbe yaptırabilir (K23, K24).
- Ölü mutlaka mezarlığa gömülmelidir (K37, K38).
- Cenaze gömülene kadar günlük, buhur yakılır (K1, K2, K3, K5, K6, K15, K17, K18, K26, K37).
- Cenaze cıvık olursa ardından birini daha götürecek demektir. Bunu engellemek için gömülürken yanına oklava kırılıp konulur (K59).
- Cenaze gömülürken gözlerinin üstüne bir avuç toprak koyulur (K66).

2.1.3.3. Ölüm Sonrası

Ölüm sonrası uygulamaları yas, cenaze adına düzenlenen günler, mezarlıktan yararlanma- kaçınma ve mezar ziyaretleridir. Bunun yanında cenaze evinde yapılması gerekenler, ölü yemeği vb. uygulamalar da bu bölümün konusudur.

2.1.3.3.1. Cenaze Evi

Ölü gömüldükten sonra cenaze evinde uyulması gereken belli kurallar, uygulanması gereken adetler vardır (Kalaycı, 2006: 244).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Karamanlı'da cenazeyi defneden erkekler eve dönünce; kadınlar dağılır, erkekler Kur'an-ı Kerim okur. Onlara çay, süt vb. ikram edilir. Tefenni-Hasanpaşa'da, yine definden dönenlere yemek verilir. Bunu için davar kesilip, etli pıllav, çorba, fasulye, nohut, helva vb. pişirilir ya da hazır kıymalı pide getirtilerek ayranla birlikte dağıtılır. Ağlasun-Kiprit'te, dini uygulamaların sonrasında cenazeye katılanlara çörek dağıtılır. Cenaze sahiplerine iş yaptırılmamaya çalışılır. Tefenni-Hasanpaşa'da, eskiden ilk gün yemekler komşular tarafından getirilir ve cenaze evinde pişmezken, günümüzde bu gelenek değişmiş hatta cenaze evi gerekiyorsa aşçı da tutabilmektedir (Kalaycı, 2006: 244).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş'ta cenaze evinde gerçekleştirilen bazı uygulama ve gelenekler vardır:

- Cenaze evinde yas tutulur, dua okutulur, ölünün elbiseleri dağıtılır (K15, K16, K17).
- Yakınlar cenazeden eve gelir, çay, kahve ikram edilir (K23, K24).
- Evde Kur'an-ı Kerim okutulur (K37, K38).
- Ölü evinde yedi gün yemek yapılmaz. Dışardan getirirler (K26, K27, K35, K58, K59).
- Ölü sahibi kendi derdine düşmüş olacağı için ölü evinde yemek yapılmaz (K26, K35).
- Gelen yemekler fazla gelince fakirlere dağıtılır (K35).
- Ölü evinde yemek yapmak doğru değildir; ama dışarıdan cenaze için gelen akrabalar, yakınlar misafir olduğu için yemek yapmak gerekmektedir (K37, K38).
- Eskiden, cenaze kaldırıldıktan sonra taşıyıp yorulan insanlar için yemek yapılırdı (K27, K28, K29, K31, K32, K33, K34).
- Cenaze günü ve ertesi günü sabahı hatim indirilir (K37, K38).
- Ölünün yıkandığı yerde üç gün boyunca lambalar açık bırakılır. Ölünün üç gün boyunca gece gelip burada abdest alacağına inanılır. Geceleri mum yakılır. Abdest alması için tasla su, havlu, terlik vb. bırakılır (K59).

- Babam öldüğünde gece ibriği doldurur bırakırdık, sabah olunca bakardık ki; takunyası, havlusu ıslak olurdu. Annem üç günden sonra da eşyaları bıraktı; ama üç günden sonra bir daha gelmedi (K59).

2.1.3.3.2. Belirli Günler/Ölü Yemeği

Ölünün anıldığı, ruhuna adanarak Kur'an, mevlid okuduğu, aş verildiği belli günler, daha çok ölümün kırkıncı ve elli ikinci günleriyle yıl dönümü, daha seyrek olarak da üçüncü ve yedinci günleridir (Boratav, 1999: 200).

İslamiyet öncesi Türk topluluklarında ölünün belirli günlerinde "ölü aş" verilmekte, "aş töreni" (yoğ töreni) yapılmaktadır. Beltirler'de, ölünün üçüncü günü çadırın güneyine bir sofraya kurulur. Bu aş fazla kalabalık toplanmaz. Hazırlanan yemek ve içkilerin yarısı, ölünün ruhu için ateş ruhuna kurban edilir. Ölünün yedinci günü, bütün oba ve köy halkı kadın erkek mezarlığa gidilir. Mezarın sağ tarafında bir ateş yakılır. Getirilen yemek ve içkilerden mezarın üstüne konur. Sonra yemeye ve içmeye başlanır. Yeme içme töreni bittikten sonra, mezar üstündeki rakı ve yemekleri ateşe atarlar. Tören böylece sonra erer. Yedi gün ölünün evinden hiçbir şey çıkmaz. 20.günü, evde yine aş verilir (İnan, 1995: 189-193).

a) Anadolu'daki Uygulamalar:

Feke yöresinde ölümün ardından belirli günlerde bazı uygulamalar yapılmaktadır: Evinde bir hafta süreyle gelen misafirlere yemek verilir. Ölü evine komşular tarafından yemek konusunda yardım edilir (Karakaş, 2005: 71).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde ölünün arkasından belirli günlerdeki uygulamalar şunlardır:

- Cenaze evinde yemek yapılır (K17, K23).
- Yedisinde kurban kesilir. Yemek yapılır. Etrafa dağıtılır. Buna "yedi yemeği" denir (K27, K28, K29, K30, K31, K32).
- Ölünün belirli günlerinde cenaze evinde topluca namaz kılınır (K27, K28, K29, K30, K31, K32).
- Eskiden ilk yedi gün hatim indirilirdi. Karataş büyüyünce bu gelenek iki güne düştü (K37, K38).

- “Yedi”sinde, “kırk”ında yemek verilir Kuran okutulur. Kaşığını alan yemeğe gider (K22, K58, K59).
- “Yedi”sinde ve “kırk”ında yemek yapılır ve fakirlere dağıtılır (K37, K38)
- Etin kemikten ayrıldığı gün olan “elli iki”sinde mezarlığa gidilir ve Kuran okutulur (K37, K38).
- Her sene öldüğü gün hatim ve yemek verme işi tekrarlanır (K27, K28, K29, K30, K31, K32, K44, K45).
- Ölümün 52. Günü lokum (lokma) dökülür ve dağıtılır (K1, K2, K3, K4, K16, K17, K18).
- Ölü yemeğinde dövme pilavı, kuru fasulye, pilav, yüksük çorbası, kara çorba yapılabilir (K1, K2, K3, K4, K5, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K29, K33, K34, K35, K44, K45). (Bkz. Halk Mutfağı).
- Ölünün 3. gününde helva yapılır, dağıtılır (K59).
- Ölünün 7. günü yemek, tatlı yapıp, dağıtılır (K59).
- Ölümünden sonraki yedi gün boyunca akşamları Kuran okutulur. Kadınlar ayrı erkekler ayrı yerlerde dinler (K59).

2.1.3.3.3. Ölünün Eşyaları

Ölünün eşyaları ile ilgili işlemlerin oluşmasının temelinde, ölenin geri geleceği korkusu ile ölünün anısını yaşatma isteği görülür. Ölünün giysileri yıkanarak veya su serperek veya ayazlandırılarak arınma işleminden geçirildikten sonra evden uzaklaştırılır, başkalarına verilir (Örnek, 1971: 75).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Sivas yöresinde ölünün ayakkabıları bir fakire verilir ki darlığı gitsin. Sonra diğer şahsi eşyaları da uygun ihtiyaç sahiplerine verilir. Ölen, evin reisi ise şapkası verilmez, “Ev dağılır.” denir (Üçer, 2002: 510).

Siverek’te, giysilerin arındıktan sonra yoksullara verilmesi, gömleğinin yakılması töredir (Boratav, 1999: 200).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş’ta ölünün eşyalarıyla ilgili uygulamalar şunlardır:

- Ölünün giysileri akrabalarına verilebilir (K23, K24, K25, K26).
- Ayakkabısı kapının önüne bırakılır. Birisi alana kadar orada durur (K24, K26).
- Ölünün eşyaları fakir ve namazlı olanlara dağıtılır (K59).
- Halı ve kilim gibi eşyaları camiye verilir (K23, K25).
- Yattığı yatak-yorgan mutlaka verilir (K44, K45).
- Ev halkı hatıra olsun diye evden eşya alır (K53).
- Ölen kadınsa sandıktan çıkan kumaş, elbise, iç çamaşırı (kullanılmamış) yağlıklar alınır ve ev halkına, çevreye dağıtılır. Yaşlananlar ölmeden kumaş alıp iç çamaşırı diker ve öldükten sonra dağıtılması için sandığa bırakırlarmış (K59).
- Çok fakir biri varsa ölünün eşyası ona verilir; yoksa eşyaları bir kenarda yakılır (K59).

2.1.3.3.4. Yas Tutma

İlkel topluluklardan günümüze kadar gelen toplumlarda, ölüm karşısında çaresiz kalan insanın birtakım tepkilerle acısını dile getirdiğini görürüz. Göktürklerde ölümün ardından geride kalanların bıçakla, yüzlerini keserek akan anla birlikte göz yaşı döktüklerini, saçlarını kestiklerini, Kırgız-Kazaklarda dul kadınların saçlarını kesmelerinin yas işareti olduğunu, kadınların ağıt söyleyip ağlarken yüzlerini duvara dönüp ters oturduklarını ve elbiselerini ters giydiklerini, çok yaygın bir adet olarak da ölenin atının kuyruğunun kesildiğini, ayrıca Dede Korkut hikayelerinde de eski Oğuzların yas adetlerinin ayrıntılı bir şekilde anlatıldığını "... yedi kız kardeşi ak çıkardılar, kara elbiseler giydiler." gibi, anlatımlarla yazılı kaynaklarda görülür (İnan, 1995: 176-200).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Yas tutulduğuna dair, yas rengi siyahtır diye, siyah renk özellikle giyilmez; ancak cıvı cıvı neşeli renkler de giyilmez. Günlerce, haftalarca evde oturularak yaslı olduğu izlenimi verilmez. Köy yerde iş-güç vardır, tarla, bahçe, hayvanların bakımı vardır, bu işleri yapmak gereklidir. Köylerde, ölüm bir düğüne denk gelmişse ölen kişi

ile düğünü olacak kişiler arasındaki ilişkinin yakınlığına, evlerin mesafesine göre düğün ertelenir ya da ertelenmez (Altun, 2004: 354).

Sivas yöresinde ölünün yedinci günü yas hamamı yapılma geleneği adeti terk edilmek üzeredir. Kadınların gittiği bu hamamda, ölü günü gibi ağlanırdı. Ölü evi, yemek yapanları ve yoklatanları hamama çağırır. Hamamda, çağrılan kişi sayısına göre kurna tutulur, sabunları da verilir. Yas hamamını ölü evi yaptığı gibi, bir yakını da yapabildi (Üçer, 2002: 513).

Ölenin yakınları 1 aydan 3 aya kadar değişen süre boyunca düğüne derneğe gitmez. Evde 1-2 hafta televizyon açılmaz; açılrsa bile eğlence programları seyredilmez. Yine 1-2 hafta iş, alışveriş, yemek gibi işlerden uzak durulur. Yas süresinin uzun ya da kısa olmasında ölenin yaşı da önemlidir. Gençlerin yası daha uzundur, yıllarca sürebilir. Yaşlılar için tutulan yas ise üç beş günde bitirilebilir (Kalaycı, 2006: 242).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde yas süresi ile ilgili değişik uygulamalar vardır.

- Cenazeden sonra anne baba yas tutar (K 26, K35, K36)
- Yaşlı evde televizyon açılmaz (K1, K6, K17, K34, K35, K36)
- Yaşlı evde düğüne gidilmez (K15, K16, K17).
- Herkes akrabasına ağıt yakar (K1, K4, K16, K23, K44, K45).
- Ağıtçıların görevi ağlatmaktır (K1, K17).
- Eskiden ağıtçılar varmış; artık kalmamıştır (K37, K38).
- Yaşlılar kırk gün yıkanmaz (K34)
- Yas evinde yedi gün çamaşır yıkanmaz (K1, K3).
- Bir yıl geçince yas kalkar (K15, K16, K17).
- Yaşlılar bayramlarda üzüntülü olurlar (K16, K17).
- Cenaze kalkana kadar ev süpürülmez (K6, K18, K23, K26, K27, K28, K34, K35, K38).
- Cenaze kalkana kadar banyo yapılmaz (K1, K4, K5, K6, K34, K35, K36).
- Cenaze kalktıktan sonra üç gün boyunca yatak yorgan düzeltilmez (K26, K35, K36).
- Yaşlı kadınlar siyah yağlık bağlar, siyah şalvar giyerler (K48, K49, K59).

2.1.3.3.5. Mezar Ziyaretleri

Mezarlıklara çeşitli çiçekler ve ağaçlar dikilerek mezarın güzel görünmesi sağlanırken çiçeklerin ve ağaçların rüzgarda sallanırken zikir ettiklerine, böylece ölünün günahlarının döküldüğüne, ağaçların meyvesinden yiyen canlıların dualarıyla da ölünün günahlarından arınacağına inanılmaktadır. Halk arasında mezarlıklar güvenli ve saygı duyulan yerler olarak görülmekte, mezarların başındaki ağaçlar kesilmemektedir (Başçetinçelik, 2009: 395-396).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Adana ve çevresinde, mezar ziyaretleri ölünün gömülmesinden sonraki günde olmak üzere, Perşembe ve Cuma günleri ile “arife günleri” ve “bayramlar”da yoğun olarak yapılmaktadır. Arife günü, mezarlığa ölenin bahçesinden “arife toprağı” götürülmektedir. Ziyaretlerde mezarın ayak ucunda durulduğunda, ölenin ziyarete geleni göreceğı ve sevineceğı düşünülür (Başçetinçelik, 2009: 393).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde mezar ziyaretleri ve mezarlıklarla ilgili adet ve inanmalardan bazıları şunlardır:

- İsteyen kişi cenazeden sonra üç gün üst üste mezarlığa gider dua eder, Kuran okur (K22, K27).
- Eskiden cenazeden sonraki yedi gün her sabah mezarlığa gidilirdi (K27, K28, K29, K30).
- İlk olarak 3'ünde, sonra yedisinde ve bir de 40'ında gidilir ve Kuran okutulur. Bir de etin kemikten ayrıldığı gün olan 52'sinde gidilir ve Kuran okutulur (K37, K38).
- Kuran okunduktan sonra katılanlara simit vs. dağıtılır (K27, K28, K29, K30, K31).
- Sabah yine günlük yakılır. Yedi gün yedi gece ateş yakılır. Buhur cennetten çıkmadır (K1).
- Buhur yakılıp da çıkan duman koklandığında kim ki Hz. Muhammed'e salavat getirmezse o Müslüman sayılmaz (K35).

2.1.3.3.6. Değerlendirme

Karataş yöresinde her ne kadar “Her şey Allah’tan!” düşüncesi hakim olsa da belirsizlik durumlarında çevrede ve vücutta olagelen birtakım değişiklikleri izleyerek ölüm zamanını, sırasını tahmin edebilme arzusuna rastlanmaktadır. Kimi zaman rüyalar, kimi zaman hayvanların davranışları, kimi zaman vücuttaki değişiklikler ölümü haber verir. Fakat araştırmada en çok karşılaşılan haberci rüyalardır. Ardından ise hayvan davranışları gelmektedir. Karataş yöresinde kişinin ruhunu rahat teslim edebilmesi için başucunda çeşitli uygulamalar söz konusudur. Uzakta yakın akrabası varsa helallik alması için çağırılır. Hastanın ölümü iyice yaklaşırsa, ölümünden sonra çenesini bağlayacak, gözlerini sıvazlayacak biri odada kalır. Anadolu’nun genelinde olduğu gibi Karataş’ta da ölüyü bekletmeden bir an önce defnetmek adettir. Uzaktan yakınları gelecek dahi olsa bekletilmek istenmez. Ölüyü bekletmenin günah olduğuna inanılır. .

Karataş’ta cenaze götürülürken hayır duaları ve rahmet okunur. Cenaze taşınırken etraftakilerin üzerine gül suyu serpilir. Tabutun üzeri örtülerle kapatılır. Öncelikle ölen kişinin evinin önünde dualar edilir. Ardından tabut omuzlarda taşınır. Mezarlığa olan uzaklığa göre bir yerden sonra tabut araca konarak götürülebilir.

Ataların ruhuna olan saygının bir ifadesi olarak görülebilecek ölü yemekleri Karataş’ta ciddiyetle korunan geleneklerdendir. Her aile bu geleneği sürdürmekle kendini zorunlu hisseder. Ölüsü olanlar her sene ölünün ruhuna rahmet amacıyla ölü yemeği verir. Bu yemekten fakirlere dağıtılır. Yemekten alanlar ölünün ruhuna Fatıha okur. Karataş’ta ölüsü olanlar halk arasında “çorba” adı verilen bir yemek yaparlar. Bu yemek belirli günlerde yapılmaktadır. Ölünün ruhu için kurban kesilir ve bu kurban etinden çorba denilen yemeğin içine de konur. Karataş’ta ölünün ruhu için namaz da kılınır.

Ölenin giysilerinin ve eşyalarının evden uzaklaştırılmasında dinsel pratikler yanında, büyüsel pratiklerin de uygulandığını görürüz. Giysilerin başkalarına verilmesinde, yoksulları sevindirmek ve "hayır" amacı güdülse de, bu davranışın kökeninde, ölümün insan psikolojisi üzerinde yarattığı korku ile ölümün evden uzaklaştırılması bulunmaktadır. Buna göre, ölenin eşyaları yıkanarak ve temizlenerek ölümden arındırılmakta ve başkalarına verilerek de, ölüm evden dışarıya çıkarılmaktadır. Ölünün bıraktığı eşyalarıyla, geride kalanları tedirgin edeceği korkusu, uygulanan pratiklere egemen olmaktadır. Karataş yöresinde mezarlık ziyaret günleri

değişebilmektedir. Kimi aileler cenazeden sonraki yedi gün boyunca her sabah ziyarete giderken kimileri bunu üç güne düşürmüştür.

Mezarlık ziyaretleri arife gününde, kandillerde, bayramlarda vb. günlerde yapılmaktadır. Kimiler ise her gün mezarlığa gidip yakının mezarı başında dua eder, buhur yakar.

2.2. Bayram, Tören ve Kutlamalar

2.2.1. Sünnet

Sünnet sözcüğü, Arapça kökenlidir. Sözlük anlamı; işlek yol ve tanrı yolu ya da insanın adet durumuna soktuğu iyi ya da kötü davranıştır. İslam dininde Peygam-berin yaptığı, uyguladığı ya da yapmayı, uygulamayı öğütlediği şeylere uymaya "sünnet" denir. Osmanlıcada sünnet sözcüğü kullanılmamış "hitan" kullanılmıştır. Anadolu'da bu işlem sünnet ya da kestirme olarak adlandırılmıştır. Sünnet işlemi; üreme organının uç tarafını kapayan derinin çepeçevre kesilip atılmasıdır. Sünnet işleminin kural olarak yer aldığı din Yahudiliktir. İslamiyet'te sünnet zorunluluğu kutsal kitapta açıkça belirtilmemiş ve buyrulmamış olmasına rağmen, "İbrahim Peygamberin bu husustaki şeriatına tabi ol" ayeti genel bir kural olarak kabul edilmiştir. Türkiye'de sünnet geleneği yüz yıllardır kesin bir biçimde yerine getirilmektedir. Çocuk sünnet yoluyla İslam topluluğuna katılmakta, Müslüman olmayandan ayrılmaktadır. Toplumda sünnetli olanın, sünnetsiz olmayandan daha temiz olduğu inancı yaygındır. Çeşitli nedenlerle sünneti gecikmiş delikanlılar, toplum içinde kınanır, ayıplanır (Örnek, 1995: 170-174).

Kirve, çocuk sünnet edilirken onu kucağında tutmuş olan kimsedir. Kirveye hürmet, baba ve anadan sonra gelir. Kan akrabaları kirve olamaz. Bu bakımdan kirve, dayı ve amcadan çocuğa daha çok yakındır (Türkdoğan, 2001: 203-206).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Bartın'da sünnet çocukları eskiden süslü atlara bindirilip gezdirilmiş. Son zamanlarda ise taksi ile bu gezi yapılmaktadır. Türbeye götürülüp orada dua edilir. Sünnet esnasında tekbir getirilir. Ertesi günü erkeklere yemekli "Sünnet Mevlidi" okutulur. Kirvelik adeti burada yoktur (Abdülkadiroğlu, 1987: 14).

Ergani yöresinde sünnet için olması gereken en önemli şey kirvenin önceden belirlenmesidir. Kirve, babanın yakın bir akrabasından veya en samimi arkadaşından seçilir. Kirve, çocuğun sünnet kıyafetini, ayakkabısını, iç çamaşırını, altınını, tatlı ve

kola alma; sünnetçiyi bulma gibi işlerden sorumludur. Bütün masraf kirveye aittir. Çocuğun kalacağı oda temizlenip, süslenir. Yatağına sünnet için hazırlanan karyola takımı serilir (Akca, 2009: 52).

b) Karataş Halk Kültürü'nde;

Karataş yöresinde sünnetle ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır;

- Çocuk üç yaşına geldikten sonra sünnet etmek adettir (K3, K7, K17, K18, K56).
- Genellikle altı yaştan sonra sünnet edilir (K1, K2, K5, K6).
- Çocuk, üç- sekiz yaş arasında sünnet olur (K26).
- Kimisi doğar doğmaz çocuğu sünnet ettirir (K38, K39).
- Sonbaharda okul açılmadan çocuk sünnet ettirilir (K4, K15, K16, K36).
- Okul tatil olunca sünnet yapılır (K26, K38, K39).
- Kirve olarak çocuğun istediği kişi seçilir. Kirve, çocuğa kıyafet alır (K5, K6, K26, K35).
- Kirveyle çocuk tam anlamıyla akraba olur. Kirvenin ailesiyle yedi göbek nikah düşmez (K1, K2, K3, K4, K5 , K6, K7, K8, K16, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K35, K36).
- Kirve, çocuğa hediye alır (K35, K38, K39, K56, K59).
- Çalgılı düğünden sonra kirve çocuk ve ailesiyle eve gelir. Çocuğu sürekli kontrol eder. Birkaç gün sonra hediyesini alır, tekrar kontrole gelir.Kirve çocuğun babası gibi olur (K35).
- Eskiden, sünneti fenni sünnetçi yapardı, şimdi doktorlara yaptırıyorlar (K26, K27, K28, K29, K30).
- Sünnet, düğün salonunda orkestra eşliğinde yapılır (K35).
- Düğüne orkestra getirilir, köy meydanında yapılır. Çocuğun eline kına yakılır (K38, K39).
- Amca, dayı kirve olmaz (K26, K35).

2.2.2. Askerlik ile İlgili Adet ve İnanmalar

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılanması bir gelenektir. Askerlik,

delikanlının askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, şiirlere konu olmasından, ardından ağıt yakılmasından, gönderdiği mektuplara, karşılanmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da bir adetler, inanmalar pratikler zinciri oluşmuştur. (Artun, 2006: 211)

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Silifke'de askere gidecek olan genç önce tüm akraba ve tanıdıkları teker teker dolaşır, büyüklerinin ellerini öper, veda eder, helallik ister. Ziyaret ettiği kişiler ise gencin cebine arılık dedikleri bir miktar harçlık koyar (Ağcalar, 2009: 54).

Suadiye / Çepni'de asker karşılamayı aile yakınları yapar. Karşılama sırasında herhangi bir eğlence olmaz. Aile yakınları, eş dost asker ailesine “ geçmiş olsun”, “hoş geldin” demeye gider (Altun, 2008: 185).

b) Karataş Halk Kültürü'nde;

Karataş yöresinde askere gitme ve dönmesinde birtakım âdetler uygulanır:

- Genç, askere gideceği zaman askerde giymesi için iç çamaşırı yaptırılır (K4, K16)
- Askere gidecek gence tıraş takımı alınır (K16, K17, K18).
- Gencin iç çamaşırına, parasını koymasına için fermuar cep yaptırılır (KK32, K35).
- Akrabalar, askere gidecek gencin cebine para koyar (K4, K34).
- Evde sevdiği yemekler yapılır (K8, K9, K11).
- Askere gidecek yetimlere akraba yardım eder (K4, K13, K14).
- Komşu ve arkadaşları askere gidecek yetimlere yardım eder (K7, K21).
- Hatırı sayılır kişiler askere giden yetimlere yardım yapar (K8, K11, K23, K24, K25, K26, K27, K28, K45).
- Askere gidecek gence akraba ve arkadaşları tarafından para toplanılır (K11, K19).
- Uğurlama sırasında tokalaşırken askerin eline para sıkıştırılır (K12, K14)
- Askere gidenlere kına yakılır (K1, K4, K7, K9, K10, K14, K18).
- Askere gönderilirken davul zurna ile eğlence düzenlenir (K1, K4, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K16, K17, K18).

- Askerin arkadaşları yemeğe çağırılır (K11).
- Bir genç, askere gideceği zaman kurban kesilir (K11).
- Genç, askere gidene kadar her gün bir arkadaşının evinde yemek yer (K11).
- Akrabalar yemeğe çağırılır (K13).
- Askere gidecek olan genç gitmeden on beş gün öncesinden başlanarak her akşam yakın akrabaları tarafından yemeğe davet edilir. Yenilir, içilir, oynanır (K27, K28, K29, K30, K31, K32).
- Askere giderken toplu olarak davul zurna eşliğinde tek tek ev gezerek vedalaşılır (K7).
- Askerle, gitmeden bir gün önce vedalaşılır (K8).
- Askere gitmeden gencin koluna kırmızı bir kurdele bağlanır (K8).
- Gence simit ısırtılır ve kalanı kırmızı kurdeleyle eve asılır. Genç geri döndüğünde bu simit bir suya atılır (K1, K4, K8, K27).
- Askerle terminalde vedalaşılır. Asker omuzlara alınır (K14, K21).
- Asker bir mendile mani veya güzel bir söz yazmıştır. Arabaya bindikten sonra bunu camdan atar. Bütün arkadaşları bunu alabilmek için yarışır. Alan kişi bunu asker gelene kadar saklar (K27).
- Asker teskere aldığı anda ailenin maddi durumuna göre koyun, horoz kesilir (K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K21, K44, K45, K46, K47, K56, K59) .
- Asker dönünce mevlit okutulur (K4, K17, K18).
- Asker döneceği zaman hazırlık yapılır. Komşular göz aydına gelir (K7).
- Asker dönünce tören yapılmaz (K1).
- Asker dönünce kurban kesmek ve mevlit düzenlemek ailenin isteğine kalmıştır (K8, K22).
- Asker döndüğünde mahallede ilk gören kişi zılgıt çeker (K27).
- Asker dönünce mevlüt yerine adak namazları yapılır (K27).

2.2.3. Dini Bayramlar

Bayram, bir sıra gösterilerden meydana gelir; onların biçimlerini, kurallarını

gelenek belirlemiştir. Dini bayramlarımız olan Ramazan ve Kurban Bayramlarının başlıca özelliği dostların, hısımların ve akrabaların karşılıklı ziyaret gezileridir. Gençler yaşlıların ellerini öperler, onların hayır dualarını alırlar. Çocuklara para ya da ufak hediyeler vermek de töredendir (Boratav, 1984: 204-207).

Ne var ki, dini bayramlar dine mensup bütün toplumlarda kutlanmakla birlikte, aynı millet içerisinde dahi farklı kutlamalara ve eğlencelere sahne olmaktadır. Bu anlamda ülkemizde de dini nitelikli Ramazan ve Kurban bayramları temel nitelikleri bakımından aynı olmakla birlikte, kutlama ve eğlenceler itibarıyla farklılık göstermektedirler (Eroğlu, 2006: 553).

Ramazan ve Kurban bayramlarının her biri, bir dini vecibenin ardından kutlanmaktadır. Ramazan Bayramı, “Oruç” ibadetinin, Kurban Bayramı ise “Hac” ve “Kurban” ibadetinin ardından kutlanmaktadır. Kutsiyetleri ibadete dayanmaktadır. Yani dini bir görevin yerine getirilmesinin ardından, geleneksel tabiriyle “bayram etme”, “ bayram yapma” söz konusudur (Eroğlu, 2006: 553).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Bartın’da Kurban Bayramı yaklaşırken “Aman dikkat et; hatalı, kazalı bayram geliyor.” Denir. Bu sözde tarihi olaya telmih vardır. Herhangi bir terslik, üzüntü olmasın diye böyle sözlerle sakındırılmak istenir. Sözlü kız evine, düğün öncesine tesadüf eden kurban bayramlarında diğer hediyelerle birlikte kurban da gönderilir (Abdülkadiroğlu, 1987: 3).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde büyük bir sevinçle karşılanan bayramlar çeşitli âdetlerle kutlanmaktadır.

- Bayramdan önce adak adanır (K 4, K5, K19).
- Bayramlarda dövme çorbası dağıtılır (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K15, K16, K17, K18, K23, K24, K27, K28, K29, K31, K32, K33, K34, K35, K36).
- Ramazan Bayramı’nda tatlı yapılır (K1, K16, K17, K18).
- Bayram yaklaşınca yataklar yıkanır (K1).
- Bayramdan bir hafta önceden temizlik başlar (K7, K13, K17, K18, K21).

- Bazı evlerde ertesi gün (bayram günü) için namaz hazırlıkları yapılır (K8, K27).
- Bayramdan önce uzaktan akrabalar gelecekse yataklar hazırlanır, ev temizlenir (K1, K2, K3, K23, K26, K35).
- Bütün kandiller normalden bir gün önce kutlanır. Kandillerde cemaat halinde namazlar kılınır. Bayramlar bir gün önce başlar (K27).
- Oruçlar Kuran' da geçtiği gibi otuz gün tutulur (K35).
- Bayramlarda şeker, pasta, çörek, tatlı dağıtılır (K4, K7, K8, K11, K12, K13, K15, K17).
- Bayramlarda büyüklerin eli öpülür (K7, K9, K13, K17, K18).
- Bayram günü, ailenin büyüğünün evinde toplanılır (K8).
- Bayramda nişanlılara hediye alınır (K4, K9).
- Bayramda dünürlere hediye verilir. Evlerine gidilir, el öpülür (K4)
- Çocuklara şeker ve para verilir (K15, K16).
- Yetimlere yardım yapılır (K7, K18).
- Genellikle anne-babaya hediye verilir (K8, K9, K14, K15, K18).
- Aile büyüklerine gidilir (K8, K9, K11, K12, K15, K16, K17).
- Bayram ziyaretinde şeker götürülür (K8, K11, K54, K55, K56).
- Nişanlanan kızın evine oğlan tarafı gider, hediye götürür (K9, K26).
- Bayramlaşmaya gidildiğinde eller öpülerek hediye verilir (K8, K36).
- Bayram ziyaretine gelenlere şeker, çikolata, ikram edilir ve çocuklara para verilir (K8, K9, K11, K12, K17).
- Muharrem ayında otuz gün oruç tutulur (K7, K8, K14).
- Muharrem ayında on beş gün oruç tutulur (K16).
- Muharrem ayında on iki gün oruç tutulur (K17, K18, K12, K23, K24).
- Muharrem ayında tutulan oruç boyunca hiçbir sebzenin başı kesilmez (Ör.soğan,karpuz vb.) (K23).
- Muharrem ayında tutulan oruç boyunca su içilmez. Sadece ayran ve hoşaf gibi şeyler içilir.(K22) Çünkü Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın başı kesilmiştir ve çölde susuz kalmışlardır (K23).
- Arap Alevilerinde muharrem orucu tutulmaz (K27).
- Muharrem ayında aşure yapılır. Aşure, yedi çeşit malzemeden oluşur ve

tuzludur (K5, K11, K13, K14, K16, K17, K18, K26).

- Muharrem ayında şerbet yapılır (K13).
- Muharrem ayında tatlı yapılır (K16, K17, K18).
- Muharrem ayında lokma yapılır (K17, K18).
- Muharrem ayında içine tüm bakliyatların bulunduğu kara çorba yapılır (K18).
- Muharrem'in 10. günü aşure yapılır. Hz. Nuh aç kaldığında yanında yedi çeşit bakliyat, kayısı vb vardır. Bunlardan bir yemek yapar ve hayatı kurtulur. Bu yüzden aşure yapılır (K23).
- Aşure mahalleden 7-10 eve dağıtılır (K26).
- Muharrem ayında birleşik oruç tutulur (K18, K29).
- Muharrem ayında yas boyunca siyahlar giyilir, mezarlara gidilip ağlanır (K13).
- Bazı kişiler muharrem ayının on iki günü yıkanmaz (K24).
- Muharremde on iki gün boyunca dualar edilir (K24).
- Şeker bayramında dul, yetimlere yiyecek dağıtılır (K16, K17, K19).
- Herkes koyun kesebilir. Kurban eti fakirlere dağıtır (K7, K8, K12).
- Kurban eti aile çevresine verilir (K8, K9).
- Koyunu kasap ya da bir bilir kişi keser (K8, K15).
- Kurban tekbir getirilerek kesilir (K12).
- Kurban eti en az yedi eve dağıtılır (K13, K16, K17).
- Kurban eti mahalleye dağıtılır (K15).
- Kurban eti önce akrabaya, sonra komşulara, düşkünlere dağıtılır (K18).
- Mezarlık ziyareti arife günü yapılır (K1, K7, K12, K13, K18).
- Bayram günü mezarlık ziyareti yapılır (K1, K7, K11, K12, K13, K16, K17, K21).
- Mezarlık ziyaretinde Kuran okunur, buhur yakılır (K1, K8, K9).
- Buhur mezarın üstüne konulup dua edilir (K8).
- Mezarlık ziyareti cuma günü yapılır (K13, K16).
- Mezarlık ziyareti sabahın ufkunda yapılır (K14).
- Mezarlıkta çamsakızı (buhur) yakılır (K27).
- Uzakta olan yakınlarla telefon aracılığıyla bayramlaşılır (K4, K7, K8, K9,

K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K23, K25, K26, K27, K3, K35, K36, K38, K39, K43, K45, K46, K47).

- Uzaktakilerle internet aracılığıyla bayramlaşılır (K11).
- Bayramlar Allah'ın emri olduğu için kutlanır (K7, K12, K13, K17, K18, K23, K24, K25, K26, K27, K32, K34, K35, K36, K38, K39, K40, K45, K46, K56).
- Bayramlar Allah'ın bir armağanı olarak kutlanır (K8).
- Dilek dilemek amacıyla türbe bayramları yapılır (K11, K13, K14).
- Bayramlarda türbede kurban kesilir (K1, K2).
- Bayramlarda çorba adı verilen yemek yapılır. Çorbanın tarifi şöyledir: Etler kanı geçene kadar yıkanır, Kaynatılır. Kaynadıktan sonra kemiklerinden ayrılır. Nohut ve dövmelek buğday eklenir. Kuyruk yağından ve diğer yağlardan yapılmış yağlar eritilir ve eklenir.Tabaklara konarak dağıtılır (K27).
- Çorbanın daha kıvamlısına “heresi” denir (K27).
- Kimisi çorbayı bulgur veya pirinç pilavının üstüne et koyarak yapar (K27).
- Kıddes Bayramı: Hz. İsa'nın göğe yükselişini kutlamak için, ocak ayının başında altı gün oruç tutulur ve 5 Ocak günü Kıddes Bayramıdır. Kıddes Bayramı'nda Kıddes Çöreği (Bkz. Halk Mutfağı) yapılır (K23, K27).
- İyd-il Gadir: Hz. Muhammed veda hutbesini verdikten sonra “Gadir Humm” denilen yerde bir konuşma yapmıştır. ”Benden sonra halife Ali'dir. Ona ve sahabeme iyi davranın, saygı duyun.” demiştir. Gelen ayette artık İslamiyet dininin tamamlandığı söylenmiştir. Şimdi bütün Arap Alevileri bu günü en büyük bayramları olarak kutlamaktadır. İçlerinden biri “Nasıl olur, sen doğru söylemiyorsun,nasıl Hz. Ali'ye inanırsınız, o çocuk yaştadır.” demiş ve atına binip gitmiştir. Bu kişi daha evine varmadan Allah ona öyle bir bela vermiştir ki daha evine varmadan vefat etmiştir. O gün Hz. Muhammet'ten sonra gelecek yol gösterici Hz. Ali olduğu için büyük bir bayram olarak kutlanıyor (K28, K37).
- O büyük günde (İyd-il Gadir) cehennem ateşi bile söner (K28).
- İyd-il Gadir günü çalışılmaz. Cehennemde yananların bile “Ah ah keşke İyd-il Gadir gelse!” dediğine inanılır (K27, K28).

- İyd-il Gadir Kurban Bayramı'ndan bir hafta sonra kutlanır. Sabah erken kalkılır. Cemaat halinde namaz kılınır. Büyük ailelerin evinde tören yapılır. Kurbanlar kesilip çorbalar yapılır (K27, K28).
- İyd-il Gadir günü, küsler barışır (K28).
- “İyd-il Kurban” ise Kurban Bayramı'dır (K27).
- “İyd-il Ramazan” Ramazan Bayramı'dır (K27).
- Bütün bayramlarda namaz yapılır. Namazlarda şıh, bu bayramların neden yapıldığını anlatır. Bütün bayramların sebebi vardır (K27, K28).
- “İyd-il Tisse” bayramını çocuğu olmayanlar yapar. Çocuğu olmayanlar her yıl “İyd-il Tisse” bayramı yapacağım diye adak seçer ve her yıl kutlar. Kurban keser yemek dağıtır. Çocuğun olacağına inanılır (K28).
- “İyd-il Treş” 1, 21, 23, 27 si kandil gecesini olarak kutlanır. Namaz yapılır, bayramlaşılır. Çorba yapılır, dua edilir (K27, K28).

2.2.4. Milli Bayramlar

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan ulusluk bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı, Kurtuluş Bayramları), askeri geçitler, fener alayları, vb. “resmi” gösterilerinde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Ama, bu bayramlar vesilesiyle, resmi gösteriler bittikten sonra, kimi yerlerde gece geç vakitlere kadar işçilerin, esnafların kendi aralarında, hükümet ya da belediye meydanında düzenledikleri eğlenceler, bu şenliklere öteki bayramların yerli renklerini verir (Boratav, 1999: 210).

Karataş'taki Uygulamalar;

- Karataş merkezinde ve köylerde okullar kendi bünyelerinde milli bayram programları hazırlar (K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K19, K20, K21, K22, K27, K40)
- Milli bayramlar için özel programlar hazırlanıp şehir merkezinde sunulmaktadır (K8, K11, K12, K13, K19).

2.2.5. Kandiller

Kandiller günümüzde bayram olarak kutlanmamaktadır. Geleneklere bağlı ailelerde, kandil çöreği yeme, “ kandiliniz kutlu olsun” diyerek el öpme görenekleri sürmektedir. Eskiden bu günleri kutlamaya hazırlanma işlemleri ve kandil gecesi şenlikleri çocuk toplulukları için bir bayram anlamı taşırdı. (Boratav, 1984: 257)

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Bartın’da kandil günlerinde, fırınlarda ekmeklerin üzerine çörek otu serperler. Kandil simidi adeti yoktur. Evlerde un helvası kavrulur (Abdülkadiroğlu, 1987: 12).

Suadiye / Çepni’de kandil günleri, kandil geceleri önemsenmekte ve dini vecibeler yerine getirilmektedir. Kandillerde mezarlık ziyaretleri yapılmakta, Allah’a dua edilmektedir. Yasin, Tebareke, Vak’a suresi okunur. Yakındaki büyükler ziyaret edilir, elleri öpülür; uzaktakiler telefonla aranır (Altun, 2008: 195).

b) Karataş Halk Kültürü’nde;

Karataş yöresinde kandil gün ve gecelerindeki uygulama ve inanışlar şöyledir:

- Koç kesme, hayır yapma, gece namaz kılma, dua okuma kandil gecesi uygulanan adetlerdendir (K1, K4, K13, K16, K26, K27, K28).
- Kandil gecesinde topluca uygulanan bir gelenek yoktur (K8).
- Kandil günü oruç tutulur .(K11, K13, K18).
- Kandil gecesi Kuran-ı Kerim okunur (K12).
- Kandil günü mezarlara gidilir (K13).
- Özel geceler düzenlenir, toplanılarak namaz kılınır (K14).
- Kandil gecesinde dilek tutulur (K18).
- Akrabalara yemek şenliği verilir (K1).
- Televizyonda Kuran okuyanlar dinlenir (K26).
- Bütün kandiller normalden bir gün önce kutlanır. Kandillerde cemaat halinde namazlar kılınır (K27).
- Kadir gecesinde ağaçlar secdeye yatar. Zamanın birinde bir kadın dışarıda ineğini ağaca bağlamış sabah ineği sağmaya gidince ineğin havaya kalktığını görmüş. Ağaç secdeye varınca inek havaya kalkmış. Bir kişi ağacı bu halde

görüp dua ederse dileğinin mutlaka olduğuna inanılır (K28).

2.2.6. Değerlendirme

Yörede kesin bir sünnet yaşı bulunmamakla beraber en geç, okul çağına gelene kadar çocuğun sünnet edilmesi gerekmektedir. Sünnet törenleri genellikle sonbaharda veya okul tatil olduğunda yapılmaktadır. Yörede özellikle varlıklı aileler sünneti düğün salonlarında veya açık alanlarda müzikli, oyunlu olarak düzenlemektedir. Yörede kirvelik geleneği canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Kirve aileye en yakın kişilerden seçilir. Kirvelik yörede kandan akrabalık gibi algılanmaktadır. Kirve sünnet düğünü boyunca ve ertesi günlerde, çocuğu sık sık kontrole gelir. Çocuğa hediyeler getirir. Aileler de artık birer akraba olmuş sayılır. Kirve çocukları arasında nikah kabul olmamaktadır.

Karataş yöresinde askerlik, diğer yörelerde olduğu gibi bir vatan borcu olarak algılanır. Gencin askere gideceğinin belli olmasıyla beraber kendisine ihtimam gösterilmeye başlanır. Sırayla ailesi ve komşuları genci akşam yemeğine çağırır.

Karataş'ta bayram ile ilgili adet ve inanmalar oldukça çeşitlidir. Kutlamalarda gelenek ve göreneklere bağlılık çok önemlidir. Yörede bayramlarda ihtiyaç sahiplerine yardımlar yapılmaktadır. Özellikle kurban kesme ve kurban etinden “çorba” adı verilen yemeği yapıp dağıtma sık görülen bir uygulamadır.

Bayram gelenek ve göreneklerinde diğer yörelerden bazı farklılıklar görülür. Bazı bayramları birkaç gün önce kutlama, uygulamalardaki farklılıklar ve başlı başına değişik isimler taşıyan bayramlar kutlama söz konusudur. Yörenin dış etkilerden uzak, pek çok kültürün bir arada yaşadığı bir yapıya sahip olması nedeniyle gelenek ve görenekler taze bir şekilde kalabilmiş ve halen yaşamaktadır.

Yörede kandillere en az bayramlar kadar önem verilmektedir. Kandillerin de bayramlar gibi hikayeleri olabilir. Kandil gecelerinde bütün duaların kabul olacağına inanılır. Kandillerde hayır yapma, yiyecek dağıtma, namazlar kılma sevaplardandır.

2.3. Halk İnanışları

İnanç kavramı, sözlük anlamı ile, insan düşüncesinin çok geniş bir bölümünü içine alır: din, politika, ahlak inançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halkbiliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uyulayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam şartlarının

gerektiğinde yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir (Boratav, 1999: 7).

Toplumların yaşayışları incelendiğinde sayılamayacak kadar çok inanç çeşidiyle karşılaşmaktayız. Bu inançların tarihsel aşamaları incelendiğinde; tarihöncesi çağlardaki inançların fiziksel ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için yaptıkları ve yaşadıkları tüm olaylarla ilgili olduğu görülmektedir (Akpınarlı, 1996: 158).

Halk, birkaç örneğini gördüğü olayları inanç haline getirerek onu yıllar boyu sürdürmüştür. Çoğu kez korktukları bir tabiat olayını olağanüstü bir şekilde düşünerek onunla ilgili inançlar meydana getirmişlerdir. Örneğin, yağmurlu havalarda eşik üstüne oturunca yıldırım düşeceğini sanarak bu inancı günümüze kadar taşımışlardır (Yardımcı, 1993: 321).

2.3.1. Yatırırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar

Kuran’da açıkça adı geçen seksene yakın yerden beş tanesi, bugünkü Türkiye toprakları üzerindedir. Bunun dışında bazı yerler daha vardır ki, buralar da Kuran’da kıssaları anlatılan peygamberlerden bir kısmının uğrak yerleridir (Akpınar, 2004: 69).

Adana inanç merkezlerinde veliler mahalli veli tipi olduğu için gerçek kimlikleri zamanla unutulmuş, kerametleriyle anılır olmuşlardır. Bazı adı olan velilerin tarihsel gerçekle ilgisi yoktur. Hiçbir zaman Adana’yla ilgisi olmayan velilere ait yatırırlar rüyaya dayalıdır. Adana’da kuraklığı gidermek, çocuk sahibi olmak, hastalıkları sağaltmak vd. isteklerle yatır ve ziyaretlere gidilir (Artun, 2002: 126).

Ziyaret yerlerine gidişte hastalıklardan tedavi ve şifa ilk sırayı almakta, bunu öteki dilek, istek, hacet ve ihtiyaçların karşılanması izlemekte; mamafih, belli bir dilek ya da isteğe bağlı olmaksızın sadece “saygı sebebiyle” (teberrüken) gidişlerin olduğu da anlaşılmaktadır. Öte yandan ziyaret yerleri bu şekilde çeşitli amaçlarla insanları çektikleri gibi aynı zamanda kendilerinden sakındırmakta ve daha doğrusu ilişkilere birtakım sınırlamalar ve yasaklar koymakta; bunlara uymayıp saygısızlık yapanlar türlü felaketlere uğrayabilmektedirler (Günay, 2004: 587).

Ziyaret yerlerine atfolunan kerametler inananlar açısından hem onların haklılığını kanıtlıyor, hem de onlara olan ilgi ve rağbete dinamizm katıyor. Kerametlerle ilgili olarak anlatılan hikaye, efsane, destan, ve menkıbelerin kronolojik bir sıra takip etmemesi onları zamanımıza taşıyor ve onların dinamizmini daha da arttırıyor. Böylece keramet sahibi veliler veya velilik mertebesine ulaştırılan kişiler yahut onların mezarları

yada bunlarla ilişkilendirilen yerler kutsal gücün menbâları haline dönüşüyor (Çağınlar, 2004: 571,599).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Kemah'taki Sultan Melek Türbesi'ne bazı kadınlar yalınayak giderler. Bunun nedeni daha önce Sultan Melek'i ziyaret ettiklerinde "Ey Sultan Melek, dileğim kabul olursa sana yalınayak gelip kurban keseceğim" diye dilekte bulunmaları ve dilekleri gerçekleşince de sözlerini yerine getirmeleridir (Türk, 1991:117).

Silifke'de çeşitli hastalık ve dilekler için Ellez Dede'ye gidenler vardır. Mezarın yanında bilinen duaları okumak, mezar toprağını yalamak ya da suya karıştırıp içmek, hece taşını öpmek isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen pratiklerdir (Ağcalar, 2009: 129).

Bartın'da Ebu'd-Derda Makamı etrafında tavaf eder gibi dolaşp mum yakılır ve çul bağlanır. Türbenin şahide taşı çocuklara kucaklattırılır. Dilek Taşı (veya Niyet Taşı) yapıştırılır. Kurban adanır. Adana kurbanlar burada kesilerek fukaraya dağıtılır. Bahçesinde bulunan ocaklarda pişirilerek eğlenceli bir şekilde yenir ki bir nevi dini havası ağır basan piknik yapılmış olur (Abdülkadiroğlu, 1987: 5).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Ziyaretler adak ve dilek yerleridir (K8, K9, K11, K12, K13, K16, K17, K18, K20, K21, K24, K30, K31, K32).
- Türbeler adak ve dilek yerleridir (K14, K17, K18).
- Ağaçlar adak yerleridir (K19, K20).
- Mezar üstleri adak ve dilek yerlerindendir (K27).
- Ziyaretlerdeki ermiş kişilerin Allah'ın elçileri olduğu inancı vardır (K26).
- Kuran-ı Kerim'e göre bir ziyaret eğer keramet göstermiş bir kişiye ait değilse ona inanmamak gerekir (K27, K37).
- Ziyarete gidenler orada ziyaretin taşını öperler. Çünkü orada Allah'a erişmiş bir ruh yatmaktadır. Bir alim gördüğümüzde kalkıp elini öperiz, bunun nedeni ona duyduğumuz saygıdır. Ziyaretin duvarlarını öpme sebebimiz de Allah rızası içindir (K37) .
- Ziyaretler kerameti Allah'tan almıştır (K37).
- Direkt olarak ziyaretten medet beklemek günahtır. Giden kişi şöyle

demelidir: Önce “Allah’tan medet bekliyorum,” sonra da “Buradaki yatırın yüzü hürmeti için...” demelidir (K37).

- Gençler sevdiğine kavuşmak için, iş bulmak için niyetine göre dua eder (K37).
- Küçük Karataş’tan Mutlu Dede Türbesi’ne nur indiğini görmüşlerdir (K37).
- Mutlu Dede Türbesi’ne gidenlerin dilekleri gerçek olmuştur (K35).
- Ziyaretlerden herhangi bir şey almak günahtır (K38).
- Karataş’ta ermiş vardır. Türbesi şu an ziyaret olmuştur. Kendisi nurlu birisiymiş. Çok temiz birisiymiş. Üstüne nur düşmüş. Babam görmüş. Adam yanıyormuş ve ermiş olmuş (K4).
- Ziyaretlerde buhur yakılır, dua okunur (K1, K2 , K3, K4, K5 ,K6, K7, K15, K16, K23, K27, K28, K34).
- Erenlerin söylediklerine inanılır (K30).
- Allah’ın sevdiği bazı kullar öldükten sonra nur gömleğine bürünürler. Bu canlar istedikleri zaman yere iner, istedikleri zaman göğe çıkarlar. İsterlerse nur gömleğiyle görünürler, isterlerse de hiç görünmezler (K37).
- Eshab-ı Kehf Mağarası’nın kutsal olduğuna inanılır (K16, K17, K18).
- Yalnızca Köyü mezarlığında türbesi bulunan Yalnız Dede’nin Yedi Kardeş’ten biri olduğuna inanılır. “Her cuma kardeşleri bir bulut halinde mezarın üzerine iner ve Yalnız Dede’yi ziyaret eder.” şeklinde bir inanış vardır. Dileği olanlar burayı ziyaret ederek dua eder (K61, K62).
- Yalnız Dede’nin mezarının üzerinde Perşembe gecesi bir ışık görülür (K62).
- Ziyaretler iki türlüdür. Birincisinde, adı geçen kişinin gerçekten yattığı söylenir. Diğer türüsü ise sadece o kişi adına düzenlenmiştir; fakat orada yatan yoktur. Bunlara ise makam denilir. Makamlar manevi anlamda o kerametli kişiye aittir (K27).

2.3.2. Kurban/Adak

İbadetin önemli bir bölümünü teşkil eden kurban, doğaüstü alan giren kudretlerle barışıklığı sağlamak, onların verdiklerine teşekkür etmek ve onlardan bir şeyler istemek için sunulur (Örnek, 1971 –B-: 87).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Kemah'taki Sultan Melek Türbesi'ne ziyarete gelenlerin kurban adağı var ise türbenin bahçe duvarındaki çeşmelerin önünde kurban kesilir. Kurbanın başı gövdesinden ayrılıp derisi yüzülüp, iç organları çıkarıldıktan sonra eti parçalara ayrılır. Kurbanın kanı “iyi huylu olsunlar, iman güçleri artsın” diye bazı çocukların alına sürülür (Türk, 1991: 117).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- İyd-il Tisse: Çocuğu olmayanlar her yıl bu bayramı yapmak üzere adak seçer ve her yıl kutlar. Kurban keser, yemek dağıtır. Çocuğun olacağına inanılır.(K28)
- Her aile bir bayram gününü adak seçer. Her sene o günde kurban keser, adak adar, namazlar düzenler, yemek yapıp dağıtır (K27, K28).

2.3.3. Nazar-Nazarlık

Bazı kimselerin bakışlarında bulunduğu kabul edilen ve insanlara, özellikle çocuklara, evcil hayvanlara, eşyaya zarar verdiğine inanılan kuvvet. Nazarın psikolojik temelinde kıskançlık duygusu yer alır. Bu kuvvetin ruhun dışarıya açılan iki noktası sayılan gözlerden çıktığına inanılır. Bundan dolayı bu kötü kuvvetten ancak gözü andıran nesnelerle (Göz, nazar boncuğu) korunabileceği düşünülmüştür. Eski Mısır'da nazara karşı “ Osiris gözü” adıyla anılan muskalar kullanılıyordu. Yunanlılar, Hintliler, Araplar, İranlılar ve Türkler arasında nazarla ilgili inançlar bugün de yaşamaktadır (Meydan Larousse, 1985: 257).

Kıskançlık duygusunun nazara yol açacağı inancı da son derece yaygındır. Nazara uğramaya en uygun kimseler çocuklarla, güzellikleri, hünerleri herkesin hayranlığını kazanmış kimselerdir. Bunu nedeni çocukların zayıf varlıklar oldukları için çabuk ve kolay etkilenmeleri; güzeller, hünerliler ve mutlu olanların da insanların

kıskançlık duygularını harekete geçirmeleridir. Nazara karşı korunmanın en yaygın yollarından biri nazarlıktır. En yaygın olarak bilinen formu olan göz şeklindeki mavi boncuğun yanı sıra üzerlik otu, iğde çekirdeği, yengeç veya kurt dişi vb. pek çok formu vardır (Çobanoğlu, 2003: 197).

Gözle nazar değmesi dışında “nefis değmesi” olarak da değerlendirilir. Yemek ekşimesi, bir insanın dümdüz yolda giderken tökezleyip düşmesi, evcil hayvanın hastalanıp ölmesi, değerli bir eşyanın kırılması, bozulması, hep nefis ve nazar değmesi olarak değerlendirilir. Becerikli kadınlar, güzel bebek ve çocuklar da bu kötü güçten nasibini alanlar kategorisine girer (Batuman, 2003: 153).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Ankara yöresinde; dokuma, örgü ve işlemelerde nazar ile ilgili olarak göz boncuğu şekli, el, boynuz, tarak motifleri mavi iplik ve kumaş parçaları, hayvan tüyleri kullanılmaktadır. Eski nazarlıklar ile günümüzde yapılanlar arasında kullanma yönünden bir farklılık yoktur, farklılık materyaldedir (Akpınarlı, 1996: 164).

İçel yöresinde daha çok yeşil-mavi gözlü, benzi sarı, dişi seyrek ve gözünde ben olan insanların nazarının değdiğine inanılmaktadır (Öger, 2006: 1561).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş’ta nazarla ilgili inanış ve uygulamalar şöyledir:

- Eve nazar değmesini önlemek için, nazar boncuğu, cevşen kapının eşiğine asılır(K4, K11, K13, K27).
- Yeni alınan bir eşyaya nazar boncuğu takılır (K15).
- Hayvanlara göz değmesin diye ahırın kapısına at nalı asılır (K38).
- Nazarı önlemek için ”Karaçal” denen karaçalı kullanılır (K27).
- Karaçalı kesilir, ocakta ısıtılır ve bir iple boyna mavi boncukla beraber asılır (K61, K62).
- Üniversiteye gurbete gidenlerin boynuna karaçalı asılır (K27).
- Balıkçılar tekneye karaçalı asar (K27).
- Ziyaretten alınan yeşil bez kola bağlanır (K27).
- Kişi halsizse nefesi kuvvetli bir kişi okur (K61, K62).

- Nazara karşı hocaya gidilir. Hoca içerisinde ayetler yazan bir kağıt verir. Bunu beze sararak boyna asarlar (K61, K62).
- Nazar değdiğine inanılıyorsa demir kürek içinde “üzerlik” ısıtılır. Nazar değen kişinin başından, evin çeşitli yerlerinden dua okunarak geçirilir. Ardından üzerlik sobaya atılır (K K61, K62).
- Nazara karşı, eve nazar boncuğu asılır (K1, K3, K56).

2.3.4. Büyü

Büyü, iyi ve kötü sonuç almak için tabiat öğelerini, yasalarını etkileyerek, bu olayların olağan düzenlerini değiştirmek için girişilen işlemlerin tamamına büyü adı verilir. Bu anlamı ile kelimenin kavramı genişlemiş oluyor; deyim Fransızca' daki “magic” kelimesinin bilim dilindeki kullanışını karşılıyor. Halk dilinde büyü daha dar bir alanda kalan işlemler için kullanılır: Bir kimseyi sevdiğinden soğutmak, düşmanını hasta düşürmek veya öldürmek için yapılan "kötü büyü", bir kişide karısına karşı sevgi uyandırmak veya evine bağlılık sağlamak için yapılan "olumlu büyü" (muhabbet tılsımı) gibi. Bu türden etkilenmelerin öteki tipleri geçerli oldukları yerlere, şartlara, amaçlarına ve uzmanları olup olmadığına göre çeşitli adlar alırlar, halk geleneğinde (Boratav, 1999: 106)

Büyülerin yapılış amaçlarının bazıları aşağıda verilmiştir:

Karısına, çocuklarına sert davranan babaları yumuşatmak, sarhoş ise içkiden kesmek, kumarda ise vazgeçirmek için yapılanlar, karısına, çocuklarına kayıtsız, gözü dışarıda erkekleri evlerine bağlamak için yapılan büyüler, sevdiğinden karşılık görmeyen erkek ve kadının başvurduğu ve sevgisi kazanılmak istenen kimsede bu duygu uyandırmak için yapılan büyüler.(Çobanoğlu, 2003: 211).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Saç telleri büyü araçlarının başında gelir. Birçok masal ve halk hikayesinde bu motif vardır. Herhangi bir evden bir şey çaldığına inanılan kişiye idrar sıkıştırması muskası yapılır. Çaldığını geri getirinceye kadar idrara çıkamayacağına inanılır (Batuman, 2003: 155).

Bartın'da sabuna okunarak iğneler batırılır. Bu sabun kuyuya atılır. Sabun kuyuda eriyinceye kadar okunan kişinin öleceğine inanılır. Buna “İğneli Sabun” denir.

Bir başka şekil de, domuz ayağını merdiven, kapı, eşik gibi yerlere okuyarak sürerler. O evde geçimsizlik olacağına ve evin dağılacağına inanılır (Abdülkadiroğlu, 1987: 13).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Bir kişiye büyü yapıldığı anlaşılırsa, büyüü bozmak için, o kişinin başında kurşun dökülür (K1, K2, K6, K18, K24, K25, K26, K36, K56) .
- Sabunun ortasını tornavidayla gibi oyup ortasına bazı dualar yazar ve büyü yapılmak istenen kişinin yatak, yorgan vb. eşyasının içine gizlice koyarlar (K30).
- Büyüye inanmam (K31, K34).

2.3.5. Bereket / Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

Uğur, bir nesnenin, bir kişinin, bir hayvanın, bir işin, bir zamanın, bir yerin özündeki iyiliği, mutluluğu, bereketi, kolaylığı, kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halkın inanış ve işlemlerindeki bütün davranışlar, zamanlar, yönler, çevresindeki nesneler, kişiler, hayvanlar uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları yeğlemek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerektir. Anlaşıyor ki bereket kelimesi, bir de iyi, faydalı şeylerin, mal, para ve yiyeceğin artışı anlamına geliyor (Boratav, 1984: 114-116).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Zile yöresinde bereket için alışverişte ilk müşteriye veresiye mal verilmez. İlk alınan sabahki paraya da “Siftah sizden, bereket Allah'tan” denir (Yardımcı, 1993: 264).

İncir ağacı, yakan kimseye uğursuzluk getireceği düşüncesiyle yakılmadığı gibi (Yahyalı), türbe ve yatırların mezarları başında bulunan ağaçlar da kutsal oldukları düşüncesiyle yakılmazlar (Güngör, 1991: 100).

Bazı yörelerde gelinin başının üstüne bir ayna konur, akrabaları bu aynanın üzerine para atarlardı (Kalafat, 1994: 38). Bunun yeni çifte uğur getireceğine inanılır.

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde bereket için bazı uygulamalar yapılmaktadır:

- Yemek yaparken çıkarılan her malzemede besmele çekilmesi bereket getirir (K8, K24).
- Yılbaşı gecesi tencere dolu olursa o yıl bereketli olur (K16).
- Yeni yıla nasıl girersen öyle geçer (K18).
- Rüyada balık görmek bereket işaretidir (K20).
- Dükkanlar açılırken “Bereket Duası” edilir (K26).
- Evin kapısı kibleye bakıyorsa eve bereket girer (K27, K35) .
- Pamuk toplanırken ikiz tohumlu pamuk bulunursa bereket getireceğine inanılır. Tarla sahibi bulana hediye verir (K27, K32, K33, K34).
- Bereket gelsin, dilekler olsun diye “Zekeriya Sofrası” yapılır. Hz. Meryem’in oğlu Hz. İsa için Allah gökten bir sofrayı indirmiştir. Zekeriya Peygamber de bunun üzerine gelmiştir. Bu nedenle Zekeriya Peygamber adına anılır. Zekeriya Sofrası yapılacağı gün kırk tane evden getirilen yemekler yenir (K23).
- Esnaf dükkanlarında bereket kaçmasın diye sırt dükkan kapısına dönülerek oturulmaz. Bu davranışın, dükkanın rızkını götüreceğine inanılır (K35).
- Esnaf, dükkanı açarken Besmele çekerler (K38).
- Kırılan ayna uğursuzdur (K8, K19).
- Yerde iğne bulmak uğur getirir (K19).
- Kırılan ayna, cam, tabak evde bırakılmaz, hemen atılır (K24).
- Yeni doğan çocuğun eşi dışarı atılmaz, uğursuzluktur. Eş, toprağa gömülür (K38).
- Akşam karanlığında biber-tuz evden eve verilmez (K42, K43).
- Karanlıkta evden eve kara kazan verilmez (K43).
- Gece yoğurt mayası evden eve verilmez. (K44).

2.3.6. Tabiat Olayları ile İlgili İnanışlar

Şamanizm öncesi Türk inançları içinde önemli bir yeri de muhtelif tabiat kültlerinin işgal ettiği görülmektedir. Eski Türk topluluklarında tabiat kültleri, yer ve gök kültü olmak üzere ikili bir görünüm almaktadır. Bunun bir cephesini teşkil eden yer kültünün değişik unsurlardan meydana geldiği müşahade olunuyor. Eski Türkler tabiatla

mevcut hemen her varlıkta mahiyeti kavranamayan gizli birtakım güçler bulunduğunu düşünüyorlar, bu sebeple dağ, tepe, taş, kaya, ağaç ve su gibi nesneleri canlı kabul ediyorlardı. Bu telakkinin tarihi belgesini yine Orhun kitabeleri teşkil etmektedir. Bu kitabelerde kısaca yersu (yersub) lar şeklinde sık sık zikredilen ve Göktürkler'deki telakki tarzı hakkında ipuçları veren satırlarla tesvir olunan tabiat kültü, Türkler'de değişik bir mahiyet kazanmışa benzemektedir. Eski Türkler'e göre bütün tabiat, bugün ancak ruh diye ifade edebileceğimiz gizli güçlerle doludur. Dağlar, tepeler ağaçlar ve kayalar hisseden, işiten, iyilik ve kötülük yapabilen varlıklardır; daha doğrusu bunları yapan onlardaki gizli güçlerdir (Ocak, 1983: 27-28).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Yörükler güz aylarının son ayında esen rüzgâra “Mihrican” demektedirler. Mihrican'da ağaçların yaprağı tepeden dökülürse o yıl kışın şiddetli olacağına, dibinden dökülürse, kışın hafif geçeceğine inanırlar. Buhur günlerinde yani Yörükler'in dediği gibi “Koç Kavurma” zamanında koyunlar öğle sıcaklığında bir ağaç altında yatarlarken birbirine fazla sokulur ve sıkışırlarsa o sene kışın şiddetli olacağına inanırlar (Yalgın, 1993: 58).

Bartın'da Ebu'd-Derda Türbesi'nde veya köy mezarlıklarında tepelik yerlerde yağmur duası yapılır (Abdülkadiroğlu, 1987: 5).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde de meydana gelen tabiat olayları yöre halkı arasında çeşitli inançlar doğurmuştur.

- Ay doğunca Fatıha okumak adettendir (K1, K2, K3, K7).
- Ay, hilal biçimini aldığı anda dilek tutulur (K11).
- Ay, dolunay olunca her şey hareketli, hilal onluca her şey durgun olur ve dilek tutulur (K13).
- Hilal olunca salavat getirilir (K16).
- Ayın ilk çıkışında dua edilir (K18).
- Ekinler olsun diye yağmur duasına çıkılır. Yüksek bir tepede kurban kesilir, dua edilir, eti pişirilip dağıtılır (K4, K18).
- Poyraz ve dolu ekinlere zarar verir (K3, K32).

- Namazların sonunda yılın dönemlerine göre yağmur yağması, deprem olmaması vs dilekler için dua edilir (K27).

2.3.7. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Hayvanlar, kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler ve yaradılışları ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenirler (Boratav, 1984: 68).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Köpek uluması uğursuzluktur. Kara kedi gece yol keserse iyiye yormazlar. At ve koyun bereket sembolüdür. Çocuğun üst dudağı yirik ve damağı delik olmaması için hamile kadın tavşana baktırılmaz. Gece yolculuklarında vasıta önünden tavşan sıçrarsa uğursuz sayılır (Abdulkadiroğlu, 1997: 3).

Kırıkhan yöresinde kertenkelenin Allah'ı taklit ettiğine inanılır ve sevilmez, kırlangıç yuvası bozmak günahdır, köpek necis bir hayvandır ama sadık olduğu için sevilir (Köseler, 2008: 143).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde de hayvanlarla ilgili bazı inanışlar oluşmuştur.

- Hayvan öldürmek, dinimizce günahdır (K8, K9, K24, K25, K26, K50, K51, K52, K55, K56, K59).
- Tavşan ve domuz eti yenmez (K13, K14).
- Köpeğin uluması, baykuşun ötmesi kötüdür (K18, K20, K27, K32, K33, K34).
- Uğursuz olduğu için, uluyan köpeği döven, öldüren vardır (K27).
- Yarasa ve kara kedi uğursuz hayvanlardır (K19).
- Köpeğin uluması Allah'a isyandır (K20).
- Ezan okunurken köpeğin havlaması ezandan kaçan şeytanlara havlaması anlamına gelir (K20).

- Sabah ezanıyla birlikte köpek havlarsa ona “Baş yiyici, Allah belanı versin!” derler (K26).
- Baykuş, bir evin damına konarsa ölü çıkacak demektir (K26, K38, K56, 58, K59, K61, K62).
- Ezan okunurken köpek havlaması iyiye yorulur. Köpeğin şeytanı kovaladığı söylenir (K38).
- Domuzun haram olduğuna inanılır (K38).
- Horoz akşam öterse “Hayırdır inşallah kötü bir şey olacak!” derler (K4)
- Horoz vakitsiz öterse iyi değildir (K17, K18, K33).
- Ezan okunurken köpek ulursa “Başına eylesin, başına çıksın!” denir. Ölüm olayına delalettir (K61, K62).
- Evin önüne baykuş konmasının uğursuz olduğuna inanılması yanlıştır. Çok sıkıntılı olduğum zamanlarda evin önüne baykuş konunca “Allah’ım uğurluysa sağ tarafa; uğursuzsa sol tarafa ucsun.” diye dua ederdim ve her seferinde sağ tarafa uçtu. Bütün sıkıntılarımı atlattım (K59).
- Köpekler havlarken dua ederlermiş, “Sahibimin elinden ekmek yiyorum, ne olur ona kaza bela verme.” derlemiş (K59).

2.3.8. Günlerle İlgili İnanışlar

Halk arasında haftanın belirli günlerinin uğurlu veya uğursuz olduğu yönünde bazı inanışlar mevcuttur.

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Zile’de salı günü başlanan elişinin çok geç biteceğine ya da hiç bitmeyeceğine inanılarak Salı günü yün örgü, dantel gibi işlere başlanmaz. Kış için hazırlanan bulgur, mercimek vb. tahıllar salı günü ambarlara ve torbalara doldurulursa; salça, pekmez gibi kış yiyecekleri salı günü küplere konursa; kış için hazırlanan turşu salı günü kurulursa kış boyu bitmeyeceğine ve bereketli olacağına inanılır (Yardımcı, 1993: 328).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde de haftanın bazı günleri ile ilgili çeşitli inanışlar ortaya çıkmıştır.

- Cuma günü, adetliiyken çamaşır yıkanmaz (K24).
- Gece, eve siyah tava sokmak uğursuzluktur (K26).
- Haftanın belli günlerinin boş belli günlerinin dolu olduğuna inanılır. Pazar, pazartesi, salı günleri boş; çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi doludur. Yani üç gün uğursuz, dört günü uğurludur. Bu üç günde bir işe başlamak hayırsızken, diğer günlerde işe başlamak hayırlıdır. Arapça’ da pazar, pazartesi, salı (ahad, isneyn, sulasa) dudak ünsüzlerini barındırmamaktadır ve söylerken dudaklar birbirine değmez. Çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi (erbia, hamis, cumua, sebt) söylenirken dudaklar birbirine değer. Bu nedenle böyle bir uğur tutulmuştur (K27, K28).
- Pazartesi günü biri ölürse devamı gelmesin diye mezarı başında testi kırılır (K32).
- İki bayram arasında nikâh olmaz (K35).
- Ay takvimine göre ayın ilk günleri (miladi takvime göre ayın 14’ü) ve bayram günleri ev işi yapılmaz (K35).
- İyd-il Gadir bayramında hiçbir iş yapılmaz. İyd-il Gadir’de cehennem ateşleri bile söner (K35).
- Pazartesi ve Cuma günlerinde aksi bir saat vardır. Eğer o saate bir iş yaparken denk gelinirse her iş ters gider (K35).
- Çarşamba günleri ticarete çok para kazanırım, bu yüzden benim için uğurludur (K38).
- Pazartesi ve cuma çamaşır yıkanmaz (K8).

2.3.9. Rüya İle İlgili İnanışlar

Düş, gerçekleşmesi imkansız durum, hayal ve gerçeklenmesi beklenen ve istenen şey, umut olarak açıklanmıştır. Rüya ilk çağlardan bu yana insanı meşgul eden bir konudur. Tüm semavi dinlerde rüyanın önemli bir yeri vardır (Albayrak, 2004: 450).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Sivas yöresinde rüyada diş çektirmek ölüm fikrinin düşündürür (Üçer, 2001: 508). Kadirli, Ceyhan ve İskenderun’da rüyasında, ölen bir kişinin yemek

istediğini görmek o evden yeni ölen (aileden en son ölen) kişinin o yemeği istediğine işaret sayılır ve yemek yapıp evin dışındakilere yedirilir, ev halkı yemez. Bu işlem yapılmazsa aileden bir kişinin daha öleceğine inanılır (Yardımcı, 1993: 310).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde de insanlar gördükleri rüyaları çeşitli şekillerde yorumlamakta ve görülen rüyalarla ilgili olarak çeşitli inanışlar geliştirmektedirler.

- Rüyada, acil bir şey görüldüğünde ölüm olur. Bir at arabası içinde uzun boylu Azrail gibi bir adam vardı. Hayra yordum. Kardeşim öldü (K1).
- Rüyada, diş yarasının kapandığı görülürse büyük biri ölür (K1, K2).
- Geleceği bir tek Allah bilir, ne rüya ne de başka bir şeyle gelecek öğrenilemez (K37).
- Rüyada, birini çıplak görmek ölüme işarettir (K42).
- Rüyada, birini gelinlikle görmek ölümü düşündürür (K27, K32, K33, K34, K42).
- Rüyada, bir evde gülüp eğlenildiği görülürse o evden cenaze çıkacak, ağıt yakılacak demektir (K27, K32, K33).
- Rüyada, yakındaki birinin öldüğü görülürse uzak, uzaktaki birinin öldüğü görülürse yakın ölecek derler (K42).
- Rüyada, bir erkek ölürse kadın, kadın ölürse erkek ölecek derler (K42).
- Rüyada, bir ağacın devrildiği görülürse ölüm olacağına işarettir (K44).
- Kan akıyorsa rüya gerçekleşmez (K27).
- Rüyada, balık görmek kismet demektir (K61, K62).
- Rüyada, altın görmek maddi yönden darlık demektir (K61, K62).
- Rüyada, köpek görmek düşmanlığa ve kavgaya delalettir (K61, K62).
- Rüyada, bozuk para görmek laf çıkacağına işarettir (K1, K5).

2.3.10. Diğer İnanışlar

- Yatır yanındaki bazı ağaçlar dilek ağacıdır, çaput bağlanır (K1, K11, K18, K19, K24).

- Ağaç kökünden kesilmez, kesilirse ailede kötü olay olur. Ağaç sadece budanır (K9).
- Bazı ağaçlara yeşil bez bağlanır, dilek tutulur (K13).
- Ziyaretlerdeki ağaçlardan beşik yapan olur. Bu sayede çocuk sahibi olacaklarına inanırlar (K16).
- Ağacın devrilmesinin uğursuzluk getireceğine inanılır (K18).
- Çaput bağlamak geleneğimizde yoktur (K38).
- Baba bedduası tutar (K4).
- Atalara saygı duyulur (K8).
- Beddua edenin işi ters gider (K4).
- Beddua kişiye ulaşır ve zarar verir (K8).
- Beddua döner dolaşır sahibini bulur (K11, K13, K20).
- Anne içten etmediği için bedduası tutmaz; ama babaninki tutar (K20).
- Nazara iyi gelen ağaçlar vardır (K18).
- Böğürtlen domuz kanının aktığı yerde çıkmıştır (K20).
- Nergis, Hz. Muhammed'in istifra ettiği yerde çıkmıştır (K20).
- Üç defa cin adını anarsan yanında biter (K20).
- Cinler insan gibilerdir; fakat ayakları terstir (K20).
- Cini biz görmedik; ama dedelerimiz görmüştür. Şöyle anlatırlar: Dedelerimizden birisi atla giderken arkasından bir cin beline sarılır, adamı bırakmaz. Ayaklarını yere koyduğunda at yürüyemez hale gelir. Adam palaskayla cini kendisine bağlar. Cin bir şeyden korkar: köpek(K20).
- Adam, cine "Seni itlere atayım da gör!" der. Cin bunu duyunca çok korkar,"Beni azat et, bir daha senin yedi sülalene görünmem." der. Adam cini azat eder ve cin de mezarlığa doğru kaybolur, gider (K38).
- Köyde zamanında bir kadın vardı, cinlerin kendisini götüreceklerini, öldüreceklerini söylerdi, cinleri gösterirdi, ama biz göremezdik (K38).
- Zamanında Karataş ters dönmüş. Karataş'a "Dört Direkli" derler. Bu şehrin altında başka bir şehir vardır. Bu şehrin hamamları da varmış (K26).
- Karataş define bakımından çok zengindir; ama yasak olduğu için kimse bunları arayamaz (K38).
- Ekmek, yere düşerse günah olur (K4,8).

- Ekmek, yolda görülürse kenara atılır (K4,9).
- Ekmek kutsaldır, üstüne basmak günahtır (K8, K9, K12, K13, K16, K17, K18, K20, K34).
- Ekmek, artar ve atılırsa evden rızık gideceğine inanılır (K11).
- Kahve falına inanılır (K4).
- Falcılık hayatını kazananlar vardır (K8).
- “Fala inanma falsız kalma” inancı vardır (K9, K13, K20).
- Falın gelecekle ilgili bilgi verdiğiğine inanılır ve hayatlar biraz da ona göre şekillendirilir (K11).
- Sadece Allah’a inanılır. Ölümsüzlüğe inanan Allah’a inanmaz (K4).
- Lokman Hekim’in insanları bitkiyle tedavi ettiğine inanılır (K7).
- Lokman Hekim ölümsüzlük suyunu taşıırken, şişe kırılmış ve herkes ölümlü olmuş (K13).
- Muskalarla her şeyin yapılabileceğine inanılır (K8).
- Muskalar insanı kötülükten korur (K19).
- Kırmızı rengin şeytandan koruyacağına inanılır (K8).
- Yatak altlarına kırmızı bir şey konur (K8).
- Yas tutulurken siyah giyilir (K16).
- Beyaz ferahlıktır (K17, K18).
- Siyah renk uğursuzdur (K18, K19).
- Yeşil renk çok sevilir (K27).
- Türbeler yeşil-beyaza boyanır (K31).
- Beyaz saflıktır (K27).
- Ölüünün 3, 7, 40, 52. günleri önemlidir (K27).
- Suyun aziz olduğuna inanılır (K8, K13).
- Su, bereketi temsil eder (K17).
- Su ile fal bakılıp geleceğin görüleceğine inanılır (K19).
- Her temmuzun 1’inde (yeni takvime göre 14’ü) topluca denize girilir. 7 kez dalganın üzerinizden geçmesi gerekmektedir. Bu sayede gühahlardan arınılır. Her seferinde dualarla gidilir. Buna Evvel Temmuz bayramı denir (K23, K27, K32, K33, K34).
- Hocalar “Evvel Temmuz”un hikayesini şöyle anlatır: Zamanında bir

peygamber yeni doğmuştur. Onun canını kurtarmak için annesi bir sepet içinde suya bırakır. Evvel Temmuz'da hala bu olay kutlanır (K32).

- Aileler çocukların taşla oynanan oyunların oynamasını istemez (K8).
- Ziyaretteki taşlar vücuda sürülünce ağrıların giderileceğine inanılır (K11, K27, K32, K33, K34).
- Çocukları kırklarken, leğene atmak için kırk tane taş toplanır (K17, K18).
- Eve şeytan girmesin diye dualar asılır ve yatmadan önce bilinen bütün dualar okunur (K13).
- Eve şeytan girmemesi için buhur yakıp dolaştırılır (K19).
- Şeytan insanın nefsidir, o yüzden yanından hiç ayrılmaz (K20).
- Evde şeytan gezmesin diye muska yapılır (K4).
- Muska yılanı etkisiz hale getirir (K5).
- Merdiven altı uğursuzdur (K19).
- Çalı dikenini kapıya asarlar, bereket getirir (K4, K13).
- Kapının önüne baykuş konarsa uğursuzluk getirir (K4).
- Evin kapısına asılan zeytin yaprakları ve at nalı uğurlu sayılır (K8, K20).
- Eve nazar değmesin diye evin içinde buhur yakılır ve dolaştırılır (K8, K17, K18).
- Nazara karşı evin kapısına bazı bitkiler asılır (K9).
- Evin kapısına nazar boncuğu asılır (K9, K13, K19, K20).
- Nazar karşı eve at nalı, ayakkabı asılır (K16, K19).
- Evin kapısına küçük odun parçaları asılır (K19).
- Kapıya çocuk terliği, karaçalı asılır (K20).
- Evlere uğur getirsin diye tarladan, bahçeden bulunan tarihi özelliği olan taşlar asılır (K30).
- Evin kapısına, televizyonun üstüne vs yerlere zeytin dalı konur (K23, K32, K33, K34).
- Yeni taşınılan evde ölüm hastalık olursa uğursuzluktur (K4).
- Eve ilk girildiğinde bütün lambalar yakılır. Aksilik yoksa uğurludur (K17, K18).
- Yeni eve taşınılacak gün hocaya sorulur. Hoca uğurlu bir gün verir ve yeni eve o günde taşınılır (K30).

- Yeni taşınılan evde kurban kesilir, namaz kılınır (K8, K9, K11, K12, K13, K17, K18, K19).
- Yeni eve taşınılacağı zaman kurban kesilir, kurbanın kanı evin kapısına sürülür (K27, K32).
- Mezarın üzerinde gezilince altında yatan sanki canlıymış gibi can çekişir (K38).
- Arife günü hamur yoğrulmaz, ev temizlenmez, çamaşır yıkanmaz (K4, K5, K6, K8, K9, K11, K16, K17, K18, K35).
- Arife gününde ziyaret yerlerine gidilir (K4, K5, K6, K17).
- Arife günü mezarlığı gidilir. Ölülerin bayram günü hacca gittiğine inanılır (K4)
- Arife gününde çöp dökülmez (K16, K18).
- Arife gününde türbe gezmek uğurludur (K16, K17, K18).
- Arife gününde dikiş dikmek uğursuzdur (K16, K17, K18).
- Arife gününde ateş yakmak uğursuzdur (K27).
- Bir kişi ölünce yedi komşusundan sualinin sorulduğuna inanılır. Komşular “Allah rahmet eylesin, hakkımız helal olsun.” demezse o kişi için pek hayırlı olmayacağına inanılır (K66, K69).

2.3.11. Değerlendirme

Yörede ziyaret, türbe vb. adlarla anılan kutsal yerlere büyük önem verilmektedir. Buralara gelerek dua etmek, namaz kılmak, hatta bir geceyi burada geçirmek büyük sevap olarak düşünülmektedir. Bir ziyaretin kutsal olabilmesi için orada yatan kişinin sağlığında bir keramet göstermiş olması gerektiğine inanılır. Eğer böyle bir kerameti yoksa orada ibadet etmek günah olarak algılanır.

Ziyaret yerlerinin bir başka sosyal yanı ise yardımlaşma hususundadır. Adağı olan kişiler, adaklarının gerçekleşmesi durumunda, ziyarete gelir ve her zaman orada hazır bulunan malzemelerle kurban keser, kurban etinden “çorba” adı verilen yemeği kazanlarda pişirir ve etraftakilere dağıtır.

Adak-kurban ile ilgili adetlerden “Yatırırlarla, Ziyaret Yerleri ile İlgili İnanışlar” başlığında da bahsedilmiştir. “Adak” ve “ziyaret” kavramları birbiriyle oldukça

bağıntılıdır. Yörede her ailenin bir adak günü mevcuttur. Bu günleri ziyaret yerlerinde kutlamak adetler arasındadır.

Yörede başkalarının bakışlarından nazar degeceğine yönelik inanç yaygındır. Özellikle yeni doğum yapmış kadınların yanına adetli kadınların alınmaması da bu gözleri biraz da olsa azaltmak amaçlı yapılmaktadır. Nazar değmesini engellemek için evlerin, işyerlerinin kapısına karaçalı asma, nazar boncuğu, at nalı asma gibi uygulamalar vardır.

Karataş yöresinde belirli günlerin uğurlu sayılması belirli günlerin uğursuz sayılması, bazı işlere uğursuz sayılan günlerde başlanmama ya da o günlerde belirli işlerin görülmemesi gibi davranışlara rastlamak mümkündür.

2.4. Halk Mutfağı

Anadolu halkının gelenek ve göreneklerle bütünleşmiş birtakım toplumsal töre ve törenlere bağlı beslenme, yemek anlayışı ve kültürü Türk halk mutfağını oluşturur. Günümüzde Anadolu’da canlı bir şekilde yaşamakta olan Türk halk mutfağı mercimek ve bulgur taneleriyle Çatalhöyük’ten; ölü aşı töreniyle, Göktürk Kitabeleri’nden; kebab, yahni vb. Dede Korkut Hikayeleri’nden; ayran, yufka, kavurma, tutmaç, katmer vb. ile Divanü Lügat it-Türk’ten; helva, pilav, zerde, baklava ve börekle Selçuklular’dan izler taşır (Halıcı, 2003: 285).

Türkler arasında yemek yeme alışkanlıkları tarihsel olarak bölgesel olarak hatta köy, kent gibi yerleşme birikimlerine göre de değişiklikler göstermektedir. Bununla birlikte bu farklılıklara rağmen toplumumuzda yine de bu konuda ortak özellikler söz konusudur (Yaman, 1989: 466).

2.4.1. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

1- Hayvansal Ürünlerle Yapılan Yemekler

a) Siyyadi

Mazemeler:

Levrek

Soğan

Bulgur

Zeytinyağı

Tuz

Yapılışı: Soğanlar doğranarak siyahlaşana kadar kavrulur. Küp küp doğranan balık önce biraz kavrulur. Üzerine su eklenir ve kaynatılır. Suyu süzildükten sonra kılçıkları alınır. Suyuna bulgur pilavı yapılır. Bulgur da siyah renk alır. Piştikten sonra üzerine balık eklenir. Limon sıkılır (K23, K24, K27)

b) Bumbar

Malzemeler:

1 bumbar
Koyun akciğeri veya 2 kuzu akciğeri
Pirinç
Yumurta
Kuyruk Yağı
Karabiber
Tuz.

Yapılışı: Bumbar eşit parçalara bölünür ve iyice temizlenir. Ciğer kıyma haline getirilir ve pirinç, karabiber, tuz ile yoğrulur. Ardından bu iç bumbarların içine doldurularak bumbar dikilir ve kaynatılır (K32).

c) Çorba

Malzemeler:

Kırmızı et
Nohut
Dövmelik buğday
Kuyruk yağı
Tuz
Karabiber

Yapılışı: Etler kanı geçene kadar yıkanır. Kaynatılır. Kaynadıktan sonra kemiklerinden ayrılır. Nohut ve dövmelik buğday eklenir. Kuyruk yağından ve diğer yağlardan yapılmış yağlar eritilir ve eklenir. Tabaklara konarak dağıtılır (K27).

ç) Hırısı**Malzemeler:**

Tavuk eti

Buğday

Tereyağı

Tuz

Yapılışı: Tavuk kaynatılır ve kemikleri çıkarılır, dövülür ve üzerine dövülmüş buğday eklenir. Piştikten sonra üzerine tereyağı dökülür (K44).

d) Ekşili Köfte (Toplalak)**Malzemeler:**

250 gr kıyma

1 bardak köftelik bulgur

Soğan

Salça

Nohut

Tuz

Maydanoz

2-3 diş sarımsak

Su

Yapılışı: Kıyma, bulgur, tuz, soğan biber yoğrularak küçük yuvarlak köfteler haline getirilir. Tencerede doğranmış soğan, salça, sarımsak kavrulur, üzerine haşlanmış nohutlar eklenir. Üzerinde su eklenir. Bir süre kaynatılır. Ardından köfteler içine atılır. Bir süre pişirilir. Pişince maydanozu eklenir (K63).

e) Kaburga Dolması (Eye)**Malzemeler:**

1 kg. Kaburga

1 bardak pirinç

Soğan

Tereyağı

Tuz

Karabiber
Maydanoz
Kırmızı biber
Salça

Yapılışı: Soğan tereyağında kavrulur;pirinç, karabiber, kırmızı biber, salça eklenir ve iç pilav yapılır. Kaburganın içine iç pilav doldurulup iplikle dikilir. Suda iki saat haşlanır. Ardından fırına alınıp bir süre de orada pişirilir (K63).

2- Sebze Yemekleri

a) Kurus

Malzemeler:

1 kg. bulgur
500 gr. ıspanak
Salça
Soğan
Tuz
Karabiber

Yapılışı: Köftenin dışı için bulgur su ile iyice yoğrulur ve sert hamur kıvamına getirilir. Daha sonra köfte hamuru avuç içi büyüklüğünde yuvarlak şekilde oyulup içine daha önceden doğranıp haşlanan ıspanak doldurulur. Kapattıktan sonra köfte yassılaştırılır ve kızartılır (K32).

b) Babagannuş

Malzemeler:

Arzuya göre 5-6 adet iri patlıcan
3 kuru soğan
Salça
Sıvı yağ
2 domates
1 limon
Tuz
Baharat

Yapılışı: Patlıcanlar közde pişirilir ve kabukları soyulur. Bir kaba patlıcanlar doğrandıktan sonra üzerine kuru soğan, soyulmuş domatesler doğranır. Daha sonra limon, baharat ve sıvı yağ eklenerek karıştırılır (K35).

c) Patlıcan Tava

Malzemeler:

Patlıcan
Parça et
Soğan
Domates
Yeşil biber
Sarımsak
Tuz
Karabiber
Salça
Sıvı yağ.

Yapılışı: Patlıcanlar alacalı olarak soyulur. Kare kare doğranır. Tuzlu suda biraz bekletilir. Tencerenin altına sıvı yağ, et, salça, doğranmış soğan, tuz katılarak karıştırılır. Üzerine yıkanmış patlıcanlar konulur. En üste doğranmış domates, biber ve sarımsaklar konur. Ağız kapatılarak kısık ateşte pişirilir (K1, K26, K53).

ç) Mıhşı(Dolma)

Malzemeler:

Mevsimine göre patlıcan
Dolmalık biber
Salatalık veya kurutulmuş sebzeler
Kıyma
Pirinç
Nohut
Salça
Soğan
Kuyruk Yağı
Tuz

Karabiber

Yapılışı: Kıyma, soğan, pirin, salça, tuz, yağ, nohut, karabiber bir kapta hazırlanır ve iç haline getirilir. Sebzelerin içi oyulur ve doldurulur. Tencereye dizilerek pişirilir (K1, K32).

d) Bamya

Malzemeler

- 1 kg. Bamya
- 2 Kuru Soğan
- 1 Çorba Kaşığı Biber Salçası
- 1 Su Bardağı Mercimek ya da Nohut
- Tuz
- 1 Su Bardağı Su

Yapılışı Yağ ve soğan kavrulur. İçine bamya eklenir ve kavrulur. Su eklenip içine haşlanmış mercimek eklenir. Yarım saat kısık ateşte pişirilir (K63).

3- Baklagiller İle Yapılan Yemekler

a) Miseylika

Malzemeler:

- Nohut
- Mercimek
- Buğday
- Bakla vb. bakliyat
- Soğan
- Yağ
- Salça
- Tuz

Yapılışı: Nohut, mercimek, buğday, bakla akşamdan ıslatılır. Sabah bir arada kaynatılarak üzerine soğan doğranır. Yağ, salça ve tuz eklenir (K44).

b) Nohut Yahnisi**Malzemeler:**

Nohut

Et

Kuru üzüm

Soğan

Yapılışı: Et üzerine biraz su ilave edilerek pişirilir. Üzerine soğanlar doğranır ve pembeleşinceye kadar kavrulur. Başka bir kapta haşlanmış olan nohut üzerine eklenir. Biraz kuru üzüm atılır ve su eklenerek pişirilir. Salça konmaz. Sulu bir yemektir (K62).

4- Tahıl Ürünleri İle Yapılan Yemekler**a) Etli Bulgur Pilavı****Malzemeler:**

Pilavlık bulgur

Parça et

Sıvıyağ

Haşlanmış nohut

Tuz

Yapılışı: Etler suda haşlanır, bu etin suyuna bulgur katılarak pişirilir. Haşlanmış nohut da katılır. Bulgur suyunu çektikten sonra ocaktan alınır. Haşlanan etler sıvıyağda kavrularak pilavın üzerine dökülüp karıştırılarak servis yapılır (K35).

b)Analı Kızlı**Malzemeler:**

İnce bulgur

Kıyma

Soğan

Yumurta

Haşlanmış nohut

Margarin

Salça

Kırmızıbiber

Kuru nane

Karabiber

Tuz

Yapılışı: Bulgurun içersine un, yumurta tuz ve baharatlar atılarak su ile hamur yapılır. Soğanlar küçük küçük doğranarak kıyma ile birlikte margarinle kavrulur. Kavrulan kıymaya salça ve maydanoz ilave edilir. Bu karışım buzdolabında dondurulur. Daha önce yoğrulan bulgurlardan ceviz büyüklüğünde parçalar alınarak içi oyulur. Oyulan köftenin içine kıymalı içten konularak yumurta büyüklüğünde köfteler yapılır. Bulgurun bir kısmı da içi boş küçük yuvarlaklar yapılır. Hazırlanan köfteler kaynamış suda haşlanır. Kaynamış nohut ilave edilir. Sıvıyağ ve salçalı sos üzerine dökülerek köfteler pişene kadar kaynatılır. Limon sıkılarak servis yapılır (K6, K11, K32, K55).

c) Yoğurt Katma

Malzemeler:

Dövme

Narpuz,

Tuz

Yoğurt

Yapılışı: Dövme ve narpuz birlikte haşlanır. Dövme soğuduktan sonra tuz ve yoğurtla birlikte sulandırılarak soğuk olarak içilir (K5, K6, K29, K35).

ç) Bulgur Pilavı

Malzemeler:

Pilavlık bulgur

Tereyağı

Tuz

Su

Yapılışı: Bulgura yetecek miktarda su tencereye koyularak kaynatılır. Kaynayan suya bulgur ve tuz koyularak pişirilir. Tavada bol tereyağı yakılarak pilavın üzerine dökülür ve karıştırılır (K35).

d) Kübbet(İçli Köfte)**Malzemeler:**

1 kilo bulgur

1 kilo kıyma

2 kilo soğan

Margarin

Salça

Tuz

Karabiber

Yapılışı: Köftenin içi bir gün önceden hazırlanır. İnce şekilde doğranan soğan, kıyma, tuz, karabiber, margarin ile kavrulur. Bir süre soğuduktan sonra dolapta saklanır ve donar. Köftenin dışı için bulgur ve bir miktar kıyma su ile iyice yoğrulur ve sert hamur kıvamına getirilir. Daha sonra köfte hamuru avuç içi büyüklüğünde yuvarlak şekilde oyulup içine kıyma koyulup kapatılır. Hazırlanan köfteler suda kaynatılarak yenir (K1, K2, K3 , K26).

e) Kıbbi

İçli köftenin haşlanmak yerine yağda kızartılarak hazırlanan şeklidir.

f) Riz(Pilav)**Malzemeler:**

Pirinç

Tereyağı

Tuz

Yapılışı: Kızdırılmış tereyağının üzerine önceden suda ıslanmış pirinç dökülür. Bir süre kavrulur. Üstüne soğuk su eklenir. Kapağı kapatılarak pilav kıvamını alana kadar pişirilir (K32).

g) Lepe**Malzemeler**

2 Kuru Soğan

1 Su Bardağı Bulgur

1 Çorba Kaşığı Biber Salçası

2-3 Domates

1 Diş Sarımsak

2-3 Dal Maydanoz

2 Su Çorba Kaşığı Yağ

2 Su Bardağı Su

Tuz.

Yapılışı Yağ ve soğan kavrulur. Domates rendelenip eklenir, kavrulur, özlenene kadar karıştırılır. Sarımsak rendelenir. Önceden ıslanmış olan bulgur eklenir, karıştırılır. 5 dk. Kavrulduktan sonra, 1,5 su bardağı su lepeye eklenir. Kısık ateşte yarım saat pişirilir. 5-10 dk. dinlendirilir. Üzerine kıyılmış maydanoz serpiştirilir (K63).

4- Yabani Otlarla Yapılan Yemekler

a) Kömeç Kavurması

Malzemeler:

Kömeç Otu

Salça

Yağ

Limon

Tuz

Sarımsak

Yapılışı: Kömeç otu suda bir süre kaynatılır. Ardından suyu dökülür ve salça ile tuz eklendikten sonra kavrulur. Piştikten sonra sarımsaklı yoğurt veya limonla servis edilir (K63, K64).

b) Hardal Sarması

Malzemeler:

Hardal Otu

Bulgur

Domates

Salça

Yağ

Tuz

Karabiber

Yapılışı: Hardal bitkisinin yaprakları suda kaynatılır. Ardından bulgur, domates, salça karıştırılarak içi hazırlanır. Yaprak sarması büyüklüğünde kesilen yapraklar bu iç ile doldurulup, pişirilir (K63).

c) Ekşileme

Malzemeler:

Kuzu kulağı otu

Yağ

Limon

Tuz

Yapılışı: Kuzu kulağı otu iyice kavrulur. Tuz eklenir. Piştikten sonra üzerine limon ve yağ ile yapılan sos gezdirilir (K63).

d) Isırgan Kavurması

Malzemeler:

Isırgan otu

Soğan

Yağ

Tuz

Yapılışı: Isırgan otunun yaprakları ayıklanıp kaynatılır. Başka bir kapta soğan doğranıp kavrulmaya başlanır ve üzerine kaynatılıp süzülen ısırgan eklenir, tuz konur ve kavrulduktan sonra servis edilir (K63).

e) Yılan Pancarı (Tirşik)

Malzemeler

Yılan pancarı

Döğme

Tuz

Yapılışı: Yılan pancarı doğranarak kavrulur. Döğme, tuz ve su eklenir. İyice kavrulur. Ardından yağ ile nane, salça kavrulur ve sos haline getirilir. Üzerine dökülür (K63).

5- Hamur Yemekleri

a) Şüjberek(Yüksük Çorbası)

Malzemeler:

500 gr. un

Yarım kilo kıyma

Su

Tuz

Soğan

Salça

Sarımsak

Sıvıyağ

Baharat

Yapılışı: Un ve su ile hamur yoğrulur. Yoğrulan hamur oklava ile açılır ve küçük karelere bölünür. Daha sonra bu karelerin içine koyulacak olan malzeme hazırlanır. Bunun için ayrı bir kapta kıyma, sarımsak, soğan, baharat, salça ve sıvı yağ karıştırılır. Hazırlanan malzeme küçük hamur karelerinin içine konularak ağzı kapatılır. Hazırlanan parçalar tencerede kaynatılıp salça, sıvı yağ ve sarımsaktan oluşan yağ eklenir ve bir süre pişirilir (K1, K2, K24, K26).

b) Kıddes

Malzemeler:

Un

Yağ

Süt

Yedi çeşit baharat

Susam

Şeker

Yapılışı: Yağ, şeker ve süt mayalanır, hamur yuvarlanır. Açılan hamurun

üzerine yedi baharat ve susam dökülür. Hamur içe doğru bükülür ve gül şekli verilir. Tandır ocağının duvarına yapıştırılıp pişirilir.(K23, K27)

c) Manti

Malzemeler :

Un
Kıyma
Soğan
Salça
Tereyağı
Sarımsak
Yoğurt
Karabiber
Kırmızı biber
Su

Yapılışı: Un, su ve tuz karıştırılarak sert bir hamur yoğrulur. Yoğrulan hamur ince bir şekilde açılır. Açılan hamur kare kare kesilir. Başka bir kapta ince doğranmış soğan, kıyma ve baharatlar karıştırılarak kesilen kare şeklindeki hamur parçalarının üzerine konularak üçgen şeklinde birleştirilerek kapatılır. Kaynamış tuzlu suda bu hamurlar haşlanır. Haşlandıktan sonra kevgirle suyu süzülerek tabağa alınır. Soğuması beklenir. Üzerine sarımsaklı yoğurt dökülür. Salçalı, naneli ve kırmızı biberli tereyağı gezdirilerek servis yapılır (K27).

ç) Katmer

Malzemeler:

Un
Süt
Pakmaya
Tuz

Yapılışı: Un, pakmaya, tuz ve sütle bir hamur elde edilir ve bir saat dinlendirilir. Ardından bezeler kopartılarak açılır ve gül şeklinde kıvrılır. Bu hamur bir saat bekletildikten sonra üzerinden açılır. Sacda pişirilir (K23).

d) Ovmaç**Malzemeler**

Kuru Yufka Ekmek

Kuru Soğan

Maydanoz

1 Domates

Lor Peynir

Zeytinyağı

Pul Biber

Karabiber

Kimyon

Yapılışı: Yufkalar kırılıp içine ince doğranmış kuru soğan, biraz maydanoz, küp küp doğranmış domates, rendelenmiş peynir veya lor peyniri karıştırılarak karıştırılır. İçine yarım çay bardağı zeytinyağı, pul biber, karabiber, kimyon eklenip karıştırılır (K63).

e) Mayalı**Malzemeler:**

Un

Su

Tuz

Maya

Yapılışı: Maya birkaç saat bekletilir. Küçük küçük yuvarlak hamurlar açılır. Bu hamur yer tandırının duvarlarına yapıştırılarak pişirilir. Üzerine istenirse susam veya acılı soğanlı sos sürülür(K63).

6- Çorbalar**a) Kara Çorba****Malzemeler:**

Nohut,

Mercimek

Fasulye

Dövme

Soğan

Salça

Yağ

Tuz

Yapılışı: Nohut ve fasulye önceden ıslanır. Daha sonra birlikte kavrulur. Üzerine mercimek eklenir. Biraz karıştırıldıktan sonra dövme eklenir ve su eklenir, kaynatılır. Ayrı bir tavada soğan, salça ve yağ yakılarak çorbanın üzerine dökülür (K2, K32, K63).

b) Kışk(Tarhana Çorbası)

Malzemeler:

Bir avuç tarhana

200 gr. Kıyma

Tuz

Salça

Kuru nane

Sarımsak

Sıvı yağ

Yapılışı: Tarhana önceden suda ıslatılıp bekletilir. Islanan tarhanalar suda kaynatılır ve yumuşayıp suda çözülür. Bu kıvamdayken içerisine içli köftenin küçüğü şeklinde yapılmış köfteler atılır ve pişirmeye devam edilir. Daha sonra tavada yağ, salça, sarımsak, tuz ve naneden oluşan yağ yakılır. Kaynayan tarhananın üzerine eklenir. Bir süre daha kaynatılır (K32).

c) Mahluta(Mercimek Çorbası)

Malzemeler:

Kırmızı mercimek

Salça

Tuz

Karabiber

Yağ

Yapılışı: Kırmızı mercimek kaynatılır. Kıvama geldikten sonra bir süzgeçten geçirilir. Tencereye tekrar alınarak bir miktar daha su eklenebilir. Üzerine yağ yakılarak dökülür (K44, K45).

7- Tatlılar

a) Mileyttutet

Malzemeler:

Un

Yağ

Pekmez

Yapılışı: Hamur açılır ve mantı gibi kesilir. Parmakla bastırarak kapatılır. Pekmezle kaynatılır (K44).

b) Aşure

Malzemeler:

Dövme

Kuru fasulye

Nohut

Kuru incir

Kuru kayısı

Kuru üzüm

Toz şeker

Gül suyu

Dövülmüş ceviz

Yeni bahar

Su

Yapılışı: Dövme, nohut, fasulye akşamdan ıslatılır. Islanmış malzemeler ayrı ayrı haşlanır. Dövme suya koyularak iyice kaynatılır. Haşlanmış fasulye ve nohut dövmeye ilave edilir. İncir, üzüm, kayısı ayrı ayrı çok az kaynatılır. Suyu süzildükten sonra ince ince doğranarak dövmeye ilave edilir. Şekeri de ilave edilerek hepsi birlikte yarım saat kadar kısık ateşte pişirilir. Kaselere servis yapıldıktan sonra üzerine dövülmüş ceviz ve yeni bahar serpilir (K26).

c) Kreykuşet (Karakuş)**Malzemeler:**

Un

Süt

Yağ

Şeker

Yapılışı: Hamur incecik açılır. Üzerine yağ sürmek suretiyle on üç hamur üst üste konarak yapıştırılır. Kare kare kesilir. Kızarana kadar pişirilir. Üzerine sıcak şerbet dökülür (K32, K63).

d) Palıza**Malzemeler:**

Nişasta

Şeker

Su

Yapılışı: Nişasta, su ve şeker kaynatılır. Koyu bir kıvam halini alır. Tepsiye dökülür. Üzerine tereyağı dökülür. Donduktan sonra dilim dilim kesilerek servis edilir (K63).

e) Sarı Burma**Malzemeler:**

Un

Yağ

Su

Ceviz

Şeker

Tereyağı

Yapılışı: Un, su, yağ karıştırılır ve hamur yoğrulur. Biraz dinlendirilir. Top top parçalara bölünen hamur ince ince açılır ve yufka haline getirilir. Ceviz ve şeker birlikte dövülür. Hazırlanan karışım yufkaya dökülür ve yufka yuvarlanır. Alt üst edilerek pişirilir. Kesilerek servis yapılır (K63).

2.4.2. İçecek Türleri ve Yapılışları

a) Şerbet

Malzemeler:

Su

Şeker

Gıda boyası

Gül suyu

Yapılışı: Su, şeker, boya, gül suyu karıştırılır. İçerisine bir kalıp buz atılır (K1, K2, K3, K33, K63).

b) Ayran

Malzemeler:

Su

Yoğurt

Tuz

Yapılışı: Yoğurt, su ve tuz karıştırıcı makineyle veya kaşıkla çırpılır (K43, K44).

c) Aşlama:

Malzemeler

Meyan Kökü

Su

Yapılışı : Meyan kökü bitkisi yıkanır. Tüm tüm suyun içine ıslanır. Bir gün bekletilir. Daha sonra meyanlar sıkılır. Posası atılır. Suyu soğuk içilir(K63, K65).

2.4.3. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Günümüzde yiyecek ve içecekler bozulmamaları için buzdolabında saklanmaktadır. Her evde buzdolabı bulunabilmektedir.

2.4.4. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

- Turşu yapılır (K1, K2, K3, K4, K26, K35, K38, K56, K59).
- Biber salçası yapılır. Kadınlar bir araya gelerek biberleri temizler. Biberler makinede çekilir. Damlarda kurutulur (K1, K2, K26, K35, K51, K52, K56).
- Asma yaprağı toplanır. Tuzlanarak bidonlara konur. Kışın kullanılır (K1, K2, K3, K4, K24, K25, K35, K39, K59).
- Biber, patlıcan, kabak oyularak kışa saklanır. Kışın dolma yapılır (K1, K3, K23, K26, K32, K35, K53, K56).
- Şehriye dökülür. Hamur açılarak ince ince doğranır. Kurutulup saklanır. Çorbası yapılır (K34, K38, K47, K48, K54).
- Eskiden buzdolabı olmadığından et kurutulur, tel kafeslere asılırdı (K62).

2.4.5. Mutfak Araç ve Gereçleri, Kullanışları

- “Yayık” tahtadan ya da davar derisinden yapılan ve içinde ayran çalkalanan kaba denir (K38, K39).
- Un elemeye yarayan eleğe “kalbur” denir (K59).
- Üzerinde hamur açılan, tahtadan yapılan gerece “ekmek tahtası” denir (K39, K44, K59).
- Yuvarlak, üzerinde ekmek pişirilen gerece “sac” denir (K54, K56, K59).

2.4.6. Sofra Gelenek ve Görenekleri

- Büyükler sofraya oturmadan yemeğe başlanmaz (K4, K5, K6, K7, K12, K13, K19, K26, K27, K28, K29, K35, K36, K39, K42, K43, K44, K45, K50, K59)
- Yemek yerken konuşulmaz (K1, K2, K3, K4, K7, K10, K11, K17, K18, K19, K20, K23, K24, K25, K29, K34, K35, K47, K56, K59).
- Yemek yere serilen sofrada yenir (K39, K40, K41, K42, K43, K44, K45, K46, K47, K52, K53, K54, K59).

2.4.7. Değerlendirme;

Karataş yöresi beslenme biçimleri yörenin ekonomik durumu, geçim şartları ve çevre koşulları ile bağlantılıdır. Tüketilen yemeklerin çoğu tahıl ve bakliyat ürünlerinden elde edilmektedir. İlçeye özgü tatların yanında Çukurova’da iyi bilinen ortak tatlar da Karataş mutfağında yer almaktadır.

Karataş merkezde yemeklerde kuyruk yağı tercih edilmektedir. Yine merkezde kurban etiyle pişirilen adak yemekleri yörenin orijinal tatlarındandır.

Yörede özellikle yaz aylarında aşlama, ayran gibi soğuk içecekler tercih edilmektedir.

2.5. Halk Bilgisi

2.5.1.Halk Hekimliği

Halk hekimliği sağaltma yöntemlerini iki ana başlıkta inceleyebiliriz: Büyü niteliği taşıyan halk ilaçlar, korunma ve sağaltma yöntemleri ve büyüsel ve gerçekçi nitelik taşıyan halk ilaçları, korunma ve sağaltma yöntemleri. Birinci başlık altında yatırlar, ocaklar, üfürük-afsun-urasa ve kutlu yerler sayılabilecekken; diğer başlıkta ırvasa, parpılama, dinsel yolla yapılan, bitki kökenli emlerle yapılan, hayvan kökenli emlerle yapılan, maden kökenli emlerle yapılan sağaltmalar sayılabilir (Artun, 2005: 203-206).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Kayseri’de alerjiyi iyileştirmek için siyah turpun suyu çıkarılır, günde bir fincan içilir. Eğer su çıkarılamıyorsa, turp rendelenir, pişirilir, basınçlı bir aletle suyu çıkarılır (Tülbent içine konur, iki temiz tahta arasında sıkıştırılır.)(Yağmur, 1996:112).

Çeşitli nedenlerle oluşan morarmalarda bir avuç kuru siyah üzüm dövülüp bağlanır (Asil, Şar, 1989: 3).

Günümüzde gelişen tıbbın yanı sıra halkın kendi kendine öğrendiği birtakım sağaltma yöntemleri kullanılmaya devam etmektedir. Çukurova’da hamile kadının doğum sancıları başlayınca kil toprak sacda kavrularak iyice ısıtılır. Daha sonra ısıtılan toprak doğumun yapıldığı odada yere serilir. Üzerine bir kilim örtülüp hamile kadın bu kilimin üzerine yatırılır (Yardımcı, 1993: 297).

Soğuk algınlığı ile gelen öksürüklere karşı ayva yaprağı karıştırılarak içirilir (Yardımcı, 1993: 294).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

Karataş yöresinde halk hastalıkları sağaltma için bazı yöntem ve işlemlere başvurmaktadır.

- Yörede sağaltma için iğneci, yerli ebe, sünnetçi, bakıcı, okuyan, sınıkçı, kırık-çıkıkçı gibi kişilere başvurulur (K4, K10, K13, K14, K16, K18, K20, K21, K34, K35, K38, K39, K56).
- Hastalık durumunda önce doktora başvurulur (K4, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K37, K38, K39, K40, K41, K42, K43, K45, K48, K54, K55, K58).
- Elleri bazı hastalıklara karşı şifalı olan kişilere “urasa” denir (K61, K62).

Kırık – Çıkık, Fıtık Tedavisi

- Çok sık olmamakla birlikte kırık çıkıkta hasta, önce bir “bilirkişi” ye götürülür (K8).
- Pöçük denen kalça kemiğimi sınıkçı düzeltmiştir. Bebeli Köyü’nde sınıkçı vardır. Elle çeker (K4).
- Köyde kırık-çıkıkçı yoktur (K38).
- Kırık- çıkıkçıların eli şifalıdır (K27, K32, K33).
- Herkes kırık-çıkık işlerini yapamaz, bu kişiler özel kişilerdir (K27, K32, K33).
- Sınıkçı burkulan yeri sabunla ovalar, yerine oturtur (K4).
- Kırık olursa üstüne yumurta kırılır. Sabun sürülür, tuz konur (K1, K18, K50, K51).
- Kırığın üstüne “lazka” denen alçıya benzer madde konur (K1).
- Kırıkta sargı bezi, yumurta, tahta kullanılır (K8, K13, K15).
- Burkulan yer merhem ile ovulur (K13).
- Kırıkta bez, sabun, yumurta kullanılır (K16, K18).
- Kırılan yer sabunla ovulup ilaç sürüldükten sonra bir bezle sıkıca bağlanır

(K19).

- Eskiden kırık-çıkıkçıya giderken sabun, kaput bezi, yumurta götürülürdü (K26)
- Eskiden kırık-çıkıkçı kaput bezinin üzerine sabunu rendeler, yumurtayı kırardı. İki tahtayı kırık kolun-bacağın üzerine bu bezle sarardı (K26).
- Ağır kaldıran kişinin göbeği düşer. Bunu ölümcül olduğu söylenir. Çıkıkçı hastanın arkasına geçip kollarının altından çeker ve hastayı iyileştirir (K26).
- Kalça çıkığı, göbek kayması tedavi edilir (K27, K32).
- Göbek düşmesinde, göbek sağa sola çekilerek eşitlenir. Pat diye ses çıkar (K33).
- Bel fıtığı, kırık-çıkık için sınıkçıya gidilir (K11, K13, K15, K54, K56).
- El-kol-ayak incinmesinde sabunla ovulması iyi gelir (K19).

Grip – Nezle, Soğuk Algınlığı Tedavisi

- Nezle–grip olan yatırılır, üstü örtülür ve terletilir (K26).
- Nezle-grip gibi hastalıklarda nane limon yapılır (K7, K9, K10, K13, K14, K15, K20, K26, K27, K28, K29, K30, K54, K61).
- Grip nezle için birtakım otlar kaynatılıp içilir (K8).
- Soğuk algınlığı için ıhlamur kaynatılır (K13).
- Soğuk algınlığında nane, limon, kimyon bir arada kaynatılır ve içilir (K16).
- Gripte defne yaprağı, ısırgan otu kaynatılıp içirilir (K27, K32, K33).
- Gripte boğaza ve burna viks sürülür (K58, 59, 61).
- Boğaz indirmesine karşı kör köstü (köstebek) boğulur. Köstebeği şalvar uçkuruyula boğarlar. O uçkurula veya o ellerle bir kişinin boğazı ovulursa hemen iyileşeceğine inanılır (K 61, K62).
- Gribe karşı karabiber, portakal, mandalina, limon iyi gelir (K61, K62).

Sancı ve Ağrılar

- Bademcik rahatsızlıklarında ikiz erkek veya ikiz kız çocuk sahibi olan bir kadın, bademciği ağrıyan kişinin boğazına bir eşarp veya herhangi bir

sararak yukarı doğru çeker. Bu işlemten sonra bademcik ağrısının tamamen geçeceğine inanılır (K59).

- Boğazı ağrıyan birinin boğazı çekilir (K19).
- Baş ağrısı, boğaz ağrıları (K19).
- Romatizma sızısına karşı kirpi eti yenir. Kirpi tarlalarda hayvan pisliğine yakın yerde gezer. Kirpi yakalanır. Suya atılınca başını çıkarır, bu esnada başı kesilir. Derisi yüzülür. Eti kızartılarak yenir (K61, K62).

Diğer Tedaviler

- Kirpi eti basur hastalığına iyi gelir (KK61, K62).
- Yılanbalığının etini kızartarak yemek bazı hastalıklara iyi gelir (K61, K62).
- Basur hastalığı olanlar için pazarlarda sülük satılır. Makata sürülen sülük oradaki bütün kanı emer ve ölür (K61, K62).
- Senede bir kez bakır kaptan yemek yemek vücuda faydalıdır (K61, K62).
- Eskiden nefes darlığı olanların sırtına, kalbine ağrısı vururdu. Kırık-çıkıkçı hastanın iki kürek kemiğinin altını bulurdu. Elleriyle hastayı bu kürek kemiklerinden tutarak havaya kaldırır, böylece hasta iyileşirdi (K26, K27).
- Sedef hastalığına sülük iyi gelir (K14).
- Kabakulak, zehirlenme, el-kol-ayak incinmeleri, gözde oluşan şişlikler için çeşitli bitkisel ilaçlar kaynatılır (K19).
- Göz şişlikleri için şişik yere sarımsak sürmek iyi gelir (K19).
- Ayağa-ele vb bir yere cisim battığında yağın kızartılıp sürülmesi iyi gelir (K19).
- Saçkırana yağı kızartıp sarımsakla sürmek iyi gelir (K19, K53).

2.5.1.1. Ocaklar

Ocak kelimesi, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık halinde edinmiş kimseyi gösterir: “sarılık ocağı”, “fıtık ocağı”, vb. gibi adları alır. Ocak” ve “ocaklı” deyimleri eş anlamda kullanılır. Ocaklıların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyüklük işlemlerdir; ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya

bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi “ilaç” saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Boratav, 1999: 113).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Afyon bölgesinde, Bardakçı Köyü’ndeki Köstebek Ocağı, köstebek denilen çıbanı iyileştirme yeteneğine sahiptir; bu çıban azınca sıracaya çevirmiş; bunu sağaltmak için ocaklı, hastaya köstebek eti yedirir (Boratav, 1999: 113).

b) Karataş’taki Uygulamalar;

- Temra ocakları ve büyüklerden “el verme” adı altında geçen gücü alanlar iyileştirme yaparlar (K59).
- Oymaklı Köyü’nde Musa Usta vardır. Bu kişi ocaklıdır. (K59).
- Albasması için “Al Ocağı” vardır (K59).
- Sırınsı Köyü’nde gözde çıkan arpacığı iyileştiren kişiler vardır. Bir jilet ile arpacık sıyrılır. Buna göz sıyrması denir. Bu işi yapanlar çocuklarına da öğretir. Bunu yapan aileler vardır (K62, K63)

2.5.2. Halk Meteorolojisi

Meteoroloji, atmosfer tabakası içinde oluşan tüm olayları ve bunlarla ilgili değişimleri konu edinen bilim dalıdır. Atmosfer tabakası içindeki olaylar basınç, sıcaklık, yağış, buharlaşma, bulut ve bulutluluk, güneşlenme ve rüzgarlar olarak sıralanabilir. Halk meteorolojisi ise geleneksel yöntemlerle hava tahmini yapılmasıdır (Artun, 2005: 207).

a) Anadolu’daki Uygulamalar;

Tufanbeyli yöresinde keçiler pıksırınca “tipili yağış var.” denir. Yaşlı kişiler bulutların şekline, yapısına, rüzgarın esme hızı ve esme yönüne bakarak tahminde bulunur (Savur, 2010:164).

a) Karataş’taki Uygulamalar;

Karataş’ta halk meteorolojisine yönelik uygulamalar ve inanmalar şunlardır;

- Ayın yüzü pusluysa yağmur yağacağına inanılır (K62, K63).
- Ayın ağzı (sivri yanı) havaya gelmişse yağmur beklenir (K62, K63, K66, K67).
- Ayın ağzı güneye bakarsa poyraz eser (K59, K62, K63).
- Gökyüzünde üç tane belli yıldız vardır. Bunlara terazi denir. Bu yıldızlara bakılarak yön tahmini yapılır (K62).
- Kuyruklu yıldız görünce güz kalıyor (sonbahar veya serinlik anlamında) denir (K62).
- Önceleri ağaç gölgesine bakılarak saat hesaplanır ve namaz vakitleri bilinirdi (K62, K72).
- Kışın güneş parlak olunca öbür gün yağmur yağmayacak demektir (K66, K67).
- Güneş bulanıksa yağmur yağacak demektir (K66, K67).
- Güneyden esen rüzgara aşağı yeli denir (K66, K67).
- Samanyolu Yıldızı puslu olursa yağış geleceğine inanılır (K72).
- Doğu Yıldızı çıktığı zaman çiğ yağacağına inanılır (K72).
- Güz ayında “filiz koparan fırtına” yaşanır (K72).
- Mart ayında çıkan fırtınaya “karıyı kazana atan fırtına” denir (K73).

1.5.3.Halk Hukuku

Bir bölgede, bir yörede yaşayan halkın, mahkeme edilmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği durumlarda, sorunun yörede, bölgede, köyde halk tarafından oluşturulan bir mahkeme ile çözülmesine “halk hukuku” denir (Artun, 2005:216).

2.5.3.1. Miras

Türk Medeni Kanunu’nun kabulü ile erkek ve kız evlâdın aynı oranda miras alması kabul edilmiştir. Bununla birlikte günümüzde hala kızlara daha az pay verilir. Bazı köylerde geleneksel olarak muhtar, imam, köy ileri gelenleri bir araya gelerek mülkü oğullar arasında eşit olarak bölerler. Kızlara uygun bir miktar verilse de bu miktar daima erkeklerinkinden azdır; ancak kızlar itiraz ederlerse mahkemeye başvurarak eşit haklarını alırlar ki bu işin uzun sürmesi, kentten takip edilmesi sebebiyle

kendi aralarında çözümlemeleri daha yaygındır. Bazı köylerimizde hayatta iken mal sahibi, malının bir kısmını varislere bölmektedir (Tezcan, 1985: 102).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Tufanbeyli'de kızlara pek miras verilmemektedir. Israr edenler ayıplanır. Genellikle çul çuval, kap kakak, birkaç koyun, birkaç inek verilip helalleşilir (Savur, 2010: 166).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Miras eskiden beri kız ve erkek çocuklar arasında eşit olarak paylaştırılmaktadır(K27, K28, K62, K63, K70).
- Kişi hayattayken tarla, ev, araba, traktör ne varsa oğulların üzerine yapar. Bu yüzden aile içinde anlaşmazlık çıkar. Hayattayken mal verilmemişse, baba öldükten sonra miras, kanuna göre eşit paylaşılır (K66, K67, K69).

2.5.3.2. Kan Davası

Kan davası bir kimsenin ailesinden ya da akrabalarından birini öldüren bir kişiyi ya da onun akrabalarından birinin, öldürülenin kanına karşılık olmak üzere öldürülmesi geleneğidir (Tezcan, 1981: 6).

Kökeninde “öç almak” arzusu bulunan kan gütme olayları, eskiden uygulanan “kisas” geleneğinin günümüze değin intikal etmiş bir biçimdir. Kan davası nedeniyle pek çok aile ocakları sönmekte, kadınlar dul, çocuklar öksüz kalmakta, çarpışanlar mutlaka ölmekte ya da yaralanmaktadır (Tezcan, 1981: 1).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Ülkemizde kan gütme, en çok Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde görülmektedir (Tezcan, 1981: 119).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Karataş'ta geçmişten günümüze kan davası görülmemiştir (K66, K67, K68, K69, K72).

2.5.3.3. Boşanma

Boşanma, çiftler arasında evlilik kadar önemli bir konudur. Evlilik eğer içinden çıkılmaz bir hal almışsa, çocukların olumsuz yönde etkilenmemeleri ve eşlerin yıpranmaması için boşanma bir çıkış yoludur (Haviland, 2002: 284).

Boşanmaya karşı halkın tutumları ile sosyo-ekonomik düzey, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum, yaşamın büyük kısmının geçtiği yer gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bununla birlikte, cinsiyet boyutunda genelde söz konusu değişkenler açısından arada anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir (Arıkan, 1996: 265).

a)Anadolu'daki Uygulamalar;

Silifke'de çocuklar genellikle annesiyle beraber yaşamaya devam eder. Boşanma süreci bitince her iki taraf da başkaları ile evlenebilirler (Ağcalar, 2009:197).

Karataş'taki Uygulamalar;

- Boşanma pek istenilen bir durum olmasa da eskiye nazaran boşanma daha doğal karşılanmaktadır (K27, K32, K38, K62, K63).
- Boşanmada erkek, çocuklara ayrı kadına ayrı nafaka bağlar. Erkek aç kalsa bile yine de nafakayı vermelidir (K70, K71).
- Eskiden boşanma diye bir şey söz konusu değildi. Gelin giden kızlara “Gelinlikle gideceksin, kefenle geleceksin.” denirdi (K73).

2.5.3.4. Değerlendirme

Yörede hayatı kolaylaştırmak için eskilerin bilgilerinden yararlanılmaktadır. Grip, nezle, karın ağrısı, diş ağrısı vb. görüldüğünde bu belirtiler evde uygulanan çeşitli sağaltma yöntemleriyle giderilmeye çalışılır. Soğuk algınlığı için ıhlamur, nane-limon, vb kaynatmak, yine baş, mide, diş ağrıları için bazı otlardan yararlanmak yörede karşılaşılan durumlardandır. Köylerde belirli hastalıkları iyileştirdiğine inanılan ocaklar bulunmaktadır. Kırık-çıkık durumlarında ise kırık-çıkıkçılara gidilmektedir. Bu kişilerin elinin uğurlu olduğuna inanılır. Bu yüzden herkesin bu işleri yapamayacağı söylenmektedir. Yörede iyileşmeyen hastalıklar için doktora gidilir.

Yörede miras, boşanma vb. konular modern hukukun kurallarına göre ele alınmaktadır. Mirastan pay alma kanuna göre eşit paylaştırılırken, anne-babaların

hayattayken mallarını erkek evladın üzerine geçirdiği durumlar da söz konusudur. Günümüzde boşanma istenmeyen bir durum olsa da eskiye nazaran anlayışla karşılanmaktadır.

Karataş yöresinde kan davasına rastlanmamaktadır.

2.6. Oyun, Eğlence, Spor

Oyunlar, çocukların ve daha az ölçüde büyüklerin herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir. Bunlar cirit, güreş, horoz döğüşü, saklambaç, bilye, topaç, aşık vb oyunlardır. Kimi oyunlar, oyuncunun vücut gücünü ve becerisini denemesini ve karşısındaki ile bu yönden yarışmasını, kimisi de taraflardan her birinin, zeka üstünlüğü ile hasmını alt etmeye çabalamasını gerektirir (Boratav, 1999: 232).

Oyun her şeyden önce isteğe bağlı, gönüllü bir eylemdir. Ismarlama ya da zorlama oyun, oyun değildir, olsa da oyunun zoraki bir benzeğidir. Bu bakımdan boş zamanlarda yapılır. Ancak oyun bir ritüel ya da bir tören olduğu zamandır ki bir görev, bir ödev kavramıyla birleşir. Böylece oyunun bir önemli niteliği ortaya çıkıyor, bu da onun özgürlüğüdür. Oyun, gerçek yaşamdan geçici olarak çıkarak kendi düzeninin, dünyasının içine girer. Çocuk, oynarken gerçeğin dışında olduğunun bilincindedir. Bu nedenle de oyun, çıkarıcı değildir. Karşılığında günlük yaşamdan değişik olarak birtakım isteklerin, maddi kazançların karşılanması söz konusu değildir (And, 2003: 28).

2.6.1. Çocuk Oyunları

Çocuk oyun kavramı ile ilk kez kendi kendine yaptığı bilinçsiz hareketler yoluyla tanışır. Daha sonra anne, baba ve diğer yakınlarının kendine yaptıkları bilinçsiz hareketler yoluyla tanışır. Daha sonra anne, baba ve diğer yakınlarının kendine yaptıkları hareketler, sevgi gösterileriyle artık tek başına değil çevresindekilerle oynamaya başlar. Bu oyun şekli onun okul dönemine kadar devam eder. Çocuk okula başladıktan sonra artık yeni bir çevreye girer. Çevresinin değişmesi ve bilinçlenmesiyle beraber çocuğun oyun dağarcığı da gelişmeye başlar (Artun, 2005: 324).

Çocuk oyunlarının çocuğun beden gelişimini sağladığı, zekâyı geliştirdiği söylenebilir. Çocuk yalnız başına kalsa bile bulup buluşturur ve çeşitli oyunlar ortaya çıkarır. Tek başına değil de arkadaşlarıyla beraber ise işte o zaman asıl oyun çeşitleri ortaya çıkar. Bu oyunlar arkadaşlar arasında vazgeçilmez eğlenceleri oluşturur. Aynı

yaştaki çocukların oyunlarında, eşlerin seçimi, arkadaşlıkların kurulması, küsüp barışılması, cıgızlık (mızıkçılık) yapanların oyundan çıkarılması ve oynatılmaması, paylaşmanın öğrenilmesi gibi alışkanlıkların yer alması onların toplumsal ilişkilere ilk adımlarını atmalarını da sağlar (Bakırcı, 2007: 203).

Karataş'tan derlenen çocuk oyunları şunlardır:

- **Hoppik:** Bu oyun dışarıda ve en az 4-5 oyuncuyla oynanır. 8-10 tane düz ve büyük taş üst üste dizilir. Bir kişi ebe olur, eline de bir bez parçası alır. Dizili taşlardan biraz uzağa çizgi çizilir, çizginin arkasından bir taşla dizili taşlar vurulup kaçıılır. Bu sırada ebe kaçanları yakalayıp elindeki bezle dokunarak ebelemeye çalışır. Amaç, ebeye yakalanmadan taşları tekrar üst üste dizmektir. Ebe birini kovalarken diğer oyuncu taşları dizer. Dizme işi biterse “Hoppiiik!” diye bağırır ve bir oyun almış olur (K67).
- **Mendil Kapma:** Oyun dışarıda oynanır ve en az 8-10 oyuncu gereklidir. İki grup oluşturulur. İki gruba da eşit uzaklıktaki orta noktada bir kişi elindeki mendili havaya kaldırır. İki gruptan da birer kişi işaret verilince aynı anda koşup mendili alıp grubuna getirmeye çalışır. Koşarken karşı grubun oyuncusu onu ebelerse oyunu karşı grup kazanır (K67).
- **Yumurta Oyunu:** Oyun kum üzerinde oynanır. Kumda büyükçe bir çukur açılır. Herkes eline bir yumurta alır. Uzak bir noktadan bir oyuncu yumurtasını çukura yuvarlar. Ardından ikinci oyuncu da yumurtasını yuvarlar. Yumurtasını diğerine değdirirse o yumurtayı kazanmış sayılır. Herkes sırasıyla yumurtasını yuvarlar. Yumurtalar oyunun sonuna kadar çukurda bekler. Sonra gelen oyuncu, en son yumurta kazanmış olan oyuncunun yumurtasına dokunabilirse oradaki bütün yumurtaları alır. (K70).
- **Çubuk Oyunu:** Dışarıda oynanan bir oyundur. Karşılıklı iki taş konur. Taşların üzerine yatay olarak bir çubuk konur. İleriye de bir çizgi çizilir. Herkes elindeki sopayla yerdeki sopaya vurur. Sopayı çizgiye en çok yaklaştıran veya en uzağa atan kazanır (K70, K71).
- **Mismilli Oyunu:** Topraktan bir yığın yapılır. Biraz uzağına bir çizgi çizilir. Bu çizginin arkasından yığına doğru taş atılır ve yığın yıkılmaya çalışılır. En fazla yıkan mismillinin başı olur (K72, K73, K74).

- **Kibrit Kağıdı:** Bu oyun 2-3 oyuncuyla oynanılabilir. Kumda küçük bir daire çizilir. Kibrit kutusunun kağıdı çıkarılır. Düzleştirilir. Kumda çizilen dairenin üzerine kibrit kutusunun kağıtları üst üste dizilir. Düz bir taşla üst üste dizilen bu kağıtlar dairenin dışına düşürülmeye çalışılır. En çok düşüren oyuncu kazanır, kağıtları alır (K70, K71).

2.6.2. Geleneksel Sporlar

Güreşlerin yağlı güreş tipi, Türkiye ölçüsünde ve bütün yönleri ile bir spor gösterisidir. Yağlı güreşlerin kesin, değişmez kuralları vardır; kalabalık seyircileri toplar; gösterilerin sonunda ödüller dağıtılır. Bazı büyük güreş gösterileri, bölgeler arası şampiyonlukların belli olması ile sonuçlanır (Boratav, 1999: 243).

a) Anadolu'daki Uygulamalar;

Silifke yöresinde yaşatılan tek geleneksel spor güreştir. Bu spor eskiden köy düğünlerinde de yapılırken artık yılda bir kez, yayla şenliklerinde gerçekleştirilmektedir (Ağcalar, 2009: 230).

b) Karataş'taki Uygulamalar;

- Eskiden davul-zurna eşliğinde güreş müsabakaları olurdu. İlk üçe girenlere para verilirdi. Bu parayı ağalar sağlardı. Bir köyde güreş müsabakası olacağı zaman her köyden gençler katılmak isterdi. Ağalar müsabakalara girebilmeleri için gençlere yol parası vb. verirdi. Güreşler en çok Yemişli Köyü'nde, Tuzla'da yapılırdı (K72).

- Günümüzde güreş eskisi kadar ilgi görmemektedir (K72).

2.6.3. Değerlendirme

Oyunlar çocukların hayal dünyasını yansıtmaktadır. Oyunlarda birinci gelme ve kazanma duygusunun öne çıktığı veya bir grubun parçası olma arzusunun göze çarptığı söylenebilir. Oyunların, halkın imkanlarından doğduğu söylenebilir. Çocuk, elindeki malzemeyi (yumurta, taş, kibrit kutusu) oyun aracı olarak kullanmaktadır.

Yörede önceleri büyük önem verilen güreş sporu günümüzde eskisi kadar ilgi çekmemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARATAŞ ANONİM HALK EDEBİYATI

3.1. Manzum Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.1.1. Türkü

Düzenleyicisi bilinmeyen, halkın sözlü geleneğinde oluşup gelişen, çağdan çağa ve yerden yere içeriğinde olsun, biçiminde olsun değişikliklere (zenginleşmelere, bozulmalara, kırılımlara) uğrayabilen ve her zaman bir ezgiye koşulmuş olarak söylenen şiirlere “türkü” denir (Boratav, 1969; 163).

“Türk” sözcüğünün sonuna nispet eki “î” ulanarak türetilen “türkü” sözcüğü, “Türk’e ilişkin, Türk’e mensup, Türk’e özgü” anlamlarına gelir. “Türkü” teriminin Doğu Türkleri arasında XV. yüzyılda kullanıldığı biliniyor. Anadolu’da ilk türkü örneklerine ise XVI. yüzyılda rastlıyoruz (Batur, 1998: 46).

XV.yüzyıl Çağatay yöresi şairlerinden Ali Şir Neva’i Mizanül Evzan isimli eserinde türküden söz eder, onun yanı sıra yine XV.yüzyılın ilk yıllarında yaşayan Babur Şah ise, Sultan Hüseyin Baykara zamanında, onun meclislerinde icat edildiğini, iki devrede bestelendiğini, kaydeder. Böylece, türkü kavram olarak, İslamiyet’ten önceki Türk edebiyat geleneğinde “ır” veya “yır” kelimesi ile ifade edilirken, XV. Yüzyılda Batı Türkistan yörelerinde kullanılmaya başlanmış, bu yörelerden de Anadolu Türk edebiyatına geçmiştir. Yazılı kayıtlarda ise; Peçevi, Eğrinin fethinden bahsederken, türkü kavramına kelime olarak yer vermiştir (Öztürk, 1986: 367). Anadolu Türk edebiyatında en eski türkü örnekleri on altıncı yüzyıldan öteye çıkmıyor. Biçim bakımından türkü olan ilk metni, Öksüz Dede vermiştir (Güleç, 2002: 325-326).

Türküleri şekil, yapı ve ezgi yönünden sınırlamak zordur, çünkü çok değişik biçimde, yapıda ve ezgide türkü vardır. Halk ezgiyle söylenen manzum parçaları türkü olarak adlandırır. Mani, koşma ve diğer şekillerdeki şiirler ezgilerine göre “varsağı”, “Türkmani” gibi adlar alırlar. Ezgisi, ölçüsü ve nazım şekli ne olursa olsun türkü terimi 15. yüzyıldan bu yana kullanılmaktadır (Dizdaroğlu, 1969: 103).

Türkü bentleri, yapı ve sözleri bakımından iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür ki bent adı verilir. İkinci bölüm ise her bendin sonunda yinelenen nakarattır. Bu bölüme “bağlama” ya da “kavuştak” denir. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında uyaklanırlar. Türküler hece ölçüsünün her

kalıbıyla söylenir. Genellikle yedili, sekizli ve on birli hece kalıpları kullanılmıştır (Dilçin, 2005: 289).

Türküler halkın duygu ve düşüncelerini, dünyayı ve evreni algılayış biçimlerini yansıtan, beşikten (ninni) mezara (ağıt) kadar tüm yaşantısını içine alan halk edebiyatı ürünleridir. Halkın acıları, sevinçleri, aşkları, nefreti, tutkusu büyük bir yalınlık içinde bütün canlılığıyla yaşatılır. Halkın ilgi alanına giren her olaya bir türkü yakılır. Sevgi, ayrılık, kahramanlık, ölüm, kıtlık, deprem gibi kişisel ya da toplumsal olgular türkünün doğuşunda etkili olur (Batur, 1998: 46).

Pertev Naili Boratav türküleri konularına göre ve kullanıldıkları yerler, gördükleri vazifeler ya da söylenmelerini şartlandıran vesilelere göre şöyle sınıflandırmıştır:

A)Konularına göre:

1.Lirik Türküler

- a) Ninniler
- b) Aşk Türküleri
- c) Gurbet Türküleri
- d) Hapishane Türküleri
- e) Ağıtlar
- f) Çeşitli Başkaca Duyguluk Konular Üzerine Türküler

2. Taşlama, Yergi ve Güldürü Türküleri

3. Anlatı Türküleri

- a) Efsane Konulu Türküler
- b) Bölgelere ya da Bireylere Özgü Konuları Olan Türküler
- c) Tarihlik Konuları Olan Türküler

B) Kullanıldıkları Yerler, Gördükleri Vazifeler ya da Söylenmelerini

Şartlandıran Vesilelere Göre:

4. İş Türküleri

5.Tören Türküleri

- a) Bayram Türküleri
- b) Düğün Türküleri
- c) Dinlik ve Mezheplik Törenlere Değın Türküler
- d) Ağıt Törenlerinde Söylenen Türküler

6.Oyun ve Dans Türküleri

a) Çocuk Oyunlarında Söylenen Türküler

b) Büyüklerin Oyunlarında Söylenen Türküler (Boratav, 1969: 163)

Karataş yöresinden derlenen türküler incelendiğinde aşağıdaki tasnif ortaya çıkmaktadır.

1.Lirik Türküler

2.Kıma Türküleri

1 – Lirik Türküler

KT-1

Engini kayalı taşlı

Yükseği Zorkun’u aştı

Yaylası helali kuşlu

Yayladırım ağ Mustafa’m (K56).

KT- 2

Evlerinin önü kale

Kaleden bakarlar aya

Avludaki nice taya

Bin gidelim emmim kızı

Altınımı nal eyleyim

Fistanımı çul eyleyim

İncimi de yel eyleyim

Bin gidelim emmim oğlu (K11).

KT – 3

Ekin ekim yol üstüne

Uzar gider sap üstüne

Bir duvarsız ev yaptılar

Yatırdılar yan üstüne

Kalksam baksam kapısı yok

Ateş yaksam bacası yok

İlk gecenin hesabı çok
Ah ölümün ilk gecesi (K11).

2 – Kına türküleri

KT - 4

Çattılar ocak taşını
Koydular düğün aşını
Kızım da gelin gidiyor
Çığırıslar kardaşını (K46).

KT – 5

Baba ekinin bitti mi?
Kardaş ekmeğin yetti mi?
İşte geldim gidiyorum
El gızı keyfin yetti mi?

Hopladım çıktım eşiği
Sofrada buldum kaşığı
İşte geldim gidiyorum
Evimin yakışığı (K46).

KT - 6

Gız anası gız anası
Başında mumlar yanası
İşte geldim gidiyorum
Hani bunun öz anası

Araba geldi düzüldü
Anamın benzi bozuldu
Arkadaşım gızlar eşim
Alnıma böyle yazıldı

Elimi yuduğum arıklar

Belimi verdiğim dutlar
 Silip süpürdüğüm yurtlar
 İşte geldim gidiyorum

Arap atlar aşkın olur
 Çuval şalvar pişkin olur
 Yad ellere giden kızlar
 Ölmez ama düşkün olur

Biner atın eyisine
 Gider yolun kıyısına
 Çığrın gelsin emmisini dayısını
 Kız anam yazgım buyumuş
 Kızlara böyle buyrulmuş (K56).

TK – 7

Davelioğlunun inadı
 Keklik kafeste türedi
 Vermen beni Develiye
 Elalem sizi kınadı

Develioğlu'nun yükü şeker
 Eletir pazara döker
 Vermen beni Develi'ye
 Anası dul oğlu bekar

Kardeş ekinin bitti mi
 Baba ekmeğin yetti mi
 İşte koyup gidiyorum
 El kızı keyfin yetti mi
 Yunak yuduğumuz taşlar
 Kölgelenmiş kavak ağaçlar
 İşte koyup gidiyorum
 Yanım yoldaşım kızlar (K42).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenen yedi türkünün de nazım biriminin dörtlük olduğu görülmektedir (KT-1, KT-2, KT-3, KT-4, KT-5, KT-6, KT-7).

Beş türküde 7'li hece ölçüsü kullanılmıştır (KT-1, KT-4, KT-5, KT-6, KT-7). İki türküde 8'li hece ölçüsü kullanılmıştır (KT-2, KT-3). Seyrek de olsa bazı dizelerde ölçü bozulmaları gözlenmiştir.

Nazım şekillerini incelersek; dört adet türkünün mani tipinde (KT-3, KT-4, KT-5, KT-6, KT-7); ikisinin ise koşma tipinde kafiyelediğini görebilmekteyiz (KT-1, KT-2).

b. İçerik

Derlemedeki lirik türkülerde sevgililerin kavuşma arzusunun (KT-2), ölüm düşüncesinin doğurduğu endişelerin (KT-3) anlatıldığı, doğa tasvirlerine yer verildiği görülmektedir (KT-1).

Kına türküleri çoğunlukla gelinin ağzından söylenmektedir (KT-5, KT-6, KT-7). Gelin olan kızın annesine, babasına, kardeşlerine seslenişi (KT-5, KT-6, KT-7), yeni evine giderken aklının hala baba ocağında olduğu (KT-3, KT-4, KT-5), gurbet ele giden gelinlerin yaşadığı ayrılık acısı (KT-6), istemediği biriyle evlendirilen kızın ailesine sitemleri (KT-7), evinden, yurdundan ayrılmanın kızların kaderi olduğu ve bu yazgıya boyun eğiş (KT-6) konu edilmiştir.

Kına türküleri, daha önce baba evinden ayrılmamış genç kızın ve ailesinin bu ayrılıktan duyacağı hüznü yansıtır. Bu türküler söylenirken gelin ağlatılır.

Türkülerde anlamı geliştiren “keyfi yetmek, alınına yazılmak” gibi deyimlere rastlanmıştır (KT-5, KT-6, KT-7).

Karataş'ta halkın duygu ve düşüncelerini yansıttığı, günlük hayatın bir parçası olan türkü söyleme geleneği özellikle köy kesiminde varlığını sürdürmektedir.

3.1.2. Mani

Az sözlerle çok anlamaların ifade edildiği, seveda konusu ağırlıkta olmak üzere hemen her konuda söylenmiş, yedi heceli, müstakil dörtlüklü anonim şiirlere mani denir (Kaya, 1999; 10). Kelimenin kökü ve kaynağı konusunda tahmin ve tartışmalar henüz bitmemiştir (Bkz. Hikmet Dizdaroğlu- Halk Şiirinde Türler: M. Hasan Göksu- Manilerimiz) En akla yakın ihtimal, anlamlı söz karşılığı olarak mânâ (ma'ni) dan

gelişidir. Gerçekten maniler, güzel bir buluşu, bir nükteyi, ortama ve zamana uygun bir karşılığı iletmekle görevli kısa şiirlerdir (Mutluay, 1979: 138).

Anonim halk şiirinin en yaygın nazım şekli “mani”dir. Anonim halk şiiri metinlerinin önemli bir kısmı (Türkü, ninni, ağıt) ve diğer manzum ürünlerin (tekerleme, bilmece) çoğu, mani nazım şekliyle ortaya konulmuştur. Bunun yanında aşık şiirinin yaygın nazım şekli olan “koşma”nın da türkü, ağıt ve ninni metinlerinin ortaya konulmasında kullanıldığını görmekteyiz. Fakat, bu durum, “mani”nin anonim halk şiirinin egemen nazım şekli olmasına engel teşkil etmez (Oğuz, 2005; 267).

Anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimi olan mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. Manilerde anlamın dört dizeye yayılması, ilk iki dizede çizilen tablo maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur (Boratav, 1984: 185-197).

Manilerin konuları her türlü hayat hadiseleridir. Köy, kasaba veya şehirlerimizde okumamış, okumuş kimselerin ve hususiyle kadınların irticalen yarattıkları eserlerdir...Manilerde gurbete giden eşe duyulan hasret, bu hasrete bağlı kıskançlık, verilen sözün tutulmayışı, vefasızlık, kadere isyan, ana-baba şefkatini arama ihtiyacı, güzellik-çirkinlik, ölüm, evlenme düşüncesi, nesil farkı ile hayat görüşünün değişmesine bağlanabilecek gelin-kaynana çatışması vb. gibi âdet ve ananelerimizle iç-içe, bizden ayrılmayan meseleler, davranışlar ve arayışlar karşımıza çıkar (Elçin, 1990: 7-8).

Yapılarına göre başlıca dört tip mani vardır. Bunlar, düz mani, kesik mani, artık mani ve deyiş adı verilen manilerdir.

Maniler konularına göre şu şekilde tasnif edilmiştir:

1. Sevda Manileri
2. Şehir Manileri
3. Cinsel Konulu Maniler
4. Ramazan Manileri
5. Milli Hislerle Söylenmiş Maniler
6. Mektup Manileri
7. Hayvanlarla İlgili Maniler

- 8.Askerlik Manileri
- 9.Gelin-Kaynana Manileri
- 10.Tatlılarla İlgili Maniler
- 11.Öğüt Manileri
- 12.Sosyal Konulu Maniler
- 13.Felek İçin Söylenmiş Maniler
- 14.İsimlerle Kurulu Maniler
- 15.Gurbet Manileri
- 16.Anne İçin Söylenmiş Maniler
- 17.Sünnet Manileri
- 18.Meslek Manileri
- 19.Mezar Taşı Manileri
- 20.Kabadayı Manileri
- 21.Nazarla İlgili Maniler
- 22.Kardeş Manileri
- 23.Irmak Manileri
- 24.Politik Maniler
- 25.Fotoğraf Arkası Maniler (Kaya, 1999: 61-81).

Karataş'tan derlenen maniler incelendiğinde aşağıdaki tasnif ortaya çıkmaktadır:

- 1-Sevda Manileri
- 2-Gelin-Kaynana Manileri
- 3-Şehir Manileri
- 4-Mektup Manileri
- 5-İsimlerle Kurulu Maniler
- 6-Askerlik Manileri
- 7-Atışmalı Maniler
- 8-Evlenme Törenleri, Adetleriyle İlgili Maniler

Sevda Manileri

KM – 1

Armut dalda dal yerde
 Bülbül öter her yerde
 Mevlam bizi ayırmış
 Her birimiz bir yerde (K46).

KM – 2

Armutu taşıyalım
 Dibinde kışlayalım
 Akşam oldu, gün battı
 Cumbulluya başlayalım (K48).

KM – 3

Belinin incesine
 Ben yandım cilvesine
 Ben yarime kavuştum
 Darısı cümlesine (K 46).

KM – 4

Bir olsun iki olsun
 Onun gönlü sağ olsun
 Eğer bakabilirsem
 O da gelsin otursun (K53).

KM – 5

Bir gül koydum tasına
 Denizin ortasına
 Baktım yengem geliyor
 Yarimin odasına (K11).

KM - 6

Dama serdim pirinci

Dökülür inci inci
Benim sevdiğim yarım
Güzellikte birinci (K11).

KM - 7

Dolmuş geliyor dolmuş
Etrafını doldurmuş
Benim sevdiğim yarım
İçinde şoför olmuş (K11).

KM – 8

Gemi geliyor gemi
Hem ileri hem geri
Karşıdan yar geliyor
Terli terli öpmeli (K67).

KM – 9

Gidene bak gidene
Gül sarılmış dikene
Allah sabırlar vermiş
Gizli sevda çekene (K12).

KM – 10

İki çırçır arası
Elim bıçak yarası
Söyleyin şu çiftliğe
Versin doktor parası (K12).

KM – 11

Karpuz kestim kırmızı
Şu gelen kimin kızı
Selam verdim almadı
Sanki albayın kızı (K11).

KM – 12

Karyolam yan yatıyor
 Yastık göbek atıyor
 Çok sarılma sevdiğim
 Bıyıkların batıyor (K43).

KM – 13

Kunduranı giysanam
 Akşam bize gelsanam
 Neden geldin derlerse
 At boşandı dersanam (K46).

KM – 14

Mavi taksi boyandı
 Kapımıza dayandı
 Tam gidecek sırada
 Fallik bacım uyandı (K67).

KM – 15

Maydanoz deste deste
 Ulan gel beni iste
 Anam babam vermezse
 Cevabı benden iste (K67).

KM - 16

Oğlan sen berber misin
 Saçımı keser misin
 Daha yaşıım küçüktür
 Dört sene bekler misin (K11).

KM – 17

Pencereden kuş uçtu
 Mendilim suya düştü
 Ağla sevdiğim ağla

Ayrılık bize düştü (K12).

KM – 18

Sarı kurdelem sarı
Dağlara sordum yarı
Kurban olayım dağlar
Tez gönder nazlı yarı (K47).

KM - 19

Sarımsağım say içinde
Yüreğim yay içinde
Bir bölük atlı geliyor
Benim yarım yok içinde (K48).

KM – 20

Sen durakta durdun mu
Saatini kurdun mı
Ben sana ağabey dedim
Sen bana vuruldun mu (K11).

KM-21

Tulumbanın ucuyum
Üstünde yıldızıyım
Onu alma beni al
Ben karşının kızıyım (K11).

KM -22

Uzaklar seçilmiyor
Gönüldür geçilmiyor
Gönül bir top ibrişim
Dolaşmış açılmıyor (K47).

KM-23

Yollardan kenarlardan

Yollar çamur olmadan
 Alacaksan al beni
 Annem babam duymadan (K11).

2-Gelin-Kaynana Manileri

KM – 24

Çarşıdan aldım lahana
 Kıydım koydum sahana
 Hiç ömrümde görmedim
 Böyle cazu kaydana (K53).

KM – 25

Çarşıdan aldım lahana
 Sardım koydum sahana
 Hiç ömrümde görmedim
 Böyle cadı kaydana (K67).

KM – 26

Dama serdim hasırı
 Oldum kaydana esiri
 Kaynanalar ölürse
 Ev kalır arı sili (K 50, K51).

KM - 27

Dama serdim kilimi
 Tut kaydana dilini
 Akşam oğlun gelirse
 Kırar kambur belini (K53)

KM – 28

Duvara çaktım kazık
 Kaynanam ölmüş yazık
 Öldüğüne acımam

Bir top kefene yazık (K66).

KM - 29

Kaynana kazan kara
Görümce helva tava
İkisi bir ölse de
Oğlu da bana kala (K12)

KM – 30

Kaynanayı ne yapmalı
Kaynar kazana atmalı
Yandım gelin dedikçe
Altına kütük atmalı (K66).

KM – 31

Masa üstünde hurma
Kaynana önümde durma
Gözleri çipil çipil
Midemi bulandırma (K11).

KM – 32

Öyledir oğul öyledir
Aşk adamı söyletir
Gelinler kaynanayı
Yarım ekmeğe oynatır (K49, K50).

KM-33

Penceresi demir gelin
Ne diyon emir gelin
Oğlanı ben doğurdum
Gel kemir gelin (K50).

KM-34

Sıra sıra fişekler

Yüklükteki döşekler
 Kaynanamdan üstündür
 Ahırdaki eşekler (K67).

KM-35

Yanı yancıklı gelin
 Kolu boncuklu gelin
 Oğlanı ben doğurdum
 Şişe bacaklı gelin (K67).

KM-36

Yanları yancıklı gelin
 Kolları boncuklu gelin
 Oğlanı ben doğurdum
 Sahte.....lı gelin (K51).

KM-37

Yanı yancıklı gelin
 Boynu boncuklu gelin
 Oğlanı ben doğurdum
 Sahte gelin

KM-38

Yumurtanın sarısı
 Yere düştü yarısı
 Köyde bir köpek ölmüş
 Kaynanama darısı (K67).

3-Şehir Manileri

KM – 39

Bahçelerde maydanoz
 Maydanozu yoldunuz
 Çok konuşmayın ...lılar

Siz de mi adam oldunuz?(K57).

KM – 40

Dam başında maydanoz

Maydanozu yoldunuz

Karataş'ın kızları

Siz de m' adam oldunuz? (K42).

KM – 41

Gemi gelir yanaşır

İçi dolu çamaşır

Kumhöyüğün kızları

Subaylara yaraşır (K67).

KM - 42

Karyolanın eteği

Dal dal olmuş ipeği

Sanki beni alacak

.....'ın köpeği (K43).

KM – 43

Kumhöyüğün hendeği

Yayılır inekleri

Kumhöyüğün kızları

Dondurma bebekleri (K67).

KM –44

Köprüaltında fıstık

Züppeler çalar ılık

Karataş'ın kızları

Kavrulmuş taze fıstık (K43).

KM – 45

Masa üstünde bardak

Yuvarlaktır yuvarlak
İnnaplı'nın kızları
Hem dondurma hem kaymak (K11).

KM-46

Maydanoz demet demet
Yarimin adı Memet
Memet benim olursa
Adana olur cennet (K11).

KM-47

Nerden geldin Mardin'den
Baltalının dağından
Aman da herkes çatlar
Emin'im in derdinden (K58).

4-Mektup Manileri

KM - 48

Bir zeytin ağacı
Oturmuş iki bacı
Biri mektup yazıyor
Biri sevda ilacı (K49)

5-İsimlerle Kurulu Maniler

KM-49

Heker hekere benzer
Heker tekere benzer
Mehmet Ali'nin kafası
Kırmızı şekere benzer (K67).

KM – 50

Karpuz kestim kırmızı

Bu gelen kimin kızı
 Selam verdim almadı
 Tenekeci Ahmet'in kızı (K66).

KM-51

Kuyu başında kova
 İnsafa gel insafa
 Benim sevdiğim oğlan
 Çatık kaşlı Mustafa (K11)

6-Askerlik Manileri

KM – 52

Al giydim alsın diye
 Mor giydim sevsin diye
 Kimseler istemedim
 Askerden gelsin diye (K66).

KM -53

Karpuz kestim yiyen yok
 Şu halimi gören yok
 Yarım askerden gelmiş
 Gözün aydın diyen yok (K12).

7-Atışmalı Maniler

KM-54

Mavi etek giyerim
 Merdivenden inerim
 Çok bakma sen enişte
 Ben ablamdan güzelim (K11).

KM-55

Mendilim dürüm dürüm

Sözümü yürütürüm
 El oğlu değil misin
 Hapiste çürütürüm (K42).

KM-56

Mini etek giyerim
 Merdivenden inerim
 Çok bakma
 Seni rezil ederim (K11).

8-Evlenme Törenleri, Adetleriyle İlgili Maniler

KM-57

Ata binen efendi
 Ceketi kahverengi
 Damat beyi sorarsan
 İsmi Efendi (K43).

Değerlendirme

a. Biçim

Karataş yöresinde derlenen manilerin nazım birimi dördlüktür.

Yedili hece ölçüsü ile yazılan maniler şunlardır: KM-1, KM-2, KM-3, KM-4, KM-5, KM-6, KM-7, KM-10, KM-11, KM-12, KM-13, KM-14, KM-15, KM-16, KM-17, KM-18, KM-19, KM-20, KM-21, KM-22, KM-23, KM-24, KM-25, KM-26, KM-28, KM-29, KM-30, KM-31, KM-32, KM-33, KM-35, KM-37, KM-38, KM-39, KM-40, KM-41, KM-42, KM-43, KM-44, KM-45, KM-46, KM-47, KM-48, KM-49, KM-51, KM-52, KM-54, KM-55, KM-56, KM-57).

Hece ölçüsü düzensiz olan maniler şunlardır: KM-2, KM-27, KM-33, KM-24, KM-31, KM-49, KM-50.

Kafiye düzeni (aaxa) olan maniler şunlardır: KM-1, KM-2, KM-3, KM-4, KM-5, KM-6, KM-7, KM-8, KM-9, KM-10, KM-11, KM-12, KM-13, KM-14, KM-16, KM-17, KM-18, KM-19, KM-20, KM-21, KM-22, KM-23, KM-24, KM-25, KM-26, KM-27, KM-28, KM-29, KM-30, KM-31, KM-32, KM-33, KM-34, KM-35, KM-36, KM-37, KM-38, KM-39, KM-40, KM-41, KM-42, KM-43, KM-44, KM-45, KM-46, KM-

47, KM-48, KM-49, KM-50, KM-51, KM-52, KM-53, KM-54, KM-55, KM-56, KM-57.

Kafiye düzeni (aaaa) olan maniler şunlardır: KM-11, KM-15.

b. İçerik

Derlenen sevda manilerinde sevgiliye duyulan hisler (KM-1, KM-22, KM-2, KM-19, KM-6, KM-8), ayrılığın verdiği acı (KM-1, KM-17), sevgilini güzelliği (KM-3, KM-6) dile getirilmiştir.

Gelin-kaynana manilerinde gelinlerin kaynanalara yaptıkları kaynanaların ağzından (KM-32, KM-33), gelinlerin gözünden kaynanaların nasıl görüldüğü (KM-31, KM-25, KM-24, KM-34, KM-25), kaynana ve gelinlerin karşılıklı temennileri (KM-27, KM-26, KM-27, KM-31, KM-38) abartılı ve esprili bir dille anlatılmaktadır.

Şehir manileri yörenin bir özelliğini yansıtan herhangi bir sıfat taşımamaktadır. Bu bakımdan köy adları başka bir yer adıyla değiştirilerek söylenilebilmektedir.

Atışmalı mani olarak verilen manilerin öğrenildiği kaynak kişiler atışmalara verilen, cevap nitelikli manileri hatırlayamamışlardır. Bu nedenle bu manilerin karşılıklı olarak verilmesi söz konusu olamamıştır. Yörede kadınların bir araya gelerek mani atışmaları yapması geleneğinin günümüzde uygulanmıyor olması nedeniyle bu tür manilerin derleneceği uygun bir ortamla karşılaşılmamıştır.

Derlenen manilerde söyleyişi geliştiren ikilemelere yer verilmiştir: inci inci (KM-6), terli terli (KM-8), deste deste (KM-15), çipil çipil (KM-31), sıra sıra (KM-34), dal dal (KM-42), dürüm dürüm (KM-55).

Yörede mani; neşeli zaman geçirmek, kimi duyguları dile getirmek, bir arada yapılan işlerde sıkıntıyı atmak için söylenmiştir.

3.1.3. Ninni

Anne ve çocuğun ahengini, birliğini, yakınlığını ve uyumunu sağlayan ninniler tarih boyu hemen her toplumda var olmuş müzik değeri taşıyan edebi örneklerdir. Anadolu'da ve muhtelif Türk boylarında yaygın olarak kullanılan ninni/ neni kelimesinin ne zamandan beri kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir (Kaya, 1999: 339).

Ninniye Kaşgarlı Mahmud “balu-balu”, Azeri Türkleri “laylay”, Kerküklüler “leyley”, Türkmenler “hu-di: Allah de”, Özbekler “elle”, Kazanlılar ise “bişik cırı: beşik türküsü” adını vermektedirler (Elçin, 1986: 271).

Ninniler çeşitli zaman birimlerinde kuşaktan kuşağa devredilip aktarılan, ezgileri yönüyle çocukları etkileyen ürünlerdir. Ortaya çıkışlarıyla ilgili kesin bilgilere sahip olamadığımız ninniler, çıkış zamanlarındaki asıl şekillerini koruyamamışlardır. Tarihsel, sosyal ve kültürel nedenler, göçler değişikliğe uğramalarına neden olmuştur. Ninniler, söylendikleri toplumun kültürünü yansıtmışlardır (Artun, 2004:180).

Anonim ninnilerin çoğu yedi hecelidir ve mani tipinde kafiyeleşmiştir. Fakat, daha çok âşıklar tarafından söylenmiş olan ve yapı bakımından anonim olanlara nazaran çok daha sağlam olan sekiz ve on bir heceli ninnilere de rastlamak mümkündür (Kaya, 1999: 344).

Ninnileri içerik yönünden incelediğimizde dilek, temenni, sevgi, ilgi, şikayet, üzüntü, ayrılık gurbet, vaad, tehdit ve korkutma konularının çokça işlendiği görülür. Bazen düşünce ve özdeyişlerin söylendiği manilere de rastlarız. Ninnilerin büyük bir bölümü dilek ve temenni içerir. Ninnilerde yerel öğeler, adet ve geleneklerimizle tarih ve sosyal bir çok özelliklerle karşılaşırız. (Artun, 2004: 180).

Konuları bakımından ninnileri şöyle sınıflandırabiliriz:

- 1.Dini ve Kutsal Nitelikli Ninniler
- 2.Efsane, Ağıt Türünden Ninniler
- 3.Dilek ve Temenni Ninnileri
- 4.Sevgi ve İlgi Anlatan Ninniler
- 5.Övgü ve Yergi Nitelikli Ninniler
- 6.Şikayet ve Üzüntü Anlatan Ninniler
- 7.Ayrılık ve Gurbet Anlatan Ninniler
- 8.Vaat ninnileri
- 9.Tehdit ve Korkutma Ninnileri
- 10.Ninni Olarak Söylenen Tekerlemeler (Artun, 2004: 181).

Karataş’tan derlenen ninniler incelendiğinde aşağıdaki tasnif ortaya çıkmaktadır:

- 1-Övgü ve Yergi Nitelikli Ninniler

2-Dilek ve Temenni Ninnileri

3-Efsane, Ağıt Türünden Ninniler

1-Övgü ve Yergi Nitelikli Ninniler

KN - 1

Alnı cirit meydanı

Gözleri berber aynası

Ağzı kalemis kutusu

Kulak kaymakam kaşığı

Parmak yaprak sarması

Kolları mumbar dolması

Karnı peynir tuluğu

..... köstü deliği

Ninni yavrum ninni (K59).

2-Dilek ve Temenni Ninnileri

KN – 2

Anası inek vermiyor memek

Babası deve gelmiyor eve

Halası katır saymıyor hatır

Teyzesi şeker cinsine çeker

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni (K59).

3-Efsane, Ağıt Türünden Ninniler

KN - 3

Nenni yarime de nenni

Nenni yavruma da nenni

Hangisine ben ağlayam

Yarimin omuzları benli (K56).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenen ninnilerden biri dördlük (KN-3) halindedir. Diğerleri dokuz (KN-1), ve altı (KN-2) dizeden oluşmaktadır.

Ninniler ölçü olarak düzenli değildirler. Sadece bir ninni 8’li hece ölçüsüne göre söylenmiştir (KN-3). Diğerlerinin hece sayılarında düzen yoktur.

Bir ninni kafiye şeması bakımında (aaxa) şeklinde söylenmiştir (KN-3). Diğerlerinde belli bir kafiye dizilişi söz konusu değildir.

b. İçerik

Övgü nitelikli ninnide bebeğin çeşitli uzuvları benzetmeler yoluyla övülmüştür (KN-1). Dilek ve temenni nitelikli ninnide bebeğin bir an önce uyuyup büyümesi temenni edilmiştir (KN-2). Efsane, ağıt nitelikli ninniye ise annenin muhtemelen acı bir olay üzerine söylemiş olduğu düşünülebilir (KN-3).

3.1.4. Ağıt

Ağıt, genel olarak bir ölünün, seyrek olarak da kişiyi ve toplumu derinden etkileyen olayların ardından, bu olaylarla ilgili kimselerin başlarına gelenlere, kişiliklerine vb. yanlarına değinen, belli geleneksel eylemlere uyularak belirli bir ezgiyle söylenen, kendine özgü dizelenme ve uyaklanma usulü bulunan bir türkü çeşididir (Koz, 1975: 59).

Bugüne kadar ölüm şiirleri olarak sayılan ağıtları, salt bu çerçevede ele almamak gerekir. Ağıtlar, dar mânada ölüm üzerine, geniş mânada acı ihtiva eden her konuda ortaya konulmuş şiirler olarak görülürler (Kaya, 1999: 243).

Ağıtlar ve ağıt yakmanın çok eski geleneksel temelleri vardır. Divanü LügâT-İT Türk’te geçen Alp Er Tunga (Tonga) sagusu bilinen en eski ağıt metnidir. Bugün bile yurdun bazı çevrelerinde ağıtçılar vardır. Bunlar ücretle tutulan “ağıt yakıcı”lar olup günlerce ölü evinde ağlayarak ölen ile ilgili yeni ağıtlar söylerler (Batur, 1998: 66).

Türkiye’de genellikle ağıt olarak kullanılan bu söz, bazı yörelerde farklı şekilde de kullanılabilir: bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), dil (Doğanşar-Sivas), lâvik (Kırşehir), ölgülü (Burdur), sau (Muş), sızılama (Doğu Anadolu), şin (Elazığ), şivan (Diyarbakır), yakım (İçel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla) (Kaya, 1999: 245).

Türklerde de ağıt yakma geleneği ve yas törenleri önemli bir yer tutmaktadır. Türkler ölenlerin ardında “yuğ” adı verilen törenler düzenlemişlerdir. Bu törenlerde değişik âdetler uygulanmıştır. Örneğin, yas tutanların bağıra çağıra ağladıkları Çin kaynaklarından öğrenilir. Orhun Yazıtları’nda da matem törenlerinde Göktürklerin; saçlarını kulaklarını keserek feryat ettikleri anlatılır. Oğuzların yas âdetleri Dede Korkut Hikâyeleri’nde; feryat ederek ağladıkları, yüzlerini parçaladıkları, saçlarını yoldukları, kardeşlerin akları çıkarıp karaları giydikleri şeklinde tasvir edilir (İnan, 1995: 195-196).

Doğan Kaya ağıtları şu şekilde tasnif etmiştir:

1-Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar

- a.Hastalık Üzerine Yakılan Ağıtlar
- b.Ayrılık Üzerine Yakılan Ağıtlar
- c.Kayıp Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar
- ç.Mutsuzluk ve Acı Üzerine Yakılan Ağıtlar
- d.Ölen kimseler İçin Yakılan Ağıtlar
- e.Öldürülen Kimseler İçin Yakılan Ağıtlar

2-Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar

- a.Askerlik ve Savaş Ağıtları
- b.Sevdalıların Kavuşmaması Üzerine Yakılan Ağıtlar
- c.Boşanma Üzerine Yakılan Ağıtlar
- ç.Kaçak, Kayıp Yahut Esir Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar

3-Gelin Ağıtlar

- a.Kına Türküleri
- b.Başöğme Türküleri
- c.Gelin Alma Türküleri

4-Asker Uğurlama Türküleri

5-Hayvan İçin Yakılan Ağıtlar

- a.Yabani Hayvanlar İçin Yakılan Ağıtlar
- b.Evcil Hayvanlar İçin Yakılan Ağıtlar

6-Belde, Mekan ve Tabiat Parçaları İçin Yakılan Ağıtlar

- a.Sular İçin Yakılanlar
- b.Belde ve Mekanlar İçin Yakılan Ağıtlar

7-Afet ve Felaket Üzerine Yakılan Ağıtlar

- a.Deprem Üzerine Yakılan Ağıtlar

b.Sel Felaketi Üzerine Yakılan Ağıtlar

c.Yangın Üzerine Yakılan Ağıtlar(Kaya, 1999: 275-309).

Karataş yöresinde derlenen ağıtlar şu şekilde tasnif edilebilir:

1-Kişiler İçin Yakılan Ağıtlar

2-Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar

1-Kişiler İçin Söylenen Ağıtlar

KA – 1

Bayram’a Ağıt

Hikayesi: Adalı Köyü’nde hastalanan oğlunu, tedavisi yalnız Ankara’da yapıldığı için o şehre gönderen anne oğlu için endişeyle beklerken bu ağıdı söyler.

Ankara’nın içi ayaz,
Doktorlar da giyer beyaz.
Ver benim çiçeğimi
İşte geldi bahar yaz.

Ankara’da yüksek cerrah,
İnşallah da olur ferah.
Her dert benimle gitmez.
Bunu da iyi etsin Allah!

Ankara’ya Bayram’ım saldım,
İnce fikirlere daldım.
Tez gel Bayram’ım, tez gel!
Ben de yas içinde kaldım (K56)

KA - 2

Altın Dişli Ali’nin Ağıdı

Hikayesi: Eşinin kaybeden kadının çaresizlik içindeyken söylediği ağıt.

Ne söylersem kızım yalan

Hepisi de kurdu plan
 Baban kalkar gelir ise
 Torba tak da kızım dilen (K56).

KA – 3

Gurbetteki Oğullara Ağıt

Hikayesi: Halkın büyük gruplar halinde Almanya'ya işçi olarak gittiği dönemlerde oğulları da İstanbul'a çalışmaya giden kadının duyduğu özlemi anlatan ağıdı.

Alamanya'nın papır
 Palto direkte takılı
 Bizim uşaklar İstanbul'da
 Yağlamış kara kekili (K56).

KA – 4

Hikayesi: Bir cenazede ağıt yakması istenince kadının verdiği cevap.

Ne deyim de ne söyleyim
 Ölü bizim olmayınca
 Bir ölüye ağlanır mı
 Bölük bölük ölmeyince (K56).

KA - 5

Oğlu Olmayan Kadının Ağıdı

Hikayesi: Gelinin oğlu olmadığı için kocası ikinci karısını alacaktır. Düğün hazırlıkları sırasında gelin yukarıdan izler. Bayrak asılmasını, damat tıraşını izlerken bu ağıdı söyler.

Bayrağını erken kaldır
 Davulunu koygun vurdur
 Havaslıklı kayınbabam
 Yengesini dokuz bindir

Yazın yazın ayırsızlık
 Kışın kışın yorgansızlık
 El içinde oğlansızlık
 O da bana kâr ediyor
 Süzün sürmeli eşim süzün
 Kaşın kirpiğinden uzun
 Eğer ki bundan da oğlan olmazsa
 Düğününü kurarım güzün (K.51).

KA – 6

İki Yengenin Ağdı

Hikayesi: Biri diğerinin kuması olan iki hanım, eşlerinin ölümü üzerine birlikte yere çökerek bu ağdı yakarlar.

Oturalım sıra sıra
 Ağlayalım bölük bölük
 Bize dulluk yakışır mı
 Arkamızda tura belik (K.50).

KA – 7

Zop Musa'nın Ağdı

Hikayesi: Zop Musa lakaplı kişi Ankara'ya takım elbise ısmarlamıştır. Giyemeden ölür.Eşinin yaktığı ağıt:

Hastadır yar eşim hasta
 Su veren yok altın tasta
 Bu takımı diken usta
 Hayırlı olsun demedin mi (K49).

KA - 8

Şadiye'nin ağdı

Kele Durdu kele Durdu
 Felek kanadımı kırdı
 Bu can dedikleri durdu

Bir fincancık zehir verdi (K47).

KA - 9

Oğula Ağıt

Hikayesi: Kendisi 80 yaşında iken, öğretmenlikten yeni emekli olmuş oğlunun kanser hastalığından kaybeden annenin ağıdı.

Dur diyorlar durulur mu

Deli gönül yorulur mu

Dokuz ay karnımda götürdüm

Kara yere verilir mi

Yola baktım yollar tozuyor

İki kişi gelmiş mezarımı kazıyor

Ne yatıyon kuzum

Anan bacın deli olmuş geziyor (K47).

KA – 10

Bebeğe Ağıt

Hikayesi: Bebeğini kaybeden anne, bebeğin yerine taşı kundaklar. Haline gülenler olur.

Güpür güpür geliyorlar

Taklit edip gülüyorlar

Bu ne diye gülüyorlar

Uyansana taştan bebek (K56).

KA- 11

İki Oğula Ağıt

Hikayesi: Göç sırasında iki oğlunu birden kaybeden babanın yaktığı ağıt.

Tokat'tan da gelir bakır

Gittiğimiz yollar Tekir

Bir yılda ikisin' verdim

Biri Ali, biri Bekir. (K56).

KA – 12**Oğula Ağıt**

Hikayesi: Çiçek hastalığının salgın olduğu dönemlerde komşuların çocuğu çiçek çıkarınca “Madıraptan çıksın” diyerek hastalığın iltihabını alıp kendi çocuklarına geçirirler. Amaç çocuğun hastalığa karşı aşılınmış olmasıdır. Fakat çocuk ölür. Bunu vızdoğlu(o dönem gayrimüslimlere verdikleri ad) nun nazar etmesine bağlarlar. Yayladan cereler dolusu üzüm, harnup, pekmez... ile dönerken çocuk da atın üzerindedir. Gayrimüslim “Bu çocuk kimin?” diye sorunca annesi” Benim.” der. Kadın bunun üzerinde “Beniiim!” diyerek ağzına öykünür. Bu olayı hatırlayan anne ise çocuğuna nazar değdiğini anlatmaya çalışır. Babası yakasını yırtar.

Babanın yakası yırtık
Benim de ciğerim ezer
Biz yayladan gelir iken
Vızdoğlular etti nazar (K 56).

KA – 13

Hikayesi: Yeni evlendirdiği çocuğu ölen kişinin ağıdı.

Ben oynarım oyununu
Güzün kurdum düğününü
Eline peşkir attığım
Bilemiyom kayınımı (K56).

KA – 14

Esk’ ırmağın akıntısı
Koca dutun yıkıntısı
Halil Efendi düğün kurmuş
Hani bunun okuntusu

Hendekli’de büyük tarla
Otunu döver beş yüz bekar
Sabah kahvaltısı gider
Altı kaymak üstü şeker

Gül ağacı boğum boğum
 Gül yaprağın döktü böğün
 Ali'min çifte gelini
 Bülbül oldu öttü böğün (K56).

KA – 15

Adil'in Ağdı

Hikayesi: Sekiz yaşındayken ırmakta boğulup ölen oğul için yakılmış bir ağıttır.

Esk' ırmağın dibi derin
 Sabaha kadar kuzum yatmış serin serin
 Büyümüş de Adil oğlum
 Gel alayım sana gelin (K56).

KA – 16

Hacı'nın Ağdı

Hacım hacım akıyor
 Hacım bana bakmıyor
 Çok güller kokuladım
 Hacım gibi kokmuyor

Hacımanın odasını
 Alırım gadasını
 Ağzım ile sularım
 Küçücük odasını (K11).

KA – 17

Selver'in Ağdı

Hikayesi: Selver'in babası Yemen'e gitmiş. Yedi sene seferberlikte askerlik yapmış. Kızı sonradan olmuş, tek kızıymış. Yemen'den kına getirmiş, kızının saçına yakmış. Kızı ölünce bu ağdı yakmışlar.

Ata binmiş Selver kızım
 Örgü bölük cığış cığış

Paşa da şurdan geliyor
Ah Selver'im şöyle savuş

Bir fincancık kahven içtim
Öldüm öldüm kusamadım
Telli kundurayı giydim
Birin birin basamadım

Kızım kızların içinde
Yemen kınası saçında
Sallanıyor ah Selver'im
Zeytinbeli'nin içinde

Karlı dağlar karsız dağlar
Karın erir suyu çağlar
Benim kızım Selver kızım
Yağlığını kıytık bağlar

Ilıman'ı gezdim geldim
Umudumu üzdüm geldim
Hoş geldin Bektaş dayısı
Odasını yazdım geldim

Selver kızım su çekiyor
Oturmuş ıstar dokuyor
Hoş geldin Hürü bibisi
Kızlar belğin söküyor (K 56).

KA – 18

Gelin Ayşe Ağdı

Hikayesi: Kendini ırmağa atan Gelin Ayşe için yakılmıştır.

Ali Çavuş dövdü m'ola
Dizi taşa deydi m'ola

Yengesine yenilmez Ayşe'm

Ali Çavuş dövdü m'ola

Ali Çavuş Ali Çavuş

Yandığım dövme çavuş

Herekesi su yolunda

Ayşe'm ellerin dilinde

Yirmi yedi gün oluyor

Daha aynası belinde

Ali Çavuş Ali Çavuş

Yandığım dövme çavuş

Koyun gelir kuzuyunan

Ayakların tozuyunan

Gelin Ayşe'm sele gitmiş

Yanı körpe kızıyınan

Koyun gelir yata yata

Çamurlara bata bata

Gelin Ayşe'm sele gitmiş

Çamurlara bata bata (K56).

2-Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar

KA – 19

Hikayesi: Bir dönem, tarlaları haşere basması sonucunda toprak ağaları zarar etmiş ve köylü, ekonomik yönden büyük sıkıntı çekmiştir. Köylü bu durumu bir ağıtla anlatmakta ve hükümetten yardım istemektedir.

Sazlığı bürüdü duman

Ağaların hali yaman

Bir zehir de sen gönder

Aman hükümetim aman

Sabaha kadar motor işler
Kurtlar elmaları dişler
Başımıza gelmedi böyle işler
Yardım eyle hükümetim

Tarlalarda olur kürek
Hiç kalmadı bizde yürek
Sana kahırlanıyok mevlam
Bize de geçim gerek (K 56).

KA – 20

Asker Ağdı

Hikayesi: Oğlu, arkadaşının baskısıyla erken yaşta askere giden kadının ağdı.

Kozalar da olmuş çiçek
Ciğerime değdi bıçak
Adana'ya küstü isen
Gel de İstanbul'a göçek

Kozalarda olmuş pambık
Kızlar ister çeyiz sandık
Tez gel kara gözlüm tez gel
Biz de gurbetten usandık

Kozalarda olmuş tarak
Hiç gitmiyor benden merak
Yakın değil ki kara gözlüm
Hemen hemen yanına varak

Yaşar'ım da mektup yazar
Yavrum gurbet elde gezer
İresmine baktım mı

Yaşarım hepisinden güzel.

Yaşarım da beni andı
 Durdukça yüreğim yandı
 Askerliği kolay belledi
 İzzet'in sözüne kandı (K56).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenen ağıtların tamamının dörtlük nazım birimine sahip olduğu görülmektedir (KA-1, KA-2, KA-3, KA-4, KA-5, KA-6, KA-7, KA-8, KA-9, KA-10, KA-11, KA-12, KA-13, KA-14, KA-15, KA-16, KA-17, KA-18, KA-19, KA-20, KA-21). Ağıtlardan bir tanesi nakaratlı yazılmıştır. Bu, dörtlüklerden oluşan ve nakaratı iki dizeden oluşan bir ağıttır (KA-21).

Ağıtların tamamına yakını 8'lik hece ölçüsüyle yazılmıştır (KA-1, KA-2, KA-3, KA-4, KA-5, KA-6, KA-7, KA-8, KA-10, KA-11, KA-12, KA-13, KA-14, KA-16, KA-17, KA-18, KA-19, KA-20).

Nazım şekillerine bakacak olursak; derlenen ağıtlardan bir kısmı (aaxa) Mani tipi kafiye düzenine (KA-1, KA-2, KA-3, KA-5, KA-9, KA-11, KA-13, KA-15, KA-16, KA-18, KA-19, KA-20), bir kısmı (aaab) koşma nazım düzenine (KA-7, KA-10) sahiptir. Kafiyesi düzensiz olan ağıtlar ise şunlardır: (KA-4, KA-12, KA-14, KA-17).

b. İçerik

Karataş yöresinde derlediğimiz ağıtların büyük çoğunluğu kişilere yakılmış ağıtlardır (KA-1, KA-2, KA-3, KA-4, KA-5, KA-6, KA-7, KA-8, KA-9, KA-11, KA-12, KA-13, KA-14, KA-15, KA-16, KA-17, KA-18). İçlerinden ikisi sosyal olaylar üzerine yazılan ağıtlardandır (KA-19, KA-20).

Ağıtlar çoğunlukla bir veya birkaç evlat kaybının verdiği acı (KA-9, KA-10, KA-11, KA-12, KA-13, KA-15, KA-16, KA-17), eşin kaybının verdiği acı (KA-2, KA-6, KA-7), gurbet ve ayrılığın verdiği acı (KA-1, KA-3), çocuksuzluk acısı (KA-5), askere gönderilen evlat için duyulan endişe (KA-20) üzerine yazılmıştır. Ağıtlardan biri tarlaları haşere kaplaması sonucu oluşan perişanlığı anlatarak sosyal bir olaya da tanıklık etmiştir (KA-19).

Bazı ağıtların, Çukurova yöresinde bilinen bazı ağıtların değişikliğe uğratılarak söylenmiş hali olduğu görülmektedir (KA-17, KA-18).

Karataş yöresinden derlenen ağıtlardan anlaşıldığı üzere yörede ağıt geleneği varlığını sürdürmektedir. Halkın bir kesimi ölüm, kuraklık, hastalık gibi durumları ağıtlarla anlatmaya devam etmektedir.

3.1.5. Tekerleme

Anonim halk şiiri içerisinde değerlendirdiğimiz tekerlemelerin pek çoğu, mani, ninni, ağıt gibi müstakil kullanıma sahip değillerdir. Çeşitli vesilelerle bir araya gelindiğinde, oyunlar sırasında, bir dilek-dua sırasında ve daha birçok ortamda, kendilerine kullanım alanı bulurlar. Belli bir konuları yoktur. Bu özelliklerinden dolayı metin olup olmadıkları dahi tartışılabilir. Yapı itibarıyla manzum özellik gösterdiğinden, anonim şiir çerçevesinde ele almak gerekir (Kaya, 1999: 545).

Tekerlemeler; şekil, konu, muhteva ve işlevleri bakımından sınırları tam ve kesin olarak çizilememiş halk edebiyatı ürünleridir. Bunun en önemli sebebi, tekerlemelerin daha çok bilmece, âşık şiiri, masal, ninni, oyun, halk hikâyesi, halk tiyatrosu gibi pek çok halk edebiyatı folklor türünün içinde yer almaları olsa gerektir. Ancak başka hangi türle ilişkili olursa olsun yine de tekerlemeleri farklı kılan şekil, muhteva ve anlatım özelliklerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca diğer türlerden tamamen bağımsız olan tekerlemeler de vardır. Tekerleme türü daha ziyade çocuk folkloru ürünlerinde göze çarpar. Tekerlemelerin anlatımlarındaki çocuksu üslûp da bunun bir yansımasıdır. Ancak bazı âşık edebiyatı ürünlerinde ve masalarda bulunan ve "tekerleme" olarak adlandırılan mizahî ve manzum konuşmalar büyüklere mahsus özellikler göstermektedir (Duymaz, 2002: 9).

Tekerlemelerin bazılarında anlam yoktur. Ritmi küçük yaştan itibaren ruhu harekete getiren, zevk uyandıran bir sebeptir. Ahenkli oldukları için bilhassa çocuklarda manzum eserlere karşı zevk uyandırmada mühim rol oynarlar (Köksal, 1985: 129).

Tekerleme, çeşitli Türk boylarında şu adlarla bilinir: Azerbaycan Türkleri Âşık Edebiyatında, "tekerleme", çocuk folklorunda, "sanama" , Dobruca Tatarları masallarında; "tekerleme", Gagauzlarda; "tekerleme, sayılmak, badaşmak" , Kazak Türklerinde; "ölen (hayvan tekerlemeleri için), tekerleme" , Kırgız Türklerinde "canılmaç" , Kıbrıs ve Makedonya Türklerinde; "tekerleme" , Özbek Türklerinde; "bala

koşukları, sanaş, sanak" , çocuk folklorunda; "sayılmak" ve Türkmenistan'da "sanavaç" (Kaya, 1999: 546).

Tekerlemeler şöyle tasnif edilebilir:

- 1.Masal Tekerlemeleri
- 2.Oyun Tekerlemeleri
- 3.Tören Tekerlemeleri
- 4.Bağımsız Söz Cambazlığı Değerinde Tekerlemeler (Boratav, 1969: 146).

Karataş'tan derlenen tekerlemeler ve konularına göre sınıflandırması şu şekildedir:

- 1.Oyun Tekerlemeleri
- 2.Dilek Tekerlemeleri

1- Oyun Tekerlemeleri

KTE - 1

İğne miğne
 Ucu düğme
 Fil filince
 Kuş tüyünce
 Horoz öttü
 Tavuk tepti
 Bülbül kızı selam etti
 Selamına dua etti
 Açlık balçık
 Sana dedim sen çık (K9, K14).

KTE-2

Fadime fas
 Altın tas
 Tahta çürük
 Mıh tutmaz
 Fadime küçük

Söz tutmaz (K27).

KTE-3

Hastayım hasta
Canım ister pasta
Gel gidelim dansa
Orda yersin pasta (K8, K9).

3- Dilek Tekerlemeleri

KTE-4

Biz yedik Allah arttırsın
Sofrayı kuran kaldırsın (K27).

KTE-5

Ay gördüm Allah
Amentü Billah
Ne günahım varsa
Affeyle Allah (K34).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenen tekerlemelerde nazım biçimi düzenli değildir. Kafiye düzeni kesin bir kurala bağlı değildir. Kafiye, ses tekrarları ve hayal öğeleriyle manzum tekerleme olma özelliği gösterirler (KTE-1, KTE-2, KTE-3, KTE-4, KTE-5).

b.İçerik

Derlenen oyun tekerlemelerin bir kısmı sayısmadır (KTE-1, KTE-3). Oyunlarda ebe olacak kişiyi belirlemek üzere söylenmektedirler. Bu sayısmalar kafiyeyle sözcük ve cümlelerden oluşmakla birlikte anlama önem verilmemektedir.

İki tekerleme dilek tekerlemesidir (KTE-4, KTE-5). Bunlar o anki duyguların dışı vurumudur. Tekerlemelerden biri yemekten sonra (KTE-4), diğeri ise ayın hilal hali görüldüğünde söylenmektedir (KTE-5).

Derlene tekerlemelerin içinde başlı başına bir oyun olan bir adet tekerleme de bulunmaktadır (KTE-2).

Tekerleme söyleme geleneği oyun zamanlarında kullanılmak suretiyle sürdürülmektedir. Bu tekerlemeler genellikle oyun sırasında yaşıtlardan, kitaplardan ve okuldan öğretmenlerden öğrenilmektedir.

3.2. Manzum-Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.2.1. Bilmece

Anonim edebiyat ürünü “bilmece”nin çeşitli tanımları bulunmaktadır: “Bütün uluslarda örnekleri görülen çok eski bir sözlü halk edebiyatı türü. Her toplumda hoşça vakit geçirmek amacının doğurduğu yaygın bir zeka ve söz oyunu.”(Akalin; 1954: 49-50). “Bilerek karışık hale getirilmiş ya da çift anlamlı olarak sorulmuş, dikkatli ve çoğu zamanda zekice bir yanıt gerektiren soru. Eskiden beri pek çok uygarlıkta folklorun bir parçası olan tahmin oyunu (A.B.; 1990,C.4: 167). “Bir şeyin adını söylemeden bazı niteliklerini üstü kapalı bir şekilde anlatarak onun ne olduğunu bilmeyi dinleyene veya duyana bırakan oyun. Bilmeyen şey muamma.”(M.L.1964, C.2: 379-380).

Bilmeceler, kafa karışıklığı yaratmak veya cevabı bilmeyen kişilerin nüktedanlığını denemek amacıyla oluşturulmuş sorulardır (Abrahams, Dundes, 2007: 119).

Bilmeceler, milletin ortak vicdanından doğmuştur; toplumun okuma-yazma bilip bilmemesi ile alakası yoktur. Çok eski dönemlerde bile bilmeceler kullanılmakta idi. Bilhassa henüz okula gitmeyen çocuklar arasında yaygındır. Medeniyet ilerledikçe, yazı ve okuma oranının gelişmesine bağlı olarak, bilmeceler de değişmiştir. Önceleri bütün millet fertlerine has ve ait iken, sonraları milletin değişik zümrelerine ait bilmeceler meydana çıkmıştır (Köksal, 1985: 119).

Bilmeceler eski zamanlarda muhtemelen taşıdıkları ritüel niteliği gösteren bir çok kalıntı ve izleri korumuştur (Artun, 1997: 160).

Bilmeceler uygun ortam, yaş grubu, kültür düzeyi, inanç yapısı vb. durumlar göz önüne alınarak seçilir. Usta bilmece sorucular dinleyicileri bilmecenin gizemli dünyasına sokarlar. Bilmece sorarken ortamı bozanlar, gürültü edenler uyarılır. Bilmecelerin cinsi söylendiği toplumun kabullerine göre belirlenir. Topluluğun, kadın, erkek karışık olmasına göre bilmeceler belirlenir (Artun, 1997: 162).

Sonuçta, geleneksel hafızaya yardımcı araçlar, kelime bulmacaları olarak düşünülmelidir. Bunlar kafiye, sözler, kelimeler ve diğer yöntemlerdir, zor olayların hafızaya alınmasına yardım etmek için tasarlanmaktadır. Hafızaya yardımcı aletler heceleri hatırlamak, coğrafik olayları, bilimsel kuralları, denizcilik kurallarını ve diğer birçok olayların yazımını hatırlamak için vardır (Brunvand, 2007: 142).

Bilmeceler, şekil ve içerik yönünden aşağıdaki başlıklarda toplanabilir:

- 1.Cevabı Tek Olan Bilmeceler
- 2.Cevabı Birden Çok Olan Bilmeceler
3. Bilgi Ölçen Bilmeceler
4. Kelime Parçalarının Özellikleri Üzerine Kurulan Bilmeceler
5. Şaka Alay Üzerine Kurulan Bilmeceler
- 6.Cevabı Soru İçinde Olan Bilmeceler (Artun, 2004: 201)

Karataş'tan derlenen bilmeceler ve şekil ve içerik yönünden sınıflandırması aşağıdadır:

- 1-Cevabı Tek Olan Bilmeceler
- 2-Cevabı Birden Çok Olan Bilmeceler

1- Cevabı Tek Olan Bilmeceler:

KB1. Bir ağacım var

İçi meyve dolu,

Anahtarı Allah'tan

Anahtarı taş (Ceviz) (K28).

KB2. Odun; ne gökyüzünde, ne yeryüzünde (Kayık) (K28).

KB3. Bir tencerem var dağda; taşar dökülür, kapaksız (Karıncı) (K28).

KB4. Denizde yaşar, altın gibi parlar, Allah sadece suda yaratmıştır (Balık) (K27).

KB5. Sırtı siyah, bağı beyaz, kuyruğu çatal gibidir (Kırlangıç) (K28).

KB6. Eşek değirmene girer; kuyruğu dışarıda kalır (Kaşık) (K28).

KB7. Benim dört sultanım var, iki dağın arasında, ne yağmur değer ne çamur değer (İnek memesi) (K27).

KB8. Uçar, konar, gözleri pörtlük, ayakları testere (Çekirge) (K27).

KB9. Yanımda bir testi var, içinde baykuş yavruları var (Çökelek) (K27).

KB10. Benim bir odam var, sıvanmış, kireçlenmiş; ama ne penceresi ne kapısı var: (Yumurta) (K27).

KB11. Yanımda bir Arap kızı var. Boyanmış, sürme çekmiş, dükkanda duruyor (Acebek) (K27).

KB12. Sen ona vurursun, o sana vurur, daha sonra düşeni yersin (Elek) (K27).

KB13. Siyah tavuk, kuyruğu kesik, yedi tavuktan seçtim (Tavus Kuşu) (K28).

KB14. Fıstık kadardır, bin gözü vardır (Terzi yüzüğü) (K28).

KB15. Küçük çok küçüktür. Dut ağacı boyunda olur (Tütün) (K28).

KB16. Dedem odada oturur, elini duvara götürür (Soba) (K28).

KB17. İçi sarı, dışı kara (Kazan) (K67).

KB18. Kendi bohçada, sesi bahçede (Bebek) (K8).

2-Cevabı Birden Çok Olan Bilmeceleer

KB19. Bazıları güneş çıksın der; bazıları çıkmasın. Birisi der “İster çıksın ister çıkmasın, yük zaten yükümdür “(Gölgelik, insanlar, direk.) (K28).

Değerlendirme

Karataş yöresinden derlenen bilmeceleerde, bitkiler ve onların mahsulleri ile ilgili bilmeceleerde cevap bir bitki ve onunla ilgili bir nesne olmaktadır (Ceviz, acebek...) (KB-1, KB-11, KB-15).

Eşya ile ilgili olan bilmeceleerde cevaplar, kayık, kaşık, elek, terzi yüzüğü gibi eşyalardır (KB-2, KB-6, KB-12, KB-14, KB16, KB17).

Hayvanlarla ve onların mahsulleriyle ilgili bilmecelerde karınca, balık, kırlangıç, çökelek vb. cevaplar görülmektedir (KB-3, KB-4, KB-5, KB-7, KB-10, KB-13).

Bilmecelerde tasvirler ve ustaca yapılmış benzetmeler göze çarpmaktadır (KB-11 KB-2, KB-3, KB-4, KB-5, KB-6, KB-7, KB-8, KB-9, KB-10, KB-11, KB-12, KB-13, KB-14, KB-15, KB-16, KB-17, KB-18).

3.2.2. Atasözü

Atasözlerinin halk edebiyatı türü olarak, düz konuşmadan bağımsız bir varlığı düşünülemez; yani atasözleri masal ve türkü gibi durup dururken tek başına söylenmez. Atasözünün düz konuşmadaki bazı söz kalıplarından farkları onların birtakım ayırıcı nitelikte biçim ve içerik özelliklerindedir: kısalık, kesinlik anlatımdaki aydınlık gibi...(Boratav, 1997: 152).

Türk atasözlerinin yazıya geçirilmiş en eski örneklerine 8. yüzyılda Orhun Abideleri'nde rastlanmaktadır. Göktürk alfabesiyle yazılan yazılı kaynaklarda 20 kadar eski Türk atasözü tespit edilmiştir (Sertkaya, 1983:275). Yirminci asır başlarına kadar "Atalarsözü" şeklinde söylenen ve Osmanlıca'da "Darbimesel", eski Türkler'de "Sav" diye adlandırılan atasözlerinin tarih boyunca Türk toplumlarındaki yeri ve önemi çok büyüktür. Bu itibarla Atasözleri millî unsurlardır. Halk, bu sözlerin kutsallığını ve inandırıcılığını ortaya koymak için; "Atasözü, Kur'an'a girmez amma, yanında gelişir." Şeklinde değerlendirmeye tâbi tutmuştur (Köksal, 1985: 109).

XI. Yüzyıldan sonra "örnek, benzer, anlamlı, dokunaklı söz" anlamına gelen "mesel" ve "mesel getirmek, duruma uyan yaygın bir söz söylemek" anlamında "darbimesel" terimleri hem yazı dilinde hem de halk arasında yaygınlık kazanmıştır. Son yüzyılda ise yerel ağızlarda çeşitli terimler yaşamaktaysa da "atasözü", "atalar sözü" Türkiye Türkçesine yerleşmiştir (Batur, 1998: 603).

Atasözleri kalıplaşmış (klişe haline gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş bir biçimdir, sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi söz diziminin biçimi de bozulamaz (Artun, 2004: 227).

Pertev Naili Boratav atasözlerini iki ana başlık altında toplamıştır:

1. Asıl atasözleri

a. Bir Yargıyı ya da Bir Gözlemi Kapsayan Atasözleri

b. Dolambaçsız, Açık Öğüt, Akıl verme ya da Yasaklama Biçimindeki Atasözleri

c. Fıkra Edası Taşıyan Atasözleri

2. Atasözleri Değerinde Deyimler (Boratav, 1969: 130-131).

Karataş'tan derlenen atasözleri yukarıdaki sınıflandırmaya göre değerlendirilmiştir:

-A-

KAS – 1

Allah'ın ondurmadığını peygamber sopayla döver (K56).

KAS – 2

Ayrığı çek, köküne bak (K47).

KAS - 3

Anasına bak kızını al, sandıktaki bezini al (K66).

-B-

KAS – 4

Birine iyilik yaptıysan başa kakıcı olma (K.52).

KAS – 5

Baba evi zindan evi, koca evi meydan evi (K70).

KAS - 6

Baba, oğula bir bağ bağışlamış; oğul babaya bir salkım üzüm yedirmemiş (K45).

KAS – 7

Baba evi dök devir ,koca evi çek çevir (K71).

-C-

KAS – 8

Cahille gitme yola, başa getirir bela (K53).

KAS - 9

Canı yanan eşek, attan pek kaçır (K8).

-Ç-

KAS – 10

Çok gezen, çok laf beller (K46).

-D-

KAS –11

Delikli taş yerde kalmaz, deli kız evde kalmaz(K66).

KAS – 12

Deve deveden geviş, kız anadan nakış öğrenir (K66).

KAS -13

Doğru duvar yıkılmaz (K46).

KAS – 14

Domuza niye boynun kalın diye sormuşlar, kendi işimi kendim yaparım demiş (K69).

KAS - 15

Dört kardeş birbiriyle geçinmez, kırk bacanak geçinir (K69).

-E-

KAS – 16

Ecel geldi cihane baş ağrısı bahane (K66).

KAS - 17

El eli yıkar; el de döner yüzü yıkar (K52).

KAS – 18

Ele dersin dört olur, içine atsan dert olur (K66).

KAS - 19

Eşeğe “Marifetin ne?” demişler; kuyruğunu kaldırmış cart diye(K66).

-G-

KAS – 20

Gelin halı getirdi; kendi serdi, kendi oturdu (K69, K76).

KAS - 21

Göç geri dönerse topal it ilerde olur (K69).

KAS - 22

Göz ağlamazsa öz ağlamaz (K.56).

KAS - 23

Gelin kalktı, köyü yıktı (K56).

- H -

KAS – 24

Her tavuk zibilliğinde kubarır (kabarır) (K66).

KAS - 25

Horoz kendini çöp tepesinde görmüş de müezzin oldum bellemiş (K69).

- İ -

KAS - 26

İki eltinin ... bir dereye bile karışmaz (K76).

KAS - 27

İki çuval bir harar, herkes menfaatini arar (K47).

-K-

KAS – 28

Kaldık oğul eline mudara et geline (K66).

KAS – 29

Kaynana geline hoş varmaz (K75).

KAS - 30

Kalkacağın yerde oturucu olma (K.52).

KAS – 31

Kargaya b..un ilaç demişler, gitmiş denizin ortasına yapmış (K47).

KAS – 32

Kedi sirke içerse deveye meydan okur (K68).

KAS – 33

Keçeyi suya atmış, çıkan yerini taşlar (K52).

KAS – 34

Keçeyi suya at, gelen yere çök (K46).

KAS – 35

Kızınla komşu ol, oğlunla oba ol (K59, K66).

KAS – 36

Kız anadan beller kapı gezmeyi, oğlan babadan beller sofra düzmeyi (K.56).

KAS – 37

Kişi kişi, tırnağın varsa başını kaşı (K47).

-L-

KAS - 38

Laf kuyuda kalır (K.56).

- O -

KAS – 39

Odun küsmüş dağa, dağın haberi yok (K75).

KAS - 40

Oğlan büyür tahtı büyür, kız büyür bahtı büyür (K23).

- Ö –

KAS – 41

Öleceğimi bilsem mezarımı kazarım (K46).

-S-

KAS – 42

Sonradan görmüşle komşu olma, kındırayla (dikenli bir sazlık, ot) g.t silme (K56).

KAS - 43

Söyleme anam söyleme özümde yok; dökme suyla değirmen dönmez (K46). (K.56).

-T-

KAS - 44

Taş taşa değmeden duvar olmaz (K54).

KAS - 45

Tilkinin yüzüne bak, sütünü öyle sağ(K69).

KAS - 46

Tosbağayı havadan atmışlar, o bağda olmazsa bu bağda olur (K66).

KAS - 47

Tek taş duvar olmaz (K47).

-Ü-

KAS - 48

Ürümelerini bilmeyen it, ağıla getirir kurt (K38).

-V-

KAS - 49

Varıp gören ökçe, işi gören akçe (K.56).

-Y-

KAS - 50

Yalanın ipi kısadır (K58).

KAS – 51

Yengenin gemisi yürümüş, eltinin gemisi yürümemiş (K76).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenilen atasözlerinden bir kısmı tek yargıyı bildirmektedir (KAS-1, KAS-4, KAS-9, KAS-10, KAS-13, KAS-21, KAS-22, KAS-24, KAS-26, KAS-29, KAS-30, KAS-32, KAS-37, KAS-38, KAS-41, KAS-44, KAS-47, KAS-48, KAS-50).

Atasözlerinin bir kısmı ise birden çok yargı bildirmektedir (KAS-2, KAS-3, KAS-5, KAS-6, KAS-7, KAS-8, KAS-11, KAS-12, KAS-14, KAS-15, KAS-16, KAS-17, KAS-18, KAS-19, KAS-20, KAS-23, KAS-25, KAS-27, KAS-28, KAS-31, KAS-33, KAS-34, KAS-35, KAS-36, KAS-40, KAS-42, KAS-43, KAS-45, KAS-46, KAS-49, KAS-51).

Atasözleri, çoğunlukla geniş zaman kipinde kurulmuştur (KAS-1, KAS-5, KAS-9, KAS-10, KAS-11, KAS-12, KAS-13, KAS-15, KAS-17, KAS-18, KAS-21, KAS-22, KAS-24, KAS-26, KAS-27, KAS-29, KAS-32, KAS-36, KAS-38, KAS-40, KAS-41, KAS-44, KAS-47, KAS-48, KAS-49, KAS-50).

Bazı atasözlerinin ise emir kipinde kullanıldığı görülmektedir (KAS-2, KAS-3, KAS-4, KAS-8, KAS-30, KAS-34, KAS-35, KAS-37, KAS-42, KAS-43, KAS-45).

Öğrenilen geçmiş zaman ve görülen geçmiş zaman kiplerinde (KAS-6, KAS-14, KAS-16, KAS-19, KAS-20, KAS-23, KAS-25, KAS-28, KAS-31, KAS-33, KAS-39, KAS-46, KAS-51).

b. İçerik

Derlenilen atasözlerinin tamamına yakını asıl atasözleridir. Bunların çoğu dolambaçsız, açık öğüt, akıl verme ya da yasaklama biçimindeki atasözleridir (KAS-1, KAS-2, KAS-3, KAS-4, KAS-5, KAS-6, KAS-7, KAS-8, KAS-9, KAS-10, KAS-11, KAS-12, KAS-13, KAS-15, KAS-16, KAS-17, KAS-18, KAS-21, KAS-22, KAS-24, KAS-26, KAS-29, KAS-30, KAS-32, KAS-34, KAS-35, KAS-36, KAS-37, KAS-38, KAS-40, KAS-41, KAS-42, KAS-43, KAS-44, KAS-45, KAS-47, KAS-48, KAS-49, KAS-50). Bir kısım atasözleri ise fıkra edası taşımaktadır (KAS-14, KAS-19, KAS-20, KAS-23, KAS-25, KAS-28, KAS-31, KAS-33, KAS-39, KAS-46, KAS-51). İki atasözü ise atasözü değeriinde deyimler arasında gösterilebilir (KAS-5, KAS-7).

Derlediğimiz atasözlerinde ahlak, dürüstlük, akıl, dostluk, elindekinin kıymetini bilme, haddini aşmama, büyüklere saygı, cömertlik, misafirlik, sabır, yardımlaşma, yoksulluk vb. konular işlenmiştir.

Atasözlerine bakılarak yöre insanının yaşam biçimi, ekonomik durumu, geçim kaynakları hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

3.2.3. Deyim

Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözlere deyim denir....Deyimler de atasözleri gibi toplumun ortak malı olan eski sözlerdir. Göktürk Yazıtları'nda adak kamaştırmak (ayağı burkul-mak), atı küsi yok bulmak (adı sanı yok olmak), közi kaşı yablak bolmak (gözü kaşı fena olmak), sabın sımak (sözünü kırmak), il tutmak (yurt tutmak), kara budun (halk tabakası), udısıki kelmek (uykusu gelmek) gibi deyimlere rastlanır (Batur, 1998: 617).

Deyimlerin pek çoğu cümle yapısında olmadığından hüküm anlamı da yoktur. Atasözlerinin ise –fiilleri söylenmemiş olsa bile- bir hüküm anlamı vardır (TDEA; c.1, 1977: 216). O halde deyimler; bağımsız, klişeleşmiş sözler olup müstakil olarak bir hüküm, bir öğüt, bir emir mahiyeti taşımazlar (Köksal, 1985: 113).

Karataş yöresinden derlenen deyimler şunlardır:

- D -

KD – 1

Derelerden su getirmek (K72).

- E -

KD – 2

Eli ağzında kalmak: Çok şaşırmak (K66).

- G –

KD – 3

Gabalapazar iş yapmak: Bir işi baştan savma yapmak (K66).

KD - 4

Gadasını almak : Birinin başına gelebilecek bütün kötülükleri üstüne almak (K11).

- H -

KD - 5

Hopunda gezdirmek : Çocuğu sırtında gezdirmek (K66).

- K -

KD - 6

Koyunu kuzuya karıştırmak (K66).

- M -

KD – 7

Mudara etmek : Dost gibi görünmek, yüze gülmek (K66).

- O -

KD - 8

Okkayı sermek (K11).

- V –

KD – 9

Velveleye vermek : Gereksiz heyecana düşürmek (K60).

- Z -

KD – 10

Zambır kalkmak: Çok sinirlenmek (K73).

Değerlendirme

Değerlendirmeye alınan deyimlerin yöreye ait deyimler olmasına özen gösterilmiştir. Derlenen deyimler yörenin günlük yaşamında işlek olarak kullanılan, söyleyişi zenginleştiren ifadelerdir.

3.2.4. Alkış-Kargış

Alkış en kısa ve kestirme biçimiyle, iyi dilek bildiren sözdür (Akalın, 1990: 28). Fiziksel, ruhsal, ekonomik ve dinsel gereksinimlerin doğurduğu iyi dilek bildiren, etkisini anlatımdaki özenmişlikten, imge, düşünme ve çağrışım buluşlarındaki başarıdan alan, kalıplaşmış sözlere alkış; Tanrının sevgi ve ilgisinden mahrum olmayı, güvenme ve gönül kırıklığını, hak edilen cezayı, öfke ve kızgınlık içinde anlatan olumsuz sözlere de kargış denir (Batur, 1998: 629).

Ortak dilimizdeki “Allah emeklerin(iz)i zayi etmesin, Allah gönlün(üz)e göre versin, Allah işin(iz)i rast getirsin, Allah utandırmasın, Allah namerde muhtaç etmesin...gibi hayır dualar büyük bir çoğunluğuyla, Türkler’in dini inanışlarından kaynaklanan kalıp sözlerdir. Anadolu ağızlarındaki örnekler içinde, ortak dilimizdekiler kadar yaygın ve tanınmış olmayan öğeler de vardır ki, değişik aktarmalardan yararlanan, sanatlı anlatımların örneği olan bu sözlere örnekler vermek istiyoruz: Erzurum’dan derlenen, Ağ sahal tarayasın (Ak sakal tarayasın) (Dede, Erzurum, 5345) duası, dolaylı bir anlatımla, bir kimsenin uzun yaşaması dileğini söze dönüştürmekte, ad aktarmasıyla değişik ve ilginç bir anlatım sağlamaktadır(Aksan, 2003: 169-170).

Karataş yöresinden derlenen alkış ve kargışlar şunlardır:

Alkış

- A -

KAL - 1 -

Allah ömrümden alsın, ömrünüze versin (K56).

KAL - 2 -

Ayağına taş değmesin (K56).

KAL - 3 -

Allah son gününde güldürsün (K56).

KAL – 4 –

Allah, Muhammet ümmetine çoluk çocuğunu esirgesin (K11).

KAL – 5 –

Allah kötüyle terbiye etmesin (K11).

KAL – 6 –

Allah ciğerini yakmasın (K11).

KAL – 7 –

Allah son gürlüğü versin (K66).

KAL – 8 -

Allah seni şeytan şerrinden emin eylesin(K66).

KAL – 9 -

Allah şerri şeytandan guri böhtandan esirgeye (K66).

KAL – 10 -

Ayağın gök, başın pınar olsun (K66).

KAL – 11 -

Allah sana kara kaşlı kara gözlü oğlan evlat versin (K66).

- E –

KAL – 12 –

Evine buğday yağsın (K66).

KAL – 13 -

Elin toprağa değsin, toprak altına dönsün (K70).

KAL – 14 –

Elini toprağa atasın, avucuna altın dolsun (K66).

- F –

KAL – 15 -

Fadime anamıza, Adem babamıza komşu olasın (K66).

- T –

KAL – 16 -

Tuttuğun işler kolay gelsin (K11).

- Y –

KAL – 17 –

Yokluk, kıtlık görmeyesin (K11).

Kargış

- B –

KKA – 1 –

Beni unutasın da kendi derdine düşesin (K11).

KKA – 2 -

Bir dilim ekmeği yedi kapıda bulasın (K73).

KKA – 3 -

Boynuna boz iplikler ölçülsün (K70).

KKA - 4 -

Boynun altında kalsın (K73).

- C –

KKA – 5 –

Ciğerin dökülsün (K11).

- Ç –

KKA – 6 - Çocuk sevgisini görmeyesin (K70).

- D–

KKA – 7 -

Duvar dibinde kalasın (K63).

- E -

KKA – 8 -

Ekmek tavşan olsun, sen arkada tazı ol; kovala, yakalayama (K70).

- G -

KKA – 9

Gözünün elifi soğuyasica (K56).

- H -

KKA – 10 –

Hanen harap olsun (K27).

- İ -

KKA – 11 –

İki elin yanına düşsün (K11).

- K -

KKA - 12 –

Kalkamayasın orada kalasın (K11).

KKA – 13 –

Kanlı mintanlar gelsin (K70).

KKA – 14 –

Karnın ekmeğe doymaya (K66).

KKA – 15 -

Karaltın kesilsin (K63).

KKA – 16 –

Kara kuyulara düşesin (K70).

KKA – 17 –

Karnında göresin, kucağında görmeyesin (K70).

KKA – 18 –

Kıran giresice (K56).

KKA – 19 -

Kınalı parmağı sıkama (K70).

KKA – 20 -

Köşelere yatasın; bir yıl bir tarafın çürüye, bir yıl bir tarafın çürüye (K8).

- M -

KKA- 21 –

Muradın karnında kalsın (K70).

- O –

KKA- 22 –

Ocağında baykuşlar ötsün (K11).

- Ş –

KKA – 23 –

Şafağı kapanasica (K26).

KKA- 24 –

Şeytanından bulasın (K63).

- Y –

KKA – 25 –

Yedi ekmeğe muhtaç olasın (K11).

- Z –

KKA – 26 -

Zambırın (teneşir) üstüne yatasın (K72).

Değerlendirme

Derlenilen alkışlar genellikle karşıdaki insanın iyiliği için söylenen, kargışlar ise hasma olan öfkeyi belirten, hasmın kötülüğünü isteme durumunu anlatan sözlerdir. Alkışlarda hayata yönelik olumlu temenniler anlatılmaktadır (KAL-1, KAL-3, KAL-4, KAL-7, KAL-10, KAL-11, KAL-12, KAL-13, KAL-14) Hısmın bu dünyada kötülüklerden korunması, uzun ömürlü olması gibi dilekler söz konusudur (KAL-2, KAL-5, KAL-6, KAL-17). Bunun yanında öbür dünya ile ilgili temenniler de mevcuttur (KAL-8, KAL-9, KAL-15).

Kargışlarda ise hasmın bu dünyada türlü acı ve belalarla, ölüm hastalık (KKA-3, KKA-4, KKA-5, KKA-7, KKA-8, KKA-9, KKA-11, KKA-12, KKA-13, KKA-15, KKA-16, KKA-18, KKA-20, KKA-22, KKA-23, KKA-24, KKA-26), çocuk sahibi olamama (KKA-6, KKA-14, KKA-17), yuvanın dağılması (KKA-10) ve açlık-sefalet (KKA-2, KKA-25) gibi durumlarla karşılaşması temenni edilmiştir.

Sonuç olarak alkış ve kargışların, halkın iyilik ve kötülüğü Allah'tan dileme ve bekleme düşüncesinin bir sonucu olarak, samimi duygularını yansıttığını söyleyebiliriz.

3.3. Mensur Anonim Halk Edebiyatı Ürünleri

3.3.1. Masal

Masallar bütünüyle hayal ürünü olan, genellikle doğa üstü olaylara, zaman zaman da doğa üstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha...) yer verilen, olayları çoğunlukla belirli olmayan bir yerde (masal ülkesinde) belirli olmayan bir zamanda (evvel zaman içinde) geçen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp giden bir anlatı türü; bir ahlak dersi vermek için anlatılan alegorik öykülerdir (BL,c.13,1986: 7841).

Kamus-ı Osmanî'ye göre “masal” kelimesi “mesel”in değiştirilmiş biçimidir. “Mesel”, halk dilinde meşhur olan, âdap ve öğütleri anlatan söz demektir. “Darb-ı mesel”, atalardan kalma hikmetler, ibretli sözler anlamındadır. Buna göre, “masal” Arapça bir kelime olan “mesel”den çıkmıştır....Masalın Uygurca olarak karşılığı “ötünç”tür. “Öd”, “öğüt”, “öd vermek”, öğüt vermek, “ötkünç” de öğüt verici, yahut kıssalı söz, “hikaye” anlamına gelmektedir (Köksal, 1985: 134).

Masalın gerçek işlevinin, mantalitesinin ve öneminin henüz iyi anlaşılmadığı dönemlere ait yazı, sözlük ve ansiklopedilerde bu kavramın daha basit bir tanımının yapıldığını görüyoruz. Masal üzerinde bilimsel çalışmalar yapılarak konuları, kaynakları ve iç unsurları araştırılıp, sonuçlara varıldıktan sonra, masal kavramı bilim dünyasında gerçek tanımlara oturtulmuştur. Sözlü kültürün en önemli ürünlerinden olan masalı, karakteristik özelliklerini dikkate alarak; eğitici nitelikli, geleneksel ve kolektif karakter taşıyan nesir ürünler olarak tanımlayabiliriz. Bu tanıma ayrıca, masallarda zaman ve mekan kavramının olmadığı, herhangi bir zamanda ve genellikle herhangi bir yerde/ ülkede geçtiğini de eklemeliyiz. Masallar bu özellikleri ile yaşadığımız dünyadan farklı bir dünya yaratarak, iyiliğin ve iyilerin kazandığı, kötülerin kaybettiği, insanların mutlu olduğu, özelenen bir toplumsal düzen yaratarak insanlara umut verir. Masallar hayali görüşlerinin yanında, ince bir mantığı ve derin bir halk felsefesini telkin ederler (Aslan, 2003: 397).

Masalların yalnızca olağanüstüyü anlattığı düşünülmemelidir. Bu bir kısım masallar için geçerlidir ancak bazı masallar yine tümüyle hayal ürünü olmakla birlikte olağanüstü nitelikler taşımazlar. Masallar olağanüstü nitelikte de olsalar, gerçekçi öğelerle örülmüş de olsalar tüm anlatılanların hayalde yaratıldığı izlenimini dinleyici ya da okuyuculara sürekli duyururlar. Masalı efsaneden, hikayeden ve destandan ayıran yönü de buradan gelir. Ayrıca dil ve anlatım özellikleri yönlerinden de diğer türlerden ayrılır: Anlatı kısa ve yoğundur. Olaylar “üçlü bakışım” denilen üç süreli bir düzen

içinde geçerler. Kişiler önemlerine göre üç kümeye ayrılırlar: “Padişahın üç oğlu varmış, bunlar ayrı ayrı yerlerde yaşamış...” Hızlı, kısa ve yoğun anlatım içinde öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman ya da geniş zaman kipleri ile kurulurlar (Batur, 1998: 349).

Savaşlar, kıtlıklar, doğal ve sosyal yıkımlar, üretim ilişkileri, bireysel ve toplumsal acılar ve bunların sosyal, psikolojik etkileri, dinsel, törensel baskı ve farklılıkların yarattığı çatışmalar, kaynaşmalar, ölümler, sevinçler, sevgililer süreç içinde nice nice masal metinlerinin oluşmasına kaynaklık etmişlerdir. Ayrıca bu kaynağa ülkeden ülkeye geçen dinamik, akışkan masalların ana gövdelerine monte edilen yeni anlatımları, eklemeleri de katmak gerekiyor (Taner, 1992: 327).

Pertev Naili Boratav, masalları konularına göre şu ana çeşitlere ayırmaktadır:

- 1- Hayvan Masalları
- 2- Asıl Masallar
 - Olağanüstü Masallar
 - Gerçekçi Masallar
- 3- Güldürücü Hikayeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar
- 4- Zincirlemeli Masallar (Boratav, 1969: 84).

Karataş’tan derlenen masallar ve tasnifi aşağıdadır:

- 1-Olağanüstü Masallar
- 2-Gerçekçi Masallar

1 - Olağanüstü Masallar

KMS – 1

Kısmet

Evvel zaman içinde yaşlı bir kadın ve bu kadının yedi tane erkek çocuğu varmış. Bu yedi kardeşten altı tanesi evliymiş; fakat en büyükleri bekarmış. Evlenmek istermiş istemesine de bir türlü gönlüne göre birini bulamıyormuş. Bir gece Allah’a yakarmış ve uyumuş. Rüyasında ak saçlı aksakallı bir ihtiyar peyda olmuş. Ona çölün ötesinde hasta bir kız olduğunu bu kızın da onun kısmeti olduğunu söylemiş. Rüyasında kızın hasta halini görmüş görmesine de istemese de kader diyerek vurmuş kendini çöle. Az gitmiş uz gitmiş bir köye rastlamış ve bu köyde gördüğü çadırı tanımış. Bu çadır rüyasında gördüğü çadırmış. Varmış çadırın kapısında duran kadına bu çadırda bir kız olduğunu

bu kızla evlenmek isteğini söylemiş. Bu kadın, kızın annesi imiş. Adamı içeri buyur etmiş ve kızıyla konuşabilmesi için yalnız bırakmış. Adam hasta yatağındaki kıza bakmış. Bu kızın tam göğsünün üstünde çok büyük bir ur varmış ve bu urdan durmadan irin çıkıyormuş. Adam kızın bu halini görünce eğer bu kızla evlenirse herkesin onunla dalga geçeceğini düşünmüş. Bunun üzerine kılıcını çekip kızın göğsündeki urun üstüne indirmiş ve arkasına bakmadan evine dönmüş. Bu kızla evlenmektense ölmesi daha hayırlı olur diye düşünmüş. Ama işler sandığı gibi olmamış. Kılıcın açtığı yaradan irin yerine altınlar dökülmüş ve kızın göğsündeki ur iyileşmiş kız öyle bir güzelleşmiş öyle bir güzelleşmiş ki onu gören gözlerini alamıyormuş. Zengin olan kız ve annesi çok eskiden yaşadıkları köye gitmişler ve buraya görkemli bir saray yaptırmışlar. Ayrıca geçmişte çektikleri sıkıntıları unutmayıp Allah’a şükretmek için yaşadıkları çadırı sarayın tavanına asmışlar. Çok uzaklardan bir ailenin köylerine gelip yerleştiğini ve dünyalar güzeli bir kızları olduğunu duyan adamın annesi ne yapıp etmiş oğlunu bu kızı görmeye ikna etmiş. Adam her ne kadar kısmeti olan kızın öldüğünü söylese de annesini kıramamış. Sarayın kapısını çalmışlar kapıyı açan hizmetçi misafirleri buyur etmiş. Saraya giren adam tavanda asılı duran çadırı görünce bu çadırı hatırlamış. Karşısına sarayın sahibi güzeller güzeli kız çıktığında adam gözlerini kızıdan alamayarak bu çadırın neden asılı olduğunu sormuş. Kız da bütün olanları adama anlatmış. Anlatırken de bu adamın kendi kısmeti olduğunu anlamış. Bunun üzerine büyük bir düğün yapmışlar kırk gün kırk gece eğlenmişler (K27).

2- Gerçekçi Masallar

KMS – 2

Kanarya İle Çekirge (Falcı)

Çok eski devirlerde fakir mi fakir bir karı koca varmış. Adamın lakabı çekirge; karısının lakabı kanarya imiş. Adamın işi olmadığı için geçim sıkıntısı çekiyorlarmış. Bir gün kadın bir falcının birine rastlamış ve onun emek sarf etmeden çok para kazandığını görünce kocasının başının etini yemeye başlamış illa ki falcılık yapsın diye. Adam ne kadar karşı çıksa da karısı denemekten zarar gelmeyeceğini iddia ederek kocasını kandırmış.”Ne olacak. Bir iki yalan söylersin, alırsın birkaç kuruş eve dönersin.” demiş. Adamın kafası yatmamış ama yine hayır diyememiş. Eşğine binmiş, yola koyulmuş. Köyün bir tanesinde yaşlı kadının biri adamı evine davet edip falına bakmasını istemiş. Adam sağına soluna bakmış ne yalan söyleyeyim diye düşünürken duvara asılı dişlenmiş simidi görmüş. Etrafta da erkek ayakkabısı olmayınca mutlaka bu

kadının çocuğu askerde diye düşünmüş. Kadına “Üç vakte kalmaz oğluna kavuşacaksın, askerden dönecek.” demiş. Kadın bu mutlu haber üzerine adama bir miktar erzak ve para vermiş. Falcı eşeğine binmiş, tam köyden çıkarken bakmış ki yaşlı kadın arkasından koşuyor. “Eyvah, hapı yuttuk!” diye düşünürken kadın gelmiş ayaklarına kapanıp ona teşekkür etmiş. Meğer falcı ayrıldıktan hemen sonra kadının oğlu askerden dönmüş. Bunun üzerine yaşlı kadın bir kurban kesmiş, falcıyı bir güzel ağırlamış ve giderken eve götürmesi için kurbanın budunu vermiş. Falcı eve dönüp de karısı getirdiklerini görünce sevinçten havaya uçmuş. Ama adam bu iş yüzünden başına kötü şeyler gelmesinden korkuyormuş.

Ertesi gün başka bir köye gitmiş. Yine evin bir tanesi onu fal bakması için çağırmış. Falcı sağına soluna bakmış yine ne yalan söyleyeyim diye düşünmüş. Kadınlardan biri yaşlı, biri gençmiş. Etrafta da hiç çocuk ayakkabısı yokmuş. Falcı kafasından genç kadının gelin olduğunu ve çocuğu olmadığını düşünmüş. Dönüp kadınlara ” Bu kızın uzun zamandır çocuğu olmuyor; ama korkmayın çok kısa sürede hamile kalacak.” demiş. Bu haber üzerine yine heybesini doldurmuş. Gün gelmiş gün geçmiş bu genç kadın gerçekten hamile kalmış. Bunun üzerine falcının namı ülkenin her tarafına yayılmış. Falcı buna üzülün mü sevinsin mi bilememiş. Çünkü padişahın kırk küp dolusu hazinesi çalınmış. Padişah askerlerine emirler yağdırmış “Tez zamanda hazinem buluna, çalanların başı kesile.” diye; ama askerler bir türlü kimin çaldığını bulamamışlar. İçlerinden biri ülkede çok iyi bir falcı olduğunu söylemiş. “Padişahım, hazinenizi bu falcıdan başkası bulamaz.” demiş. Padişah emir vermiş, askerler falcıyı getirmişler. Bizim falcı çok korkmuş. Padişah ona altınlarının çalındığını askerlerin bu altınları bulamadıklarını anlatmış ve bu hazineyi bulmasını emretmiş. Eğer bulamazsa başının gövdesinden ayrılacağını söylemiş. Telaşlanan falcı ”Padişahım, bu altınları bulurum; ama bana kırk gün müsaade edeceksiniz.” demiş. Padişah da kabul etmiş. Falcı gerisin geri eve dönmüş. Karısına durumu anlatmış ve başını böyle bir belaya soktuğu için söylenmeye başlamış. Sonra karısından kırk tane ekmek pişirmesini istemiş. Ama bu ekmekler küçükten büyüğe doğru sıralanacakmış. Falcı “En büyük ekmeği yediğim gün başımı keseceklerini anlayacağım” demiş.

Meğer padişahın hazinesini çalanlar da kırk haramilermiş. Her ne kadar bu falcının altınları bulacağına inanmasalar da büyük bir falcı olduğu için onu izlemeye karar vermişler. İlk gece evde olanları izlemesi için en küçüklerini evin yanına göndermişler. Harami pencerenin kenarına ilişmiş içeriyi dinlemeye başlamış. Bizim falcı acıkmış. Karısına “Getir.” diye buyurmuş. Kadın yemeği getirmiş yaptığı

ekmeklerin en küçüğünü de sofraya koymuş. Falcı ekmeği eline almış ”Eee kırk tanenin içlerinden en küçüğü soframa hoş geldin.” demiş. Harami donmuş kalmış. Bu falcı onun orda olduğunu nerden bilsin. Kendince bu falcı gerçekten her şeyi biliyor diye düşünmüş ve soluğu ağabeylerinin yanında almış. Olanları anlatınca diğerleri onu korkaklıkla suçlamış. “Gecenin karanlığından korktuğun için bunları uyduruyorsun.” demişler. Ertesi gece en küçüğün bir büyüğünü göndermişler. Bu harami de pencerenin kenarına ilişmiş içeriği dinlemeye başlamış. Falcı acıkmış. Karısına “Getir.” diye buyurmuş. Kadın yemeği getirmiş yaptığı ekmeklerin en küçüğünün bir büyüğünü sofraya koymuş. Falcı ekmeği eline almış ”Eee kırk tanenin içlerinden en küçüğünün bir büyüğü soframa hoş geldin.” demiş. Harami çok korkmuş.”Meğer kardeşim haklıymış.” diye üşünmüş ve hemen ağabeylerinin yanına gidip durumu anlatmış. Ağabeyleri bunun da korktuğunu söylemişler. Ertesi gece sondan üçüncüyü göndermişler. Bu harami de pencerenin kenarına ilişmiş içeriği dinlemeye başlamış. Falcı açılmış. Karısına “Getir.” diye buyurmuş. Kadın yemeği getirmiş yaptığı ekmeklerin en küçüklerinin üçüncüsünü sofraya koymuş. Falcı ekmeği eline almış ”Eee kırk tanenin içlerinden en küçüğün üçüncüsü soframa hoş geldin.” demiş. Bu harami de soluğu ağabeylerinin yanında almış. Durumu anlatınca ağabeyleri bunu da korkaklıkla suçlamışlar ve ertesi gece hep beraber gidip evi dinleyerek neler oluyor anlayalım diye kararlaştırmışlar. Bu kırk harami gece olunca evin etrafına ilişmiş ve her biri gizlice içeriği dinlemeye başlamışlar. Falcı acıkınca hanımına “Getir” diye buyurmuş. Kadın yemeği koymuş. Ekmeği alırken ayağı takılmış ekmeklere çarpmış ve ekmeklerin tamamı sofraya doğru yuvarlanmış. Bunun üzerine falcı “Ben birinizi bekliyordum, siz hep birlikte geldiniz, hoş geldiniz.” demiş. Bunu duyan haramiler ne yapacaklarını şaşırmışlar. Düşünmüşler taşınmışlar, bu falcı nasıl olsa bizi yakalatacak biz buna altınları verelim bizi padişaha söylemesin, anlaşılmaz diye fikir birliğine varmışlar. Falcının kapısını çalmışlar. Kapıyı açan falcı şaşırmış. Haramiler “Biz ettik sen etme, altınları sana verelim bizi padişaha şikayet etme.” diyerek falcının ayağına kapanmışlar. Falcı büyük bir sevinçle kabul etmiş. Haramiler çaldıkları altını falcının evine taşımışlar. Kırkıncı gün dolunca padişah askerlerini göndermiş. Padişah falcıyı karşısında altınlarla görünce falcıya “Dile benden ne dilersen.” demiş. Falcı hiçbir şey istemese de padişah onu ikinci vezir yapmış. Aradan günler geçmiş birinci vezir giderek itibarını zayıflattığı için falcıya bir oyun yapmaya karar vermiş. Falcıya nasıl bir oyun yaparım diye düşündüğü bir gün padişahla beraber avlanmaya çıkmışlar. Av sırasında bir çekirge ve yemek için çekirgeyi kovalayan kanarya, biri vezirin biri padişahın

koluyla elbisesi arasına girmiş. Padişah ve vezir kaftanlarının kolunu kapatarak çekirgenin ve kanaryanın çıkmasını engellemişler. Bu arada vezirin aklına bir fikir gelmiş. Falcının gerçek bir falcı olmadığını bilen vezir padişaha "Gidelim falcıya kolumuzun içinde ne var diye soralım. Eğer bilirse gerçekten o ermiş yüce bir zattır, eğer bilmezse sahtekarın tekidir." demiş. Padişah kabul etmiş. Falcının yanına gitmişler ve sormuşlar kolumuzun içinde ne var diye. Falcı şaşırarak kalmış nerden bilsin ne olduğunu. Düşünmüş taşınmış karısına dönmüş "Kanarya, çekirgenin peşini bırakmadın bu müşkül duruma soktun." demiş. Bunu duyan padişah falcıya övgüler yağdırmış. Falcıyı birinci vezir yapmış veziri de kovmuş. Halbuki falcının kanarya diye seslendiği karısıymış. Falcıya büyük bir saygı duyan padişah ona kendi sarayının karşısında büyük bir saray yaptırmış. Burada günlerini huzur içerisinde geçirmişler. Günlerden bir gün falcını canı kömeç (ebegümeci) istemiş. Karısına "Yazıya çık da bize biraz kömeç topla." demiş. Kadın inmiş, toplamaya başlamış. Bizim falcı da kafasında kömeci nasıl yapacağını tasarlıyor, el hareketleriyle canlandırıyor. "Şimdi bir güzel yıkarız, ince ince doğrarız, iyice haşlarız, yağda şöyle bir kavururuz, üstüne bir limonu sıktın mı mükemmel olur." Meğer falcı balkonda bu hareketlerle kafasında yemeği tasarlarken padişah da merakla vezirinin ne yaptığını kendi sarayından izliyormuş. Falcı karısının heybesini doldurduğunu görünce büyük bir sabırsızlıkla el hareketleri yaparak karısını çağırmış. Padişah da vezirin kendisine el ettiği düşünerek saraydan çıkıp falcının sarayına doğru yürümeye başlamış. Tam varacağı sırada büyük bir tufan padişahın sarayını temelinden söküp yerle bir etmiş. Bunu gören padişah "Vezirim hesapladı hesapladı, tufanın geleceğini anlayınca beni çağırıp canımı kurtardı" diyerek falcının boynuna sarılmış. Falcıya "Sen benim hayatımı kurtardın büyük bir insansın ve her şeye layıksın" diyerek padişahlığı falcıya bırakmış. Uzun yıllar boyunca mutlu bir hayat sürmüşler (K27).

KMS – 3

Zamanında üstü başı perişan halde bir derviş, padişahı görmeye gider. Padişahın bekçiliğini yapan kişi bu dervişin içeri girmesine müsaade etmez. Derviş bekçiden padişaha haber vermesini ister." Eğer görmek istemezse geri dönerim." der. Bekçi bakar ki olacağı yok, padişaha gider ve "Padişahım, adamın biri sizi görmek istiyor." der. Padişah hemen sandalyesinden fırlar ve kapıda dervişin elini öper ve onu içeri alır. Saatlerce birlikte yer, içer, otururlar. Bekçi bu durumda korkar." Ben bu dervişe kötü davrandım, eğer benden şikayet ederse padişah beni kovar." diye düşünür. Bir süre

sonra padişah ve derviş içeriden çıkarlar, padişah dervişin elini öper ve onu kapıdan uğurlar. Bekçi, padişahın bile elini öptüğü bu adamın kim olduğunu merak eder. "Padişahım, affınıza sığınarak size bir şey sormak istiyorum. Elini öptüğünüz bu adam kimdir?" der. Padişah "O bir âlimdir." der. Bunu duyan bekçi "Padişahım alimlere bu kadar değer veriliyorsa ben de kapıcılığı bırakıp çok kitap okuyacağım ve alim olacağım." der. Bundan sonra bekçi bir sürü kitap alır, okur okur; ancak bilgiler bir türlü aklına girmez. Bekçi sıkılır. Bir gün şehir dışına biraz hava almaya gider. Taştan örülmüş bir kuyunun yanında dinlenirken dikkatini bir şey çeker. Kuyudan su çekmek için sarkıtılan ipin değdiği yerler iki parmak kadar oyulmuştur. Bekçi kendi kendine der ki "Eğer bir ip zamanla taşı bu kadar aşındırıyorsa ben de çok çalışırsam bir gün âlim olabilirim." Bekçi gerçekten yıllarca okur, azmeder ve günün birinde ülkesinin en büyük âlimlerinden olur (K37).

KMS - 4

Günün birinde padişah şehirleri gezmeye karar verir ve yola çıkılır. Bir gün yanındakilerle birlikte bir köye varırlar. Orada bir genç görürler. Biraz sohbet ederler ve padişah gençte müthiş bir zeka olduğunu fark eder. Yanındakilere derhal genci saraya götürmelerini emreder.

Adamları padişahın dediğine uyarak genci saraya götürür ve ona oda ve yeni giysiler verirler. Bu genç eski giysilerini çıkarır ve yenilerini giyer; ama eski giysilerini atmaz, dolabının bir köşesine saklar. Her gün birkaç defa bu giysileri dolaptan çıkarıp bakar.

Padişahın bu çocuğa olan sevgisini çekemeyenler bir gün bu durumu padişaha anlatırlar.

"Padişahım, sizin çok akıllı bulduğunuz bu çocuk akılsızdır." Padişah neden böyle düşündüklerini sorunca "Siz onu padişah çocuğu yaptınız, o ise eski her gün eski kıyafetlerini çıkarır uzun uzun seyreder." derler. Meclis toplanınca padişah genci çağırır. "Sen neden bu kıyafetleri atmaz da her gün izlersin?" deyince genç şöyle cevap verir "Padişahım, Allah razı olsun siz beni buraya getirdiniz, bana her şeyi verdiniz. Ben geldiğim yeri unutmamak, ne oldum delisi olmamak için bu kıyafetlere hala bakıyorum. Eğer bu yaptığım suçsa beni sür. Padişah yanındakilere döner "Şimdi ne diyeceksiniz?" der ve hemen oracıkta vasiyetini yazdırır ve "Benden sonra bu çocuk padişah olacaktır." der (K37).

Değerlendirme

a. Biçim

Derlenilen masallar “çok eski devirlerde” (KMS-1), “evvel zaman içinde” (KMS-2), “zamanında” (KMS-3), “günün birinde” (KMS-4) şeklinde başlangıç formelleri ile başlamaktadır. Masallarda “gün gelmiş gün geçmiş” (KMS-1), “az gitmiş uz gitmiş” (KMS-2) gibi hazır geçiş formelleri kullanılmıştır. Bunun yanında bir masalda “Uzun yıllar boyunca mutlu bir hayat sürmüşler.” (KMS-1) şeklinde bitiş formeli kullanılmıştır.

b. İçerik

Masallar arasında asıl masallardan bir olağanüstü masal (KMS-1), üç de gerçekçi masal bulunmaktadır (KMS-2, KMS-3, KMS-4).

Masallarda bir gencin aradığı kıza kavuşması (KMS-1), bir adamın falcılık yaparak padişahın yerine geçmesi (KMS-2), padişahın bekçisinin günün birinde alim olması (KMS-3), fakir bir çocuğun günün birinde padişah olması (KMS-4) anlatılmaktadır. Bütün masallarda, çekilen zorluklar sonucunda mutlu sona ulaşma söz konusudur (KMS-1, KMS-2, KMS-3, KMS-4). Masallarda esas kahramanın yanlış anlaşılmalara ya da iftiralara maruz kaldığı, fakat sonuçta her zaman gerçeğin açığa çıktığı gözlenmektedir (KMS-2, KMS-4).

Bir masalda yer alan kahramanın rüyada aksakallı ihtiyar görmesi, ihtiyarın seveceği kızın yerini söylemesi, kahramanın kızın yarasını bir kılıç darbesiyle iyileştirmesi (KMS-1) olağanüstü özellikler olarak gösterilebilir.

Yörede ibret verici veya eğlendirici masal anlatma geleneğinin devam ettiği söylenilebilir.

3.3.2. Fıkra

Anonim halk edebiyatı mensur ürünlerinden olan fıkra türü için verilen tanımlardan bazıları şunlardır: “Kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikaye anekdot.” (TS;1998 , c.1: 778), “Edebiyat türü. Bir olayı ya da görüşü kısaca anlatan parça.” (Akalin; 1984: 110-111),

Türk dilinin yazılı kaynaklarında fıkra ile ilgili ilk bilgilere Kaşgarlı Mahmut’un Divan ü Lügat-it Türk adlı eserinde rastlanmıştır. Kaşgarlı, küg ve külüt kelimelerini, “Halk arasında ortaya çıkıp insanları güldüren şey”, “Halk arasında gülünç olan nesen”

şeklinde açıklamıştır. Hiç şüphesiz bu kelimeler, İslamiyet'ten önceki Türk toplulukları arasında anlatılan fıkralara verilen isimler olmuştur. İslamiyet'ten sonra bu tür anlatılar, Türkçede “hikaye, kıssa, masal, mizah, nükte, latife vb.” isimlerle adlandırılmıştır. Fıkra ile aynı anlamda kullanılan bu kelimeler içinde en çok latife sözü yaygınlık kazanmıştır (Yıldırım, 1976: 3).

Fıkralar genellikle 13. yüzyıldan itibaren dini, ahlaki ve tasavvufi nitelikli eserlerde önemli yer tutmuşlardır. Bunun nedeni; fıkraların din ve tasavvuf ile ilgili bazı konuların halka daha açık ve daha kolay bir şekilde anlatılmasına yardımcı olmasıdır (Artun, 2006: 147). Bektaşî fıkraları, nükteli bir sonuç içeren küçük hikayeler hatta tiyatro sahneleri gibidirler. Realist ve canlıdır (Kortantamer, 2002: 607).

Güldürücü nitelik taşıyan fıkralar için kullanılan “latife” terimi XVI. yüzyıldan sonra yaygınlık kazanmıştır. Bunların toplandığı eserlere “Letaif Mecmuaları, Letaifname” denilirdi. Fıkraların yazıya geçirilmesi XIX. Yüzyıldan itibaren hızlanmıştır (Batur, 1998: 571).

Fıkralarda Türk halk kültürünün binlerce yıllık yolculuğunda toplum hayatındaki her türlü aksaklığın, çarıklığın, zıtlıkların bir kesitinin görülebiliriz (Artun, 2006: 153).

Fıkra bir ikinci kişiye ya da topluluğa anlatılmakla eğlence, eleştiri ve hoşgörü ortamını sağlar. Bu anlamda fıkra her zamana bir kapalılığın mizahı olmuştur. Açıkça söylenemeyenler, hep fıkra yükletilerek bütün bir ülkeyi dolaştırılır (Karadağ, 1999: 322).

Pertev Naili Boratav fıkraları iki ana başlıkta incelemiştir:

1. Kişileri Belli Halk Tipleri Olan Fıkralar
2. Belli Bir Topluluk Tipi, Ünlü Bir Kişi Söz Konusu Olmaksızın, Ortadan İnsanların Güldürücü Maceralarını Konu Edinen Fıkralar (Boratav, 1969: 93).

Karataş'tan derlenen tek fıkra, kişileri belli halk tipi olan fıkralardandır:

1- Kişileri Belli Halk Tipleri Olan Fıkralar

Çukurova yöresinde bilinen bir tip olan Karatepli'yi anlatan fıkralar Karataş'ta da anlatılmaktadır.

KF – 1

Bir kız istemeye giderler. Oturup kızın kahve getirmesini beklemeye koyulurlar. Kız mutfağa gider, bir türlü gelmek bilmez. “İyisi mi gidip bir bakalım.” derler.

Mutfakta kızı duvara asılı baltaya bakıp iç çekerek ağlar bulurlar. Neden ağladığı sorulunca kız: “ Ya ben gidersem, çocuğum olur da bu balta kafasına düşerse. Ya balta düşünce çocuğum ölürse?” der. Damat bunu duyunca “ Siz Karatepeli misiniz? Ben gidiyorum. Sizin gibi görürsem gelirim, yoksa gelmem!” der ve gider. Damat bir daha ortalarda görülmez (K 58).

Değerlendirme

Karataş’tan derlediğimiz tek fıkra bir Karatepeli fıkrasıdır. Adana’nın Kadirli ilçesinin doğusunda bir bölgede yaşayan Karatepeli tipinin garipliklerini anlatan Karatepeli fıkrası Karataş yöresinde de anlatılmaktadır.

3.3.3. Efsane

Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları ve olayları konu edinen hikaye, söylence. Latince “legendus” kelimesinden gelen efsanenin karşılığı batı dillerinde İngilizcede “legend”, Fransızcada “legende”, Almandaca “legende” ve “sage”, İtalyancada “legganda”, Macarcada “legenda”, İspanyolcada “leyenda”, Yunancada “mitos” veya “mit”tir. Arapçada efsanenin karşılığı “üsture”, Türkçede ise efsane yerine “söylence” önerilmekle beraber, bu kelime henüz yaygın bir kullanım kazanmamıştır (Albayrak, 2004: 152).

Farklı konuları işleyen efsanelerin belli bir üslubu veya şekli yoktur. Kendisine yakın olan masal, destan ve halk hikayeleriyle kıyaslandığında onlardan en farklı özelliği inandırıcı olmasıdır. Efsanelerin diğer bir önemli özelliği de insanları daima doğruluktan ayrılmamaya davet etmeleridir. Doğruluktan ayrılanlar ya uygun bir şekilde uyarılır veya cezalandırılır. Böylece efsaneler insanları sınırları çizilmiş güzel bir dünyada yaşamaya davet eder (Albayrak, 2004: 152).

Halkın özlemlerini, umutlarını, dünya görüşlerini ortaya koyan, gelenek ve göreneklerini yaşatıp devamını sağlayan efsaneler, içeriğinde bir inanç unsuru bulundurdıkları için topluma yön verici, onu telkin edici özelliğe de sahiptirler (Çıblak, 1997: 119).

Efsanelerde dört ana öge yer alır. Buna göre efsaneler;

1. Kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılırlar.
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır.

3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görölür.

4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatmalardır (Sakaoğlu, 1980: 6).

Bir çok araştırmacı efsanelerin oluşumunu ilk devirlerde ve bu ilk devir insanların psikolojik ve sosyolojik yapılarında aramıştır ve efsanelerin oluşumunu mitoslara bağlamışlardır (Elçin, 1986: 314-315).

Efsanenin kaynağını tarihten aldığını söyleyen bazı kaynaklar da efsaneyi, “tarihsel olaylarla örölü masal” olarak kabul eder. Halk, bu tarihi olayları kendi hayal gücüyle ve olağanüstü hayallerle olgunlaştırmış ve inançlarının etkisi altında idealize ederek masallaştırmıştır (Karaalioğlu, 1983: 223). Ancak Saim Sakaoğlu bu görüşlerin hiçbirisinin söz konusu ürünlerin bütünü için geçerli olmadığını söylemekte ve birbirine benzeyen masal ve efsane metnlerinin yanı sıra hiç benzemeyen metnlerin de var olduğunu belirtmektedir (Sakaoğlu, 1980: 6)

Efsanenin en belirgin yönü olan inanışla bağlantısı, bu türe, kutsal bir içerik kazandırmaktadır. Fıkra ve atasözü gibi, yeri geldikçe, bir ders vermek, yol göstermek, açıklama getirmek amaçlarıyla anlatılır. Açıkladığı nesne, olgu gizemli; olağanüstü motiflerle bezelidir. Türk efsanelerinin genel yapısı bu gizemli ve kutsal havayı açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Halkın, bu anlatılara göstermiş olduğu saygı, anlatırken ve dinlerken sergilenen tavırlar, dinsel içerikli efsanede saygıyı; diğerlerinde de halk bilgisinin pratiğini sergilemektedir (Karadağ, 1999: 302).

Pertev Naili Boratav efsaneleri dört başlıkta incelemiştir:

1.Yaradılış Efsaneleri

a.Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri

b.Evrenin Sonunu Anlatan Efsaneler

2.Tarihlik Efsaneler

3.Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

4.Dinlik Efsaneler (Boratav, 1969: 108-109).

Karataş’tan derlenen efsaneler ve efsane tasnifi aşağıdadır:

1-Dinlik Efsaneler

2-Tarihlik Efsaneler

3-Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

1-Dinlik Efsaneler

KE - 1

Yedi Kardeş Efsanesi

Karataş Köyü'nde bulunan Yedi Kardeş Türbesi'nin tarihini anlattığına inanılan efsanedir. Efsaneye göre yöre halkının çok tanrılı bir dine inandığı bir dönemde altı kardeş, halkı tek tanrılı bir dine davet etmişler. Bu kardeşlere sadece bir çoban inanmış. Yöre halkı, altı kardeş ile onlara inanan çobanı öldürüp, palamut ormanlarının içine altısını da gömmüşler.

Sonra halk, Allah'ın bir olduğuna inanınca, bu yedi kişinin kıymetini bilmiş ve şimdiki türbelerini yaptırmışlar. Bundan dolayı Karataş Köyü'nde bulunan türbeye yedi kardeş ziyareti denir . Yöre halkı bu türbeye gelerek dualar eder ve dilekte bulunur (www.karatas.gov.tr, K27).

KE – 2

Bir zaman yedi yıl yağmur yağmamış. Padişah emretmiş ve halk dağlara çıkıp dua etmiş. Fakat yine yağmur yağmamış. Bu sefer “Birileri dua etmemiştir.” demişler. Padişah “Kim dua etmedi?” deyince “Aleviler etmemiştir.” demişler. Padişah, Alevileri çağırtmış. “Niye dua etmediniz?” diye sorunca “ Biz dua ederiz; ama bir şartımız var.” demişler.” Bize yerin altına ev yapacaksınız, yerin altında namaz kılacağız”. Padişah dediklerini kabul etmiş. Yerin altına ev yaptırmış. Bir gün bütün şeyhler toplanmış, dua edilecekti. Şeyh “Aranızda günah işleyen varsa dışarı çıksın!” demiş. Bütün günah işleyenler çıkmış, yedi şih kalmış. İçlerinden biri körmüş. Şeyhler, “Bunun mutlaka bir günahı var ki gözü kör edilmiş. “ diye düşünmüşler. Şih bunu anlamış ve demiş ki: ” Benim kör edilmemin sebebi şu: Dikiş yaparken, kardeşimin eşi merdivenden çıkıyordu, ben onun topuğunu gördüm ve gören gözüme dikiş iğnesini batırdım.”Şeyhlerin başı o zaman “Sen de günahsızsın, kalabilirsin.” demiş. Dualar okumaya başlamışlar. Başları, içlerinden birine çıkıp, bulutlara bakmasını söylemiş. Çıkıp bakan “Evet, bir kartopu kadar.” demiş. Devam etmişler. Biri daha çıkmış “Bir elek kadar oldu.” demiş. Daha sonra çıkan “Bir harman yeri kadar oldu.” demiş. En sonunda yağmur başlamış. O kadar çok yağmur yağmış ki neredeyse sel olacaktı. Padişah artık yeter demiş. Duayı bırakmışlar ve yağmur dinmiş. Padişah şeyhlere bir not göndermiş:”Ya bu sırrı bana vereceksiniz ya da ben sizin kellenizi kopartırım.” “Bu sırrı sana öğretiriz; ama bir şartla: bizim ayağımızın altını öpeceksin. Padişah bunu kabul etmiş. İşte dindeki sır budur. Şeyhler sırrı vermişler. Dini ve namazı öğretmişler. Padişah

sefere gitmiş. Dönünce bir bakmış ki vezir de onun bildiği sırrı öğrenmiş. Padişah bunu ona da öğrettiği için şimdi amca denen kendine dini öğreten kişiye beddua ederek “Köleler gibi alınıp satılasın.” demiş. Bu şih köleler gibi alınıp satılmış. O da padişaha “Allah senin de gözlerini kör etsin.” diye beddua etmiş.

Padişah da kör olmuş. Bu şih alınıp satılırken bir adama denk gelmiş. Adam “Sen benim tarlamda çalışacaksın. Orda bir kaya var, ne zaman ki o kayayı kaldırırsın o zaman özgür kalırsın.” demiş. Şih çalışmaya başlamış.

Iyd-il Kadir günü geldiğinde, adam kızına “Pişen çorbadan köleye de götür.” demiş. Kız kölenin yanına gittiğinde bir bakmış ki şih dua etmiş ve kaya gökyüzünde duruyor. Kız koşarak babasının yanına gelmiş ve “Baba oradaki kaya gökyüzünde duruyor.” demiş. Babası koşarak adamın yanına gelmiş. Adama “Sen şih mısın? “ demiş. Adam da “Şihim.” demiş. O zaman “Tekrar kurban keselim, sen bize tekrar namaz kıldır.” demişler. Ona okuması için bir dualar kitabı getirmişler.”Bu kitabı biliyor musun?” diye sormuşlar. ”Evet, bu kitabı ben yazdım.” demiş. Herkes ellerinden öpüp, özür dilemiş. Büyük bir gün olduğu için şih, padişaha dua etmiş gözlerini açtırmış. Padişah da sen de kölelikten kurtulasın diye dua etmiş ve bu günde küslükler bitmiş (K27).

KE – 3

Çok eskiden, babası şeyh olan saf ve dürüst bir kadın yaşamış. Bu kadının en büyük merakı ruhun canı nasıl terk ettiğini yani Azrail’in nasıl can aldığını görmekmiş. Bir gün kadının gözüne bir ermiş peyda olmuş. Bu ermiş Hızır’dan başkası değilmiş. Hızır kadına bundan sonra bütün cenazelere gitmesini ve ölümlere bakmasını istemiş. Orada insanların canının nasıl alındığını görecekmış. Ama bir şart koşmuş kadına; bu sırrı kimseye ama kimseye söylemeyecekmiş. Söylerse onun da canını alacaklarmış. Kadın yakınlarında ölen büyük bir şeyhin cenazesine gitmiş. Burada şeyhin başına gelip bakınca ne görsün melekler şeyhin ruhunu gülle miskle götürüyorlar. Bu manzarayı gören kadın gülmeye başlamış. Tabi herkes ağlarken onun gülmesi tuhaf karşılanmış. Aradan zaman geçmiş yine yakınlarında biri ölmüş. Bu adam hırsızın düzenbazın tekiymiş. Kadın cenazeye gitmiş burada da ne görsün. Hırsızın ruhunu büyük işkence ederek götürüyorlar. Kadın başlamış ağlamaya. Tabi yine herkes garipsemiş böyle kötü bir insana neden bu kadar ağladığını. Eve dönünce kadının kocası neden bu kadar ağladığını sormuş. Karısının hırsıza aşık olduğunu iddia etmiş. Eğer kadın her şeyi anlatmazsa namusunun kirleneceğini düşünmüş. Gidip bir güzel abdest almış ve

çocuklarıyla vedalaşmış. Çocukları buna çok şaşırmış. Kocasının yanına gitmiş her şeyi teker teker anlatmış ve oracıkta can vermiş (K27).

KE – 4

Günlerden bir gün ölüm meleği can almak için dünyaya gelmiş. Burada hırsızlık, insanlara eziyet, zina gibi birçok günah işleyen bir adamın canını almış. Ancak şaşırp kalmış. Bu adamın cennete gitmesi emrediliyormuş. Amel defterini açıp bakmış ki günahlarla dolu. Bunu merak edip Allah’a sormuş. Allah ona şöyle cevap vermiş:”Bir gece bu adam uyuyamadı. Yatağında bir sağa bir sola döndü. Gözüne uyku girmeyen adam ‘Allah’ım bana yardım et’ dedi. Böylece benim varlığımı kabul etmiş oldu. Bu yüzden onu cennete gönderiyorum.”

Allah gafur ve rahimdir. Her ne kadar günahımız olsa da ondan af dilemeli tövbe etmeliyiz. Çünkü o n bağışlayıcımızdan daha bağışlayıcıdır (K27, K28).

KE – 5

Hız. Hıdır Efsanesi

Karataş merkezinde makamı bulunan Hz. Hıdır’ı anlatan efsanedir. Hz. Hıdır ile Hz. İskender beraber dolaşırken Hz. Hıdır ölümsüzlük suyunu bulmuş ve içmiş. Fakat Hz. İskender bu suyu içememiş. Hz. Hıdır ölümsüz olmuş. Hz. Hıdır’ın hala yaşadığına inanılır (K28).

KE – 6

Yalnız Dede Efsanesi

Karataş’ın Yalnızca köyünün adı Yalnız Dede’ye dayanmaktadır. Yalnız Dede’nin Yedi Kardeş’ten biri olduğu söylenir. Yalnız Dede’nin, zamanında buraya gelerek evlenip köye yerleştiği söylenir. İnaniş’a göre diğer kardeşler her cuma gelip Yalnız Dede’nin mezarını ziyaret ederler. Yöre insanı Yalnız Dede’nin mezarı üzerinde bir bulut şeklinde Yedi Kardeş’i gördüğünü iddia eder (K61, K62).

KE - 7

Mutlu Dede

Karataş merkezde bulunan Mutlu Dede Türbesi’ni anlatır. Mutlu Dede’nin asıl adı Şeyh Abdürrezzak’tır. Şeyh Abdürrezzak, Mısır’da doğmuş İslam fedailerindendir. Haçlılarla savaşıırken türbesinin bulunduğu yerde şehit olmuştur. 656 Hicri tarihinde

Mısır hükümdarı Baybars'ın devri (Devahri) idi. Baybars İslam fedailerini çok sever ve en büyük görevleri onlara verirdi. Zaman Haçlılar'ın zamanı idi ve Haçlılar Akdeniz kıyısındaki bütün şehirleri istila etmişlerdi. Kudüs, Lübnan, Beyrut, Lazkiye, Antakya ve Tarsus ellerinde idi. Baybars, bir kısım askerini Magarsus'a kadar gönderdi, bunların arasında Şeyh Abdürrezzak da vardı. Burada yapılan savaşlarda Şeyh Abdürrezzak (Mutlu Dede) büyük kahramanlıklar gösterdi ve şehit oldu. Mezarını Şeyh Mahmut İşhedi yaptırdı ve kendisi öldüğü zaman yanına gömülmeyi vasiyet etti. Halk zamanla Şeyh Abdürrezzak'a kutsal bir anlam verdi(K27).

2- Tarihlik Efsaneler

KE – 8

Dört Direkli Efsanesi

Zamanında Karataş'ın ters dönmüş olduğuna inanılır. Karataş'a bu yüzden "Dört Direkli" denilmektedir. Bu şehrin altında başka bir şehrin varlığına inananlar vardır. Bu şehrin içinde de hamamların olduğu söylenir (K26).

3-Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

KE – 9

Zamanında köyde birisi atla giderken arkasından bir cin beline sarılır, adamı bırakmaz. Cin ayaklarını yere koyduğunda at yürüyemez hale gelir. Adam palaskayla cini kendisine bağlar. Cin tek bir şeyden korkar: köpek. Adam cine "Seni itlere atayım da gör!" der. Cin bunu duyunca çok korkar, "Beni azat et, bir daha senin 7 sülalene görünmem." der. Adam cini azat eder ve cin de mezarlığa doğru kaybolur, gider (K38).

KE – 10

Cinli Orman Efsanesi

Yalnızca'da dikenli ağaçlardan oluşan bir orman vardır. O ormanın cinli olduğuna inanılır. Zamanında bir gelin ve damat orada kaybolmuştur. Oradan geçmeye korkulur. Zamanında köyden birini cinler ele geçirmiştir. Bu kişi "Cinlerle evlenmiş, cinlerin yeline uğramış." denmektedir. Söylentiye göre bu adamın cinlerden çocukları olmuştur. Kendi çocukları ise bir bir ölmüştür. Saat 24.00'dan sonra onu cinlerin çağırdığına inanılır. Bu adam cuma günleri huzursuz olur (K61, K62).

KE – 11**Kılık Değiştiren Cin**

Yasin adında bir köylü eşeğine binmiş, iğneciden geliyormuş. Tam evinin sokağına vardığında köylülerden Bekir adında bir adamın kılığına girmiş olan cin, adamın eşeğinin palanına elini koymuş. Yasin'e nereden geldiğini sormuş. "İğneciden geliyorum." diye cevap vermiş. Cin "Ben de saman yapmak için sap biçeceğim, sap var mı diye bakıyorum." demiş. Konuşurken Yasin bir sigara yakmış, Bekir kılığındaki cine vermiş. Fakat cin tutamayıp sigarayı düşürmüş, ateşi tutamazmış. Daha sonra birlikte yürümeye başlamışlar. Bu sırada cin eşeğin palanını tutuyormuş. Yürürken bir köpeğe rast gelmişler ve köpek cine havlamış. Köpekler cinleri anlarmış. Cin hemen palandan usulca elini çekmiş, kaçmış. Yasin arkasından bağırmissa da, birden anlamış ki bu Bekir değil; onun kılığına girmiş cindir. Koşa koşa eve gitmiş. Haralayarak karısına "Gidin bakın bakalım Bekir evde midir?" demiş. Karısı eve gidince Bekir'in sabahtan beri evde olduğunu, o gün de hiç evden çıkmadığına öğrenmiş (K66).

KE - 12

Kızın biri gelin gitmiş. Gelin gittiği evde kaynanası çok cimriymiş. Kimseye bir kap bir şey verdirmezmiş. Bu evden bir şey çıkarsa seni öldürürüm diye kızı korkuturmuş. Kızın anası ise çok ibadetliymiş. Her yemekten mutlaka bir kapıya gönderirlermiş.

Kız, kaynanasından habersiz, ne yemek pişerse çukur kazıp içine bir çömlek yemek gömermiş. Günün birinde kaynanası ölmüş. Ölüsünü bir köşeye koymuşlar, gelen giden başında feryat eder ağlaşmış. Gelin merdivenin üzerinden bunu izlerken bir bakmış ki bir tane acı soğan, bir de yama, kadının yanında gidiyor. Bunu görünce gelin gülmüş. Görümceler gelinin güldüğünü görünce kocasına söylemişler. Akşama adam içeriye alıp kadını dövmüş.

-Niye anneme sevindin? demiş. Kadın:

-Sana bunu söyleyemem, söylersem beni kaybedersin, demiş. Adam:

-Kaybedersem edeyim, bunu söyleyeceksin yoksa seni boşarım, demiş. Kadın:

-Peki o zaman, gidip şu çukurun içini açarsan orada bir çömlek altın görürsün.

Orada bütün komşuların yemek hakkı vardır. Hepsi altın oldu. Annen dünya yüzünde gönüllü olarak bir fakire şu kadar yama vermiş, bir de soğan vermiş. Ondan başka bir şey göremedim yanında, diyor. Kadın bunu söyleyince oracıkta ölmüş. Adam bir bakmış ki kadın gökyüzüne uçup gidiyor (K59).

KE - 13

İnnaplıhöyüğü'nde bir genç, öküzlerle tarla sürüyormuş. Bir ara öküzlerin başından ayrılmış. Geri döndüğünde bir bakmış ki öküzler ortada yok, çocuğu bir korku almış. Çünkü babası çok gölgeli, yani sinirli bir adammış. Çocuk nefes nefese öküzleri ararken bir ağacın dibinde sevdiği kızı görmüş. Kız oturmuş, iş işliyormuş. Kızın yanına yaklaşmış. Kız başını kaldırdığında kızın burnunun direğinin olmadığını fark etmiş, atına atladığı gibi kaçmış. Çünkü anlatılana göre cinlerin burun direği olmazmış (K66).

Değerlendirme

Derlenen efsanelerden bir kısmı dinlik efsanelerdir (KE-1, KE-2, KE-3, KE-4, KE-5, KE-6, KE-7) bazıları olağanüstü kuvvetleri, olayları ve varlıkları (KE-9, KE-10, KE-11, KE-12, KE-13) konu edinmektedir.

Küçük Karataş köyünde “Yedi Kardeşler” e ait olduğuna inanılan bir türbe bulunmaktadır (KE-1). Karataş merkezde Hz. Hıdır (KE-2) efsanesinde anlatılan Hz. Hıdır’a ait olduğu söylenen Hıdır Türbesi, tarihi bir kişilik olduğu anlatılan Şeyh Abdürrezzak’a (KE-8) ait türbe Karataş’ta bulunmaktadır.

Efsanelerde sınav-deneme, ödül-ceza gibi motiflere (KE-3, KE-4, KE-12), türbelerin hikayelerine (KE-1, KE-5, KE-7) yer verilmektedir.

3.4. Seyirlik Oyunları

İlkel insanlar dünyaya geldikleri ilk dönemlerde meydana gelen doğal olayların nedenlerini çözememiş ve bu olayların etkilerine karşı korunmak için törenler yapmışlardır. Korku ve umutsuzluk veren fırtına, gecenin karanlığı, şimşek çakması, yıldırım düşmesi, vahşi hayvanların saldırısı gibi olayların etkisini gidermek için yapılan törenlerin yanı sıra, gündüzün gelmesi, baharın gelmesi, fırtınanın dinmesi, avın yakalanması gibi sevindirici olayları kutlamak amacıyla da toplu törenler yapılmıştır (Özhan, 1992: 187).

Süreç içinde törensel ve büyüsel yanı azalan seyirlik oyunlar giderek eğlence amacına hizmet eden etkinliklere dönüşür (Tekerek, 2007: 70).

Seyirlik oyunlar adı altında gösterilen halk edebiyatı türünün çeşitleri şunlardır: meddahlık, kukla, karagöz, orta oyunu, tuluat, köylü oyunları (Boratav, 1984: 198).

3.4.1.Köy Seyirlik Oyunları

Köy seyirlik oyunları çağlar boyu süren halk tiyatrosu geleneğinin günümüze gelen mirasıdır. Bu oyunlar tarih boyunca göçlerden, çeşitli kültürlerden ve birikimlerden etkilenmiştir. İslamiyet öncesi Türk kültüründe bugünkü İslamiyet ve Anadolu kültürünün etkisini görüyoruz. Bu oyunlar zaman boyutunda beslenerek bu günkü şeklini almıştır. Oynandığı toplumun kültür düzeyine, zaman ve geleneğe bağlı olarak şekillenir (Artun, 2008: 17).

Bu oyunlar daha çok köy çevrelerinde, yılın belirli günlerindeki bazı törenlerle düğünlerde ve eğlence vesilesi yaratan kış geceleri toplantılarında oynanır. Bunların bazıları söyleşmelidir; bazılarında ise söze çok az yer verilmiştir (Boratav, 1984: 238).

Seyirlik oyunları iki ana gruba ayrılabiliriz.

1-Ritüel nitelikte, belirli bir takvimi olan işlevsel oyunlar.

2-Evlenme törenlerinde ve çeşitli toplantılarda eğlence amacıyla oynanan oyunlar (Artun, 2008: 17).

Ritüel kökenli oyunlarda şenlik, büyü, bolluk ve bereket motifleri iç içedir. Taklit, eylem ve toplu katılma doğaya karşı korunmadır. Bu tür oyunlar eski yeni, iyi-kötü, bolluk-kıtlık, yaz-kış, ak-kara, güçlü-zayıf gibi çatışmalar üzerine kurulur. Eğlence amaçlı oyunlarda topluluğu eğlendirmek amacı güdülür. Oyunlarda toplumun eksik yönleri ele alınır, bozuk kişilikler alaya alınır. Kelime oyunlarından yola çıkılarak espriler yaratılır (Artun, 2008: 17-18).

Karataş'tan derlenilen köy seyirlik oyunları tek bir başlık altında tasnif edilebilir:

1-Evlenme törenlerinde ve çeşitli toplantılarda eğlence amacıyla oynanan oyunlar.

Karataş'tan derlenilen köy seyirlik oyunları şunlardır:

1-Un oyunu

Eskiden kına törenlerinde çeşitli eğlenceler düzenlenirdi. Bu eğlencelere neredeyse köyün bütün kadınları katılırdı. Genç kızlar süslenirdi. Un oyunu oynanırken köyün kızları bir araya gelir bir halka oluşturur. Kızların iki avucuna un verilir. Yaşlıca

bir kadın eline oklavayı alır kızların başına geçer. Bu kadın genellikle köyde konuşkanlığı ve esprili oluşuyla tanınanların arasından seçilir. O sırada davul zurna çalınır. Kızlar döne döne oynar, kendilerini beğendirmeye çalışırlar. Bu sırada başlarındaki kadın “Kız satıyorum, kız satıyorum!” diye bağırır, güldürücü sözler söyler. İzleyen kadınlar kaynana olur, “Ben bunu beğendim.” der ve kızları bir bir alırlar. Kadın, bütün kızları satıp bitirir. Daha sonra kızların yanına gelir “Kızım, benim yüzümü kara çıkarmayın, akıllı olun, benim yanıma gelirken kaynananızın yüzünü okşayın okşayın, gelin.” der. Bunun üzerine kızlar ellerindeki unu kaynana rolündeki kadınların yüzlerine sürer. Kadınların üstü başı bembeyaz un olur, seyirciler kahkahalarla güler (K66).

2- Karaoğlan Oyunu

Kına gecelerinde kadınlar arasında Karaoğlan Oyunu oynanır. Oyun sırasında tef, darbuka çalınır. Bunlar yoksa kadınlar tencere, tavalara vurarak tempo tutarlar. Bu oyunda karşılıklı iki kişi vardır. Bunlardan birisi erkek kılığına girer, diğeri ise onun sevdiği rolündedir. Erkek kılığına girecek kadına is veya kalemle sakal bıyık yapılır, erkek kıyafeti giydirilir. Karşısındaki kadın ise güzelce süslenir, oyun boyunca edalı görünmeye çalışır. Karaoğlan’a vücudunun bazı uzuvlarını göstererek türkü söyler, Karaoğlan da ona karşılık verir:

Kadın: Karaoğlan Karaoğlan,
Bende de güzel gözler var
Ondan mı isten Karaoğlan?

Karaoğlan: Yok yok hanım kız
Yok yok yok canım kız

Kadın: Karaoğlan Karaoğlan
Bende de güzel gerdan var
Ondan mı isten Karaoğlan?

Karaoğlan: Yok yok hanım kız,
Yok yok yok yok canım kız

Kadın: Karaoğlan Karaoğlan

Bende de güzel kaşlar var
Ondan mı isten Karaoğlan?

Karaoğlan: Yok yok hanım kız
Yok yok yok canım kız
Ah bilemedim derdimden derdimden
Ben vuruldum kalbimden kalbimden.

Kadın: Karaoğlan Karaoğlan
Bende de güzel göbek var
Ondan mı isten Karaoğlan?

Karaoğlan: Yok yok hanım kız
Yok yok yok canım kız
Ah bilemedim derdimden derdimden
Ben vuruldum kalbimden kalbimden.

Kadın: Karaoğlan Karaoğlan
Her şeyim senin olsun
Ondan mı isten Karaoğlan?

Karaoğlan: Hanım kız canım kız
İsterim canım, isterim.

Bu sözleri söyledikten sonra Karaoğlan kadına sarılır ve gülüşmeler arasında oyun tamamlanır (K8).

3.4.2. Değerlendirme

Derlenen oyunlar evlenme törenlerinde ve çeşitli toplantılarda eğlence amacıyla oynanan oyunlar arasında gösterilebilir. Oyunların ikisi de kına eğlencelerinde oynanan oyunlardır. Kına törenleri köy kadınlarının bir araya gelmesi için birer vesile olmuştur. Bir araya gelen kadınlar hoşça vakit geçirmenin yolunu seyirlik oyunlarda bulmuşlardır.

Oyunlarda günlük hayatta karşılaşılan bazı durumlar esprili bir şekilde ele alınmıştır. Gülme ögesi her zaman birinci plandadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARATAŞ'TA ÂŞIKLIK GELENEĞİ VE ÂŞIK EDEBİYATI

4.1. Genel Çizgileriyle Karataş Âşıklık Geleneği

Adana, Âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü birkaç ilden biridir. Âşıklık geleneği Adana kültür varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Adana'da âşıklar, sazlı (telden) sazsız(dilden), doğaçlama yoluyla, kalemlle (yazarak) veya birkaç özelliği birden taşıyan geleneğe bağlı olarak şiir söyleyenlere “âşık”, bu söyleme biçimine “âşıklık-âşıklama”, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de “Âşıklık geleneği” adını veriyorlar (Artun, 2006: 627).

Yapılan çalışmada Karataş yöresinde Âşıklık geleneğine mensup pek fazla kişiye ulaşılamamıştır. Halk arasında hece ölçüsünü kullanarak şiirler veren kişilere ulaşılsa da bunlara şıklık geleneğinde yer verilememiştir.

Karataş'ın Tuzla ilçesinde yetişen ve çevresinde Âşık Ramazan olarak bilinen Ramazan Cansu şiirleri, bade içmiş olması, destan satma geleneğine uyması, çevresinde olan olaylara doğaçlama Şiiler söylemesi ile Âşıklık Geleneğine yaklaşmıştır. Bu nedenle bu çalışmada örnek teşkil etmesi açısından Âşık Ramazan'a yer verilmiştir.

4.2. Karataşlı Âşık Ramazan Cansu

4.2.1. Âşığın Kimliği

Tam adı Ramazan Cansu olan Âşık Ramazan, 1931 yılında, o zamanlar nahiye olan Adana / Karataş / Tuzla'da dünyaya gelmiştir. Babası İran taraflarından genç yaşta Tuzla'ya gelip yerleşmiş, Çanakkale Savaşı'nda savaşmıştır. Annesi Şanlıurfa'nın bir köyündendir.

Âşık Ramazan ilkokul 4. sınıfa kadar okumuş, ailesinin maddi durumu elvermediği için eğitimine devam edememiştir. Pek çok işe girip çıkmış; bici bici, ayran satıcılığı yapmış, geçimini genellikle tablacılıkla sağlamıştır. Evli ve üç çocuk sahibi olan Âşık Ramazan, oğullarından birini trafik kazası sonucu kaybetmiştir. Âşık Ramazan halen Adana'da ikamet etmektedir.

Âşık Ramazan, çevresindeki dini toplantılara, ölmüşlerin sene-i devriyelerine, mevlütlere, sohbetlere katılmaktadır.

Âşık Ramazan Adana Hürriyet Mahallesi'nde otururken, karşı komşusu bir üniversite öğrencisi kendisinden şiirlerini ister. Derslerinde bu şiirlere ihtiyacı olduğunu söyleyen öğrenciye şiirlerini verir. Fakat bir daha geri gelmez. Şiirlerinin bir kısmını bu nedenle kaybetmiştir.

4.2.2. Âşıklığı

Âşıklık geleneği, içinde yaşanılan bölgenin sosyal ve ekonomik yapısından ayrı düşünülemez. Gelenek, yaşam biçimlerinin bir sonucudur. İçinde yetişilen ortam, ister istemez, âşığın şiirini etkileyecektir.

Adanalı âşıklarda rüya nedeniyle âşık olma oldukça yaygındır. Bazı âşıklar gelenek gereği rüyasını anlatmamakta, bazıları rüyasını hatırlayamamakta, bazıları her gece rüyasında saz çaldığını, bazıları da pir elinden dolu içtiğini söylemektedir. Bazı Âşıklar da badeli âşıklığa inanmamaktadır (Artun, 1996: 134).

Anlatılana göre Aşık Ramazan'ın annesi, âşığın henüz çocukken bir sabah kendisine gelip rüyasında bir ak sakallı pir gördüğünü, pirin ona yeşil bir şerbet içirdiğini söylediğini belirtmiştir.

Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Adeta saz ve söz bütünleşmiştir. Âşıkların büyük bir çoğunluğu saz çalarken, bazı âşıkların saz çalmadıkları bilinmektedir. Günümüz Adana Âşıklık geleneğinde saz önemli bir yer tutmaktadır. Bugün âşıkların çoğu saz çalmaktadır (Artun, 2006: 629).

Âşık Ramazan çocukluk döneminde saz çalmaya başladıysa da babası, çalmasına karşı çıkmış, sazını kırmıştır. Âşık Ramazan bugün saz çalmamaktadır.

Âşık Ramazan, usta çırak geleneğinden gelen bir âşık değildir. Şiir söylemeyi kendi kendine ve çevresindeki toplantılara katılarak öğrenmiştir. Destan satma geleneğine bağlı olarak şehir şehir gezmiş kahvehanelerde, köy meydanlarında şiirlerini okuyarak destan satmıştır. Çevresinde anlık söylediği doğaçlama şiirleriyle tanınmıştır.

Âşıklık geleneğinde mahlas kullanma, geleneğe bağlı bir kuraldır. Âşıkların büyük çoğunluğu mahlas kullanır. Adana Âşıklık geleneğinde usta-çırak ilişkisi gelenekselleşmediği için çoğunlukla âşıklar mahlaslarını kendileri seçerler (Artun, 2006: 629).

Âşık Ramazan'ın bir mahlas alma hikayesi yoktur. Çevrede şiir söylemesi ile tanındıkça kendisine Âşık Ramazan denmeye başlanmıştır. Çevresinde bu isimle anılır. Şiirlerinde de bu ismi kullanır

4.2.3. Âşık Ramazan'da Biçim

Âşık şiiri belli kurallara, kalıplara ve belli düşüncelere bağlı bir şiir biçimidir. Âşık şiirinde ölçü genellikle hece ölçüsü, kafiyele çoğunlukla tek sesin benzerliğine dayanan yarım kafiye, nazım birimi de dördlüktür (Artun, 2006: 629).

Âşık Ramazan'ın incelemeye aldığımız on iki şiirinde nazım birimi olarak dördlüğü, ölçü olarak 11'li (11 şiir), 7'li (1 şiir) hece ölçülerini kullanmıştır.

Şiirlerinin konuları öğüt, ilahi aşk, din, toplumsal ve kişisel eleştiri oluşturmaktadır.

Dini ve toplumsal konularda öğüt verme, uyarma gerektiğinde öğüt ve hitap yoluyla anlatımı ve emir kipini kullanmıştır (1, 2, 6, 8).

Dinle şu mühim sözü
Ölüm vardır unutma
Haramdan sakla gözü
Ölüm vardır unutma (1/1).

Öğütlemelerinde, dini-tasavvufi şiirlerinde ve destanlarda doğrudan anlatımı ve tahkiyeyi kullanmıştır (3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12).

Bir kere sorsanız bizi tarihten
Coşkun seller gibi akan Türkleriz.
İster Osman Bey'den, İster Fatih'ten
Sülaleden erkek çıkan Türkleriz (3/1).

Âşık Ramazan şiirlerinde bazı dizeleri yineleyerek tekrar yoluyla anlatımı kullanmıştır. Bununla hem anlamı güçlendirmeyi hem de ahenk sağlamayı amaçlamıştır (1,7). Ayrıca şiirlerinde atasözü ve deyimlere yer vererek anlatımı güçlendirmeye çalışmıştır.

4.2.4. Âşık Ramazan'da İçerik

Âşğın derlenilen şiirlerinde daha çok göze çarpan öğütlemeye-taşlama şiirleridir. Toplumda aksayan yönleri, bu dünyanın geçiciliğini, zamanenin durumunu, halkın çektiklerini şiirlerine yansıtmıştır.

Yazık oldu erkeklerin adına
 Söz geçmiyor evindeki kadına
 Satın alsan güç yetmiyor oduna
 Söndü ocaklar dumansız kaldık (9/1).

Âşığın değindiği diğer konular ise dini-tasavvufi tarzdadır. Bunlar halkın dini bilgilerini arttırmayı amaçlayan, ölüm, ibadet, cennet, cehennem vb. konuları içeren bir anlayış ile yazılan şiirlerdir.

Sonuç olarak Âşık Ramazan bireysel olarak kendini yetiştirmiş, şehir şehir gezerek destan satmış, fırsat buldukça çeşitli toplantılara katılarak şiirlerini seslendirmiş badeli bir âşıktır.

4.2.5.Âşık Ramazan'ın Şiirleri

1

Dinle şu mühim sözü
 Ölüm vardır unutma
 Haramdan sakla gözü
 Ölüm vardır unutma

Ecel zaman tanımaz
 Genci kocayı ayırmaz
 Seni beni kayırmaz
 Ölüm vardır unutma

Bu dünya fani
 Sultan Süleyman hani
 Sen de gidersin yani
 Ölüm vardır unutma

Bu ömür bitmez sanma
 Hain nefesine kanma
 Yarın ateşte yanma
 Ölüm vardır unutma

Kötüyle olma yoldaş
 Nefsinle eyle savaş
 Hazırlan yavaş yavaş
 Ölüm vardır unutma

Kötü kimseyle gezme
 Hiç kimseyi de üzme
 Günah içinde yüzme
 Ölüm vardır unutma

Allah'tan kesme ümit
 Mezara imanla git
 Hadi sana bir öğüt
 Ölüm vardır unutma

Yan bakma gönül yıkma
 Kendini narla yakma
 İstiğfarı elden bırakma
 Ölüm vardır unutma

Ramazan böyle söyler
 Kimisi gönül eyler
 Viran oldu nice köyler
 Ölüm vardır unutma

2
 İslam'ın şartını sual eylersen
 İç mahallinden beştir efendi
 Muradın var bunu öğrenmek istersen
 Bilin ki adeti beştir efendi

Savm, salat, zekat, hac
 Malın varsa hak yoluna saç
 Birisi şahadettir lisanın aç

Sanma ki acayip iştir efendi

Allah'a iman peygambere inan
İnanmayanlardır ol nara yanan
Melek, kitap, ahret, hayır, şer, ahsen
Bu altı saydığma iman efendi

Ben dört biliyorum abdestin farzın
Gel öğrenmeye var ise kastın
Dirsekler tekmiş yumalı destin
Vüc ile riclerin yaştır efendi

On iki şartı vardır salatın
Kılıp onu menziline iletin
Aynel yakın var ise bir illetin
Onun da adedi şestir efendi

Hadesten necesetten evle taharet
Ön avret yerini etme kerahat
İstiklali kible vakitle niyet
Bu altı saydığın dıştır efendi

Tekbir al ellerin başına götür
Kıyam kırat rüku ve secdedir
Kaideyi ahiri bir miktar otur
Kılarsan ne güzel iştir efendi

Din Muhammet dini cümleden asıl
Öteki dinleri bilmem ki nasıl
Ziyade değildir üç farzdir gusül
Gal gala mazmaz ve bütün beden yaştır efendi

Aşık Ramazan'ın bildiği böyle
Noksanım var ise doğruyu söyle

Su bulamaz isen teyemmüm eyle
İki darp bir niyet üçtür efendi.

3

Bir kere sorsanız bizi tarihten
Coşkun seller gibi akan Türkleriz.
İster Osman Bey'den, İster Fatih'ten
Sülaleden erkek çıkan Türkleriz!

Hep bütün bir olur Türklerde emel,
Böylelikle attık bu yurda temel.
Başımızdaydı Mustafa Kemal,
Alemleri nizama sokan Türkleriz!

Kimin haddine Türk'e yan bakmak!
Veyahut yurduna burnunu sokmak
Kazım Karabekir, İnönü, Çakmak
Zafer tohumunu eken Türkleriz.

Türkler silahı çekti sılada,
Düşmanın başı kaldı belade
Sakarya, İnönü, Çanakkale'de
Düşman setlerini yıkan Türkleriz!

Afyon'u bir zaman düşman almıştı,
Bütün millet esarete kalmıştı
Mehmetçikler şahin gibi dalmıştı
Hasmını pençeye takan Türkleriz!

Antep “gazi” oldu, Maraş “kahraman”
Antep'te düşmana vermedik aman
Türkler kılıcı çektiği zaman
Düşman belini büken Türkleriz!
Duymadın mı sen Kahramanmaraş'ı?

Kendini kurtardı yaptı savaşı,
 Birbirine kattı dağı, taşı.
 Bayrağı kaleye diken Türkleriz!

Bir barışa girdik o da Lozan'da,
 Çan sesini kestik verdik ezan da.
 Önce Kadirli'de, sonra Kozan'da,
 düşman gırtlığını sıkan Türkleriz!

Türk olan kimsede koymaz öcünü,
 Vurur çenesine alır acını,
 Feke, Saimbeyli eski hacını
 Vurup ateşle yakan Türkleriz!

Bak ne dersler verdik çatana,
 Ne oyunlar yaptık çalım satana.
 Osmaniye, Ceyhan, Tarsus, Adana
 yurt için kanını döken Türkleriz!

Dokuz yüz elli birde Kore'de
 Çinler'e ne yaptık sorun orada.
 Çevirdiler bizi kaldık arada
 Çemberi patlatıp söken Türkleriz!

Dağlar dile gelin Türk'ün sesine
 Bu alçak Yunan'ın Kıbrıs nesine!
 Makaryos papazın işkembesine
 Bir de çenesine çakan Türkleriz!

Yeter Aşık Ramazan son ver sözüne
 Bir heyecan kattık Türk'ün özüne
 Yurda göz dikenin iki gözüne
 İki parmağını sokan Türkleriz!

Hasta düştüm, elim tutmaz kalemi
 Sağ olup da görsem ben de sılamı
 Pedere söyleyin benden selamı
 Yadigar resmime baksın ağlasın

Söyleyin anama, olsun sabırda
 Gelip aramasın beni taburda
 Yatıyorum gurbet elde kabirde
 Gelip mezarıma baksın ağlasın

Bir mektup yazdım ben de kareli
 Satırımda kara haber sıralı
 Zekiye anamın bağı yaralı
 Perişan saçını yolsun ağlasın

Künyem de memlekete varınca
 Validem de saçlarını yolunca
 Ailem de öldüğümü duyunca
 Yetim yavrularıma baksın ağlasın

Astsubay başçavuş halime baktı
 Bu zalim gurbet de bağırmı yaktı
 Anamdır Zekiye Babamdır Hakkı
 Şubeden elbisem alsın ağlasın

Kağıt var elimde yoktur bir kalem
 Hasır ağacı tuz kuyusu söyleyin selam
 Narkulağı ziyamet Huraş-ı alem
 Kumullu Karaahmetli duysun ağlasın

Kim umut ederdi gurbette kalam
 Bu hafta evime bir haber salam
 Eniştem Musa'dır Münire halam
 Eniştem halam duysun ağlasın

Açtı mı çiçeği Merkez'in gülü
 Duyunca babamın tutulur dili
 Öldüğümü duyan kardeşim Ali
 Kara haberimi duysun ağlasın

Bir haber gönderdim az evvel demin
 Gurbette kalmaya etmedim yemin
 Hapiste yatıyor Hulis'tir emmim
 O da hapishanede duysun ağlasın

Soy ismim Şahbaz öz ismim Osman
 Sağ olsam Merkez'i bir daha bulsam
 Bütün ahbapların halini sorsam
 Dost ahbap gelsin düşman ağlasın

Adana'dan çıktım ayrıldı dağlar
 Kardeşim "Ah!" eder hemşirem ağlar
 Viran oldu gönlümde bağlar
 Hemşirem, kardeşim duysun ağlasın

İstanbul'a doğru ettim hareket
 Yastığım kaputtu yorganım ceket
 Bu Merkez içinde ben miydim zekat
 O Merkez ahalisi duysun ağlasın

Dört kişi gidip kabrimi kazdı
 Aşık Ramazan benim destanım yazdı
 Osman Şahbaz yalan dünyadan bezdi
 Bu destan yazık duyan ağlasın.

5
 Sokulur insana görürse biri
 Her köyden üstün genişir yeri
 Değişmem kazayla ben şimden kelli

Yemyeşil ağacı dalı Tuzla'nın

Bir büyük geldi mi hepsi kalkar
On sekiz yerinden çeşmesi akar
Zannetme insana geriden bakar
Başkadır azizim hali Tuzla'nın

Koşu için güzel ayrılmış yanı
On sekiz köydür Tuzla'nın kolu
Zannetmen karadır.....yolu
Her yerden lezzetli balığı Tuzla'nın

Çok köylü gelir Tuzla'da gezer
Sanki bir şehirdir parasın ezer
Ördeği kazı durmadan yüzer
Temiz ve güzeldir gölü Tuzla'nın

Her şeyi boldur bulunmaz azı
Lezzetli kuşları, ördeği, kazı
Ilıktır kışı serindir yazı
Serin serin eser yeli Tuzla'nın

Havası güzel herkese yarar
Temizdir insanı hatırın sorar
Girer de kahvede misafir arar
Hem efendi kibar dili Tuzla'nın

Hepisi akraba yoktu yabancı
Meyvaların dilemez olur ağacı
Sızın var ise denizdir ilacı
Masmavi denizi, seli Tuzla'nın

Gördüm aşık Ramazan övmeye değer
Ben de oralı olsaydım eğer

Her zaman açarmış çiçeği meğer
Mis gibi kokuyor gülü Tuzla'nın

6

Dinle şu sözümü kahveci dayı
Şu sözden bir hisse almak gerekir
Evvela patronun varsa içsin bu çayı
Rengine bakıp gülmek gerekir

İki top şekeri yana koyarsın
Sıcak suyla müşteriye soyarsın
Bir gün olur sen bizleri ararsın
Bu sözün manasını bilmek gerekir

Daima harama gider eliniz
Topunuz böyledir değil biriniz
Ne yazık ki çok büyüktür piriniz
O zatın yoluna gitmek gerektir

Yaşım yirmi dokuz değilim kuzu
Kravatım olsa yapardım pozu
Üç milimi geçmiş masanın tozu
Bunları silmek gerektir

Haramla helali nedir bilmeli
Zengini fakiri hep bir görmeli
Hepisine aynı çaydan vermeli
Öyle de murada ermek gerektir

Müslüman değildir harama tapan
Çay diye millete boyayı satan
Kuldan utanmıyorsan Allah'tan utan
Sal olup gideni görmek gerekir

Dünya ve ahrette bahtiyar yaşar
 Kafanı çalarsın sen taştan taşa
 İmanla huzura gitmek gerektir

İsmim Aşık Ramazan çok yeri gezdim

.....

İlk çekişte hoşaf suyunu sezdim

.....

7

Eyice bak dünyaya bir dikkat eyle
 Yalan dünya hiç kimseye kalmadı
 Eğer aklın varsa nefsini egle
 Yalan dünya hiç kimseye kalmadı

Nice kullar çektirmişti el aman
 Bu dünyada Kur'an ahrette iman
 Kars'tan Kaf'a hükmederdi Sultan Süleyman
 Fani dünya ona bile kalmadı

Bu dünya yalandır ahbap sürülmez sefa
 Bu
 İki cihan serveri Muhammet Mustafa
 Fani dünya ona bile kalmadı

Gelir kimisi bu dünyaya çekile çekile
 Parası var yayla derler gider Tekir'e
 Muhammet Mustafa'nın mağara arkadaşı Ebu Bekir'e
 Fani dünya ona bile kalmadı

Gittin mi dedim bir fakiri sen de tımara
 Paran vardır hem gidiyon kumara
 Adalet sahibi Hz. Omar'a
 Fani dünya ona bile kalmadı

Güvenme bu dünyada altın tasmana
 Giyinip kuşanıp gezdiğin libas basmana
 Zinnuri olan Hz. Osman'a ??
 Fani dünya ona bile kalmadı

Kimisi akıllı der kimisi deli
 Tabi tutulmaz bu elin dili
 Allah'ın aslanı Hz. Ali
 Fani dünya ona bile kalmadı

Başına bağlardı ak yeşil çember
 Kokardı ağzında misk il amber
 Kabe'yi yaptıran Halil peygamber
 Fani dünya ona bile kalmadı

8
 Gelirsin dünyaya gözün görmeden
 Gidersin buradan aklın ermeden
 Yedi kez sual var kabre varmadan
 Komşuluk hakkına çok dikkat eyle

9
 Kollar açık bayan baloya gider
 Nikahlı kadınlar asri dans eder
 Bozuldu zamane eğlerim keder
 Baldırlar açıldı tumansız kaldık

Yazık oldu erkeklerin adına
 Söz geçmiyor evindeki kadına
 Satın alsan güç yetmiyor oduna
 Söndü ocaklar dumansız kaldık
 Bir işe başlarsan tutarsın yavaş
 Döşüne vurur da atarsın dübeş
 Nefsinle çarpışıp etmedin savaş

Bozdunuz orduyu tümensiz kaldık

Ahir zaman yakın ibret göründü
Bütün millet Elazığ'a sarıldı
Motor çıktı yazı yaban sürüldü
Malcılık yapılmaz çimensiz kaldık

Çiftçiler her türlü tohumu eker
Borcu gırtlığında traktör çeker
Gidecek yol koymaz takımı söker
Özü pek gözü tok zenginsiz kaldık

Ahir zaman yakın çoğaldı bina
Genci ve kocası eğliyor zina
Müminler mahşerde halimiz fena
Bozuldu zamane zamansız kaldık

Zinaya kalkışır gençler kocalar
Kendi okur amel etmez hocalar
Ticarete gider şimdi bazı hacılar
Kara Beytullah'a saygısız kaldık

Gittikçe bozuldu şu devr i zaman
Müminle mahşerde halimiz yaman
Herkesin evinde doluydu saman
Biçerdöver çıktı samansız kaldık

10

Kırhasan, Kiremitli orda Topraklı
Eşildi kanallar tuzlu su çıktı
Karataş çiftçisi hayattan bıktı
Bizim ova çöle döndü hemşerim

Dolaplı, İсахacılı, Yemişli

Ağaçlar kurumuş dal kurumuştı
 Su geliyor dediler çarşamba, Salih?
 Yirmi yıldır bekliyoruz hemşerim

Gökçeli, Çimeli, Çukurkamış, Yemişli
 Çoban Sülo projemiz hazır demişti
 İnandık da ovamız çöle dönüştü
 Karataş çöl oluyor hemen hemşerim

Bebeli, Adalı, Bahçe'yle Kesik
 Buranın çiftçisi hayata küsük
 Bir bakanımız yok ki zaten öksüzük
 Gezin bu köyleri görün hemşerim

Küçük Karataş, Sırınsı, Yenice
 Tuzlu su çiftçiye getirdi dize
 Bu Aşık Ramazan yalvarıyor size
 Ovamızı kurtarın siz hemşerim

11
 Boşa gezme ahbap bu dünya yalan
 Can emanet senden alınacaktır
 Her ne yapar isen sen sana yapan
 Vaden tamam olup ölünecektir

Bir gün gelir ki yumulur gözün
 Geride kalacak oğlunla kızın
 Senin alacağın on arşın bezin
 O da kısmet ise sarılacaktır

Konu komşu gelir tutar salından
 Söyleyemen kimse bilmez halından
 Mirasçılar hisse alır malından
 Malın taksim olup bölünecektir

Getirip koyarlar seni toprağa
 Orda kaçaman sol ile sağa
 İster fıkare ol istersen ağa
 O toprağın altına girilecektir

Toprak olacaksın toprak temelin
 Hakka ibadetle geçsin amelin
 Ölüp dirilmeye yok mu amelin
 Ölümler bir gün dirilecektir

Cennet, cehennem hak söyleyim sana
 Cehennemi düşün uyma şeytana
 Yarın hayrın şerrin çıkar meydana
 Hakkın mahkemesi kurulacaktır

Eğer kıldın ise farzı sünneti
 Yalvarıp Allah'a eyle minneti
 Cehennemden kurtul kazan cenneti
 Başı için cennet de verilecektir

Ananın babanın kalbini kırma
 Namaz kıl, oruç tut avare kalma
 Şeytana uyup da nefsini yorma
 Şeytan cehenneme sürülecektir

Komşunun incitip ağrıtmaya başın
 Hem ye hem yedir ekmeğin aşın
 Bu dünya yalandır ahireti düşün
 Komşunun suali sorulacaktır

Doğru söyle doğru yürü yoluna
 Çalış kazan şükür eyle halına
 Sakın göz koyma elin malına
 Kılı kıldan hesap sorulacaktır

Cümle alem bir araya derilir
 Berat
 Hayrın şerrin göz önüne serilir
 Mizan terazisi kurulacaktır

Aşık Ramazan'ım var iken ölüm
 Sakın ha kimseye eyleme zulüm
 Fakat kötü konuşma ufacık dilin
 Senin de defterin dürülecektir

12

Kadir Mevlam budur senden dileğim
 Bekar kullarına yar nasip eyle
 Benim bekarlıktan çok yandı yüreğim
 Yüreği yanmışa kar nasip eyle.

Bu asırda kimse bekar kalmasın
 Çoğalalım ki düşman gafil gelmesin.
 Evliye iki ver üç de olmasın,
 Delikanlılara bir nasip eyle.

Dileğim kabul et ey bari yüce.
 Yalvarıyorum sana gündüz ve gece
 Dul karılara hayırlı koca,
 Bakire kızlara er nasip eyle.

Dilsizlere dil ver söylet dilini
 Körlere göz ver göster yolunu
 Elsiz ayaksızın tuttur kolunu
 Helal mal kazançla kar nasip eyle.

Her zaman var eyle Müslüman milleti,
 Ardır şerefini yükselt katını.
 Korum cumhuriyet hükümetini

Bayrağın altında hür nasip eyle.

Komşya düzenlik ver haneye dirlik
Olmazsa düzenlik olur mu birlik?
Zengine merhamet yoksula varlık.
Namussuza namus, ar nasip eyle.

Lanet olsun kör şeytanın şerrine,
Bugünkü işimizi koyma yarına.
Mümin kardeşleri birbirine
Arada muhabbet sır nasip eyle.

Hiç sebepsiz yere can yakanların,
Yuvayı dağıtıp ev yıkanların,
Bu Müslüman ülkesine köz dikenlerin
İki gözlerini kör nasip eyle.

Affet günahımızı işte sevabı,
Kabirde vererek iyi cevabı.
Gösterme yarabbi kabir azabı
Muhammet tüzünden nur nasip eyle.

Bu duayı yazan Aşık Ramazan
Yalvarırım Mevla'm sana el aman
Bu dünyada Kuran ahirette iman,
Cenneti alemde yer nasip eyle.

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle Karataş'ın tarihi, coğrafi özellikleri, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Ardından Karataş kültürünün ürünü olan geçiş dönemleri incelenmiş, halk inanışları, halk mutfağı, halk hekimliği öğelerine yer verilmiştir. Ayrıca Karataş halk edebiyatı ürünleri derlenerek bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma ile Karataş yöresinin âdet, inanış ve halk edebiyatı ürünlerini derlemek amaçlanmıştır. Derleme sonucunda elde edilen ürünler incelenerek bu ürünlerin işlevselliği ve günümüz Anadolu kültüründeki yerinin belirlenmesi üzerinde çalışılmıştır.

Karataş ilçesinde Karataş'a bağlı iki belde ve kırk altı köy bulunmaktadır. Araştırma alanı Karataş merkez, merkez mahalleleri, iki belde ve on köyle sınırlıdır. Araştırmalar sırasında kaynak kişilerle birebir görüşmeye önem verilmiştir.

Doğru kaynaklara ulaşabilmek için yöreyi iyi tanıyan kişiler rehber edinilmiştir. Türkçe bilmeyen yaşlı kişilerle yapılan görüşmelerde bu kişilerin kılavuzluğundan yararlanılmıştır.

İnsan yaşamının önemli evreleri olan doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerinin, toplum yaşantısını düzenleyen inançların, dinsel-büyüsel pratikleri ve halk hekimliği unsurlarının incelendiği ikinci bölümde Karataş toplumunun yaşantısına ışık tutmak amaçlanmıştır.

Karataş ve yöresi, yaşamın başlangıcı olan doğumda, pek çok inanç ve pratiğe sahiptir. Gerek soyun devamını sağlaması gerekse ailenin temeli olarak algılanması nedeniyle çocuk sahibi olmak yörede oldukça önemli bir yere sahiptir ve bu yönde uygulanan pratikler de dikkat çekmektedir.

Yörede evlilik tören ve gelenekleri oldukça yaygın pratiklerle uygulanmaktadır. Bunun yanında evrensel bir gerçek olan ölümü karşılamak adına uygulanan gelenekler Karataş'ta da uygulanmaya devam etmektedir. Karataş'ta ölüsü olanlar halk arasında "çorba" adı verilen bir yemek yaparlar. Bu yemek belirli günlerde yapılmaktadır. Ölünün ruhu için kurban kesilir ve bu kurban etinden çorba denilen yemeğin içine de konur. Karataş'ta ölünün ruhu için namaz da kılınır.

Karataş bayram tören ve kutlamaları açısından oldukça zengin bir şehirdir. Ramazan ve Kurban Bayramları kendine has karakteristik yapısında kutlanmaktadır.

Bazı bayramlar gün farkıyla kutlanmaktayken bazı bayramlar farklı isimlere sahiptir. Yörede kandillere en az bayramlar kadar önem verilmektedir. Kandillerin de bayramlar gibi hikayeleri olabilir.

Özellikle şehir merkezinde hemen hemen her ailenin her yıl heyecanla beklediği özel bir günü bulunmaktadır. Bu gün geldiğinde kurban kesmek ve yemek dağıtmak önem verilen geleneklerdendir.

Yörede ziyaret, türbe vb. adlarla anılan kutsal yerlere büyük önem verilmektedir. Buralara gelerek dua etmek, namaz kılmak, hatta bir geceyi burada geçirmek büyük sevap olarak düşünülmektedir.

Karataş'ta geleneksel özellikler taşıyan çocuk oyunları köylerden derlenmiştir. Oyunlar, çocukların eldeki malzeme ne ise onunla bir oyun ortaya koyduğu ve hoşça vakit geçirdiği faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü bölümde Karataş'ta derlenen anonim halk kültürü ürünlerine yer verilmiştir. Karataş'tan yedi türkü, elli yedi mani, üç ninni, yirmi ağıt, beş tekerleme, on dokuz bilmece, elli bir atasözü, on deyim, on yedi alkış, yirmi altı kargış, dört masal, bir fıkra, on üç efsane ve iki adet seyirlik köy oyunu derlenmiştir. Derlemeye alınan ürünlerin yerel özellikler taşımasına özen gösterilmiştir.

Karataş, Adana iline yakınlığı ile şehir kültürünün etkilerine açık bir ilçedir. Özellikle gençler arasında geleneksel inanışlara ve halk edebiyatının sözlü ürünlerine olan ilgi düşüktür.

Karataş ilçe merkezinde Türkçe türkü, mani ve ağıt söyleme yaygın değildir. Bu alanda söylenen ürünler çevre köy ve beldelerden elde edilmiştir. Köylerde yapılan derlemeler sonucunda ağıt söyleme geleneğinin hala canlı olduğu söylenebilir. Halk bir yakınını kaybetmenin veya toplumsal olarak yaşanan bir olayın verdiği acıyı ağıtlara yansıtmıştır. Ağıtlar benzetme ve deyimlerle zekice işlenmiş ürünlerdir.

Yörede günlük yaşamda kullanılan atasözleri varlığını sürdürmektedir. Derlediğimiz atasözlerinde ahlak, dürüstlük, akıl, dostluk, elindekinin kıymetini bilme, haddini aşmama, büyüklere saygı, cömertlik, misafirlik, sabır, yardımlaşma, yoksulluk vb. konular işlenmiştir.

Alkış-kargışlar halkın duygulanımlarını ve olaylar karşısındaki tutumunu yansıtmaktadır.

Yörede efsane kültürü yaygındır. Dini unsurlarla birleşerek anlatılagelmiş olan efsanelere yöre insanı tarafından büyük önem verilmektedir. Efsanevi kişiliklere ve yerlere büyük saygı duyulmakta olduğu dikkat çekicidir.

Derlenen iki adet seyirlik oyun da kına eğlencelerinde söylenen oyunlardır.

Dördüncü bölümde Karataş ilçesinin âşıklık geleneğindeki yeri incelenmeye çalışılmıştır. Fakat ilçe merkezinde âşıklık geleneği kapsamında incelenecek bir örneğe rastlanmamış olup sadece Karataş'ın Tuzla beldesinde şiirleriyle âşık edebiyatına yaklaşan Âşık Ramazan'a ulaşılmıştır. Âşık Ramazan hece ölçüsüyle yazdığı şiirleri, rüyasında bade içmesi, destan satma geleneğini sürdürmesi ve çevresinde yaygın olan ünüyle bu türe yaklaşmıştır. Bu çalışmaya kendisinin on iki adet şiiri alınmıştır. Âşık Ramazan'ın dini, ahlaki, toplumsal konularda öğüt verici şiirleri ön plandadır. Bunun yanında Türklük duygularını öne çıkaran tarzda ürünler de vermiştir.

Kültür, bir toplumda var olan değerler bütünüdür. Toplum bir arada tutan bir harç görevi gören halk kültürünü tanıyabilmek için halkın gelenek göreneklerine ve halk edebiyatı ürünlerine bakmak gerekmektedir. Halk kültürü ürünleri halkın duygu, düşünce ve beğenilerini yansıtır. Halkın günlük yaşamını incelemek, bu kültürü anlayabilmek için en uygun yoldur. Bu nedenle Karataş ilçesi üzerine yapılan bu tarz çalışmalar arttırılmalı, her geçen gün kaybolan kültürel zenginlikler korunmalıdır. Bunun yanında yerel yönetimlerin dikkati Karataş'ta yöresel zenginlikleri tanıtacak turizme yönelik faaliyetler üzerine çekilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (1987), “Kastamonu’da Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançları”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi*, C.4 ss.1-18, Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- _____ (1987), “Bartın ve Çevresinde Dini-Manevi Halk İnançları”, *Türk Folklorundan Derlemeler*, ss.1-15, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Abrahams, R. D. , A. Dundes. (2007), “Bilmeceler”, *Milli Folklor*, S.73, ss. 118-126.
- Ağcalar, Aslı (2009), “Silifke Halk Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Akalın, L. Sami (1954), *Erzurum Bilmeceleri*, İstanbul.
- _____ (1984), *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Varlık Yayınları,
- _____ (1990), *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar, Kargışlar*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- Akbulut, Semra (2002), “Karabük İli Safranbolu İlçesindeki Doğum Âdet ve İnanmaları”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1999*, ss.1-16, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akca, Gözen (2009), “Diyarbakır İli Ergani İlçesi Halk Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akpınar, Ali (2004), “İnanç Turizmine Katkısı Açısından Kuran’ın İşaret Ettiği Kutsal Yerler (Anadolu Örneği)”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*, ss.45,67, Ankara.
- Akpınarlı, Feriha (1996), “Anadolu’da Nazar ve Nazarlıklar”, *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri*, ss.158, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Aksan, Doğan (2003), *Türkçenin Gücü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Albayrak, Nurettin (2004), *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: LM Yayıncılık.
- Altun, Işıl (2004), *Kandıra Türkmenlerinde Doğum Evlenme ve Ölüm*, İzmit: Yayıncı Yayınları.
- _____ (2008), *Kocaeli Suadiye/ Çepni Halk Kültürü*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

- Ana Britannica Kültür Ansiklopedisi (1990), “Bilmece”, c.4, . s.167. İstanbul: Ana Yayıncılık A.Ş
- Arıkan, Çiğdem (1996), *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırması Kurumu Yayınları
- Artun, Erman (1996), *Adana Aşıklık Geleneği ve Aşık Feymani*, Adana: Hakan Ofset.
- _____ (1997), “Adana’da Bilmece Sorma Geleneği”, *I.Halkbilimi Bilgi Şöleni Bildirileri*, ss. 159-169, Ankara: Karşı Basım Yayın Matbaacılık.
- _____ (1998), *Tekirdağ Halk Kültürü Araştırmaları*, Tekirdağ: TGİD Kültür Yayınları.
- _____ (2004), *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, İstanbul: Kitabevi.
- _____ (2005), *Türk Halkbilimi*, İstanbul: Kitabevi.
- _____ (2005), *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi.
- _____ (2006), *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*, İstanbul: Kitabevi
- _____ (2006), *Adana Halk Kültürü*, Adana: Altınkoza Yayınları.
- _____ (2006), *Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi.
- _____ (2008), *Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Kitabevi.
- Asil, Eriş; S. Şar (1989), “İç Anadolu Bölgesi’nde Cilt Hastalıklarına Karşı Kullanılan Halk İlaçları”, *Türk Folkloru Araştırmalar*, ss.1-22, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Aslan, Ensar (2003), “Masal Araştırmaları ve Korkak Ali Masalı Üzerinde Bir İnceleme”, *Halkbilimi Araştırmaları*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi.
- Bakırcı, Nedim (2007), “Niğde Folklorunda Çocuk Oyunları”, *Milli Folklor Dergisi*, S.76, ss.202-209.
- Başçetinçelik, Ayşe (2009), *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*, Adana: Altınkoza Yayınları.
- Batuman, Suzan (2003), “Adana Nusayrileri Halk Kültürü Araştırması“, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Batur, Muzaffer (1959), “Gölpazarı’nda Doğum Adet ve İnanmaları”, *Türk Folklor Araştırmaları*, c.6, S.121, ss. 1971-1973.
- Batur, Suat, (1998), *Açıklamalı, Örnekli Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul, Altın Kitap Yayınları.
- Biçer, Mukaddes(1991), “Eskişehir İlinde Doğumla İlgili Adet ve İnançlar”, *Türk*

Halk Kültüründen Derlemeler, Ankara: Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (1969), *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

_____ (1984), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek

_____ (2000), *Halk Edebiyatı Dersleri*, İstanbul, TTTV Yayınları.

Brunvand, Jan Harold (2007), “Bilmeceler ve Diğer Sözlü Bulmacalar”, *Milli Folklor*, S.74, ss.137-143.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986), “Masal”, c.13, s.7841, İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş. Yayınları.

Çağınlar, Zekiye (1994), “Adana Yöresi Yatır-Ziyaret ve Ocaklarla Bunlara Bağlı Anlatılan Efsaneler”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Adana.

_____ (1999), Adana Avşar Ağıtları ve Bu Ağıtların Adana Aşıklık Geleneğine Etkisi, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

_____ (2002), “Adana Yöresindeki Nusayrilerde Yatır- Ziyaret İnancı İle, Ölüm sonrası Uygulanan Adet, İnanma ve Pratikler”, *Folklor Edebiyat*, c.8, S.32, ss. 77.

_____ (2004), “İnanç Merkezlerinden Adana’da Nusayrilerin Doğum, Düğün, Bayram ve Özel Günlere Ait İnanç ve Pratikleri”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*, ss.333-363, Ankara.

Çelik, Ali (2001), “Afganistan'daki Hazara Türkleri ile Doğu Karadeniz Bölgesindeki Çepni Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnanmaları Üzerine Bir Mukayese Denemesi”, *Milli Folklor*, c.7, S. 50, ss.12–16.

Çelik, Çetin (1987), "Uşak, Sivaslı, Tatar Kabasası Düğün Âdetleri", *Türk Folklorundan Derlemeler*, ss.31-46, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,

Çıblak, Nilgün(1997), “İçel Efsaneleri Üzerine”, *Folklor Edebiyat*, s:12, ss.119.

Çobanoğlu, Özkul (2003), *Türk Halk Kültüründe Memortalar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Dede, Behçet (1969), “Erzurum Halk Dualarından Örnekler”, ss.5435-5446, *Türk Folklor Araştırmaları*, 240.

_____ (1996), “Artvin Yöresi Düğünlerinde Gelin-Güvey Motifi”, *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Kongresi*, Ankara: Kültür

Bakanlığı Yayınları.

Dilçin, Cem (2005), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dizdaroğlu, Hikmet (1969), *Halk Şiirinde Türler* , Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Duymaz, Ali (2002), *İrfanı Arzulayan Sözler, Tekerlemeler*, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Eker, Öğüt, Gülin (1997), “Türk Kültür Tarihi İçindeki Bolu Evlenme Adetlerinin Yeri, *Milli Folklor*, S.29, ss. 15- 28.

Elçin, Şükrü (1986), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

_____ (1990), *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

_____ (1990), *Türkiye Türkçesinde Maniler*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Erk, Zümrüt (1976), “Anadolu'da Kırklama”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,M.F.A.D., Yay: 21.

Eroğlu, Türker (2006), “Kandıra’dan Taraklı’ya Bayram Adetleri”, *I. Uluslar arası Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, s.552, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

Gönen, Sinan (2006), “Dede Korkut Hikayeleri’nden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri,” *Milli Folklor Dergisi*, c.9, s. 69.

Güleç, Hamdi (2002), *Halk Edebiyatı*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Günay, Ünver (2004), “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, ss.571-608, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*, Ankara: Tüksev Yayınları.

Güngör, Harun (1991), “Kayseri ve Çevresinde Ateşle İlgili İnançlar”, *Erciyes Yöresi I.Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*, ss.97-104, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.

Güvenç, Bozkurt (1999), *İnsan ve Kültür*, Ankara: Remzi Kitabevi.

Halıcı, Nevin (2003), *Türk Halk Mutfağı, Yemek Kitabı*, İstanbul: Kitabevi.

Haviland, A,William (2002), *Kültürel Antropoloji*, İstanbul, Kaktüs Yayınları.

Helimoğlu, Yavuz, Muhsine (1992), *Diyarbakır Efsaneleri*, Ankara: Doruk.

- İnnaç, Talat; Arıkan, S.; Sarı, L. (1971), “Şiran Köylerinde Doğumla İlgili Adet ve İnanışlar”, *Folklor Doğu*, S.13, İstanbul.
- İnan, Abdülkadir (1991), *Makaleler ve İncelemeler (II.Cilt)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- _____ (1995), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara: TTK Yayınları.
- _____ (2000), *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- İnce, Adnan (1991), “Avanos’ta Eski Düğünler”, *Erciyes Yöresi I. Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu (Bildiriler)*, ss.279-293, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- İvgin, Hayrettin (2000), “Ad Verme Geleneği Afyonkarahisar’daki Uygulamalar”, *V. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, ss.144-149, Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları.
- Kalafat, Yaşar (1994), “Türk Halk İnançlarında Hususiyle Doğu Anadolu’da ve Orta Toroslar’da “Kırk” Motifi”, *Milli Folklor Dergisi*, s.22, ss.15-21.
- _____ (1995), “Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri”, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Kalaycı, Durdu, Bircan (2006), “Burdur’da Ölüm Sonrası Gelenekleri”, *Folklor/Edebiyat*, s.46, ss.241-251.
- Karaalioğlu; Seyit Kemal (1975), *Edebiyat Terimleri Kılavuzu*, İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.
- _____ (1983), *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Karadağ, Metin (1999), *Türk Halk Edebiyatı Anlatı Türleri*, Ankara: Ürün Yayınları
- Karakaş, Ayhan (2005), “Feke Hak Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kavruk, Hasan, (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikayeler*, Ankara: M.E.B. Yayınları.
- Kaya, Doğan (1995), “Emirdağ Yöresi Ağıtları”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Ss. 281-286, Afyonkarahisar: Afyon Belediyesi Yayınları.
- _____ (1999), *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Keser, İnan (2006), *Nusayrilik – Arap Aleviliği*, Adana, Karahan Kitabevi.

- Korkmaz, Kürşat M. (2005), “Sağdıçlık ve Yengelik Geleneği”, *Halk Kültüründe Değişim Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, ss.359-370, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.
- Kortantamer, Tunca (2002), “Kuruluştan Tanzimat’a Kadar Osmanlı Dönemi Türk Mizahının Kısa Bir Tarihi”, *Türkler*, c. 11, ss. 605-619, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Koz, Sabri (1975), “Elbistan ve Adana Yöresinden Ağıtlar”, *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı*, s.59-100, İstanbul: Taş Matbaası.
- _____ (2005), *Türk Mutfağı*, İstanbul: Kitabevi.
- Köksal, Hasan, (1985), *Milli Destanlarımız ve Türk halk Edebiyatı*, İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Köse, Nerin (1989), “Türk Edebiyatında Kısa Hikâyeler”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İzmir.
- Köseler, Sait (2008), “Hatay İli Kırıkhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Meydan Larousse (1964), “Bilmece”, c.2, ss.379-380, İstanbul: Meydan Yayınları.
- _____ (1985), “Nazar”, ss. 257, İstanbul: Meydan Yayınları.
- Mutluay, Rauf (1979), *100 Soruda Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1983), *Bektaşî Menakıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Oğuz, Öcal, (2005), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, İstanbul: Grafiker Yayınları.
- Okuşluk, Şenesen, Refiye (1994), “Adana Efsaneleri Araştırması Derleme İnceleme”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- _____ (2000), “Adana Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği Geleneği Araştırması”, *Doktora Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- _____ (2004), “Pagandan Hristiyanlık ve Müslümanlığa Bir İnanç Merkezi: Ashab-ı Kehf ve Günümüzde Tarsus Ashab-ı Kehf’te Hıdrellez Şenlikleri”, *Uluslar arası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri*, Ankara: Tüksev Yayınları.
- Oy, Aydın (1991), *Atasözü*, TDV İslâm Ansiklopedisi, c.4, İstanbul: TDV Yayınları.

- Öger, Adem, (2006), “İçel’de Nazarla İlgili İnanışlar”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı Bildiri Kitabı – IV*, ss.1561-1567, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.
- Örnek, Sedat Veyis (1971), *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul, Fono Tesisleri.
- _____ (1971), *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.
- _____ (1975) “Türk Folklorunda Ad Seçme ve Ad Koyma”, *Boğaziçi Üniversitesi Halkbilimi Yıllığı*, ss.101-112, İstanbul: Taş Matbaası.
- _____ (1981), “Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S. 174, ss.25-34.
- _____ (1995), *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Öztürk, Ali (1986), *Türk Anonim Edebiyatı*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Özhan, Mevlüt (1992), “Kadınlar Arasında Oynanan Dramatik Seyirlik Oyunlarda İşlenen Konular”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, İstanbul: Ofset Matbaası.
- Santur Alparslan; Sevindik, H.(1995), “Karaözü (Kayseri) Kasabasında ölüm Geleneği Üzerine Bazı Tespitler,” *Folklor/Edebiyat*, c.1, S.4, ss. 141- 146.
- Sakaoğlu, Saim (1980), *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katoloğu*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Savur, Suat (2010), “Adana İli Tufanbeyli İlçesi Halk Kültürü Araştırması, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Sertkaya, Osman F.(1983), “Eski Türk Atasözleri Üzerine”, *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara.
- Soylu, Sıtkı (1973), “Mut Düğünlerinde Düğün Töre ve Süreleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, c.14, S.287, ss. 6663-6664.
- Taner, Nuri (1992), “Masaldan Masalbilime Geçiş ve Türk Masallarının Kaynakları Üzerine”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, II.cilt, Halk Edebiyatı, KB., Ankara :Hagem Yayınları.
- Taş, Hülya (2008), “Bir Alevi Köyü: Bursa Şehitler Köyü’nde Evlenme Törenleri,” *Milli Folklor Dergisi*, s.53-63.

- Tekerek, Nurhan (2007), “Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk: Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek: Bozkır Dirliği Ve Gerçek Kavga”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, s.24, ss.67-124.
- Tezcan, Mahmut (1985), *Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları*, Türk Folklor Araştırmaları, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: Ankara.
- _____ (1981), *Kan Davaları Sosyal Antropolojik Yaklaşım*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977), “deyim”, c.1, ss.216, Ankara: Dergah Yayınları.
- Türk, Hüseyin (1991), “Sultan Melek Türbesi İle İlgili Adet ve İnanmaların İncelenmesi”, *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, ss.115-127, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Yayınları.
- Türkçe Sözlük, (1998), c.I-II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkdoğan; Orhan (2001), “Türklerde Kirvelik ve Sünnet Geleneği”, *Milli Folklor*, c.7, S.50, ss.197-213.
- Türkmen, Fikret, (1998), *Hikâye*, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 17, İstanbul: TDV Yayınları.
- Uluçay, Ömer (2003), *Nusayrilik İnanç Esasları, Tenasüh, Reenkarnasyon*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Üçer, Müjgan (2002), “Sivas’ta Ölümle İlgili İnanışlar Sözlü Gelenek ve Sivas Mezarlıkları”, *Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı- III*, ss. 507-514, Ankara.
- Üzelgök, Özlem (2008), “Adana İli Kozan İlçesi Halk Kültürü Araştırması”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yağmur, Mehmet Altan (1996), “Kayseri İli Halk Hekimliği”, *Türk Halk kültürü Araştırmaları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yalçın, Ali Rıza (1993), *Cenup’ta Türkmen Oymakları I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yaman, Renan (1989), “Türklerde Yemek Yeme Alışkanlıkları ve Buna İlişkin Davranış Kalıpları”, *İkinci Milletlerarası Yemek Kongresi*, s466-467, Ankara: Konya Kültür Ve Turizm Vakfı Yayını.

- Yardımcı, Mehmet (1993), “Çukurova’da Ölümle İlgili İnanışlar-Uygulamalar ve İskenderun Mezar Taşlarının Dili”, *II. Uluslar arası Karacaoğlan Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana: Adana Ofset.
- _____ (1993), *Halkbilim ve Edebiyat Yazıları*, Malatya
- Yıldırım, Dursun (1976), *Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar*, Ankara: KBMFAD Yayınları.
- Yıldız, Naciye (2002), “Kastamonu’nun İlçesi Abana’da Halk Kültürü”, *Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı-III*, ss.551-566, Ankara.
- _____ (2009), “Türk Destanlarında Çocuksuzluk”, *Milli Folklor*, S.82, ss. 76-88.
- Yılmaz, Mehmet Ali (2005), “Aladağ Halk Kültürü Araştırması”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yörükan, Tülün (2001), “Toplumumuzda Çeyiz Geleneği ve Sandığı”, *Uluslararası Atatürk ve Güzel Sanatlar Sempozyumu Bildirileri*, ss.165, Ankara.
- Yurt Ansiklopedisi (1981), “Karataş”, c.1, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

KAYNAK KİŞİLER

- K1:** Necla MİSTİK, 1952, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K2:** Yüksel ULUBAŞ, 1966, Meslek Lisesi, giyim, Karataş.
- K3:** Melek ÇELİK, 1980, lise, el sanatları hocası, Karataş.
- K4:** Ali ÇALIKUŞU, 1976, ilkokul, terzi, Karataş.
- K5:** Gülay CİZ, 1978, lise, esnaf, Karataş.
- K6:** Meryem ÇOPUR, 1977, lise, ev kızı, Karataş.
- K7:** Halil SARAY, 1966, yüksekokul, memur, Karataş.
- K8:** Aysel BAŞEYMEZ, 1949, ilkokul, ev hanımı, Yemişli.
- K9:** Nurçay GÖK, 1964, ortaokul, ev hanımı, Yemişli.
- K10:** Nadire KIZILYEL, 1976, ilkokul, ev hanımı, Yemişli.
- K11:** Yüksel KAYA, 1945, ilkokul, ev hanımı, Oymaklı.
- K12:** Aysel ÜNLÜ, 1950, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan.
- K13:** Eyüp ESİN, 1939, lise, muhtar, Karataş.
- K14:** Ali ALICI, 1933, ortaokul, emekli, Karataş.
- K15:** Serkan ŞAŞ, 1976, ilkokul, balıkçı, Karataş.
- K16:** Nadire MİSTİK, 1958, ilkokul, market işletmecisi, Karataş.
- K17:** Derya ÜYÜK, 1976, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K18:** Zehra ÜYÜK, 1978, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K19:** Süheyla ATIŞ, 1954, ilkokul, ev hanımı, Çakırören.
- K20:** Atiye ATIŞ, 1970, ilkokul, ev hanımı, Çakırören.
- K21:** Lütfiye DÜZ, 1930, okumamış, ev hanımı, Çakırören.
- K22:** Latife SAFSOYLU, 1930, okumamış, ev hanımı, Karataş.
- K23:** Resmiye KARATAŞ, 1931, enstitü mezunu, ev hanımı, Karataş.
- K24:** Fikret KARATAŞ, 1932, ilkokul, ev hanımı, Tarsus.
- K25:** Cennet KARATAŞ, 1967, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K26:** Emel BULUT, 1960, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K27:** Algın SAÇLI, 1979, üniversite, edebiyat öğretmeni, Karataş.
- K28:** Abdullah KÖSE, 1945, ilkokul, emekli, Karataş.
- K29:** Kerim SAÇLI, 1955, ilkokul, emekli, Karataş.
- K30:** Mehmet SAÇLI, 1980, lise, balıkçı, Karataş.
- K31:** Hüseyin SAÇLI, 1977, lise, balıkçı, Karataş.

- K32:** Hüsne SAÇLI, 1956, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K33:** Mahmut SAÇLI, 1955, ilkokul, emekli, Karataş.
- K34:** Meliha SAÇLI, 1930, okumamış, ev hanımı, Karataş.
- K35:** Cansel CANPOLAT, 1970, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K36:** Fevziye DİZMEN, 1960, ilkokul, ev hanımı, Karataş.
- K37:** Yahya YILDIZ, 1942, lise, serbest meslek, Karataş.
- K38:** Osman DİYAR, 1957, ilkokul, muhtar, Küçük Karataş.
- K39:** Gülseren DİYAR, 1960, ilkokul, ev hanımı, K.Karataş.
- K40:** Gamze DİYAR, 1994, lise öğrencisi, K.Karataş.
- K41:** Fatma DİYAR, 1987, lise, ev kızı, K.Karataş.
- K42:** Nejla DİYAR, 1940, ilkokul, ev hanımı, K.Karataş.
- K43:** Birsen TAŞ, 1930, okumamış, ev hanımı, K.Karataş.
- K44:** Rabia KÜÇÜK, 1945, okumamış, ev hanımı, Bahçe.
- K45:** Ahmet CAN, 1970, lise, serbest meslek, Bahçe.
- K.46:** Hatice KIR, 1950, ilkokul, ev hanımı, Yemişli.
- K47:** Fadime KIR, 1930, okumamış, ev hanımı, Yemişli.
- K48:** Birsen EROL, 1935, ilkokul, ev hanımı, Yemişli.
- K49:** Zübeyde SÜTÇÜ, 1981, ilkokul, ev hanımı, Bebeli.
- K50:** Dursun ÇULLU, 1970, ilkokul, ev hanımı, Bebeli.
- K51:** Şaheser SÜTÇÜ, 1962, ilkokul, ev hanımı, Bebeli.
- K52:** Hacı ÖZ, 1954, lise, çiftçi, Bebeli.
- K53:** Suzan ÖZ, 1955, ilkokul, ev hanımı, Bebeli.
- K54:** Emeti GEZER, 1940, ev hanımı, Bebeli.
- K55:** Hüseyin YETİM, 1955, ortaokul, çiftçi, Adalı.
- K56:** Nazire KOÇ, 1930, okumamış, ev hanımı, Adalı.
- K57:** Sefacan DONMA, 1998, öğrenci, Tuzla.
- K58:** Yılmaz YALAKI, 1940, ortaokul, emekli, Karataş.
- K59:** Hacer Naz CANSU, 1930, ilkokul, emekli, Tuzla.
- K60:** Ramazan CANSU, 1921, ilkokul, emekli, Tuzla.
- K61:** Rabia ÖZTÜRK, 1955, ilkokul, ev hanımı, Yalnızca.
- K62:** Melahat ÖZTÜRK, 1960, ilkokul, ev hanımı, Yalnızca.
- K63:** Fatma DÜZ, 1962, ilkokul, ev hanımı, Çakırören Köyü.
- K64:** Hacı DÜZ, 1957, ilkokul, serbest meslek, Çakırören Köyü.
- K65:** Dilek Ballıoğlu, 1964, üniversite, öğretmen, Adana.

- K66:** Mafire KUM, 1940, okumamış, ev hanımı, İnnaplıhöyüğü Köyü.
- K67:** Meryem KUM, 1968, ortaokul, ev hanımı, İnnaplıhöyüğü Köyü.
- K68:** Ahmet KUM, 1963, lise, çiftçi, İnnaplıhöyüğü Köyü.
- K69:** Şükrü KUM: 1936, ilkokul, çiftçi, İnnaplıhöyüğü Köyü.
- K70:** Emine Donma, 1934, okumamış, ev hanımı, Tuzla Beldesi.
- K71:** Şerife DONMA, 1967, ilkokul, ev hanımı, Tuzla Beldesi.
- K72:** Atilla GÜRIŞIK, 1949, ilkokul, çiftçi, Meletmez Köyü.
- K73:** Hatice GÜRIŞIK, 1958, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan Köyü.
- K74:** Şenel HASAR, 1957, ilkokul, ev hanımı, Meletmez Köyü.
- K75:** Fatma TURHAN, 1928, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan Köyü.
- K76:** Emine Donma, 1974, ilkokul, ev hanımı, Tuzla.
- K77:** Hatice TAŞ, 1973, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan Köyü.
- K78:** Mine TAŞ, 1970, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan Köyü.
- K79:** Leman ASAN, 1968, ilkokul, ev hanımı, Hacıhasan Köyü.

EK-1**FOTOĞRAFLAR**

F.1: Hz. Hızır Türbesi

F.2: Hz. Hızır Türbesi

F.3: Evlerin önünde, mezarlıkta ve türbelerde, dumanının kutsal olduğuna inanılan, tütsü benzeri bir madde “buhur” yakılmaktadır.

F.4: Evlerin duvarına kemik veya taş asmanın uğur getireceğine inanılmaktadır.

F.5: Bebeli köyünde ekmek yapan kadınlar.

F.6: Adalı doğumlu hafız Kani KARACA'nın kardeşi Nazire KOÇ kendi söylediği ağıtları paylaşmıştır.

F.7: Küçük Karataş köyünde bulunan 500 yaşındaki ağaç

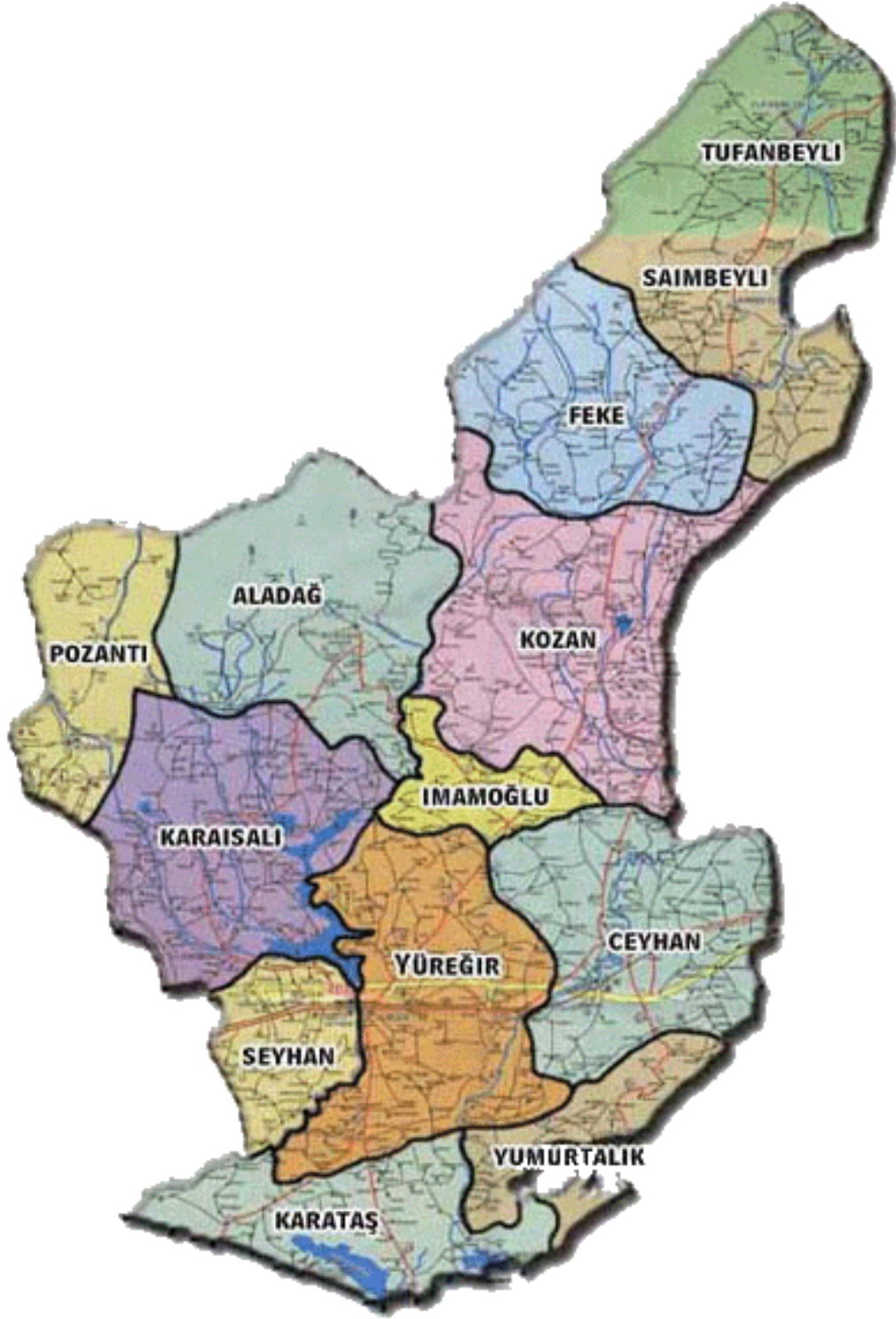
F.8: Karataş'tan Görünüm

F.9: Karataş'ın köylerinden bir pamuk tarlası

F.10: Karataş'ta 1970'lerden bir nişan töreni

EK-2: ARAŞTIRMA ALANI HARİTASI KARATAŞIN HARİTADAKİ YERİ

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: : Mısra UĞURLU
Doğum Tarihi ve Yeri : 06/01/1985
Medeni Durumu : Bekar
Adres : Şehit Öğretmen Sait Korkmaz İlköğretim Okulu Levent Mah.
 No:16 Yüreğir/ADANA
e-posta : im.85 Hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : (2007-2010) Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
 Türk Dili Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
Lisans : (2003-2007) Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi
 Türkçe Öğretimi Bölümü.
Ortaöğretim : ÇEAŞ Seyhan Anadolu Lisesi, Haziran 2003.

YABANCI DİL : İngilizce

İŞ DENEYİMİ

2007- Şehit Öğretmen Sait Korkmaz İlköğretim Okulu, Adana.

KATILDIĞI SEMPOZYUM, SEMİNER VE KURSLAR : (2010) Comenius
 Hizmet İçi Eğitim Kursu Katılım Sertifikası, Join E-Learning And Distance Education,
 Çek Cumhuriyeti, Prag.
 (2008) İstanbul Kültür Üniversitesi II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci
 Kongresi.

YAYINLANMIŞ BİLDİRİ: (2008), Adana Yöresi Çocuk Sayışmacalarında Kültürel
 Değişim Üzerine, II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi Bildiriler,
 İstanbul: TC. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.